

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA AHASVERUS TIL LANDSBYBØRNENE

AF

KJELD GALSTER

o

KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI, KOLDING

1 9 2 7

FRA AHASVERUS TIL LANDSBYBØRNENE

AF

KJELD GALSTER

»Da en Reisende i Ingemanns sidste Aar besøgte ham og under Samtalen med ham opfordrede ham til dog endelig at fuldende sin Levnetsbog, svarede han: »det er i Grunden unødvendigt, thi man har mig jo i mine Skrifter.«

(»Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-Periode«. Side 109).

KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI, KOLDING

1 9 2 7

*Denne afhandling er af det filosofiske fakultet
antaget til offentlig at forsvares for den filosofiske
doktorgrad.*

21.—9.—26.

VILH. GRØNBECH,
Prodekan.

I den Tid, jeg har beskæftiget mig med Ingemann, har jeg undertiden følt mig som en Skattegraver, der var kommet ind i en Egn, hvor ædelt Metal Gang på Gang lod sig fremdrage; flere var kommet der forbi før, men havde ladet det ligge:

I 1880'erne blev der skrevet ikke mindre end tre Værker om Ingemann, og både før og senere er der ydet ikke få Enkeltundersøgelser. Men hverken de tre Forfattere i 80'erne eller andre har agtet på det rige utrykte Materiale, der findes spredt fra Berlin til Randers, fra Vardeegnen til Stockholm. — Jeg siger det med Glæde; thi derved er det faldet i min Lod at hæve Skattene. Og det er min Tro — som jeg vover at udtale, nu mine Ingemann-Studier formentlig er afsluttede — at den Mand, der senere måtte prøve at søge, ikke finder meget af Værdi, hvor min Spade har rodet.*

På dette her fremdragne Materiale og på, hvad der foreligger trykt fra Ingemanns Hånd, er denne Undersøgelse bygget.

Formålet med den har været at give en Skildring af Ingemanns Udvikling som Digter og Menneske — særlig nationalt og religiøst — fra Begyndelsen af 1830'erne til Tiden lige efter Treårskrigen. Jeg tror, at der af denne, vistnok nøgterne, på Kilderne grundede Undersøgelse vil fremgå et andet Billede end det traditionelle, at den vil vise ham som en rigere og friere Ånd med større Kraft og Dristighed og i stadig Udvikling.

Blandt de mange, jeg er Tak skyldig, skal her nævnes dem, jeg er i særlig Gæld til: Kammerherre *Magnus Bruun de Neergård*, Kitzeberg ved Kiel, Overretssagfører *Jacob Galskjøt*, Kjøge, Fru Klostergartner *Hår*, Gisselfeld, og Godsejer, Frk. *Rosenørn-Teilmann*, Nørholm. Uden deres »Papirer« var dette Værk aldrig blevet til.

Mine Kolleger, Lektor *Oluf Bøggild* og Adjunkt *Alfred Jørgensen* takker jeg for mange gode Samtaler og Råd.

Carlsbergfondet skylder jeg Tak for Understøttelse under Udarbejdelsen.

Kolding, 11. Oktober 1926.

Kjeld Galster.

---

* Dog må jeg tilstå, at Brevvekslingen mellem Ingemann og Lucie gennem Årene findes og ikke er benyttet. Grunden hertil er, at Ejermanen har ment ikke at kunne tillade Studiet deraf.

I N D H O L D

DEPRESSIONS- OG RASERI-AAR	7— 23
AHASVERUS.....	24— 42
›Blade af Jerusalems Skomagere Lommebog‹	24— 31
Ingemann og Samtiden	32— 36
Digteren og Fortiden	36— 42
Auspicier.....	42
›HOLGER DANSKE‹	43—107
›Holger Danske‹s Genesis. Gennembruddet	43— 49
›Nationalaandens Forhold til Tidsaanden‹.	49— 58
Stofkilderne	58— 60
Fru Christiane Rosenørn.....	60— 63
Atterbom, Oehlenschläger og Grundtvig....	64— 71
Holger — Danskeren	71— 75
Barndommen	76— 77
Et Minde fra Ungdommen	77— 97
Stemningerne fra Aarene før, Lykkefølelsen nu og Haabet om Fremtiden	97—107
HARMONI-TIDEN	108—151
Morgensangenes Tilblivelse.....	108—110
Harmoni?	111—122
Udvikling som Digter.....	123—151
Religion.....	123—132
Natur	133—141
Elskov	142—151

DE NØGNE ROSENBUSKES TID	152—184
»Jeg maa bort fra min Ensomheds Skove«	152—157
Haabet	157—162
Direktor Ingemann	163—176
Digtning.....	176—184
»VOR ROSENTID GENKOMMER«	185—206
1848	185—195
De første Maaneder	185—187
Martsdagene og Felttoget.....	187—192
Vaabenstilstanden og Forfatnings-	
sagen.....	192—195
1849	195—196
Det sidste Felttog og Soldaternes Hjemkomst	197—206
»LANDSBYBØRNENE«	207—259
Nye Planer.....	207—209
»Landsbybørnenes« Genesis	209—217
Virkelighed og Samtidighed	218—239
Kunsten	240—244
»Det rige Eenfolds Seier over den hule hjerte-	
løse Aandrihed og Dannelse«	245—249
In deo mundus	250—259
FORAN »DEN HEMMELIGHEDSFULDE PORT«	260—262
Henvisninger (og Noter)	263—266
Navneliste.....	267—269

DEPRESSIONS- OG RASERI-AAR

Landet ligger smilende og venligt bag de beskyttende Diger. Overalt bløjer det rige Korn og vokser det saftige Græs, til Næring og Fryd for Folkene. Et Par Gange har Havet i Stormvejr brudt på; men Digerne har holdt, så vidt man kan se, og Landet smiler stadig. Men Angrebene har slidt på Digerne, og da Havet atter sætter ind, gennembrydes de, de salte Vover stormer af Sted og begraver Kornet. Det frugtbare Land er forvandlet til det golde Hav.

Sådan omtrent var Ingemanns Stilling i Slutningen af 1820'erne. Han havde skrevet Værker, der havde været til Glæde og åndelig Næring for Folket. Han havde følt det, og der havde været Solskin i hans Sind. Et Par Gange havde der været bitre Angreb på ham og hans Virksomhed. Han fortsatte dog, tilsyneladende uanfægtet. Men på hans pirrelige Sind havde de alligevel virket. Og da nye Angreb kom til, strømmer Bitterheden og Hadet ind over det, berøver ham hans Produktionslyst og -evne og forvandler ham fra en skabende Ånd til en gold.

Om disse Krise-År i Ingemanns Liv fortæller Brevene og »Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-Periode 1811—37« os en Del. Nu sætter imidlertid et heldigt Fund os i Stand til at leve os helt ind i hine Års Stemninger, til næsten at lytte til Digterens Hvisken med sig selv.

I 1829—31 førte Ingemann en »*Expectorations-Bog*«,* der i Ordets egentligste Forstand er »Hjerteudgydelser«. I Værker, bestemte til Offentliggørelse, må vi altid stille os skeptiske over for Digterens Selvbeskrivelse, fordi Ånden jo dog er mere eller mindre selskabsklædt; ja, selv m. H. t. private Breve må vi være på vor Post, da jo Brevskriveren selv over for Venner, bevidst eller ubevidst, oftest fordunkler den fulde og åbne Sandhed. Men her, i et Værk af denne Art, har vi Lov til at forudsætte Ærlighed til Bunds, her taler det ulykkelige Menneske med ingen anden end sit syge Sind og den mørke Nat.

---

* Ført i tre Kvarthæfter. Størstedelen er skrevet i 1829, kun nogle få Sider i 1831. Velvilligst overladt mig af Overretssagfører I. Galskjøt, Kjøge.

Et Par Gange søger Ingemann ved at gribe i sin egen Barm og komme til Klarhed over sig selv (»Enthusiasten«) at forstå og delvis undskylde sine Modstandere. D. 24. Febr. 1829 skriver han således: »Enhver heftig aandelig Bestræbelse er vistnok eensidig i samme Grad, som den udfordrer flere Sjælsevner concentrerede i een Virksomhed og een Retning; — jo mere man opfyldes af sin Idee og jo vigtigere dens Udførelse bliver os, jo mere stræber man at indeslutte alt Stort og Herligt deri, og Alt, hvad der ikke kan eller vil forenes dermed, antager for det begeistrede Øie en fjendtlig og næsten dæmonisk Skikkelse. — Heraf er det forklarligt, hvorledes næsten enhver Opposition i Litteraturen bliver til et virkeligt aandeligt Fjendskab (selv hvor de lavere Bevæggrunde, Forfængelighed og Misundelse, ikke medvirke). Ikke blot Oppositionen, men selv den aandelige Neutralitet bliver Enthusiasten forhadet og fjendtlig — hvad han har sat hele sit Liv i, vil han alt Liv skal gaae op i, og hvad der ikke vil eller kan det — er ham Død eller dræbende Fjendskab.«

En enkelt Gang søger han at forstå Tiden, den fjendtlige nye Tid, som et Led i Udviklingen, som et Onde ganske vist, men et nødvendigt Onde (16. Nov. 1829): »Naar den menneskelige Aand har udviklet sig og udtalt sig i een Retning med Iver og Enthusiasme, synes den at frygte for Eensidighed, og idet den stræber at udvikle sig i en modsat Retning, fristes den til selv at miskjende det Skjønne og Ædle i sin forrige Bestræbelse. Heraf kommer det, at der paa enhver Følelsens Periode i Poesien gjerne følger en Forstandsperiode, hvori hiin Følelse parodieres og spottes, og det Helligste selv ikke skaanes. Naar Religiositeten er steget til Enthusiasme og begynder at gaae over til Sværmerie, bestrides denne Retning med ligesaa megen Iver, og Vantroen røgjerer endelig en Tid, til den i sin Yderlighed igjen ubevidst fremkalder en Opposition; den fører tilbage til hvad man forkastede og udlo. Enhver heftig og lidenskabelig Revolution i Aandens Verden er selv frugtsommelig med en Contrarevolution; og hvad den ene Generation fordømmer, vil den anden beundre. Hvad Stort og Herligt saavel som hvad Smaat og Usselt Tidsaanden fører i sit Skjold, veed den selv ikke — den farer hen over Verden og forsvinder; men det Store og Herlige, den medførte, bliver, og det erkjendes da først ganske af enkelte frie Aander, naar den Smaalighed og Usselhed, hvoraf det var skjult og indhyllet, har givet Plads for en ny Tidsaands modsatte Daarlighed.« — Dette er en Tanke, der senere skal vise sig at få stor Betydning i Ingemanns Udvikling. Men i Expectorations-Bogen blev det ved denne Antydning.

Til Ingemanns Stemning det forrige År (1828): Når En giver dig et Slag på den venstre Kind, da vend den højre til; det er bedre at lide Uret end gøre Uret, den Stemning, der går gennem første Del af Kong Erik og de Fredløse (Drost Aage),¹ mærker man kun noget en enkelt Dag (1. Maj 1830), og da ovenikøbet blot gennem et Citat: »Ich will alle Menschen ohne irgend eine Ausnahme lieben, und mir

so ihre Gegenliebe verdienen. Ach, wenn auch Schwächen und Gebrechen an ihnen sichtbar sind, sie sollen mich dadurch nicht wieder zurückstossen. Denn eben das sind ihre Kennzeichen, dass sie Menschen und meine Brüder sind. Warum sollen wir denn auch immer die Bessern und die Schlechtern von einander sondern? Können wir es mit diesen schwachen irdischen Augen? Wenn wir sie alle lieben, so thun wir keinen Unrecht. — Müssen sie nicht alle in einer kurzen Zeit sterben und in Staub zerfallen. Mögen sie doch lachen und uns hassen und verfolgen; o, ich will lieber von Tausenden betrogen werden als Einem Unrecht thun (Tiecks Schriften. 6ter Band p. 196).«

Men bortset fra disse enkelte Notater er det kun Sorg og Bitterhed, Resignation og Forbitrelse, der taler til os ud fra de gulnede Blade, ofte i de stærkeste Udtryk.

For at forstå dette må vi (foruden naturligvis på Kritikken og dens Art) have Opmærksomheden fæstnet på to Kendsgerninger.

Den ene er Ingemanns Hang til at drive enhver Stemning ud til dens yderste Spids, hans Foragt for juste millieu, som han giver Udtryk (17. Marts 1829) i følgende Ord: »Den ængstelige Frygt for enhver Yderlighed saavel i Tænkningens som i Følelsens og Phantasiens Verden og det idelig gentagne prosaiske Princip om *den gyldne Middelvei*, som Sandhedens rette og sikke Landevei, frembringer ofte de latterligste Stillinger paa Litteraturens Skueplads. En Middelveis-Philosoph vil hverken betroe sig til Vandet eller Landet og lægger sig derfor i Dyndet, hvor han finder sin gyldne Middelvei. (f. Eks. F. . . . .).

Langt stærkere har dog det andet Forhold virket.

Ingemann skyede Omgang med sine Modstandere: »Det er vist et urigtigt Begreb om Selskabelighed, naar man samler Venner og Uvenner, Digttere og Recensenter ved sit Bord, hvor de af Høflighed maa hykle Artighed mod hverandre, og ikke ere istand til at glæde sig af Hjertet. Hvor jeg veed, Hjort tilligemed mig er indbudet, undskylder jeg mig nu ligefrem paa den Grund. Thi vel kan han i Selskab af Anstændighed være manerlig, men man er dog altid udsat for hans Brutalitet — og jeg gaaer gjerne af Veien for en uvane Tyr, om den ogsaa har en bred Fjel for Panden.« (31. Oktbr. 1829).

Dette kan imidlertid ikke overraske så meget. (Hjort var endogså i Ingemanns natlige Drømme efter ham med sine spydige Bemærkninger. 4. Febr. 1829). Men næsten katastrofalt har Ingemanns Mangel på nære Venner, Utilfredshed med Stedet og næsten fuldstændige Isolation på denne Tid virket. Grundtvig var i 1829 rejst til England, og med ham veksledes der i fulde to År (Sept. 1827—Sept. 1829) intet Brev. Blicher var tavs i fem År (1827—32). Med Hauch var der foreløbig ingen Forbindelse, han var jo lige kommen til Sorø og var blevet indfanget af P. Hjort, hvis Stalbroder

han var i Kampen mod Heiberg i disse År. Christiane Rosenørn kom først til Sorø Sommeren 1829. H. C. Andersen var endnu næsten kun en Skoledreng. Med Beskow og Atterbom var Forbindelsen endnu ikke knyttet, og med Luno var den forlængst afbrudt.

Gennem de Ord, hvormed Ingemann indleder Expectorationsbogen, høres der næsten som et Fortvivlelsens Skrig i Ensomheden:

»Sorøe, d. 25. Jan. 1829. Jeg føler mig ret fattig her paa Venner og livlig opvækkende Omgang; men jeg takker Gud for Lucie: hun er og bliver mig dog meer end alle menneskelige Aander tilsammen — baade i Bøger og i Livet. Forresten er Sorøe mig ofte et aandeligt Sibirien og naar her ikke var den velsignede Natur og den herlige Ro til Arbeide, søgte jeg snart at komme herfra. Jeg vil nu vænne mig fra at behøve Venner. De gamle ere borte, og nye findes ikke, naar man er nær ved de 40 Aar. Hvad jeg føler Trang til at tale med salig Søren* eller salig Grüner** om (eller med nogen af de levende fraværende Venner) vil jeg nu i dette Excil betroee Expectorationsbogen.

Jeg har bebreidet F..., at han fandt meest Behag i sit eget Selvskab og egoistisk nøiedes dermed, istedetfor livlig at hengive sig til videnskabelig Meddelelse, nu gjør jeg mig maaskee skyldig i samme Feil; men hvad er der at gjøre, hvor det videnskabelige Liv saaledes er adspiltet og isoleret i Individerne som her? — Naar jeg udgiver en Bog som Erik Menveds Barndom, hvori jeg troer at have givet en heel Tidsalder Liv og opstillet en Række af fædrenelandsk-historiske Malerier, som maatte vække Nationalaanden og Folkets historiske Selvbevidsthed — hvor uendelig flau bliver jeg da ikke, naar der gaaer Uger og Maaneder hen, førend jeg her hører et Ord derom? Jeg forekommer mig selv som en Afsindig, der vil holde Prækener eller fortælle Historier for Figurene i et Voxcabinet, og undrer sig over, at de sidde så stille.« Da Ingemann har skrevet det, er det, som om han bliver forfærdet over sine egne Ord. Han bryder pludselig af og tilføjer: »Men jeg har Uret: jeg vil høste i samme Øieblik, jeg saaer, og jeg husker ikke paa, at hvad jeg i et heel Aar har været fortrolig med og har elsket med Enthusiasme, er ubekjendt og ligegyldigt for hele Verden, indtil det efterhaanden lykkes min Fremstilling at blive levende for nogle Læserphantasier«. Men de sidste Ord gør Indtryk af noget påklistret og afsvækker, forekommer det mig, kun i ringe Grad Billedet af Kollegerne i Lærerværelset som Figurer i Vokskabinettet, der har Selvoplevelsens Præg.

Når vi tager i Betragtning, hvor venneløs og derfor rådløs Ingemann stod, thi nok havde han Lucie, men i hendes Sjæl var der ikke Skygge af Tvivl om hendes Bernhards Storhed, og hun kendte ikke Verden uden for Sorø, forstår man bedre de næsten sygelige Suk i »Hjerte-Udgydelserne«.

* I.s ældste og kæreste Broder.

** I.s bedste Barndomsven. Død ganske ung.

Den fortvivlede og ensomme Digers Udfald er først og fremmest rettet mod de *Personer*, der havde kritiseret ham, som han følte som sine personlige Fjender, navnlig C. Molbech og P. Hjort.

2. April 1829. »Der gives en Slags lavhjertede Fattige, der i bitter Følelse af deres Armod kun trøste sig med, at de Riges Herlighed er forgængelig, og ingen Leilighed forsømme til at gribe denne ondskabsfulde Trøst. Naar Liigklokken ringer for den rige Mand, selv om han var deres Velgjører, er dog en hemmelig Glæde mærkelig i saadanne Fattiges Deeltagelse. I Aandens Verden gives der et lignende Slags Fattiglemmer, som føle med ydmygende Harme, at de med al deres Anstrengelse intet Navn kunne erhverve sig i Litteratur eller Konst; enhver lykkeligere begavet Aand, der har erhvervet sig Celebritet og Popularitet er dem i Hjertet forhadet, og deres hele Trøst bestaaer i, at denne Celebritet er forgængelig, ufortjent og kun grundet paa lykkelige tilfældige Omstændigheder, Tidsaand, Modesmag, et uforstandigt Publicums Lune. Alt hvad de kunne bidrage til at gjøre denne deres trøstende Synsmaade almindelig, og derved selv bestyrkes deri, synes dem en Husvalselse. De blive som oftest anonyme Recensenter, og resignere paa den Ære, de ved at nævne sig kunde vinde, som skarpsindige Skrift- og Konstdommere, for den Glæde, hemmelig og i Tryghed, at udbrede deres Synsmaader, og om muligt faae de forhadte Navne og Tidsafguder fordunklede. — Et af de Konstgreb, de hyppigst bruge, er forstilt Uvidenhed om, hvad den Forfatter eller Konstner, de vil nedsætte, gjælder for saavel her som udenlands, og ved at udelade hans Navn i enhver Forbindelse, hvor det maa være paafaldende, at det ikke findes, medens de paa samme Tid i almindelige Udtryk udhæve og med Ringeagt bestride, hvad der engang tilforn kan være lagt en saadan Yndlingsforfatter eller Konstner til Last, hvad enten det er grundet eller ei, og om han endogsaa ved mangfoldige senere Arbejder har retfærdiggjort sig mod hiin Anke. Et andet Konstgreb er at nævne den forhadte Navnkundige i det sletteste Selskab, blandt en heel Deel ubetydelige eller ringeagtede Navne, og hjælper det ikke heller, men vækker Latter, maa endelig den forhadte Publicums Yndling tilligemed hans Publicum formelig angribes. — Dette skeer undertiden directe og da helst paa Liv og Død og med de heftigste og voldsomste Fordømmelser af hans bedste og meest yndede Arbejder, thi kunde man først rokke Grundpillerne, mener man, at det øvrige vilde følge med i Faldet. Til et saadant Hovedangreb nytter ikke blotte Magtsprog; en philosophisk og tilsyneladende grundig Betragtning maa forudskikkes, behørig udpyntet med alle den nyeste Konstphilosophies Former og Konstord, som skal give Publicum Respect; saa blændende som muligt maa Theorierne fremsættes, og naar det endelig kommer til Anvendelsen, maa Angriberen synes høist human og skaansom, idet han roser og udhæver en ubetydelig Zirat, medens han erklærer den hele Bygning for omstyrtet. Nytter dette ikke heller og seirer, som sædvanlig, den naturlige Følelse og Sands for det Sande og Skjønne over alle æsthetiske Procuratorkneb ved en saadan

Criminal-Proces paa Liv og Død i Aandens Rige — saa gives der endnu en indirecte Angrebsmaade, der er mindre voldsom, men maaske i Længden mere virksom; denne bestaaer i smaa jevnlige Sidehug og ringeagtende Allusioner, gennem flere og forskellige Tidsskrifter, selv om muligt i udenlandske Blade. »Gutta cavat lapidem non vi sed sæpe cadendo« er ved denne Arbeidsmaade Principet (som overhovedet i den hele Bagvaskelseskonst). Denne indirecte Krig kan føres ved bestandig at rose og udelukkende at hylde Fjendens Modstandere, ved skarp Dadel over hans Efterlignere, og Caricaturfremstilling af, hvad der kunde kaldes hans Maneer. (I denne lille Krig angribes ofte Ubetydeligheder, et uheldigt Leilighedsarbejde f. E.). Kan endogsaa intet af alle disse Konstgreb omstemme en heel Tidsalder og berøve en forhadt Publicums Yndling sin Popularitet, saa har den aandsfattige Angriber dog ofte den Trøst at finde en Deel Eftersnakkere, og at kunne gjense sine ofte gjentagne og vidt omsprede Domme i Conversationslexica og fremmede Litteraturjournaler, hvori Artiklerne, uden Prøvelse og Kjendskab til den fremmede Forfatter og hans Publicum, ere udskrevne af Tidsskrifter. En stor Fordeel for dette Slags obscure Litteratorer er det at kunne blive Correspondenter med fremmede Journalister*; thi naar de Meninger, de vil have udbredte, saaledes synes at gjenlyde fra de upartiske Fremmede, gjøre de dobbelt Virkning, idet de som udenlandske Bedømmelser oversattes og gjentages i vore Blade.«

Et Par Uger senere (27. April) fortsættes der på samme Måde, hvorpå Ingemann udbryder: »Der gives dog intet hovmodigere og mere uforskammet Slags Skribenter, end slige Philosopher udi egen Indbildning, som tro, at deres Domme og Meninger ere nødvendige Troesartikler, naar de kun kjækt og uforskammet har udsat dem, uden at værdiges nogen Modsigelse paa Prent, om endogsaa 1000 Læsere og blandt dem de aandrigste i Landet ere af modsat Mening. Følelse har mine arrigste Fjender dog ikke kunnet negte mig; de have tværtimod fundet denne Egenskab for overveiende i min Poesi; men P. Hjort savner i mine Vers den Tone, som gaaer igjennem Øret; — fordi han ikke selv kan fornemme, hvad der rører Andre og gaaer til Sjælen fra Sjælen, tvivler han ikke paa, at den Mangel paa Sjæle-Indtryk, han er sig bevidst, maa ligge hos Digteren. Saaledes kan den Dumme sige om en Bog, han ikke forstaaer: der er ingen Forstand i den, og den Døve sønderslaa Strængelegen, fordi den for ham ingen Tone havde. P. Hjort er en paa Aand og Hjerte indskrænket æsthetisk Fanatiker, som fjendtlig forfølger enhver dansk Poesie, der ikke er øhlenschlægersk. Oppustet af Indbildskhed og Hovmod sætter han sig med uforskammet Frækhed paa Domstolen, og troer sig selv en frimodig Sandhedshelt, fordi han har Mod til at fremkomme med Paastande, som ethvert Menneske med Aand og Hjerte vilde blues ved.«

Er det her »min Embedscollega P. Hjort«, der må undgælde, er

* Både Molbech og Hjort stod i nær Forbindelse med Atterbom.

Adressen C. Molbech noget senere (Febr. 1831) ikke mindre tydelig: »Forulykkede Poeter og Kunstnere blive ofte meget strenge og bidske Konstdommere. Den ulykkelige og utilfredsstillede Stræben hos dem selv efter en aandelig Virksomhed, hvortil de ikke har Anlæg og Kræfter, forvandler deres oprindelige Kjærlighed til Konsten og Agtelse for konstnerisk Virksomhed til Had og Foragt; hvad de selv forgjæves har søgt at frembringe, og hvori de forud følte en høi og herlig Nydelse, staaer nu i Andres Værker for dem som hule Masker af den Lyksalighed, der blev dem negtet; og de finde nu kun et Slags Ro og Tilfredsstillelse i at overbevise sig selv og Andre om Intetheden og Tomheden i ethvert menneskeligt og følgelig i en eller anden Henseende ufuldendt Kunstværk; denne dæmoniske Følelse giver dem en hemmelig Lyst til at ødelægge og udrydde alt, hvad der minder dem om deres eget skuffede Haab og mislykkede Bestræbelse. En forulykket Maler eller Billedhugger, hos hvem denne Sjælsstemning er bleven herskende Lidenskab, kunde saaledes, hvis det udvortes stod i hans Magt, blive en frygtelig Billedstormer, og med voldsom Ødelæggelseslyst tilintetgjøre alle de herligste Kunstværker. En forulykket Poet kunde i denne Sindsstemning have Lyst til at brænde og sønderrive alle Digterværker i Verden, men da han ikke formaer det, maae han nøies med at føre en aandelig Krig med alle virkelige Digttere, og han søger da gjerne ved glubsk Kritik at nedrive Alt, hvad der af Andre beundres eller elskes som Stort og Skjønt i Poesiens Rige. Herpaa vil det være let i enhver Litteratur at opvise Exempler, og vor egen afgiver i vor Tid et af de mærkeligste i en Skribent, der som bekjendt, efter nogle ubetydelige Ungdomsforsøg paa uden poetisk Aand og Genialitet at tilegne sig Poesiens Former, blev den strengeste og bitterste æsthetiske Recensent og fandt en forunderlig Lyst i at ansænde alle sine Forstandsevner paa en Udryddelseskrig mod erkjendte Digterværker, hvis Berømmelse og Popularitet syntes at volde ham en til Raserie grændsende Ærgrelse. Vilde denne forresten agtværdige og kundskabsrige Mand, der kun aldrig skulde dømme om Poesie, dog engang indsee den Sindsstemning, der ødelægger ham! han vilde da vist standse med en Bestræbelse, der er lige saa uædel og foragtelig, som den igrunden er forgjæves; thi det lykkes dog aldrig den glubskeste Struds at hævne sig paa Naturen (der ikke tillod den at flyve og synge) ved at opæde alle flyvende og syngende Fugle.«

Umiddelbart derefter står følgende drastiske Sentents:

Bagvadskelse.

See saadan bliver Svin rene, mit Barn!
sagde Soen, hun tog Tvæt i sin Næstes Skarn,

der sikkert er et Knips i Lommen ad Molbech, ligesom Notatet (9. Febr. 1829): »Anonymitet ved kritiske Skrifter og især ved Bedømmelser over navngivne Forfatteres Værker er en uretfærdig Bandidmaske, som ingen Regering burde tillade. Liigheden i den aandelige Kamp er derved op hævet. Angriberne har en Overvægt, som in-

gen Vaaben kan beskærme imod; han er ansvarsløs, og naar han ikke kan stevnes for de borgerlige Love, kan han ustraffet haane og krænke Sandheden, saameget han vil.«

Undertiden kan hans Satire have videre Sigte, idet han søger at ramme *fjendtlige Aandsretninger* i Tiden (Decbr. 1829): »Det æstetiske Sundhedscollegium er især i den første Deel af det 19de Aarhundrede blevet opmærksom paa en Række af aandelige Sygdomme, som staae i nøie Forbindelse med hverandre, og som det samvittighedsfuld har gjort sig til Pligt at opdage Grunden til og udrydde. Sygdommens Sæde og Kilde har man fundet i Hjertet og dens fordærvelige Næring i Phantasien. Phrænologerne finde den naturligviis i Hjernen og navnlig i en sygelig Udvikling af Idealitetsorganet og Ærbødighedsfølelsens Organ. Denne Sygdom ytrer sig i tvende Hovedphænomener: *platonisk Kjærlighed og christelig-religieus Begeistring*. Begge betragtes af Facultetet som et Slags aandelig Typhus, der svækker og udhuler Sjælen og gjør den uskikket til det sande gedigne, kraftige, sunde, dygtige og massive *Dyre-Liv* i Verden. Sygdommen ytrer sine første farlige Symptomer ved en fordærvet Smag, der finder Behag i taagede Drømmeskikkelser og phantastiske Luftkasteller, som alt det man kalder høiere Kjærlighed og aabenbaret Religion; med Sygdommen følger en vis unaturlig Afsmag for Livets Kjød-boller saavel som for det 18de Aarhundredes Naturalisme og det 19de Aarhundredes Rationalisme. Som Præservativer og Helbredelsesmidler mod denne Sygdom anbefaler det aandelige Sundhedscollegium kolde kritiske Omslag, som med Held anbringes om Hjertet, hvorfor et Slags bittre Draaber især anbefales til at hældes Publicum i Øret med Skeer af Trykpapiir. Disse Draabers Hovedingrediens er human *Oxe-galde*. Facultetet haaber, at en flittig Anvendelse af disse Midler snart aldeles skal hæve denne Sygdom, der ikke er constant (?) men paa en Maade epidemisk, og som ialmindelighed opstaaer i den aandelige Verden, naar Luften har været alt for kold og ved enkelte Ildphænomener pludselig og uregelmæssig opvarmes. Et Radicalmiddel mod disse Sygdomme vilde det vistnok være, hvis man kunde forhindre slige Ildphænomener [i] at fremtræde — dog dette er endnu en Kunst, som man maa overlade til en meere oplyst Efterslægt at opfinde.«

Når man erindrer Ingemanns Mening om de enkelte Recensenter, kan hans Stilling til *Kritikken* ikke overraske. Han skriver derom (5. Maj 1829) følgende:

Om Digtere og Konstdommere.

Den, der i fortrinlig Grad er i Besiddelse af de poetiske Aandsevner (Phantasie, Følelse og Smag) tilligemed en dertil svarende Fremstillingsgave (Talent), kalder jeg en Digter (eller Konstner). Den fuldkomneste Harmonie mellem de poetiske Evner i deres

største Udstrækning vilde uidentvilt frembringe den største og fuldkomneste Digter; men en saadan Digter har endnu aldrig været til. Hos de største Digtere har altid een eller anden af de poetiske Sjæleevner havt Overvægten, og den Grad af Styrke, denne overveiende Evne har havt, tilligemed Forholdet til de andre poetiske Evner bestemmer enhver Digtters Eiendommelighed og Character. Da denne ikke er nogen ved Flid og Dannelse erhvervet Aandsbetingelse, men en oprindelig givet Natur, grundet i Aandens eget Væsen og den Organisation, hvorigjennem den virker, kan den ikke med nogen Føje være Gjenstand for Kritikens Roes eller Dadel. Ved Beskuelsen af *alle* en Digtters Arbejder tilsammen kan først den æsthetiske Betragtning opfatte og angive Forholdet mellem hans poetiske Aandsevner og saaledes betegne hans Digter-Character og Eiendommelighed. En saadan Undersøgelse kan være lærerig og psykologisk interessant, men kan først blive fuldstændig, naar det Digterliv er sluttet, som man saaledes vil overskue. Hos de fleste Digtere indvirker Alderen og Livsomstændighederne paa det oprindelige Forhold mellem de poetiske Evner; og den Evne, som i een Livsperiode har faaet Overvægten, kan i en anden blive underordnet (saaledes kan Følelsen i den første ungdommelige Kjærlighedstid have været herskende og næsten overvægtig, for den samme Digter, der som Mand kunde træde rolig tilbage og aldeles objectiv lade Phantasien raade, skjøndt maaske Følelsens oprindelige Overvægt selv i det forandrede Forhold, stedse vilde spores. Saaledes tror jeg f. E. det har været Tilfældet med mig selv.)

Paa Digterens Følelse og Phantasie og disse Evners oprindelige og naturlige Forhold, der bestemmer et poetisk Individts Eiendommeligheder, kan Kritiken aldeles ingen gavnlig Indflydelse have, og Konstdommerne kunne kun, ved for tidlig at ville betegne dette Forhold, vække en for Udviklingen skadelig Selvbetragtning hos Digteren, hvorved han kunde fristes til at ville være anderledes end han efter sin Natur kan blive, og hvorved saaledes en eiendommelig Digtercharacter kunde forvildes.

Den eneste poetiske Evne, hvorpaa Kritiken kan have gavnlig Indflydelse, er Smagen, som til deels kan erhverves, og som med Forstanden og Dømmekraften kan dannes, og hertil skulde den æsthetiske Kritik indskrænke sig, naar den ikke vil omskabe Naturen og forstyrre Digteraandens mangfoldige og eiendommelige Udvikling, men virke gavnligt paa Poesien og dens Dyrkere.

De samme poetiske Evner, som Digteren tilligemed productiv Gave maa besidde, maa Konstdommeren receptivt besidde, og naar han ikke vil indskrænke sig til at bedømme een eneste Digter, maa han have Modtagelighed for poetiske Frembringelser under alle de Forhold af de poetiske Evner, hvori de Productioner fremtræde, som han vil bedømme. En saadan Sjælsbøielighed og alsidig Modtagelighed for enhver sand Poesie er en næsten endnu sjældnere Gave end den udmærkede Digtarevne selv. Det er derfor intet Under, at de fleste Konstdommere af 10 Digtere maae erklæres for incompetente,

naar de antages for kyndige af een. Den, som skulde være en duelig Konstdommer, maatte elske og fatte Poesien i det Hele, men ingen Yndlingsdigter have, og det har næsten ethvert Menneske. Høist naturligt og menneskeligt er det, at Konstdommeren efter sin Individualitet og ifølge det særegne Forhold mellem hans receptive poetiske Evner, maae føle sig meest hendraget til den Digteraand, hos hvem et lignende Forhold af productive, poetiske Evner finder Sted; men kan han ikke løsrive sig fra denne Aandsindskrænkning, maa han udelukkende indskrænke sig til at bedømme denne sin Yndlingsdigter, eller blive ubillig og uretfærdig mod enhver anden.

Dog dette indsee de fleste Konstdommere ikke, misledede af deres egen Aandsindskrænkning og en forfængelig Selvtillid, som gjør dem deres egen individuelle Synskreds til den eneste og altomfattende; hvor snever den saa er, udelukke de kjækt alt det af Poesiens Sphære, som ikke kan komme ind i deres egen snevre Synskreds, og fordømme med fanatisk Iver som Ikke-Poesie, enhver særegen Poesiens Form, som de ikke have Aand og Hjerte for. I deres Forblindelse og Selvkjærlighed troe de at vise Verden en stor og vigtig Tjeneste ved at meddele Publicum deres egen æsthetiske Tro, som den eneste saliggjørende, og med en Proselytmagers Iver bestræbe de sig for at udbrede som almengjældende objectiv Sandhed og en ufeilbarlig poetisk Tro, hvad der som subjectiv Sandhed staaer som ufeilbarligt for dem selv i deres eiendommelige Indskrænkning.«

Derfor, da Kritikken ikke kan gavne, kræver Ingemann for Digtningen den absolutte *Frihed*: »Litteraturens Rige er en aandelig Fristat, hvori Alder, Stand, Rang og alle andre borgerlige Forhold bortfalde: her gjælder intet andet Forhold, end det, hvori Aand staaer til Aand, enhver anden Myndighed eller Overlegenhed, man heri vil indføre, er en Anmasselse, der bør bortvises som Uforstand eller Uforskammenhed« (⁹/₂ 1829). Derfor lader Ingemann sig kun lede af sin egen Drift: »Jeg følger i min poetiske Fremstilling ingen anden Lov end Naturen og min egen Smag. De forskjellige Konstskolers vilkaarlige og transitoriske Lovbestemmelser har jeg ikke bekymret mig om eller anseet det for min Pligt at adlyde, uden hvor de maatte stemme overens med min egen Smag og Erkjendelse af det Sande og Skjønne. Naar mine Værker derfor bedømmes efter deres Overensstemmelse med æsthetiske Lovbud, hvis Gyldighed jeg ikke har erkjendt, maae de nødvendig fra deres eensidi[ge] Synspunkt findes høist mangelfulde; men hvad en saadan Bedømmelse forkaster, er ofte netop det, jeg selv maa ansee for heldigst og meest poetisk, og om min eller min Bedømmers Smag er den rette, kan hverken jeg eller han afgjøre uden at dømme i vor egen Sag. Vi maa derfor begge appellere til Publicum og den rolig prøvende Tid (17. Juni 1829).« Hvis man tog Hensyn, vilde det kun skade: »Enhver Reflexion over, hvad man er, standser og hindrer os tildeels i at være og blive, hvad man er. Naar Væddeløberne lader sig opholde for at indrette sit Løb efter de stillestaende Beskueres Raad og Skrig, naaer han ikke saasart, eller slet ikke, Maalet. — Samme Virkning har Recensenten paa

Digteren; han hjælper ham med al sin Viisdom ikke et Skridt videre, men kan kun standse ham, bringe ham i Vildrede med sig selv og afdrage ham fra sin Bestemmelse. (4. Nov. 1829).«

At Ingemann havde Ret i, at Kritikerne intet kunde (og burde) lære ham, er sikkert. Hans anden Påstand, at »Kritikken« kun kan lære Digterne lidet, er vist også rigtig. (Morsomt er det, at Ord af Otto Benzon, Politiken 6. Jan. 1923: »Jeg tror ikke, at man i det hele og store lærer noget af den. Kritiken viser jo kun, hvorledes *Kritikeren* vilde have skrevet, hvis han havde været Forfatteren — men hvad i Alverden kommer det *mig* ved. Man maa dog skrive, som man *selv* synes, og ikke som de *andre* synes« udmærket kunde have været udtalt af Ingemann, ligesom mangfoldigt sagt af Marinus Børup i »Kritiken«, Nationaltidende ^{11/1} 1923). Men det afsvækker ikke Indtrykket af, at Ingemann i disse År er Egocentriker og næsten Monoman. Stadig kredser hans Tanker om det samme (hvis jeg ikke havde frygtet for at trætte, kunde der have været anført adskillig flere Veråb): Forfølgelsen, som han mente han var udsat for, og som ganske lammede hans Handlekraft.

Man mindes uvilkårlig et Par Vers af Tegnér's Digt *Mjältsjukan* fra disse År:

Jag stod på höjden af min lefnads branter,
där vatterdragen dela sig och gå
med skummig bölja hän åt skilda kanter,
klart var där uppe, där var skönt att stå.
Jag såg åt solen och dess anförvanter,
som, sen hon slocknat, skina i det blå;
jag såg åt jorden, hon var grön och härlig,
och Gud var god, och människan var ärlig.

Då steg en mjältsjuk svartalf upp, och plötsligt
bet sig den svarta vid mitt hjärta fast;
och se, på en gång blev allt tomt och ödsligt,
och sol och stjärnor mörknade i hast;
mitt landskap, nyss så gladt, låg mörkt og höstligt,
hvar lund blev gul, hvar blomsterstängel brast.
All lifskraft dog i mitt förfrusna sinne,
allt mod, all glädje vissnade där inne.

På samme Måde med Ingemann: den Tid var forbi, da der var Sommer i hans Sind de tolv Måneder i Året; nu havde også i hans Hjerte Svartalfen bidt sig fast og forvandlet Verden.

En Tid, vistnok i Vinteren 1829—30, var hans Sind så sygt, at en Katastrofe truede. Han har selv beskrevet den (i et Brev til Grundtvig 25. Nov. 1830): »Hvad mig selv angaaer, da har jeg i det sidste Par Aar — som du nok har mærket — været temmelig passiv, da det næsten syntes mig, at al Aktivitet var forgjæves. Den Fornægtelsens og Selvmodsigtelsens Aand, som jeg indirecte i mit hele Liv har søgt at bestride, syntes mig nu næsten at have forkoglet den hele Verden; og den, der ikke kunde eller vilde træde directe eller

ligefrem i Kamp med denne Dødens eller Tilintetgjørelsens Aand, maatte lammes eller tilbagetrænges som en Sommerfugl i Storm. Den poetiske Oplivelse af vor Middelalders Historie, som jeg havde trot mig kaldet og skikket til, syntes mig nu også en næsten for-gjæves Bestræbelse; jeg tyede da tilbage til Hjemmet i mit Inderste og havde nær indesluttet mig der for bestandig som en saaret Snegl i sit Hus.«

Et Minde om denne Krise-tid har vi sikkert i »*Besøget hos Bjergkongen*«:²

Forstenede syntes de mig Alle som Een.
Tilsidst gik jeg selv som en vandrende Sten.
Ved Midnat jeg steg til Bjergkongens Slot.
Mig lysted at tale med Stenenes Drot.

Hans Øjne var Demanter, hans Krone Glimmer, hans Bryst Granit, og med stenhård Røst lyder hans kaldende Råb:

Løsriv dig fra de smaalige Menneskers Bryst!
Hvad vil du i de Levendes Verden?
Jeg svimlede og stirred med Isnen paa Stenenes Drot.
Jeg styrted — og fik Liv ved et Hjerte paa Jord. —
O! skønnest er de Levendes Verden.

I »Blade af Jerusalems Skomagere Dagbog« finder vi (som det senere skal vises) flere af Ingemanns Stemninger fra denne Tid. I Ahasverus' Skildring af den Tid, han var *skindød*, har vi da sikkert på en anden Måde en Fremstilling af den Tid, da et åndeligt Sammenbrud truede:

Jeg saae paa Menneskenes Færd;
Jeg saae al Verdens Id:
Den var mig intet Haansmil værd
Med al dens Larm og Strid.

Jeg hørte Menneskenes Ord;
Jeg Daarers Røst fornam;
Som Bjælders Klang hvert Ord henfoer,
Som Hyrdehundens Glam.

Jeg saa hvad deres Vise skrev,
Jeg hørte Døgnets Sang;
En Lyd kun i mit Øre blev,
Og den som Spot mig klang.

Fra Folk til Folk jeg vandred om;
Jeg elsked ikke Een:
Mit Blik var Is; min Sjæl var tom;
Mit Aasyn blev til Sten.

Kold sank jeg til min Moders Bryst,
Sank død til Jordens Skød;
Til Liv mig vakte Vaarens Røst:
Din Moder var ei død.

Jeg græd — og Stenen smelted hen
I Aasyn og i Bryst:
Jeg hørte Livets Røst igjen
I alle Sjæles Røst.

Et fjerde Minde om denne kritiske Tid har vi vistnok i *Kunstnerens Syner*:³⁾

I Bologna levede den berømte Kunstner, omgivet af skønne Skikkelser, dem hans Genius havde givet Liv og Skønhed, lykkelig ved sin Kunst.

Ind i hans Værksted træder en Dag en Fremmed. Smilet om hans spidsfindige Læber udtaler Hån mod, hvad han ser, så Kunstneren udbryder: »Hvad opdager I, som ej Jer tækkes?«

»Se kun selv!« svarer den Fremmede og rækker ham et Hulspejl.

Bleg og målløs stirrer Kunstneren deri: Hvert Kunstværk blev et Vrængebillede, som med djævelsk Lighed efterabede alle ædle Former i Naturen; hvert Træk af Storhed blev en svulstig Vrængen; Smilet blev til Grin i Kvindens Ansigt, og alt menneskeligt Skønt blev dyrisk. — Mesteren stod som forstenet, og det hjalp ikke, at han knuste Hulspejlet, thi:

Hvorhen den Kunstner Blikket vendte,
Saa han sine Værker, som Uhyrer,
Stirre ham med Vrængegrin imøde;
Og hvert Minde om hans Liv og Idræt
Blev en Plageaand med Slangesvøbe,
Som fra Konstens Paradis ham pisket. —
Fra sit Værksted Mesteren var flygtet;
Mørk og ene, sad han i sin Stue.
Ei Natur, ei Konsten meer ham glæded:
Hver en Livsrøst syntes ham et Haanskrig;
Vennetrøst ham klang som Barneranglen;
Aandens Vidnesbyrd i Kunstnerhjertet
Klang ham som en Røst fra Daarekisten. — —
Længe sad han saa i mørke Stue;
Tom og kold og død ham syntes Verden;
Menneskene saae han ikke mere;
Ingen jordisk Idræt meer han agted:
Selv den største syntes ham helt ussel
og ei værd en Tanke.

Kun Orgeltonerne og Kirkeklokkerne kan røre ham.

En Pinsemorgen hører han dem, og han udbryder: »Herre! gav du — lad mig da ei tvivle!« Da han kommer hjem fra Kirke, er der i hans Værksted en Kvinde, der rækker ham et Hulspejl. Da han ser deri, ser han sine Værker, ikke som han havde hugget dem, men som Kunstnerøjet havde set dem, som de stod for hans Sjæl i Guddomsskønhed i den høje Begejstrings Øjeblikke. — Han var frelst.

En Forårsdag 1830 gik Ingemann en ensom Spadseretur i Tule Skov, »overtænkende sin nærværende poetiske Standsning og den Forstemthed, som var Grunden dertil«. Da faldt det ham ind — han havde Herders Gedichte med — at han ved at slå op i Bogen kunde få Råd i sin Rådvildhed; den første Side, han ramte, skulde give ham Svar på hans Spørgsmål om sig selv, hvad han burde tænke og gøre. (»Pludselig faldt det mig ind at hente Raad ved et

selvvalgt Orakel, og den første Side, jeg opslog i Bogen, skulde give mig Svar paa mine Spørgsmaal til mig selv og min Skjæbne; jeg opslog, forunderligt træffende paa min Stemning, følgende Sted: So lasset denn im Wirken und Gemüth — Das *Ich* uns mildern —⁴⁾

Denne lille Scene giver et godt Indblik i hele Ingemanns Rådløshed og Ubeslutsomhed i denne Tid.

Kun en enkelt Gang mærker man (i Expectations-Bogen) Stemning hos ham for at vælte den Mare af sig, der red ham:

»Det pirrelige Sind og den høje Grad af Modtagelighed for ethvert Sjælsindtryk, som man i Almindelighed med Rette tillægger Digteren og Kunstneren (genus irritabile) vilde i Medgang gjøre ham overmodig og i Modgang høist ulykkelig, hvis han ikke tillige netop ved sin Digtterevne nødtes til at beskue alt, hvad der rører sig i ham, som Livsbilleder, der efterhaanden kunne træde ud af ham, som Gjenstande for Kunst og fri Fremstilling. Idet hans Glæde eller Sorg med Bevidsthed fremtræde i lyriske Udbrud eller under en objectiv Maske i en fremmed Character — blive disse Følelser ligesom luttrede, og hans Sjæl befrier sig fra det Overvældende og Bittre, saasnart Følelsen bliver sig selv klar og kan udtale sig. Selv Harme, Indignation, Foragt og Vrede, der hos Digteren maaske kan fremstaae i den farligste Yderlighed, og i enkelte Øieblikke bringe ham Fortvivlelsen og Raseriet nærmere end Nogen — selv disse voldsomme Sjælsbevægelser maa han have Magt til at befrie sig fra ved at rykke dem uden for sig selv og beskue dem som Livsphenomener og Gjenstande for poetisk Fremstilling. Indignation over Forurettelse og Harme mod mine aandelige Fjender og Forfølgere har ofte været nær ved at standse min hele Virksomhed, at forsvare mig selv stred mod mine Principier, og jeg taug til enhver nok saa aabenbar og beviislig Uretfærdighed; men den tilbagetrængte Følelse og bitter Indignation og Foragt vilde have ødelagt og fortæret mig, hvis det ikke stundom var lykkedes mig at overføre min Harme i en digtet Character og befrie mig fra en virkelig Smerte, ved at give den Luft i Digtning. — — —

Mine hjerteløse Aandsfjender staae mangengang i fantastiske Øieblikke som dæmoniske Plageaander for mig, selv naar jeg klarer erkjender, at de ere tomme og aandløse Skygebilleder. I Goethes Noter og Afhandlinger til hans West-østliche Divan (Goethes Werke. 6ter B. p. 141)⁵⁾ siger han sandt og træffende om slige Digter-Expectationer af Fortrædelighed og Harme, som høre til »*Buch des Unmuths*«: »Naar de øvrige Bøger (fornemmelig vel *Buch der Liebe*) faae Tilvekt, saa tillader man vel ogsaa denne at nyde samme Ret. Først maae de behagelige, kjærlighedsfulde og forstandige Digtningmaterialier samle sig, førend Udbrud af Fortrædelighed kunne taaes af en Digter. Almindelig menneskelig Velliv, eftergivende, hjælperig Følelse forbinder Himlen med Jorden og bereder Menneskene et vel undt Paradis. Derimod er Fortrædeligheden og Harmen (Unmuth) stedse egoistiske, den vil gjøre Fordringer gjældende, hvis Opfyldelse udebliver, den er anmassende,

frastødende og glæder Ingen, neppe engang dem, der er grebne af samme Følelse. Desuagtet kan Mennesket dog ikke altid tilbageholde slige Explosioner, ja han gjør vel deri, naar han paa denne Maade søger at give sin Fortrydelse Luft, især over forhindret eller forstyrret Virksomhed. — — Enhver Utilfreds udtrykker alt for tydeligt, at hans personlige Forventning ikke er opfyldt, hans Fortjeneste ikke erkjendt; saaledes ogsaa Digteren; føler han sig ikke trykket fra oven (fra de Store og Magthaverne), lider han ofte af Trængsel franeden og fra Siden: en tiltrængende*, ofte glat, ofte ondsksfuld Partihob med dens (høirøstede) Chorførere lammer hans Virksomhed; først væbner han sig med Stolthed og Fortrydelse (og værdiger Fjenden intet Svar), men pines han for skrappt og trykkes for haardt, føler han Styrke nok til at slaa sig igjennem . . . . (30. Juni 1829).«

Det var det, der til sidst skete med Ingemann: endelig blev det ham for meget, han trak sin Kaarde af Skeden — den var tynd og usmidig — og huggede til alle Sider med den, vild af Smerte, blind for Faren, desperat. Ikke mindre end 4 Fejdeskrifter blev skrevet på to År: Huldre-Gaverne, Oplysning om Huldre-Gaverne, Opstanden i Litteraturstaden 1831, Kong Erik og de Fredløse II 1832.

Efter de to lange og trange Depressionsår fulgte der to Raseriår.**

Som det måske erindres, forsøgt der i I. h. R. (S. 135—140) en Tvedeling af Kong Erik og de Fredløse, idet det hævdedes, at de første 8 Kapitler er skrevet i 1828—29, medens hele anden Del (og sandsynligvis også Kap. 9—13 i 1. Del, der er en Helhed for sig) er affattet 1832. Som Bevis anførtes bl. a., at Grundstemningen er så forskellig: resigneret i Begyndelsen og kampivrig og polemisk i Fortsættelsen, svarende til Digterens Grundstemning i de nævnte År.

Til nærmere Undersøgelse af dette Forhold skal her fremdrages nogle Dagbogsoptegnelser af Ingemanns nære Veninde i disse År *Fru Christiane Rosenørn*. (På Nørholm, hos hendes Sønnedatter Frk. J. C. Rosenørn-Teilmann fandtes der seks (tyske) Almanakker 1832—37, hvori Fru Rosenørn under hver Dag har skrevet ned — ganske kort — hvad der optog hende. De er af ikke ringe Betydning og vil også i det følgende ret ofte blive benyttet). Under 1832 læses:

11. *Februar*: Fra Rothes gaaet til Ingemann. Mit Forsæt straks at vende hjem afledtes ved Ing.'s Godhed, som fremtog sin længe henlagte Roman, Erik Menved, og deraf forelæste mig et par høist interessante Hefter. — 13. *Februar*: Ing. frydede mig ved sin herlige Forelæsning af nogle skønne Scener i den længe henlagte Roman. — Fortrinlig hjertegribende er den høitideligt rystende Scene, hvor den fangne Erkebisp lyser Anathema over Kong Erik. — Dybt rø-

* c: paatrængende (zudringliche).

** Om disse se I. h. R. S. 115—26.

rende er Samtalen og Forholdet mellem Aage og Margrete. — 12. *Marts*: Besøgt I., som ikke var vel. Han viste mig endeel nylig udførte Bidrag til den nye Roman. — 27. *Marts*: I.s Arbejde gaaer rask. — 2. *April*: Aftenen hos Ing., som arbejder stærk paa tredje Deel af Romanen, og er munter og vel. — 5. *September*: Ing. bragte mig anden Deel af *Kong Erik og de Fredløse*. Han lod sig overtale til at læse den for mig, hvorved den isig saa interessante Lecture blev dobbelt underholdende. — 8. *Oktober*: Behagelig Aften hos Ing. Han forelæste mig Fortsættelsen af Romanen, Scenen paa Skovkloster og paa Wordingborg Slot, meget interessant. — 16. *Oktober*: Besøg hos Ingemanns. Høit glædedes jeg ved Forelæsning af en interessant Scene paa Wordingborg Slot, hvor de mistænkelige Ridderer forvises fra Taffelet. — (Oplæsningen fortsættes så nogle Aftner og afsluttes 2. November.)

Jeg er ikke ked af at fremdrage disse Dagbogsoptegnelser; thi de stadfæster på det nøjeste Rigtigheden af de Påstande, jeg — ud fra indre Grunde — har fremsat om »Kong Erik og de Fredløse«s Genesis.

Den 11. Februar fremtog Ingemann altsaa »sin længe henlagte Roman« og glædede Fru Rosenørn med Oplæsning deraf den Aften og to Dage senere. Det, der betog hende den sidste Aften, foruden Erkebisper-Scenen (Kap. 4), var navnlig »Samtalen og Forholdet mellem Aage og Margrete.« *Men dette er netop Indholdet af Kap. 8.*

Det, der havde fået Ingemann til at tage den længe henlagte Roman frem, var H. C. Ørsteds Recension af »Opstanden i Litteraturstaden« (Januar 1832). På Grund af de skarpe Ord i denne (I. h. R. S. 139) følte Ingemann sig såret og har bestemt at tage Handsken op.

Vi finder da også allerede på næstførste Side en Skildring af Thrand Fisilier, en helt ny Person, i hvem vi har Ingemanns Mening om og Angreb på H. C. Ørsted: »Han bryder sig hverken om Guds Søn eller vor Frue, og vil ingen andre lystre end den Vorherre, der er i os selv og i alting.

Men det bliver foreløbig ved denne Præsentation, thi før Ingemann kunde tage rigtig fat på sit egentlige Emne, måtte han skrive sig varm.

Dette sker, ved at han på Grundlag af Walter Scotts Ivanhoe bygger en omtrent selvstændig Handling op, *Kalundborg-Afsnittet* (Kap. 9—13), det som af Fru Rosenørn kaldes »2. Del«: Richard Løvehjerte, der er grebet af »den utæmmelige Ridderskabsånd, der så ofte drev ham ind i Farer, som han lettelig kunde have undgået, eller rettere, som det var utilgiveligt af ham at opsøge«, er blevet til den ridderlige Kong Erik. Dennes højre Hånd, Drost Åge, er en Ridder uden Frygt og Dadel, ligesom Ivanhoe, Richards højre Hånd. Den lumske Prins Johan, der vil tilrive sig Kongemagten og stræber sin Broder efter Livet, svarer til Prins Christoffer. Denne sætter sin Slotshovedsmand på en udsat Post, men løber fejgt fra sine Ordre og lader ham henrette; ligesom Prins Johan vil bruge Valdemar Fitzurse til at rydde Broderen af Vejen og derpå dræbe ham

selv. Kalundborgs Belejring minder om den af Front de Boeufs Borg. Hin Fæstning udspejdes af Drost Åge som denne af Wamba; begge Spejderne bliver fanget, men redder ved Fangenskabet deres Herre.

Da Ingemann (c. 1. April) havde afsluttet denne spændende Handling, tog han »munter og vel« fat på »tredie Deel« og sit Angreb på H. C. Ørsted (Thrand), og allerede 8. Oktober kunde han begynde på Oplæsningen af Kap. 1 (efter 5. Sept. at have forelæst Kalundborg-Afsnittet).

»Kong Erik og de Fredløse« består altså i Virkeligheden af to så godt som selvstændige Romaner: »Drost Åge« (1828) og »Thrand-Romanen« (1832), ganske løst forbundne ved den vist på Ivanhoe hvilende Historie om Kalundborgs Belejring.

AHASVERUS

»BLADE AF JERUSALEMS SKOMAGERS LOMMEBOG«

Altid, når Ingemann havde gennemgået en bitter Tid og han troede, det værste var overstået, havde han givet sine Følelser Luft i inderlige Toner: ved Afslutningen af Striden om »Julespøg og Nytaarsløjer« jubledede han Dannevang ved grønne Bred —; da »Huldre-Gaverne« var skrevet, tonede I Sne staar Urt og Busk i Skjul og I Solglands flagre de Døgnfluer smukt; da »Opstanden i Litteraturstaden« var fra Hånden, lød Sangen om Min gode og onde Engel.

Også nu, straks efter at Ingemann havde rettet det nye (og sidste) rasende Angreb på sine Modstandere med »Thrand-Romanen«, søgte han ligesom at finde sig selv. Men denne Gang er det ikke kun en (forhåbningsfuld) Stemning, denne Gang er det en ret indtrængende Undersøgelse, hvor han gør op med sig selv og Verden. — Han skrev »Blade af Jerusalems Skomagers Lommebog«.

At der er denne nære Forbindelse mellem Jøden og Digteren, derom vidner han selv:¹ »Enhver Skygge, Livet kastede ind i min Sjæl, har altid forbundet sig med et eller andet tragisk Billede i Fantasien, og jo dybere Følelsen derved bevægedes, jo stærkere blev altid Trangen i min Sjæl til at give saadanne Billeder udvortes Liv og Tilværelse gennem lyriske Toner. I min modnere Alder har det oprindelig Subjective i saadanne Stemninger hævet sig frem i Bevidstheden til objectiv Klarhed, og er saaledes fremtraadt som helt objective Skikkelser, dog med lyrisk Udmaling af deres Natur og Væsen. Dette var Tilfældet med det tragiske Billede af »Jerusalems Skomager«. — — Med dette Billede blev jeg saa fortrolig; det traadte i mange Stemninger saa nær til mit Inderste, at det tilsidst næsten fulgte mig som min Skygge«.

Otte År efter at dette blev skrevet, lader Ingemann (i Fortalen i Sml. Skr. 1845) Jøden være Repræsentant for den hebraiske Folkeånd (som Holger for den danske). Som man ser, nævner han her — af en vis åndelig Blufærdighed vel — intet om Sammenhængen mellem hans eget Jeg og Ahasverus; på samme Måde er vel i oven-

for anførte Ord, der er skrevet fem År senere end »Bladene«, den personlige Sammenhæng noget forflygtiget; også andetsteds, f. Eks. i »Oplysninger til Huldre-Gaverne«, mærker vi denne, noget ængstelige, Iver for at tage Afstand fra digteriske Skikkelser (som Ole Navnløs), der er Kød af hans Kød.

Går vi til »Bladene« selv, finder vi da også en ret åbenlys Tilståelse i Prologen (Til dem, der engang maatte læse min Lommebog):

Tillad mig her, i et Slags Prolog,
Om ei just at rose min egen Bog,
Saa dog at bevidne, hvad bedst jeg kan vide:
Den er helt udskrevet af min venstre Side!

Disse Ord passer dårligt i Ahasverus's, men godt i Ingemanns egen Mund. — Vi har altså Lov til i mange af Jødens Stemninger at genfinde Digterens »Expectorationer«.

Da Oehlschläger oplæste Ørvarodds Saga for Hauch, brast han i Gråd og udbrød: »Det er, ligesom det var mig selv!« Af Ordene synes det at fremgå, at han først nu bliver sig Overensstemmelsen mellem sig selv og den gamle Ørvarodd bevidst, at den altså ikke har stået ham klar under Arbejdet. På lignende Måde er det vistnok, at Ingemann, delvis sig selv ubevidst, har skabt sit digteriske Billed. —

Efter Udgivelsen skrev Ingemann til sin Ven W. Rothe:² »Du har faaet ordentlig fat i ham, og det ventede jeg: Du har ikke ladet Dig narre af de mange Smaastykker og Overskrifter til at lade det Hele gaae for Plukkefisk, membra disjecta af en slagtet Jøde; Du har faaet en heel Karl ud af Stumperne, og det er netop Læser-Opgaven, hvormed jeg dennegang havde min Spas af at gjøre Godtfolk lidt confuse.« — Også her skal det være Opgaven så vidt muligt at få »en hel Karl ud af Stumperne«, ud fra disse »Blade« at finde frem til hans Sinds Beskaffenhed i hin Tid, der danner Fejdetidens definitive Afslutning. —

Bladene af Jerusalems Skomagers Lommebog ligger løse i Bindet, uden at være sammenhæftede. Et Sted taler Ahasverus om sin Udgjelsestrang:

Til Luft Vulkanen trænger,
Som taug i tusind Aar;
Ildfangen Bjerget sprænger,
Om Verden saa forgaaer.

Ildfangen i mit Hjerte
Laa lænket i tusind Aar;
Med Bjergevægt af Smerte
Min Sjæl dog ei forgaaer.

Med Verden paa sin Skulder
Ei Atlas sank i Grav;
Kun Luft med Tordenbulder
Forlanger Bjerget og Hav.

Således er Digtene blevet til: som Sindets Udbrud. Der er så at sige intet gjort for at skabe nogen Sammenhæng. De er ofte heller ikke skrevet i den Orden, hvori de står i den trykte Bog, men sat ind på det Sted, hvor de formentligt passede bedst. Først er vistnok

Ved Crucifixet (og de tre Digte, der slutter sig dertil) skrevet, thi her er Sagnets Kerne, og de sidste Linier:

Min Fred bortfoer — jeg smiled aldrig siden:
Jeg, hvileløs, bortvandrer gennem Tiden.

gengiver Grundstemningen.

Berer det på en Gisning, hvad der er skrevet først, kan det med Sikkerhed siges, hvad der er skrevet sidst:

I Fru Rosenørns Dagbøger hedder det under 25. Dec. 1832: »Aftenen tilbragtes som sædvanlig traulich, aandsopløftende hos mine kiære Venner, hvor jeg hørte de sidste af de israelitiske Sange.« — Men 3. Jan. 1833 fortælles der: »Besøgt Ing. i Aften, og hørt nogle meget smukke Ungdomssange af den gamle Ahasv. i *Palmestaden*.« (ø: »Ungdomsdrømme«, der er henlagt til Jericho, Palmestaden). Dette Digt (og de 3—4, der slutter sig dertil), er altså skrevet sidst og indsat. Ligesom der er Digte, der kun kan have Mening i Inge-manns Mund, er der nogle, hvor enhver Forbindelse med ham er udelukket; til de sidste hører Ungdomssangene, der vel er medtaget for at styrke Indtrykket af »Objectivitet.« —

Ahasverus står overfor Kritikken med roligt og lidenskabsløst Sind; skulde hans Bog ikke behage alle, vil det ikke røre ham (*Til dem, der engang maatte læse min Lommebog*):

Ærbødigst Hilsen til hver Læser, jeg venter!
Baade lykkelige Mennesker og — Recensenter:
(Baade dem, der kan glædes ved Poesien,
Og dem, der maae nøies med hvad Feil der er i en —
Samt med Ufeilbarligheden i Theorien.) — — —
Behager den ei Alle, naar den kommer for Dagen,
Gjør det (mellem os sagt) ikke stort til Sagen.
Jeg har mange Aarhundreders Publicummer seet:
Hvad eet har beundret, har et andet udleet;
Een Slægt vil grine, og en anden vil græde —
Hver Fugl med sit eget Næb dog maa kvæde.

Den Ro, der i dette Spørgsmål fylder ham, stammer for en stor Del fra, at han har lært at se bort fra Øjeblikket, Nuet, og ud i den vide Fremtid, på Alts Omskiftelighed (*Idag og Imorgen*):

Al Verdens Fyrster sig reise;
Frem Folkene storme til Krig.
Idag de Mægtige kneise —
Imorgen ligge de Lig.
Idag og Imorgen er Draaber i Evigheds Strømme.

Han har lært, hvor lidt *Berømmelsen* er værd:

Om evig Hæder de tale,
Om Vidner paa Daad og Aand;
Med Ildskrift Navne de male
Med Magtens og Konstens Haand.

Paa Tidens Værker de pege
Og paa deres Storbedrift —
Snart Børnebørnene lege
Med Fædreneres Krands og Skrift.

Men mest stammer denne Ro fra, at han kender (og ikke kender)
Livsmaalet:

Feltherren veed, hvorhen hans Hære fare;
Derom ei spørger blinde Krigerskare.

Paa Strængen Bueskytten Pilen satte;
Sit Maal den naaer, men kan det selv ei fatte.

Solstraalen skal til Verdens Ende fare,
Men ei sin egen Klarhed sig forklare.

Som mig Jehova tænkte, skal jeg vanke;
Men — Herren kjender ene helt sin Tanke.

Altså: hvori Livsmålet består, kan ikke siges med Sikkerhed. Men det ved han, at han vil være »*sig selv*«, den hele, den sande«, leve »med bestemmelsens mærke på sin pande, være, som han sprang af Guds tanke frem.« —

En Kendsgerning er det, at Ingemann gik ud af Krise-årene som en anden, end han var, da de begyndte: dengang var det sådan, at selv et let Slag af en Kritikers Penneskraft efterlod en rød Stribe på hans Hud; nu havde han på dette Punkt tilkæmpet sig større Selvsikkerhed og Overlegenhed; der kunde vel undertiden komme Tider, hvor han følte sig irriteret over Kritikken, men den gik ham nu aldrig på Nerverne. Grunden til denne Sindsligevægt er vistnok, at han havde lært sig at trænge sin egen Person noget tilbage: den Ingemann, som feber-skinner ud fra Expectorations-Bogens gule Blade, Egocentrikeren, træffer vi aldrig senere. —

Ahasverus står fremmed overfor alt i Samtiden. Intet kan vække hans Glæde, hvad han ser hos sine samtidige, kan kun fremkalde Sorg hos ham.

Venerne er borte:

De skilles med Sorg; de mødes med Fryd;
De tale om Frænder og Venner;
Det klinger mig som en fremmed Lyd:
Mig Ingen i Verden kjender.

Folkene, selv Børnene, er så kloge, tager rationalistisk på, hvad der fylder ham med hellig Undren (*Tordenveiret i Staden*):

Fra Skolen løber Barnet glad;
Høit støier Drengesvimlen.
Jeg stille staaer i fremmed Stad,
Jeg stirrer op mod Himlen.

Guds Lyn jeg seer med hellig Gru;
Jeg skjælver for hans Torden:
„Jehovas Røst i Skymulm nu
Henruller over Jorden.

Mod Dybet styrter Dagens Helt:
I Knæ Solenglen segner.
Hist Stjernemoder i sit Telt
For Herrens Vrede blegner.“

„Aa, Snak! Vorherre bli'er ei vred“
 — De christne Dreng skrige —
 „Det tordner kun, og Sol gaaer ned,
 Og Maanen vil opstige.

Staa, Jøde, staa paa dine Ben!
 Vi skal Physik dig lære:
 Ei et electric Phænomen
 Vorherres Røst kan være.“

Alle, Kristne, Jøder og Hedninger, danser de om *Guldkalven*.
 Nu skjuler den sig ikke mere i Ørkenen; den troner på Husgudealtre.

Da flyver al Verden om i Papir;
 Omkap den med Statsgjælden voxer.
 Den Gud er den hele Christenheds Zir
 Og større end tusinde Oxer.

Om Kalven jeg selv har dandset engang:
 Den Lyst i Blodet os stikker.
 I Dybet har Guldgudens Røst end Klang;
 Dens Støv Tidsdragen end drikker.

Hans Landsmænd har glemt den frie Ørken. Nu lever den i —
 og trives vel i — *Jødegaden* med dens Travlhed og Trældom, fyldt
 med *Livsbekymring*:

De slide, de slæbe, de betle for Brød;
 For Livet de trælle til deres Død.

I Livsbekymring de sig nedsænke;
 Men paa Livet — ei de har Tid at tænke.

Ahasverus må vende sig fra dem (*Mit Publicum*):

Til Christen ei jeg tale vil
 Og ei til Jøde meer:
 Kun for mig selv min Sjæl er til,
 Hvor ingen Sjæl jeg seer.

Hvis han skal kunne håbe, må han anbringe sit Håb så fjernt
 som hos den Slægt, der endnu ikke er født:

For de Ufødtes Sjæl og Sind
 Er ingen Røster til;
 I deres Dyb jeg seer dog ind —
 Til dem jeg tale vil.

Thi Ahasverus hører til en anden Race, åndelig talt, end sine
 samtidige.

Enthusiasternes Lod er Stenkast:

I Zions Stad Profeter sang —
 Det lød fra Strand til Strand;
 Det i Aartusinder gjenklang;
 Men — i Profeters Fædreland
 Fløi Muld og Stene mod Profetens Pande.

— Muld Jorden har til Aandens Tolk,
 Og Sten til hver Profet,
 Til hver begeistret Sjæl en Dolk,
 Isgrave til hver hed Poet,
 Og — Vand til alle Himmelildens Brande.

Ingen forstår ham (*Mit Billede*):

De flye mig, naar de mit Aasyn see:
 Det ligner en udhugget Sten;
 Men nævner jeg mig, de Forstandige lee:
 Min Jammer troer ikke Een.

Mit Liv dem tykkes et Sagn, fuldsært,
 Mit Billed en mørk Fantasi,
 Et Eventyr, Ammen har Børnene lært,
 En Drøm, som er længst forbi.

Det er, som om der er sket et Brudd i hans Tilværelse. Hans egen Fortid?

Tidt staaer jeg selv ved den klare Strøm
 Og stirrer helt tvivlsomt deri:
 Selv tykkes mit Liv mig en underlig Drøm,
 Mit Billed — min Sjæls Fantasi.

Og Fremtiden? Hvor gik Veien? (*Veiens Søn*):

Engang vandrer Ahasverus bort fra Oasen og træffer en Araber, hvilende på en grøn Stub. På Spørgsmålet, hvem han er, svarer denne: »En Vejens Søn, hvem Vejens Tråd er sluppen« (o: en Rejsende uden Rejsepenge.) Ahasverus giver ham en Mønt.

Kun fattig Vandrers Hverdagsord jeg hører;
 Helt underligt det Ord min Sjæl dog rører.

I Karavanseriet glad han hviler,
 Mens jeg i veiløs Labyrinth heniler.

Jeg er, hvad du dig kaldte, Mand fra Stubben!
 — En Veiens Søn, hvem Veiens Traad er sluppen. —

Bort fra denne Tidens Usselhed rettes den hjem- og hvileløses Øjne mod den fjerne Tid, da Guds-Riget hersker på Jorden (*Theokratiet*):

Hvor straalers Himmelspiret nu paa Jord?
 Hvor er nu Folkets Lov en Guddoms Ord?

Hvor bærer en usynlig Konge Kronen?
 Hvor bøier sig et Folk for Almagtsthronen?

Hvor straalers Lys og Ret og Frihed ud
 Fra Guddomspagtens himmelklare Bud?

Hvo lytter nu til skjulte Guddoms Røst
 Med Helligdomsklenodet paa sit Bryst?

Klenodet faldt af Fyrstepræstens Bryst;
 Selv Isra'1 hører ei sin Konges Røst.

Paa Chesils (♄: Orions) Stjernebjerg Klenodet flammer
Med Ædelstenene af Isra'ls Stammer.

Fjernt straalers Spiret i Jehovas Hænder;
Det straal skal, naar Jord og Himmel brænder.

For Himmelspiret troer sig Verden fri:
— Sin egen Lænke Jorden jubler i.

Overalt paa Jorden er Jehovas Ånd forsvundet. Men kun i og for den vil Ahasverus leve. Er den ikke at finde i Nutiden, da tilbage til *Fortiden* (*Mit Modersmaal*):

Jeg min Sjæl vil udaande med Eloahs Ord,
Med de Toner, som skabte Himmel og Jord;
Men forsvundet paa Jord er Schadai Tunge:
Kun fra Tidernes Dyb mine Raab gjenrunge.

Der ruller en Strøm fra Årtusinders Grav; — i min Sjæl henbruser der et tonende Hav. Hver Bølge i Fortids-strømmen er levende Dåd; — hver Tone i min Sjæl er Billed, hvert Billed er Minder.

Ahasverus har allerede sagt det; nu gentager han det tydeligere:
»Med det Livs-Ocean vil jeg blande min Røst« thi:

Det mig svarer med Klang fra Profeternes Bryst;
Det opløser min Sjæl i mildtonende Sukke,
Med de Sange, min Moder sang ved min Vugge.

Nutid smerter, Fortid trøster:

Jeg fornemmer det atter, det levende Ord —
I min Sjæl det gjensker Himmel og Jord.
Med det henfarne Israels Røst vil jeg sjunge
Og med Zions Døttres Sang paa min Tunge.

Det er dog ikke blot i Ahasverus, at Ingemann skildrer den forladte og ensomme. Også i *Den gamle ved Arnen*³ træffer vi ham:

I Stolen ved Kakkellovnsluen
Der sidder den fremmede Mand;
Jævnt Rokkene snurre i Stuen —
Hvi løbe hans Øine i Vand?

De Tanker sig sammentrænge,
Som Verden adskilte vidt;
Den Lyd fornem han ei længe;
Den Barnet indlulled saa tidt.

Om Freden ved Arneluen
Et gammelt Minde oprandt;
Han tænker paa Barnestuen
Hvor Moder og Søster spandt:

„I Stuen, hvor Rokkene snurrede,
Mig tyktes Livet for smaat —
Vildt Lykkens Hjul mig omsurrede
Indtil mit Hoved blev graat.

„Et Hjul er Verden mig blevet,
 Og selv blev jeg spændt derpaa —
 Mit Hjerte blev sønderrevet —
 Ak! Moders Rok gik istaa.“

I *Omløberens Sang ved Forældrenes Huus*⁴ giver han en lignende Stemning Udtryk:

„Spillemand spiller paa Strænge!“
 Her er saa smukt i det høie Slot —
 For Døre jeg spilled saa længe —
 Ak, husvild Gjøgler har det ei godt.
 — Spillemand spiller paa Strænge!

„Spillemand spiller med Bue!“
 Luk Forstuedøren kun op paa Klem!
 „Min Moder hun er en Frue; —“
 Men jeg har hverken Huus eller Hjem.
 — Spillemand spiller med Bue.

Heller ikke min Fader får jeg at se. Jeg kender det gamle Slot.
 Ak, kunde jeg skue Herskabet.

„Spillemand spiller paa Strænge!“
 Ak Forstuedøren er lukt igjen —
 Her tør jeg ei tøve længe —
 Ved Porten knurrer min Barndomsven.
 — Spillemand spiller paa Strænge.

Omtrent de samme Toner lyder i *Den døve Liremands Sang*⁵:

Jeg dreier min Lire, men hører ei dens Spil;
 Jeg seer kun hvor de dandse lysteligt dertil,
 Mens Tankerne fare saa vide.

Jeg lukker mine Øine, naar Dandsen er i Gang;
 Og ene midt i Larmen jeg drømmer min Sang,
 Mens Tankerne fare saa vide.

Kun tre Danse spiller jeg: den, jeg hørte, da jeg som Dreng svang
 mig med min lille Fæstemø på Engen, Sangen, da hun stod Brud
 med en anden, og den, der lød i Kampen.

Jeg dreier min Lire, men hører ei dens Spil;
 Mit Liv dandser for mig saa underligt dertil,
 Mens Tankerne fare saa vide.

Den gamle ved Arnen, der sidder der som en fremmed, Omløbe-
 ren ved Forældrenes Hus, for hvem Forstuedøren er lukket, og den
 døve Liremand, der er ene midt i Larmen, alle tre er de noget af
 Ingemann; i dem alle har han, måske ubevidst, givet en Genspejling
 af sin egen forladte Stilling i Samtiden.

Men først og fremmest har vi ham i Ahasverus.
 En Vejens Søn, hvem Vejens Tråd er sluppen.

INGEMANN OG SAMTIDEN

At Ingemann følte sig så fremmed overfor Heiberg, hans Kreds og hans Tid, er ikke underligt: For ham var Følelsen Nerven i al Poesi, Kilden til alt Liv. Forenet med Fantasien og ledet, men ikke behersket af den ordnende Forstand, kunde Følelsen betragtes som Poesiens evige Moder og som det individuelle Livs inderste Kilde, mente han.⁶ Forstanden var intet uden Følelse og Fantasi (*Speculation*)⁷:

Dybt i Tankens Oceaner
Styrter Aanden sig og svømmer.
Phantasia i Skyen drømmer —
Stille Hjertets Engel aner.

Tankehval! fra Dybets Magter
Ei Ideens Skat du bringer
Uden Drømmesjælens Vinger —
Uden Englen, du foragter.

For den nye Tid derimod kom det først og fremmest an på Tankens Klarhed og Formens Skønhed. Ingemann kaldte nok sine historiske Romaner for objektiv Poesi, men derved forstod han kun Poesi, der søgte sit Stof i Omverdenen, ikke i Jeg'et; i Bund og Grund var denne »objektive« Poesi subjektiv; men den Objektivitet, han nu så omkring sig, var ham en Pestilens, »den kolde døde Objektivitet, hvorved Digterne hengive sig som blotte Speile for en Billedverden — ligegyldig om den er himmelsk eller djævelsk.«⁸

Kærligheden var ham som en stille Alterflamme, der brændte, til Lyset slukkedes, uden at flakke. Men de unge Digteres (Heine, Chr. Winther) Elskov var, syntes han, som en Løbeild, der fortærede.

Kristendommen skulde være Midtpunktet i Livet og Basis for al Forskning »for at vi, hvor den menneskelige Forstand staaer stille, kan øine Himmelstigen over os, hvorpaa Englene vandre op og ned til os, og hvorover den Herlighed lyser, som intet Øie saae, og den Fred hersker, som overgaaer al Menneskeforstand.«⁹ — Om den nye Tids Bannerførere mente Ingemann, at de »tro at befinde sig meget vel ved egentlig selv at være deres Gud, og føle sig opløftede ved den store Resignation paa individuelt Liv efter Døden.«¹⁰

For Ingemann, der elskede den store Fortid og så ofte havde søgt at indblæse dens Ånd i Nutiden, var det en Sorg at se, hvor man brød med de tidligere Slægter: »Hvad der nu prædiktes med mest Liv i Tyskland, er Læren om et nyt Folkeliv, uafhængigt af alt positivt og af al historisk Udvikling. Efter Børnes og Heines Opraab til Menneskeslægtens Emancipation ved total Løsrivelse fra alt det forgangne, er der nu fremtrådt en vis Wienbarg — —, der med en vis Blanding af Genialitet og Galskab erklærer Historien for »en smagløs Løgn« og vil bygge det nye Liv paa Foragt for alt det gamle.«¹¹ H. C. Ørstedes Artikel i Universitets-Almanakken var ikke stort heldigere, idet han her, mener Ingemann, nedbryder Respek-

ten for Fortiden, ved at fremstille det, som om vore Fædre var Børn mod os og os i alle Maader underlegne.«¹²

Når Ingemann harmes på Tidsånden, tænker han ikke blot på den, der repræsenteres af Heiberg, men også på den Orla Lehmannske, Liberalismen. Han udtaler sig ikke gerne om Politik, men da han, efter at have læst Grundtvigs »Politiske Betragtninger med Blik på Danmark og Holsten« 1831, udtaler:¹³ »I Hovedsagen er jeg nær ved at være ganske enig med dig«, kan vi derudfra — og fra en enkelt væsentlig Reservation — konstruere hans politiske Standpunkt.

Det viser sig da, at han er højkonservativ.

Naturligvis er han en Modstander af Republik, demokratisk Styre og almindelig Valgret, men også et Monarki med forholdsvis stærk Kongemagt og en Rigsdag, valgt paa Grundlag af en Census, er han imod. Kun Enevælde skaber varig Lykke. Det er i et Rige som i et Hus, det naturligste er, at een befaler og Resten adlyder. Danmark har en misundelsesværdig, patriarkalsk Forfatning, garanteret af Gud, der, ligesom han stadig har sørget for gode Konger til Danmark, også i Fremtiden vil gøre det. Når der ønskes Forandringer i disse bestående Forhold, viser det kun Mangel på gammeldags Tillid til Guds Forsyn.

I Spørgsmålet åndelig Frihed viser han dog noget større Friesind: Grundtvig ønskede Skrivefrihed, men med den Indskrænkning, at den kun skulde gives til »de dannede«, der havde nået Myndighedsalderen. Det er Ingemann imod: »Det synes mig, at hvor enhver myndig og umyndig (som nu) har Lov til at skrige med, maa den Røst, der skal gjælde for en virkelig offentlig Stemme, fra en aandelig myndig Ordfører, ved sin egen og Sandhedens Kraft gjøre sig gjældende. — Naar alt kun trykkes under Navn og Ansvar, og kun Angreb paa Religion, Moralitet og den offentlige Rolighed var strafskyldige, tror jeg for Resten, den mindste Indskrænkning baade var klogest og ønskeligst.«¹⁴ Og da i Efteråret 1834 Frederik d. 6. trådte kraftigt op mod de liberale Blade, skrev Ingemann:¹⁵ »Som jeg hører skal den politiske Stemning i Hovedstaden i den senere Tid røbe en næsten vulkansk Gjæring. — Mundkurvesystemet gjør det næppe bedre. Gjensidig Aabenhertighed mellem Hoved og Krop var nu vist ønskeligst.«

Mere end over Politikken klager Ingemann dog over Tidens praktiske Sans, Interesse for Økonomi, hele den udadventede Retning. Ligesom Grundtvig siger: »Verden — — drømmer om lutter Gaaselever og Skildpadder og Tærskemaskiner og polytekniske Skoler, hvad der giver Samtalerne med den en dræbende Kjedsommelighed«,¹⁶ saaledes udbryder Ingemann:¹⁷ »Tiden forekommer mig bandsat prosaisk«, og en anden Gang¹⁸ kalder han den: »En Tid, der er opfyldt og urolig bevæget af Øjeblikkets Spænding og Fordringer. Det er en Krisis i vort tilforn saa rolige Statsliv, som rigtignok maa være enhver Fædrelandsven betænkelig«; noget senere i samme Brev taler han om: »vore travle Patrioter«.

Ja det synes ham, at Tidsstrømmen helt har standset hans Digterskib: »Selv er jeg paa en Maade løben paa Grund. Jeg har indtil videre taget alle Seil ind. — — Til at blive flot igjen synes mig, der hører Kæmpekræfter, saaledes som Vind-Strømmen nu gaaer, min egentlige Kaas tvært imod. Thi skjønt jeg finder, at Strømmen i Grunden gaaer sin naturlige Gang, og at den politiske, statsøkonomiske Passatvind har sin Grund i Jordens bevidstløse Rullen mod Øst, hvorfra det ydre Lys kommer saa vel som det indre, kan jeg dog ikke faa den Illusion ud af mit Hoved, at det er en midlertidig Krebsgang, hvorimod al Opposition er forgjæves.«¹⁹

Endnu stærkere klager han i et Brev til Blicher (28. April 1835):*

»Din livlige Modtagelse af min »Prinds Otto« har ret glædet mig. — — Fra gode Venner, hvis Mening jeg sætter Pris paa, har jeg modtaget lignende poetiske Domme, men forresten gaaer det med denne Roman som med dens nærmeste Forgjænger »Kong Erik og de Fredløse«; den gaaer saa stille gennem Litteraturen som et Gjenfærd, der kun sees af enkelte tilbageskuende Sjæle, men ikke synes at høre hjemme i den daglige Larm og Færdsel. Den mangler dog ikke Kjød og Blod, siger Du, Røst mener jeg ogsaa den har; (men) man er nu vant til mine historiske Romaner, de har intet Piquant meer; man læser dem nok; men det er dog ikke *det*, man nu just vil have, og med Toneangiverne, Trompeterne i Blade og kritiske Journaler, har jeg lagt mig ud. Blade og Tidsskrifter er i vor Tid blevet en Magt af langt større Betydning end de efter deres Aand og Væsen fortjene. Som den offentlige Menings Organer ere de tillige dens Bestemmere, og man hører næsten ingen anden Røst, end den der udgaaer fra slige Gadehorn, hvad enten det er Vægter eller Dyr, Lyden kommer fra. Hvad der nu fængsler Almenhedens Interesse, er desuden ikke Fortiden og Fædrenes Liv, men Øjeblikkets Trang til borgerlige Reformer. I en saadan poetisk og statsøconomisk Gjæringstid, som vel er et nødvendigt Overgangspunkt i Folkenes Udvikling, kan den historiske Digter intet Stort haabe at udrette og staaer med Blikket mod Fortiden, men som en Fremmed i sin Tid og taler til døde Øren i Haab om, at det skal høres i næste Generation. — —

(Et Par Dage efter, at dette er skrevet, 2. Maj, slutter han Brevet.) — — Angaaende mine Romaners Modtagelse i Læseverdenen har jeg dog klaget med heelt Skind. De læses meget, især af Ungdommen; men til Modevåhrene høre de ikke, og Aristokraterne i Døgnlitteraturen ere mine aandelige Dødsfjender. Partiskheden, Lumpenheden og Egoismen i vore litteraire Cotterier forstemmer og harmer mig undertiden, Kjærligheden lider derved, og min Virksomhed lammes. Kun naar jeg er helt inde i et Arbejde, kan jeg aldeles glemme den aandelige Giftstrøm, hvorigjennem enhver Digtersjæl maa svømme til Fredens og Kjærlighedens evige Fristed.«

* Brevet, der findes i Koncept i den Galskjøtske Mksamling, Kjøge, har yderligere Interesse derved, at det er det eneste kendte fra Ingemann til Blicher (han var jo ikke den Mand, der gemte sine Breve!).

Det stærkeste Indtryk af Forladthed og gennemgribende Fjendskab mod Tiden har man dog i en Udtalelse fra 1833 (13. Juli)²⁰: »Af Kjærlighed er jeg rigtignok en stor Liebhaber, men Verden har Andet at gjøre end at elske mig; sandt at sige, er der ogsaa Maade med min Kjærlighed til den. — — Med Verden mener jeg naturligvis ikke her Guds skønne, herlige Natur i og udenom Mennesket, men dens Maskeradbillede i Tidsaand og Modesmag, Gudbilledets Karricatur i vor dannede Verden, Sandhedens, Kjærlighedens, Religionens, Poesiens og alle de store, evige Ideers Vrængbillede i det Moment af Aartusinder, vi kalde Nutid. — — Den naturligste Humor for en grundalvorlig, nordisk Natur finder jeg nu meer og meer udtrykt i Hamlet.« —

En Vejens Søn, hvem Vejens Tråd er sluppen. —

Noget er der dog i Tiden, der forsoner ham lidt: de rådgivende Provinsialstænder har i ham en ivrig Tilhænger: »Af Sagen selv haaber jeg med Tiden det bedste; saaledes som denne Tidsalderens nødvendige Frugt udvikler sig og modnes hos os, ligesom af sig selv, vil den, i Forening med den sande og evige Livskjærne i Folkets dybere Natur, vist ingen Askefrugt blive.«²¹

Men kun sjældent og i meget vage Udtryk vover denne Tillid til Fremtiden sig frem. Så var Grundtvig anderledes! »Den Klippefasthed, hvormed du bliver staaende ved din Livsbedrift, uden at Samtiden og Øieblikkets tusende Døgnfluevinger aftvinge dig større Opmærksomhed, end den, der udfordres til at vifte med Fligen af dit Lommetørklæde, — se, det er en Egenskab, jeg mangen Gang har ønsket at kunne dele med dig: jeg har des værre for megen Barometer-Natur i mig, og min Spiritus staar snart over, snart under Skala paa Nutidsstrømmen«, siger han selv,²² og Vennens »urimelige Haab om Danmark« giver da også undertiden lidt Fortrøstning. »Dit as-odinske Seiershaab — din Thors-Fortrøstning til alle Jætters og Uhyrers Undergang, trods Ragnaroksmørket, har ret oplivet og styrket mit Haab til Nordens Aand.«²³

Et Årstid derefter (Nov. 1834) udtaler han da også en noget lysere Stemning, men på en underlig fordækt Måde: som en Recension over et uskrevet Digt: »Holger Danskes Tilbagekomst i det tyvende Seculum«:²⁴

Holger Danske er vendt tilbage i det 20. Aarhundrede, men føler sig ikke ret hjemme: Tidsånden farer forbi med et vildt Blik, der ser med Foragt på de sidste 19 Århundreders Liv, som på en stor sygelig Folkedrøm, og vil udvikle et nyt, herligt Liv af sig selv uden Forbindelse med Guddommens store Tankekæde i Slægtens Liv. Folket spotter for meget og synger for lidt og er for lattermildt, synes han, til at følge sin dybere Natur. Det sangvinsk-flegmatiske i Nationens Karakter er udviklet for eensidigt (om end der er Ild i Hjertet endnu), han vilde hellere, at noget af den oprindelige, orientalske Ild og Dybde var bevaret. Kritikere, Ateister og Autoteister spiller en stor Rolle. En Renegat har fortrængt den gamle Kejser og i Stedet indsat en Trækejser og oprettet en Formueligheds-Direktion;

Folkets såkaldte »Fribeslutninger« udføres af Renegaten med det største Tyranni. Men den nordiske Kvinde har bevaret Kærligheden til Poesien og den dybe religiøse Følelse. Fra hende og hendes Hjælperer kommer Frelsen, og alt ender lykkeligt. Holger forsvinder, men han dør ikke, hans Ånd og Kraft åbenbarer sig i hele Folket. —

Der gik dog kun et Par Dage, inden Ingemann forstod, at det ikke gik »saaledes at forene noget negativt og positivt. Det bliver i alt Fald saaledes kun et Spøgelse — Sjælen af et ihjelslaget Digt.« Det blev henlagt og af Ingemann aldrig fundet værdigt til Udgivelse.

Hans Strengespil var endnu ustemt.

DIGTEREN OG FORTIDEN

Som det vil erindres, vendte Ahasverus sig bort fra sin Tid, hvor han hørte »Ak! Klang af Sølv kun og Guldets Klang og Gjenklang af fremmede Bjælder« — til Fortiden: »Med det henfarne Israels Røst vil jeg sjunge — og med Zions Døttres Sang paa min Tunge.« — Når Ingemann følte sig så isoleret i Samtiden og var så utilfreds med Nutiden, hvad var da naturligere, end at han genoptog sin Syslen med Danmarks Fortid!

Allerede tidligere (25. Dec. 1830) havde Grundtvig opfordret ham til at tage fat på en Skildring af Valdemar Atterdag: »Glæde mig skal det ret at høre, du virkelig lægger Haand paa en Valdemar Atterdag — —; thi hvad der med Guds Hjælp samlede Danmark igjen, trods Sønderriksen, er ikke saa levende i nogen af dets nuværende Penneførere som i dig, og vi trænge lige saa vel nu som da til at faa Bugt med den holstenske Grev Gert, der ikke alene vil være Hertug i Slesvig, men raade for Danmarks Krone.«

Det gik imidlertid noget trægt. 3. Nov. 1833 skriver Ingemann til Grundtvig: »Om jeg nu kommer med flere Romaner fra vor Middelalder er uvist; jeg har vel en anlagt, men har ikke ret Lyst til at tage fat paa Udførelsen; det er dog kun halvt Poesi, sige de, der vil forstaa det, og den Form er mig selv noget for bred og jævn og forslidt.« Et Par Dage senere uddyber han dette: »Den Tvivl jeg har ytret om denne Form — — gjælder naturligvis ikke dens Indhold, for saa vidt den med dansk Jævnhed og SimPLICITET maatte, hvad jeg haaber, være historisk-poetisk, — men det til Dels vilkaarlige i, hvad du kalder Frihaandstegningen, og det ensformige, maaske trættende i Maneren, jeg frygter for ikke aldeles at have undgaaet.«

Et Par Måneder efter hører vi imidlertid, at det glider ret godt med »Prinds Otto og hans Samtid«.²⁵ Den følgende Tid er da helliget Arbejdet med den, som vi kan se af Fru Rosenørns Dagbøger: 29. Marts 1834: »Laant Ingemann Prospektet af Nørreriis.« 11. April: »Med Glæde hørte jeg, at Ingemanns Roman er færdig. At han har

stedfæstet Niels Ebbesen paa vort gamle kiere Nørreris glæder mig næsten barnagtigt.« —

I »Prinds Otto« er der en Indrømmelse til Tidens Smag: »Tateren« Volle, den sorte Svend, der er skildret som en »interessant« Person.

Han er næsten blottet for ædlere Følelser, er lav i sin Hævn, følger stadig personlige Formål, mangler Blik for Landets Nød, er grusom indtil det dyriske mod sine Fjender. Men samtidig er han hengiven og trofast mod dem, han elsker, indtil Døden. »Du er et underligt Menneske, Volle«, siger Svend Trøst, »du hader og elsker lige sært«. Trods al hans Dyriskhed får han da også efter sin Død ved Niels Ebbesens Side det Skudsmål: »Der kan dog ogsaa være Troskab i en Hedning. Hans Sjæl er ei saa sort som hans Ansigt.«

Denne Skikkelse, enestående i Ingemanns historiske Produktion, der tiltrækker og frastøder os, vækker vor Kærlighed og Afsky, er af en vis Kraft.

Mislykkede er derimod Hovedpersonerne.

Man skulde synes, det var umuligt andet, end at i en historisk Roman fra Tiden 1332—40 enten Niels Ebbesen, der frelste Danmark, eller Valdemar Atterdag, der samlede Danmark, var blevet Digterens Helt. Men det blev ganske anderledes.

For Valdemar Atterdags Bedrift mangler han ganske Blik. Ja ikke blot det, han gør ham til Romanens Skurk²⁶ (Grev Gert er hvid i Sammenligning med ham), udrustet med alle de sletteste Egenskaber (det var ikke således, Grundtvig havde tænkt sig ham!) I mangt er han Repræsentant for den 30rnes Tidsånd, Ingemann hadede.

Niels Ebbesen er udrustet med alle ridderlige Egenskaber, til Overmål næsten. Således lader han Trommerne røre, ikke blot i Randers, men hver Gang han vil angribe Fjenden; allerede på lang Afstand begynder de, for at Tyskerne kan høre, at de kommer, og ikke skal blive overrasket.

Men hvad hjælper det altsammen! »Det er dog sørgeligt, at selv de største Foretagender i vor ulykkelige Tid maae mangle den Renhed og Klarhed, der kan bortfjerne alle Tvivl i den Gudfrygtiges Sjæl. — — Hverken Ebbesens vigtige Daad eller den statskloge Plan til Danmarks Frelse — — kan jeg kalde ren og uplettet for Guds Aasyn«, siger Bisp Svend, og her taler Ingemann selv:

Bedriften, som den udførtes, kan i Virkeligheden ikke begejstre ham, ja Drabet er ham i sig selv inderligt imod.

I Randers følger vi slet ikke Niels Ebbesen, men opholder os hos Svend Trøst på Broen. Da brydes Stilheden ved 1) at der ringes med Stormklokken fra Slotstårnet. Derpå 2) røres Trommerne både på Slottet og i Staden. Lidt efter 3) ringes der med Stormklokkerne i Byen. Og da Niels Ebbesen snart efter viser sig, 4) råber han med høj Røst: »Det var mig! Det var Niels Ebbesen af Nørreris, der slog den stolte Grev Geert«. En ny Flok Fjender stormer frem, og 5) atter råber han højt: »Det var Niels Ebbesen, der lod Trommen og Stormklokken røre«. Det er, som Ingemann i al den

Larm og Ærlighed vil drukne selve Bedriften. — Selv Svend Trøst tager sine Reservationer. »Det var dog ikke, som jeg helst gad have det, kjære Morbroder«, siger han. Han står slagen af Forbavselse og Gru ved den sorte Svends (Folkevisens!) Beretning om Grevens Fald og formelige Halshuggelse over Sengestokken. Den forekom ham hverken så ædel eller ridderlig, som hans gamle Beundring for hans Morbroders ædle Sind fordrede det. Billedet af den mægtige Greves Endeligt, som en lav Forbryders Henrettelse, var ham modbydeligt (S. 221, 223, 227, 229). — Niels Ebbesen blegner, da han ser sine Drengene lege Drabet. Ja, selv hans ivrigste Beundrer, Mester Jacob, vilde have fordømt det, hvis Niels havde skriftet for ham, før det var udført.

Kraftigst har Ingemann dog lagt sine Tvivl og Betæneligheder i Munden på Bisp Svend, Niels Ebbesens Skriftefader. I to Samtaler, før Drabet og lige før Slaget ved Skanderborg, stilles hans og Niels' Mening op over for hinanden.

Bisp Svend erkender, at det ikke er lav Hævnlyst eller personlig Forurettelse, der ligger til Grund for Beslutningen. Men alligevel må han fordømme den; ved Uret fremmes hverken Guds Rige eller noget Menneskes eller Folks sande Lykke. En Gudsrøst i Niels' Sjæl må afholde ham fra den, thi det er Djævelen, der besmykker Forbrydelsen med Sandhedens og Højmodighedens Kåbe. Enhver Tanke om Gerningen er Ugudelighed, og timelig, måske evig Fordærvelse er ham sikker, hvis han udfører den. Hvorledes Drabet end foretages, Synd er Synd! og at trodse Guds Bud er altid fordømmeligt! »Vogt Jer for Forbandelsen! Vogt Jer for *ham*, der var en Morder fra Begyndelsen«, er Bispens sidste Ord ved Mødet før Drabet, og da dette er udført, nægter han, før Niels drager ud i det Slag, hvor han skulde finde Døden, ham Kirkens Absolution og spør hans Død: »Eders Time kan ikke være langt borte, I selvbeskikkede Fyrstemorder og Bloddømmer! I, som har gjort Indgreb i den Almægtiges Dommerret og vristet Hævnersværdet af Dødsenglens Haand!«

Mod Bisp Svend har Niels Ebbesen kun lidt at sige: Det er for Fædrelandets Skyld, og der er i hans Bryst en Røst, der frikender ham. Argumenter fattes ham ellers næsten (et Bevis for, hvor svært det var for Ingemann at leve sig ind i Niels Ebbesen). Hans Ord drukner i Bispens Ordstrøm, denne beholder under begge Samtaler det sidste Ord, og i begge Tilfælde lades Niels Ebbesen overvunden tilbage på Valen: »Niels blev staaende midt paa Gulvet — og stirrede paa Døren. — — Han kastede sig mørk og taus i den store Armstol. — — Det gjestfrit fyldte Bæger stod urørt paa Bordet.« »Ebbesen blev staaende mørk og betænelig med sammenflettede Arme og stirrede mod Jorden. (S. 200—206, 401—406). Selv efter Døden er det, som om Niels Ebbesen selv tvivler om sin Bedrifts Berettigelse: »Han var smuk i Døden; dog var der et Udtryk i hans Miner af Græmmelse og Uro, ligesom han i sit sidste Øieblik havde næret en lønlig Tvivl, som dette Liv ikke kunde opløse, eller følt et Savn, som ikke her kunde tilfredsstilles.«

Ja, der er Tegn, der tyder på, at Niels Ebbesens Stilling har været en endnu ringere i en første Redaktion af Romanen:

Fra d. 28. April til d. 17. Maj oplæste Ingemann Romanen for Lucie, sin Søster, sin Niece og Fru Rosenørn. Fru Rosenørn er begejstret (»Ingemanns herlige Roman«, kalder hun den.) Men under 17. Maj hedder det: »Jeg tilbragte Aftenen hos Ing., hvor jeg hørte Slutningen af Romanen*, som ikke tilfredsstillede.« Under 18. Maj meddeler hun: »Ing. glædede mig med Underretning, at Slutningen skal noget forandres«, og 19. Maj: »Besøg af I. hos mig, som laante af mig Sneedorffs Danmarks Historie — lidt sophistisk Raisonnement. — Gud lade Sandhed seire.«

At Striden har stået om Opfattelsen af Niels Ebbesen, er hævet over enhver Tvivl.

Hvor huskede hun godt fra hine lykkelige År i 1820'erne, da hun sad som Amtmandsfrue på Ristrup ved Århus, at hun om Aftenen, når den travle Dag var forbi, var gået ind gennem den lille Skov lige nord for Gården; kun få Minutters Gang, og hun stod på Nørreris. Her på det gamle Voldsted så hun i Tankerne Niels Ebbesen binde sin Hest til den gamle, mægtige Eg, og medens hendes Øjne hvilede på Stenen med Heltens Navn og Årstallet 1340, udmalede hun sig ret levende hin Bedriftens Nat. — Hun havde jo lånt Ingemann Prospektet af Nørreris, og at han havde stedfæstet Niels Ebbesen på »vort gamle, kiere Nørreris«, havde glædet hende »næsten barnagtigt«. Og hvad var så Resultatet blevet! Helten var sat uden for de Kristnes Samfund og skulde næsten dø en Forbryders Død! *Hendes* Niels Ebbesen! Fru Rosenørn, om hvem det vidnes, at ingen kunde elske Fædrelandet høiere eller være mere dansk i Hjerte og Sind, Tale og Ytringer,²⁷ har sikkert sagt sin Mening kraftigt og ligeud. Og nu skulde Sneedorff tale.

I Fr. Sneedorff: Fædrelandets Historie har Ingemann da læst: »En Historieskriver maae intet Fødeland have, det er en gammel rigtig Sætning, som erindrer ham om at være upartisk, men det kan ingen fortænke en Historieskriver, at naar han har gaaet en Periode igjennem, hvor der var den totaleste Mangel af al Borgerdyd og Kraftløshed — —, naar han har søgt længselsfuld, men for-gjæves i sit Folks Annaler, om at spore blant dem en enkelt Patriot, der med ret Iver for den retfærdige Sag, vovede at hævne sit Folks Ære; — ingen siger jeg kan fortænke ham, at han glæder sig, naar han endelig finder en saadan. — — Niels Ebbesen saae i Greven en fremmed Fyrste, der despotisk mishandlede et Rige, som ikke hørte ham til, og i sig selv saae han en frie og kjæk Mand, hvis Ære var fornærmet af den der ikke var hans Overherre. — — De holsteenske Historieskrivere afmale ham og hans Mord paa Greven med de sorteste Farver; men hos dem spores Fædrelandet for meget. Jeg troer det er af det foregaaende klart, at han bør nævnes iblant vore patriotiske og berømte Mænd.«

Med denne Skildring af Niels Ebbesen, der er lige så forskellig

* Det er netop den sidste Samtale, hvor Bisp Svend udtaler sin Fordømmelse, og Niels Ebbesens Død ved Skanderborg.

fra Ingemanns som Jern fra Gelé, har Fru Rosenørn, som den varme Patriot hun var, ment, at hun kunde overbevise, eller dog indvirke på Digteren. Sneedorff skulde være hendes Forbundsfælle med at tale hendes kære Niels Ebbesens Sag.

Og helt er hendes Aktion ikke mislykkedes. Hver Aften, når hun kom hjem fra Oplæsning, skrev hun bag i Dagbogen op et Resumé af det, hun havde hørt. Således også hin 17. Maj. Men her er der senere med en anden (spidsere) Pen i Margenen tilføjet (refererende til: Ebbesen seirer og falder): »og modtager døende Sacramentet af Mester Jacob Splid, Riber Biskop.« Altså, denne Handling, der trods alt gav Niels Ebbesen og hans Bedrift noget af Kirkens Sanktion, er føjet til senere, og sikkert også de Ord af Mester Jacob, der står i Forbindelse dermed: »Han er død som en Helgen — som en Martyr for Danmarks Frihed! Vil den hellige Fader ikke canonisere ham derfor, så vil Danmarks Folk! det er en Helgenlorie, der ei heller er at foragte«, Ord, der i nogen Grad dæmper dem, der lige var blevet udtalt. Fru Rosenørn skulde nok huske Tilføjelsen i Resumeet, selv om der var gået nogle Dage; thi Forandringen var jo hendes Værk! — Da den yderste Spids her var brækket af Bisp Svends Ord, måtte der også gøres Forandring et andet Sted. I Fru Rosenørns Resumé står der intet om Mødet på Ribevejen mellem stærke Mester Jacob og Niels Ebbesen kort efter Drabet, og da hun resumerer godt og udtømmende, må vi antage, at også dette er føjet til efter hendes Angreb. Også her udtaler den krigerske Ribebisp, (der i meget minder om Grundtvig), sin Påskønnelse af Bedriften: »Tak og Ære for Vovestykket i Randers. I har gjort et dygtigt Dommedagsslag i Danmarks og Vorherres Navn!« Altså: ligesom Mester Jacobs Ord ved Niels Ebbesens Lig noget tager Brodden af Bisp Svends Trussel om Forbandelse ved det andet Møde, dæmper hans Optræden her i nogen Måde Bisp Svends i det første Møde mellem ham og Niels Ebbesen. Men også dette Forsvar er svagt og sket ligesom for Skams Skyld; da Niels fortæller Jacob Split, at Svend havde truet ham svart, hvis han satte sit Forsæt i Værk, svarer selve Defensoren: »Det har han gjort som en from og nidkjær Guds Mand! Det vilde jeg gjort med i hans Sted«. (S. 236). —

Nej, Ingemanns Helt er ingen af disse Handlingens Mænd, men Prins Otto.

Det, der fremfor alt andet præger Otto, er hans Gudsfrygt og blinde Tillid til Guds Styrelse.

Ved sin Banes Begyndelse har han svoret, at han vil frelse Danmark eller dø under Korset. Hans Fromhed går ud i de yderste Konsekvenser: i Slaget på Taphede udbryder han, da man råder ham til at afvente: »Vil den Almægtige unde os Seier og Lykke, er hver Time ham lige god. Magten er hans idag, som i al Evighed«, og selv i hans Fængsel står de Ord dybt i hans Hjerte: »Lad det Onde ikke overvinde dig, men overvind det Onde med det Gode!« Dette fromme Sind giver ham Kraft til Resignation (det sker glat og uden Kamp), så han opgiver sin Ret til Danmarks Krone, »for

Guds og den evige Saligheds Skyld, til Danmarks og min kjære Broders Lykke.«

Her hos denne Fromhedens og Resignationens Ridder er det, Ingemanns Hjerter banker; ikke hos Niels Ebbesen i Grev Gerts Stue, ikke hos Kong Valdemar med de snilde Tanker, men hos Prins Otto i hans Fangenskab, »I redder dog Danmarks og Kongehusets Ære i eders Fængsel«, siger Svend Trøst. —

»Prinds Otto« blev Ingemann en Skuffelse. Den blev næsten tiet ihjel, og Ingemann mente, det var »Tiden«: »Tidens nærværende practiske Retning synes mig lidet gunstig for den Digter, der mere stirrer tilbage end frem i Tiden og har mere Øie for det indre Menneskeliv end for det ydre«, skrev han²⁸ (28. April 1835), og selv med Grundtvig var han utilfreds.

Han syntes, hans Virksomhed med historiske Digtninge måtte standse: I det ovenfor anførte Brev til Blicher (af 28. April 1835) slutter han sine Klager med: »Nok er det kjære Ven! uagtet din og enkelte Venners kjærlige Opfordring til at fortælle videre i Vers eller Prosa (thi derom ere Meningerne delte), saa har jeg dog nu lagt mig paa den lade Side og [Lysten] er borte. Maaskee kommer den igjen om nogen Tid; men uden noget særdeles Incitament skeer det neppe.«

Nye Opfordringer; ny Tøven, ny Enerti. Men i Slutningen af 1835 bliver dog »Dronning Margrete« skrevet.

Dette historiske Epos er helt igennem konstrueret. Dronning Margrete, ved hvis Side står Abbed Johan, en gejstlig Prins Otto, er »Nordens Præstinde«, Kærlighedens og Frihedens Repræsentant. Kong Albrecht er det onde, mod hvem Svenskere og Danske broderligt kæmper:

Guds Rige er Kjærligheds Fædreland.
 Sel her det gjælder ei verdslig Glands:
 Det gjælder Livets herlige Krands.
 Her raaber et Folk med retfærdig Røst,
 Og Kjærlighed svarer i Folkenes Bryst.

Da Sejren er inde, er »Hjertetiden« kommet:

Tre Rigers Jubel gjenlød over Jorden,
 Og — der var Fred og Kjærlighed i Norden. —

Når de to sidste historiske Digtninge blev næsten tomme Rutinearbejder, medens de tre første ejer så meget af Værdi, skyldes det den Stemning, der lå til Grund: i 1820'erne, da han arbejdede på »Valdemar den Store«, »Valdemar Seier« og »Erik Menveds Barn-dom«, var han fyldt med Arbejdsglæde, han havde jo noget på Hjerte, vilde vække Folket til Nutids-Bedrift og Storhed i Sind. Nu derimod skrev han vist mest, fordi Værkerne nu engang var anlagt, uden særlig Glæde og Begejstring. Det var ikke Danmarks Helte, der genopstod, men Heltegenfærd. »Øieblikkets Stemning er mig for practisk, til at Fortidens Billeder kan vente klare Øine at sees med«, skrev Ingemann (16. Jan. 1836).²⁹ Men det var nu ikke kun Tidsåndens Skyld, at de to Værker faldt til Jorden.

Skulde man nævne noget, som præger de to Værker, måtte det være den Længsel — som også Ahasverus følte — efter Teokrati,

Kærlighedens, Fredens, Fromhedens Herredømme på Jorden, »Hjertetiden«, den der var så langt borte. —

Vejen til Forståelse med Samtiden var spærret; nu blev også Fortiden ham dunkel og fremmed. Det eneste, han havde tilbage nu, var Stjernehimlen, og derop søgte hans Blik da også ofte i denne Tid, idet han prøvede ved Stjernebilledernes Symbolik at finde Udtryk for sit Syn på Tilværelsen.³⁰

AUSPICIER

Netop fra Slutningen af dette Afsnit af Ingemanns Liv, fra Foråret 1836*, har man et Digt, hvor han giver Udtryk for sin store Kvide og sit ringe Håb ved Tanken om Fremtiden (*Auspicier*).³¹

Ravnen flyver med Skrig mod Val,
Varsler om blodig Leg,
Sænker sin Vinge mod Dødens Dal,
Den er saa sort som Beg.

Svanen glider paa Flodens Speil,
Mægtig og stolt at see;
Svanen udspiler sit Vingeseil;
Det er saa hvidt som Sne.

Ravnen drømmer saa mørk en Drøm,
Skriger om Død og Grav;
Svanen drømmer paa Flodens Strøm,
Seer mod det evige Hav.

Sorte Fugl fra Aadslernes Grav!
Hvi gjør du Sjælen trang?
Hvide Fugl fra det store Hav!
Lær mig din Svanesang!

Og samtidig slog den Tanke ham: Nu, da mit Sind udtørres, er der nu mere Vækstbetingelser for Digtningen; hvis de høje og store Tanker kom, har jeg da en Sjæl, der er modtagelig for dem; er det ikke for silde (*Det bittre Ord*).³²

Der er et bittert Ord
I Tankens Kilde;
Ei Himmel og ei Jord
Kan det formilde.

I Sjælens Dyb det boer
Hos Tanker vilde;
Det kan i Sørgeflor
En Verden hilde.

Var Tanken høi og stor,
Den vorder lille,
Naar Dommens Ord udfoer:
Det er *forsilde!*

Var det for silde?

---

* Under 22. April 1836 læses i Fru Rosenørns Dagbøger: »Hos Ingemanns, som hjemkom igår, hørte jeg nogle af hans nyeste Digte: Svanen og Ravnen, Dugdraaben, For silde og flere.«

»HOLGER DANSKE«

›HOLGER DANSKES‹ GENESIS. GENNEMBRUDDET

Endnu sent på Sommeren 1836 finder vi Ingemann vaklende og rådløs. D. 29. August skriver han til Grundtvig: »Hvad min egen Virksomhed angaar, da er den nær ved at gaa i Staa. Min Margretes forfeilede Virkning paa dig var en slem Streg i min Regning. Jeg vil haabe, det danske Øie denne Gang har seet feil, eller at du har læst Bogen i en uheldig Stund uden behørig Stemning. Til en fortsat Billedrække af Hovedcharakterer og Hovedscener i det danske Folkeliv fra Kristian d. 1ste til det 18de Aarhundrede oppebier jeg den rette Stemning og Iver, hvortil Følelsen af egen Kraft og levende Reciprocitet med Samtiden ere næsten lige nødvendige Betingelser. En dansk Litteraturhistorie har jeg ogsaa tænkt paa, og maaske gjør jeg ogsaa Alvor deraf til Vinter.«

Men d. 5. Oktober 1836 hedder det i Fru Rosenørns Dagbog: »Hos Ing: hørte jeg Forelæsning af de første Sange til Holger Danske.«

Stemningen i dette Digt er så forskellig fra den, Ingemann til nu havde levet i, som det nys udfoldede Bøgeblad fra det visne. I September 1836 må der altså være sket noget, der har fået Ingemann bort fra »Ahasverus-stemningen« ind i en anden åndelig Sfære. I det følgende skal der blive gjort et Forsøg på at finde dette Noget frem. —

Hos Overretssagfører Jacob Galskjøt, Kjøge, findes der en interessant Manuskriptsamling, der er efterladt fra hans Bedstefader, Pastor J. G., Udgiver af flere af Ingemanns efterladte Skrifter. I denne findes der ogsaa, indlagt i Bindet af en Regnskabsbog (Korsør 1843 J. Galskjøt), nogle løse, men indbyrdes sammenhængende Blade med Ingemanns Skrift, indeholdende:

- 1) »Svenske Folkesagn, fortalt mig af Mag. Hammerich«.
- 2) »Materiale til et Skrift om Sæderne og Folkecharacteren i Danmark.«
- 3) Kladden til Digtet »De talende Fugle«.

At få disse dateret er af ikke ringe Betydning.

Mag. Frederik Hammerich var i Oktober 1835 vendt hjem fra en Udenlandsrejse, bl. a. til Sverige. Sine Indtryk skildrede han

noget senere (1839) i »Brage og Idun«, Barfods Tidsskrift, som »Skandinaviske Reiseminder«, og her (S. 409—11) genfinder vi, næsten Punktum for Punktum, det svenske Folkesagn, han havde fortalt Ingemann (Sagnet om Kvinden, der ikke vilde have Børn, og hvis 12 ufødte Sønner viste sig for hende). Optegnelserne er altså nedskrevet efter Oktober 1835. — Stemningen i »De talende Fugle« er, (som det senere vil ses), så forskellig fra, ja modsat Stemningen i »Auspicier« og Stemningen i den nylig anførte Udtalelse fra Ingemann til Grundtvig af 29. August, at det er ganske overvejende sandsynligt, at Digtet er fra Tiden efter Slutningen af August.

At »Materiale til et Skrift om Sæderne og Folkecharacteren i Danmark« skulde kunne være samlet, efter at »Holger Danske« var skrevet, er utænkeligt, idet Ingemann i Digtet er nået så højt i digterisk Behandling af Folkecharacteren, som det med hans Forudsætninger var muligt, medens han i vort Manuskript står som en famlende og usikker Begynder. Materialesamlingen (og det dermed i Forbindelse stående Digt) er altså fra før Oktober.

Det er derfor ikke for dristigt at mene, at Digtet »De talende Fugle« (og vistnok også »Materialesamlingen«) er fra September 1836. —

I Slutningen af August havde Ingemann jo tænkt på »en fortsat Billedrække af Hovedcharacterer og Hovedscener i det danske Folkeliv fra Kristian d. 1ste til det 18de Aarhundrede« og på en dansk Litteraturhistorie. Måske som Forarbejde til dette sidste, måske for derudfra at lave et selvstændigt Værk samlede han:

»Materiale til et Skrift om Sæderne og Folkecharacteren i Danmark«.

Hans Udkast, der er skrevet med meget utydelig Hånd, ser, så vidt det kan tydes, således ud:

FORMER:

Positive Kræfter.

- 1) Guds frygt, religiøs Tro ligger dybt i Folkets Natur. Eddadigte, Psalmedigtning [ulæselige Ord]. Dybde, Alvor, Sands for det Høie og Tragiske [ulæseligt Ord] Sagn, Kæmpeviser, Evald og det 19. Aarhundredes Tragik. [Ulæselige Ord] Sands for det Komiske. Enkelte Eddadigte. Thorsmythen, Rancks Viser, Skjemteviser [Ulæselige Ord] Holberg, Bording, Reenberg. Baggesen, Heibergerne og vore 100 Vaudeville-Digtere. Mal. st. og g. Hd. Religion p. 1—21.

Negative.

- 1) Indifferentismen i de høiere Stænder. Kamp mellem Rationalister og Ortodoxe [Ulæselige Ord]. Frivolitet (T. C. Bruun, Baggesen [ulæseligt Ord] M. C. Bruun.) Det flegmatiske Temperament.

Det chomiske Element har stadig havt en skadelig Overvægt og hæmmet det Dybere i Folkets Natur, dog mest fulgt(?) af Reaktionen (Holberg mod den samtidige Pietisme, Wessel og det norske Selskab mod Evalds maaske noget for stærke Ruelse(?). Th. C. Bruun, P. A. Heiberg, M. C. Bruun mod Balle og Nordahl Bruun. Baggesen mod Oh. cfr. Heiberg mod Grundtvig og Ingemann.

- 2) Kjærlighed til Fædrelandet. Mal. 62—128.
Kjærlighed til Kongen. Mal. 129—169.
- 2) Fædrelandsfølelsen savner Incitament. Mangel paa Selvfølelse grundet paa svagt Minde om Bedrifter af [ulæseligt Ord] Betydning og en Følge af Statens indskrænkede Størrelse.

Disse Meninger udformede Ingemann et År senere (Sept. 1837) i »Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-Periode 1811—1837« i den Oversigt over den danske Litteratur gennem Tiderne, der afslutter Værket. Den røde Tråd, der går gennem denne, finder han er »Kampen mellem Idealister og Realister, mellem positiv Religiositet og Naturalisme, — — mellem det Tragiske og Komiske, mellem Aandens positive og negative Polariteter.«

Det er karakteristisk, at Ingemann, nu han vil finde Materialer til et Skrift om Folkekaraktæren, i første Omgang søger dem i denne standende Strid, hvor han selv er Medkæmper.

Men snart indser han, at denne næsten rent litterære Synsmåde var for lidet frugtbringende, og han anlægger da en anden. —

Efter at Udkastet var skrevet, havde han taget en Bog frem: *Store og gode Handlinger* af Danske, Norske og Holstenere, samlede ved *Ove Malling* (5. Oplag 1810).

Her var, fandt han, et langt bedre Materiale end det, han havde forsøgt at finde frem på egen Hånd: på Grundlag af omfattende Studier af hele den historiske Litteratur havde jo *Ove Malling*, idet han skildrede Danskernes Bedrifter gennem Tiderne, ordnede gruppevis efter de Egenskaber, der udvistes, netop givet Træk af Folkekaraktæren, de positive Sider, han havde fundet.

Først søgte Ingemann at indfælde sin nye Viden i det første Udkast. Men snart brød han af, og udformede på Grundlag af *Mallings* Bog (og *Grundtvigs Lære om Historien* som parallel med et Menneskeliv) sit andet Udkast:

FORMER. REFERERET.

Positive Fortrin.	Negative Mangler.
Phantasie forholdsvis i Oldtiden.	Folk(elig) Overtro. Fanatisme [ulæselige Ord].
Følelse (overmaade) forholdsvis i Middelalderen.	Sentimentalitet i det 18. Aarhundrede.
Forstand forholdsvis i den nyere Tid.	Spidsborgerlig Foragt for de høiere Ideer. Plat Realisme.
1) Religion.	1) Indifferentisme. Sløvhed.
2) Kjærlighed til Fædrelandet. M. 62—128. Store Fortjenester af Staten. M. 527—582.	2) [ulæseligt].

3) Menneskekjærlighed.	Mal. p. 22—40.	3) Nationalhad mod Undertrykkere.
Goddædighed.	do. 489—526.	
Høimodighed.	Mal. 41—61.	
Ædelmodighed.	do. 335—348.	
Retfærdighed.	do. 349—361.	
4) Kjækt Mod.	do. 165—194.	4) [Ikke udfyldt af Ingemann].
Tapperhed.	do. 219—277.	
5) Sindighed.	M. 312—334.	5) Pflugma.
Standhaftighed.	M. 195—218.	Stivhed
Trofasthed.	M. 362—381.	[Ulæselige Ord].
6) Embedsiver.	M. 382—398.	6) Embeds Autocratie.
Flid i Studeringer.	M. 444—448.	Brødstudier.
Vindskibelighed.	M. 399—443.	[Ulæselige Ord].
7) Snildhed.	M. 278—311.	7) Lyst til at lyve og dog synes at sige Sandheden [ulæseligt Ord].

Hermed standser Ingemanns Arbejde på Materialesamlingen brat. Men snart skulde det påtænkte Skrift om Sæderne og Folkekarakteren i Danmark komme til Verden som »Holger Danske«. — To Forhold har vel medvirket hertil:

16. Sept. 1836 fik Ingemann fra H. C. Andersen følgende Brev:¹ »Conferensraad Collin bad mig forleden, naar jeg skrev Dem til, fortælle, med hvor megen Fornøielse og Glæde Landalmuen overalt læser Deres Romaner, at flere Præster havde meddeelt dette, og at det var ønskeligt, om man kunde skaffe Bonden en saadan Læsning. Landhuusholdnings-Selskabet, hvori, saa vidt jeg veed, Collin er Præsident, vilde nu gjerne give en Summa for at kunne fremhjelpe blandt Bønderne en Digte-Art af denne Slags, der giver dem en Slags Begreb om Fædrelandet i ældre Tider; men nu kommer det saa slemt, at alle Deres tidligere Romaner ere saa lange, at de blive meget kostbare. Collin sagde nu til mig, at dersom han kjendte Professor Ingemann, saaledes som han kjender mig, da vilde han skrive et Brev og spørge: »Kunde De ikke have Lyst og Idee til en Roman af den danske Historie, der blev af et mindre Omfang end nogen af de tidligere Romaner? Det vilde være en Velgjerning for Bonden, som gjerne læser, og just gjerne læser Deres; Landoeconomi-Selskabet opkjøbte da et stort Antal Exemplarer eller gav Honorar.« To Dage derefter svarede Ingemann herpå:² »Det er mig naturligvis særdeles kjært at høre bekræftet, hvad jeg allerede hist og her har erfaret, at det Folkelige og National-Historiske i mine Romaner ogsaa begynder at finde Gjenklang i den danske Bondes Sind, og jeg har ofte beklaget, at Bøgerne vare for dyre til at kunne komme ret mange af Almuens ihænde. At skrive mindre Bøger i denne Hensigt vilde dog efter min Mening være forgjæves, da det netop er Udførligheden og den omstændelige Udmaling, der opliver disse Billeder, saavel for Almuens, som for den Dannedes Phantasie. — — Et bestemt Hensyn til en vis Klasse Læsere vilde desuden altid hindre Livet og Friheden ved Digtingen, og hvad Folket finder Behag i, kan Ingen ret vide, førend man seer det. De gamle Morskabsbøger, der bleve Folkebøger, vare ikke beregnede for nogen enkelt Stand,

men læstes ligesaavel af Fyrsten, som af Bonden; hvorimod de fleste Forsøg paa at skrive Folkebøger i de nyere Tider mislykkedes, netop fordi man vilde beregne og forudbestemme den folkelige Smag og Følelse.«

Ingemann svarer altså ganske vist med et Afslag. Men Vennens Brev har dog på to Måder haft Betydning for ham: dette, at hans Bøger var elsket af Bonden, har, i denne på Anerkendelse så fattige Tid, givet ham nyt Mod til at vove sig i Kast med den Opgave at skrive for hele Folket. Og i sit Svar nævner han de gamle Morskabsbøger, der var blevet Folkebøger; kun ved at efterligne dem er det muligt at skrive både for Fyrsten og Bonden.

Men mest har dog Læsningen af »Store og gode Handlinger« virket.

Han så i den Folket i dets ædlestes Stræben og med dets bedste Egenskaber, alle medvirkende lige fra Kongen til hin Niels Limbak, »hvis Liv er mærkeligt, omendskjønt det ikke har gjort megen Opsigt« i Stræben til Fædrelandets Bedste lige fra de ældste Tider omtrent til hans egen Barndom; og Bevægelsen, han er kommet i, er sikkert blevet forstærket ved Mindet om de Gange tidligere, han havde læst den med bankende Hjerte.

Størst Betydning har sikkert sidste Afsnit haft: Store Fortjenester af Staten. Malling forlader her den Plan, han hidtil har haft, i korte Skildringer at give Enkeltmands Bedrifter i Krig og Fred, og går over til at give »et kort Udkast af de betydeligste Afvexlinger, Staten og dens forskellige Deelee har havt«, thi derved, mener Malling, kan han »bedst vise os dens Stiftere, Forsvarere og Velgjørere; og et saadant Udkast skal slutte disse Blade, der bestemdes til paa nogen Maade at vidne om Danskes, Norskes og Holsteneres Hæder.«

I Virkeligheden bliver da dette Afsnit til en kort Danmarks-historie fra de ældste Tider til Indførelsen af Indfødsretten. Bevægelserne: Bølgetop — Bølgedal — Bølgetop afvis tydeligt deri; men der dvæles med Forkærlighed ved Storhedstiderne; Nedgangstiderne skildres, men mindre indgående.

Her så Ingemann Folkeånden, der farer hen med Folkets Slægter og slumrer mange Gange, men vågner igen med Folket og kommer igen med Livet i Dåd og Sange. —

Da han havde skrevet den anden Plan, har han vendt Bladet og øverst på næste Side skrevet som før: positive — negative. Men han har kun fået skrevet (til venstre): Intellectuelle Egenskaber.

Så har det nynnnet i hans Sind:*

Jeg gik mig ud en Sommerdag at høre
Fuglesang som Hjertet monne røre.
I de dybe Dale
Blandt de Nattergale
Blandt de andre Fugle smaa, som tale.

* I Manuskriptet findes første Vers, det gamle Folkevisevers, ikke, heller ikke Navnet »De talende Fugle«.

Og grebet af Bevægelse — det var jo Ahasverus, der genså sit Hjem, — fortsætter han:

Og jeg fornam i Nattergalens Klukke
 Hvad alle Hjerter hemmeligt udsukke.
     I de dybe Dale
     Fløited Nattergale
 Alle Sjæles Længselssuk af Dvale.

Og jeg fornam, hvad kun den Røst udsjunger,
 Som blev lagt med Klang paa Fugletunger.
     Hvad i dybe Dale
     trille Nattergale
 Derom alle Fugle smaa kun tale.

Det var som Verdens hemmeligste Drømme
 dukked op med Røst af Tonestrømme.
     I de dybe Dale
     Nævned Nattergale
 Vældet, som min Længsel kan husvale.

Det var som Fuglefløitets Længselstrille
 Aabned Hjertedybets lukte Kilde.
     Hvad i dybe Dale
     Skal min Sjæl husvale
 Derom alle Fugle smaa nu tale.*

Det er vanskeligt at finde noget andet Digt, hvorigennem der går en sådan Følelse af Befrielse som gennem dette: Hjertet har før været lukket af Tvivl og Bekymringer; det havde været som en tilstoppet Kilde, men nu sprang den atter; thi Nattergalen, Digtningen, har nævnet det Væld, der kan stille alle de nagende Længseler, *Folkeånden*.

For nylig havde Danmarks Fortid atter sat hans Hjerte i Bevægelse og gjort ham glad. Nu sad trindt omkring i Landet — det havde han lige hørt — danske Bønder og levede sig ind i Fortiden (som han havde gengivet den). Fortiden levede i Nutiden — og det gav Håb om Fremtiden.

Emnet var givet: Folkeånden.

Men Formen?

For nylig havde Ingemann nævnet de gamle Folkebøger som den bedste Almenlæsning. Det lå da nær at vælge Holger Danske som Repræsentant for Folkeånden (for et Par År siden havde han jo også forsøgt sig med Skikkelsen). Og han skulde tale selv deri, som de gamle Konger gjorde i Rimkrøniken (en af Ingemanns kæreste Bøger) og i de nye Forsøg, Grundtvig nylig havde gjort; og det

---

* Digtet er i sin trykte Form afsvækket og gjort uklart, idet de to sidste Vers er udskudt og erstattet med følgende:

Og nu jeg ved, hvorhen mit Suk sig svinger,
 Og hvi alle Fugle smaa fik Vinger —
     I de dybe Dale
     Blandt de Nattergale
 Derom alle Fugletunger tale.

skulde være i korte Digte, der hver var en Helhed for sig som i de korte Fortællinger i Store og gode Handlinger. —

Således omtrent er vist »Holger Danske« blevet til, og efter ganske kort Tids Forløb kunde Ingemann altså, hin 5. Oktober, læse de første Sange højt for Fru Rosenørn.

Med den Septemberdag 1836, da »Fuglefløitets Længselstrille åbnede Hjertedybets lukte Kilde«, indledes den Periode i Ingemanns Liv, da han skulde skabe Digte, der i Strålespil (og Holdbarhed) overgår de forudgående Års ligeså meget som Diamanter Glas. Hans Digtningens gyldne Tid.

»NATIONALAANDENS FORHOLD TIL TIDSAANDEN«

Men vilde denne glade Fortrøstning om Folkets Fremtid, som Ingemann havde vundet sig i September 1836, kunne holde sig? »Tiden« var jo egentlig den samme i Oktober 1836 som i August. Hvad var stærkest, det positive eller det negative, Folkeånden eller Tidsånden?

Det Spørgsmål tog Ingemann op til Undersøgelse, samtidig med at han arbejdede på »Holger Danske«, og Resultatet blev en »Tale, holden paa Sorøe Academie d. 28. Jan. 1837«,³ der, da den ikke har været trykt før og er et så interessant Supplement til »Holger Danske«, her skal aftrykkes i sin Helhed:

*Nationalaandens Forhold til Tidsaanden.**

Ærede Forsamling!

Hvergang vi samledes til denne Fest, var der vist Mange iblandt os, som med stille Tilfredshed fornå, at en virkelig festlig Stemning foreenede os, og en venlig hjerteudvidende Følelse ligesom af Nationens Fælledsliv gjenemtrængte os. Tanken om det Land, der er vort Fædreland, og om den Folkefamilie i Norden, hvorfra vi Alle ere udsprungne, fremkaldtes uvilkaarlig med Tanken om Danmarks Konge. Ønsket om Fædrenelandets Lykke og det danske Folkelivs skjønneste Udvikling forbandt sig uvilkaarlig med Ønsket om det Kongelivs Bevarelse, der i saa lang en Række af Aar har været inderlig sammenknyttet med vort Liv som Folk, med vor Virksomhed i vor Samtid og med vore Forhaabninger om Danmarks Fremtid.

En ofte tilbagevendende Tanke eller Følelse kunde vel synes at maatte sløres og kjølnes med sin Tilbagekomst; men er den sand og naturlig, udspringer den tillige fra een af Livets store betydningsfulde Ideer, da vil den, med Naturens uudtømmelige Liv, med en-

---

* I »Blandinger fra Sorøe 1837« S. 97 er tilføjet: »— — med særligt Hensyn til det høiere Sving, som er givet den danske Almenaand under Frederik den Sjettes Regering.« (28. Januar var jo Kongens Fødselsdag.)

hver høiere Idees Kraft og Fylde, stedse strømme riig tilbage i ethvert Sind, den tilforn har opvarmet.

Tillader mig derfor, ærede Tilhørere! at benytte den fædrelands-kærlige og folkelige Stemning, jeg her med saa megen Føie kan forudsætte, til — uden mange Ord og uden Fordring paa konstriig Veltalenhed — at forbinde Tanken om Kong Fredrik den 6tes Liv og Virksomhed i de sidst forgangne Aar med vore fælleds Ønsker for hans og Danmarks Fremtid med Tanken om det Liv og den Aand, der rører sig i det danske Folk, og hvis Bevarelse og høiere Udvikling har været denne Konges ædlest og høieste Bestræbelse. Hvad jeg da nærmest ved denne Tankeforbindelse ledes til at fremhæve, bliver *Nationalaandens Forhold til Tidsaanden*.

Den Deel af vor alderstegne Konges Liv og Virksomhed, der med Billedet af de sidst forsvundne Aar, fornemmelig idag træder os for Øie, er, med Hensyn paa Danmarks borgerlige Lykke og Fremtid, vist med Rette bleven anseet for eet af de meest betydningsfulde og følgerige Tidspunkter i vor Historie. Den store Gave, Kong Frederik den 6te i Aaret 1831 høimodig havde lovet til Folket og 3 Aar efter ordnet og betrygget med Lovbud, hiin vigtige Institution, hvis Forberedelse maatte medtage flere Aar, have vi med almindelig Deeltagelse seet træde i fuld Kraft og Virksomhed. Folket har med lydelige Yttringer af Taknemmelighed modtaget hiin Gave, hvorved den skjønneste Forbindelse mellem Konge og Folk er iværksat, ved fri, selvstændig Yttring af Folkeaanden og Folkelivet gennem en National-Repræsentation. Det danske Folk har, efter Aarhundreders Forløb, med store Forventninger seet hine Stænder-Raad sammentræde, og disse have med ligesaa megen Kjærlighed som Frimodighed nedlagt Folkets Ønsker og Forhaabninger for Thronen. Dette vigtige Skridt er skeet med lige saa megen Kraft som Besindighed. Trindt i Landet have jublende Stemmer opløftet sig og priist den gjenopvakte Nationalaand.

Er den nu virkelig — om endog kun i enkelte Retninger — gjenoplivet, den Folkeaand, som vi med Rette, i høiest og ædlest Betydning, kunne hædre med dette Navn; har Opfyldelsen af hiint Kongeløfte virkelig oplivet hos Nationen den Bevidsthed om eget Værd, den Følelse af Selvstændighed, Kraft og selvopofrende Fædrelandskjærlighed, som Folket vel til enhver Tid i større eller mindre Grad har besiddet, men som det dog gennem Aarhundreder har syntes at savne det borgerlige Organ for i en lovbefæstet Yttringsfrihed gennem selvvalgte Repræsentanter — saa maae vel de 2 sidst forgangne Aar af vor Konges Liv paa en Maade kunne betragtes som Overgangen til en ny statsborgerlig Tid og med Hensyn derpaa som en Folkegenfødelses-Periode i Danmark.

Med Tak og Glæde have vi Alle erkjendt, hvad Stort og Vigtigt der ved denne Foranstaltning er skeet i borgerlig Henseende til

Fædrelandets Opkomst og Flor baade for Nutiden og de kommende Dage; desuagtet vilde vi gjøre det danske Folk selv og dets nuværende Konge tilligemed en stor Kongerække paa Danmarks Throne høilig Uret, hvis vi nu eensidig vilde fremhæve dette sidste enkelte Tidspunkt i vor Folkeudviklings-Historie og betragte dets historisk-nødvendige Forberedelsestid i Folkets foregaaende Liv som en mørk og livløs Skygetid og Drømmetid, hvoraf vi nu først vare udrevne.

Medens vi med Føie glæde os over det nye virksomme Statsliv og den almindelig vakte Deeltagelse for offentlige Anliggender, som de to sidste Aar virkelig har fremkaldt i Danmark, kunde vi dog ingenlunde betragte den nyeste Tids bestandig stigende Deeltagelse for de ydre Midler til et sundt og kraftigt Borgerliv som den eneste og langt fra som den høieste Yttring af Folkeaaenden. Fæstede vi Blikket alene paa denne udadstræbende Virkning af Folkelivet, da stode vi høilig Fare for at tillukke Øiet for den langt høiere indadstræbende Virkning af dansk Aand og Kraft, som vi vistnok bestandig maa ønske fremkaldet til fortsat og forhøiet Liv, og som ikke mindre ved hiin Institution maa antages at have været et Hovedøiemed.

Nationalaaendens Udvikling i alle Retninger indbefatter vel først og fornemmelig den fortsatte Folkedannelse selv, den Klarhed i Intelligentsen, den Dybde i Følelsen, den Kraft og Reenhed i Villien, den Selvbevidsthed i Opfattelsen af Folkets historiske Liv, den Tilsegnelse af dets egne aandelige Skatte, den fornyede Sands for alt det Sande, Gode og Skjønne, der, grundet paa en virksom og levende Forbindelse med det Uforgjængelige og Evige, i Forening med Videnskabelighedens folkelig udbredte Rigdomme, skal fremkalde hiin indre aandelige Livsfylde, for hvilken den velordnede Borgervirksomhed selv kun er et Middel og en ydre Betingelse. — Kun ved en saadan fortsat Folkedannelse, kun ved en saadan Tilegnelse af selve Nationens allerede udviklede Liv, kan jo Folkets nærværende Generation selv med Bevidsthed erkjende sit nationalhistoriske og aandelige Standpunkt, og derefter bedømme, hvad der tjener til hele Folkets Vel. Kun derved faar jo Folkelivet selv Heelhed og Sammenhæng med sit eget Væsen gjennem alle forbigangne Tider, idet Blikket tillige udvides mod Fremtidsmaalet for Nationens Tilværelse. Kun derved hævder Folkecharacteren den eiendommelige Dybde og Kraft, der for længe siden har begrundet Nationens Ret til at træde i Klasse med Europas aandrige og fremadskridende Folkefærd.

Her i Kredsen af en studerende Ungdom, her, hvor jeg seer Videnskabsmænd omkring mig, i hvem Nationalaaenden rører sig inderligst i denne mod Livets Kjærne indadstræbende Retning, her i en dannet Kreds af alle Stænder være det mig tilladt, nærmest fra det ideelle Standpunkt, at udtale, hvorledes Folkeaaend og Tidsaaend afbilde sig for mig i deres gjensidige Forhold.

Det er virkelig Aanden, der sætter Verden i Bevægelse; det er en gammel erkjendt Sandhed; og det er Nationalitetens Aand, der gennem de forskjellige Slægter af et Folk stræber at fremtræde til Klarhed i Folkelivet. Kjærnen er den samme i Folkets store Livstræ til alle Tider; men anderledes udsprede Grenene sig i enhver Tidsalders vexlende Luftstrøm. Først naar alle dets Grene forene sig harmonisk til en himmelstræbende Krone, med sund Marv og Stamme-Kraft, overensstemmende med den Jordbund, hvortil det er bundet, først da udpræger Kjærnelivet sig i hver Green og hvert Blad, som i Stammen og Roden — først da kan den ofte ubevidst slumrende Folke-Genius siges fuldelig vakt.

Nationalaanden er een; men Tidsaanderne see vi ere mangfoldige. Dog de ere kun Geniens Tjenere: de fare hen over Slægternes Hoveder, hver efter sin Begjæring og Drift, og Slægterne følge dem, som det synes, iblinde. Hver enkelt Sjæl føler sig meer eller mindre lænket til sin Tidsaand og henrevet af Strømmen, kun faae vare de Aandens Kæmper, der stode over deres Tid. Ingen stod det aldeles. Den, der ene vilde standse Tidens bevægede Hjul, maatte knuses, eller blev udleet som en afsindig Sværmer. Standses kan og skal ei heller nogen Tidsaand; den maa gaa frem til sit Maal, selv om Gangen synes stormfuld og Maalet Fordærvelse; men skal ikke selv det ædleste Folk i Vildfarelsens Tider forgaa og henhvirvles af sin Bane som en udslukket Stjerne, da maa endogsaa den slumrende Folkeaand i Stilhed beherske de af Tidsaanden bevægede Villier, og hiin Aandens Tjener aldrig ganske forfeile sin Herres Villie.

Dog jo større Kraften og Livligheden var, jo større vare Misgrebene tillige. Enhver Tidsaand var eensidig, i samme Grad som den udviklede sig kraftig; ingen efterstræbte og greb det eene Sande heelt. Hvad een Slægt med blind Iver opreiste, maatte ofte en anden nedrive, og hvad een Generation med fanatisk Iver nedrev, maatte en besindigere eller i modsat Retning bevæget Efterslægt gjenopreise. Og, det saa vi ligeledes Alle: hvor en Tidsaand nedsløg sin Vinge i Støvet og svævede lavest over Folkenes Hoveder, *der* blev den seet og fulgt af de Mange, der havde denne Retning kjærest, som deres Jordlivselement, *der* fløi den ikke den verdsligsindede Mængde for høit; den syntes dem Sjæl af deres Sjæl; de spurgte ei, om den var Aand af deres og Folkets Aand; men de elskede den.

Den Retning, hvori den ved andre Nationers Indvirkning meest afslebne, men derfor ogsaa mindst folkelige Deel af en Nation følger Tidsaandens Flugt, er saa oftest hverken den høieste eller skjønneste; Tidsaandens Røst gennem saadanne Organer er derfor ofte saare langt fra at være Nationalaandens. Kun hvad en Nation gennem alle sine Generationer med uudslettelig Kjærlighed tilegner sig af den enkelte Slægts og Tidsalders Ideeliv og Virksomhed, kun det tilhører Folket, som Folk, kun det er Udbyttet af dets Kamp og Stræben gennem Tiderne.

Betragte vi nu vor Tidsaand med dens overveiende practisk-forstandige Tendents, med dens djærve Stræben efter Jordlivets ydre Goder, med dens Reformdrift og Opløsning af alle forældede Former, med dens empiriske og tildeels materialistiske Retning, med dens haandfaste verdslige Dygtighed og stundom med et haanligt Tilbageblik til dens stillere, mere grundende og ligesom drømmende Forgjænger — da kunne vi vel ikke negte, at denne den practiske Forstandtids Aand, som den høiere Folkeaands Tjener, bærer Geniens Præg i Miner og Færd og med sin mandige Kraft gjennembryder Aarhundreders Dæmninger for Borgerfrihedens og Oplysningens Livsstrømme; men den flyver dog for lavt med de støvbetyngede Vinger til at være den høie Folkegenius selv, hvis ædleste Kræfter den ofte i sin eensidige Iver for Øieblikslivet miskjender.

For den antinationale Verdensborger sammensmelter vel Billedet af Folkeaanden og dens Ideer med den hele Menneskeslægts Aand, hvoraf den er udsprungen; dog den Tid er vel ogsaa i Danmark forbi, da Tænkningen ansaa det for Humanitetens høieste Udviklingstrin at stille sig med lunken Ligegyldighed uden for de store Folkekredse, hvori Aanden individuelt bevæger sig frem i den store Menneskeligheds Strøm til alsidigst Udvikling netop gennem Folkelivets Eiendommeligheds-Sphære.

Vedkjendelsen af en dansk Nationalaand og Begeistringen derfor er saa langt fra at være fremmed iblandt os, at dens Fremkaldelse endogsaa blev vor danskfølende Konges første Ytring ved Betegnelsen af det ophøiede Formaal for hiin Folkeoplivelses-Institution, der vil bringe hans Navn til de sildigste Slægter. Nationalitetens *Almeenaand* var det Trylleord, der, udtalt i en saadan Stund og af Folkets høieste Repræsentant, blev det skjønne Løsen for en ny Borgerlivs-Tid og fremkaldte almindelig Deeltagelse og Begeistring i Danmark.

Dog ingen Tanke var saa ophøiet og intet Ord saa skjønt og sandt, at det jo ofte klang ilde selv i den Forstandiges Øren, naar Tanken misforstodes og Ønsket misbrugtes til at betegne noget langt Lavere og Ringere, end hvad det i Aand og Sandhed betyder, eller naar det blev til en tom og brammende Floskel i Ordgyderes Mund. Hvor ofte blev ikke saaledes skjønne og dyrebare Navne, som Fædreland og Frihed, Kjærlighed og Aand, ja selv Christendommens hellige Navn til en tom Klang uden Betydning paa bjældeklingende Tunger, naar Aanden selv var borte, som giver baade Tanken og Ordet Liv? Saaledes gik det ofte blandt Folkene udenfor os med Almenaandens og Nationalitetens, med Folkelivets og Folkeaadens høitklingende Navne, naar de, i Munden paa den verdensberusede Tidsaands ivrigste Bannerførere, kun syntes at betegne Statsborgeres Enighed, trods al Partisplid, i udelukkende Stræben efter det blot haandgribelig Nyttige, efter alle de Goder og Fordele, der dog ikke ere Livsøiemed selv, men kun Midler til en Livsudvikling, der selv forglemtes og tilsidesattes over Forgudelsen af hine dog ikke ubetinget nødvendige Midler; og da saas Aanden af dens Frugter; da

nedtrampedes ofte det Herligste i Støvet; Freden og Kjærligheden blev til Tvedragt og Had, Friheden selv til Tyrannie og Fordærvelse. Var enhver saadan Stemme, med Folkenes tilsyneladende Røst, Nationalaandens, da maatte man troe, der aldrig havde rørt sig nogen anden Aand, selv hos de største Nationer, end den travle Erhvervens, den lavtflyvende Egoismes, og at det var i Guldets og Sølvets, i disse kolde Metalafguders Tjeneste, i Næringsdriftens og Forstandslivets ydre Sphære alene, Nationalaand kunde leve og røre sig.

Vi skulde være langt fra med Alvor og Begeistring at istemme Lovtalerne over den vakte Folkeaand i Danmark, hvis det nye Liv, vi havde sporet iblandt os, sneverhjetet indskrænkede sig til de blot statsoeconomiske, finantielle og industrielle Betingelser for et velhavende og velordnet Borgersamfund, hvis store, skjønndt underordnede Vigtighed, ingen Forstandig kan miskjende.

Vel sandt, der var en Tid, da Nationen i stille Tilfredshed med det Bestaaende, uden Trang til indgribende Reforme, og under en rolig Udvikling af sit indre høiere Liv, maaskee alt for lidet syntes at bekymre sig om de offentlige Anliggender, da Almeenaanden med Hensyn paa Borgerlivets Uddannelse og Nationens ydre Velstand og Velfærd syntes at slumre; dog til en Opvækkelse af Almeenaanden i denne Retning alene, behøves ingen overordentlige Røster: den slumrer aldrig dybt, den Naturdrift, der bringer hver Skabning til at søge sin Føde og den verdslige Menneskeforstand til at sørge for det ydre Velbefindende.

Vel sandt, det Huus er forstyrret, og det Familieliv foruden Tilfredshed, ja undertiden selv aandelig Fred, hvor Sløvhed og Dorskhed eller en for Livet fremmed Speculation og Drømmesyge ødelægger Velstanden og forsømmer Orden og Huusvæsenets Pleie; men hvor denne Flid og Omsorg bliver det Høieste og Vigtigste — hvor Tanken om Velstand og Erhverv og alle Betingelserne for uadvortes Velvære næsten opluger enhver Tanke paa Livet selv og dets høieste Ideer — der bliver Livet visselig et fattigt og øde, et tomt og aandsforladt Skinliv, selv om Huset svømmede i Rigdom og Overflødighed og syntes misundelsesværdigt for det blot verdslige Øie. At det samme gjelder om Folkelivet, er der vist ingen Tvivl om. Hvor Almenaandens Bestræbelse med udelukkende Iver tager denne Retning, der indtræder, som vi alle vide, en statshuusholderisk Travlheds og urolig Virksomheds Tid, med eensidig udadstræbende Tendenser, der vel som forbigaaende kan have sin store Gavn og undertiden, som et legemligt Helbredelsesmiddel, være en Nødvendighed i Tingenes Orden, men som dog, hvis den blev staaende og eneherskende, netop vilde udslukke hiin sande høiere Nationalaand, hvis harmoniske Aabenbarelse i Tiden er Folkelivets store Opgave.

Den Afvei, jeg her har betegnet, haabe vi vist Alle med Føie at være blevne nogenlunde sikkrede for ved Dybden i Folkecharacteren og ved den høiere Grad af aandelig Udvikling, der blev den stemmemyndige Deel af det danske Folk beskjæret, inden den Tid ind-

traadte, i hvis henhvirvlende Hvirvel vi for Øieblikket, med alle andre fremadstræbende Nationer, befinde os. Men hvad vi endnu ikke selv med betydende Indgriben i Folkelivet have oplevet, det have vi seet trindt om os hos vore Forgjængere i borgerlig Cultur, endog hos Nationer, som troe at staae paa et høiere Udviklingstrin end de Danske, men hvis borgerlige Lyksalighed er saare langt fra at være misundelsesværdig.

Mod enhver Tidsaands Vildfarelser og Meningstyrannie kan kun Nationalaanden selv i Pagt med sit høieste Ophav beskytte os. Hiin alle Tidsaanders overordnede Bevæger, hiin sande høiere Nationalaand, som er den evige Guddomsgnist selv i Folkenes inderste Væsen, den udslukkes aldrig ganske i nogen Tid for noget levende Folk, om det end synes saaledes, den skjuler sig kun stundom og ligesom slumrer for en Tid, medens dens besjælende Kraft dog er Livsprincipet og det eneste Bestaaende i den enkelte forbifarende Tidsaand selv, der endogsaa ved en eensidig vildfarende Stræben maa forberede dens Udvikling og rydde dens Veie. — Kaste vi kun et eneste Blik paa vort eget Folkelivs Historie, og forene vi i dette Blik de Lyspunkter, hvori Folkecharacteren klarligst fremskinner, da aabenbarer hiin virkelige overordnede Nationalaand sig for os i al sin Storhed og Høihed. Til dens Billede forene sig de folkeieendommelige Træk af alt det Støre og Herlige, vi beundre og elske hos de forbigangne Slægter i vort Fædreland, og i Alt, hvad der med samme Eiendommelighed størst og herligst fremskinner i vor egen Tids nationale Stræben, gjenkjende og hylde vi den med Glæde. Vi see allerede denne Aand med dybe Ahnelser af det høieste Liv i vor hedenske Oldtid, og *der* tilhører den hele Norden. Den gik som en Stærkodder gennem Aarhundreder og fornyede Heltelivet; dens Røst klang i Draperne fra Volas Gaadesal til Braavalla. Ikke blot i Thorsskikkelsen see vi den, ikke blot i den vilde groteske Kæmpekraft; Kløften og Viisdommen stod, som vi vide, ved Kraftens Side, og Verdensforstanden foragtede ikke Aandens og den dybe Grandsknings Mysterier. Odin drak jo med Saga af Mindernes Væld og stirrede dybsindig i Mimers Viisdomsbrønd. Braga slog jo Harpen i Tidsgudernes Boliger, og i den Kilde, hvormed Alfaders Døttre forfriskede Verdenstræets Rødder, kunne vi see hiint Ideernes evige Ocean, hvoraf en fornyet og fornyet Verden kan oprinde.

Vi saa hiin Aand, saavidt Tiden tillod det, forklaret i Christendomslyset i vor romantiske Middelalder; den toner til os fra Kirken som fra Thinget, i Kæmpevisetonerne som fra Riddernes Skjolde; den aabenbarer sig ikke blot i den glimrende Manddomsbedrift, men med Sandhed og Inderlighed i ædel dansk Qvindelighed og i Hjertedybets Bevarelse af Livets herligste Skatte. Den staaer med lysende Aasyn for os ikke blot i Valdemarers og Absaloners og Ebbeseners heroiske Skikkelser, men ligesaa ofte i Bondens og Borgerens Dragt og i den siden ofte saa eensidig miskjendte Klerkekaabe: Hvo af os

glemmer en Saxo eller en Tausen, naar vi tale om Folkeaaenden? Selv naar Middelaldermørket var størst, naar Paveaaget laa tungt paa Folkets Skuldre, naar Danmark under en Glippings eller Christophers vaklende Spiir syntes sin Undergang nærmest, selv da var Folkeaaenden ilive; den vaagnede atter som hiin vidunderlige Sagnhelt, Holger Danske, der aldrig dør, men gaaer i Folketroen med Ørnen paa sit røde Seirsskjold gennem Tiderne og frelser os — næst Gud og den evige Frelser — naar Nøden er størst.

Folket saae hiin Aand, trods alle Tidsaandens Misgreb, i det luttrede Christendomslys, i Reformationstiden, og hilsede den siden hvert hundrede Aar igjen med høitidelig Jubel; og vi see den, trods enhver Tidsaands Vildfarelse, gennem alle hine Aarhundreder, hvergang den opdukker i Folkelivets Strøm med Kraften fra hiin høieste Aand, hvori hver Folkegenius selv med hele Menneskeslægtens Aand alene lever og bevæger sig.

Det er Storheden i Livsanskuelsen, det er Klarheden i Tankebilledet, det er Dybden i Følelsen, det er Kjærligheden og Begeistringen i det danske Hjerte for det Store og Sande, for det Gode og Skønne, der med den særegne Forening af Godmodighed, Lune og fordringsløs Beskedenhed, af Kraft, Alvor og Livsfriskhed, karakteriserer hiin høiere Nationalaand, som vi Alle kjende og elske og henrives af, naar og hvor den med Liv og Kraft fremtræder iblandt os.

Ærede Forsamling! saasandt vi tør haabe, at det Tidspunkt virkelig, og ikke blot for nylig, er indtraadt i det danske Folkeliv, hvori dette Aandens Liv bevæger sig med Klarhed og Dybde, saasandt kunne vi ogsaa med Glæde festligholde denne Dag, der med Kong Frederik den 6te skjænkede Danmark en saa ædel Gjenopliver af Nationalaanden og det ikke alene ved hiin saa vigtige Institution, der i de 2 sidst forgangne Aar er traadt i Virksomhed, men ved alt det Store og Betydningsfulde, der gennem et halvt Aarhundrede under hans hele Regjering og under hans kjærlige Opmuntring og Beskyttelse er skeet i Danmark for Folkedannelse og Borgerfrihed, for det høiere Folkelivs Udvikling gennem Religion, Videnskab og Kunst, og for Alt, hvad der kan bidrage til at nære og oplive den Aand, der gennem Aarhundreder har stræbt at udtale [sig] i Folkelivet, som Nationens høieste Genius.

Vi ville forene vore Ønsker med det hele Folks for Bevarelsen af den Konges Sundhed, Liv og Tilfredshed iblandt os, fra hvis retfærdige Læber de Ord engang udgik, der vare Løsnet til Danmarks nuværende Borgerfrihed — hine Ord, som, med den samme ædle Tanke i hans Sjæl, endnu ere os Borgen for Opfyldelsen af ethvert vigtigt Ønske for Folket, der grunder sig paa Sandhed, Retfærdighed og Viisdom. »*Det synes mig*« — vare hans Ord, da Talen var om Opsættelse af Bondefrihedssagen, — »*at man i saa vigtig en Sag, hvorpaa Landets Vel beroer, ikke bør tabe nogen Dag. Kan man ikke begynde at arbeide derpaa ligesaagodt imorgen som iovermorgen?*«

Disse Ord vare ikke tomme: de bleve ledsagede af Daad; de have overlevet et halvt Aarhundrede; den Aand, hvorfra de udgik, var Nationalaandens; den leve med Folket og dets Stjerne til alle Tider!

Her, hvor Sjette Frederiks danske Aasyn fra hans ældre Dage staaer os livligt og trofast for Øie i Kunstnerens Værk — her, hvor Mange af os selv have seet ham med Faderglæde indvie denne Stiftelse til en Planteskole for dansk Aand og Videnskabelighed, her vil Kjærligheden til Fædrelandet og Forhaabningerne om et aandeligt rigt men tillige sundt og frit fremadstræbende Folkeliv i Danmark vist inderligt forene sig med Tanken om det Kongehjerte, hvori den danske Folkeaand saa skjønt og elskeligt har aabenbaret sig.

Vend ogsaa dit Øie til hans kjærlige Billede, du vor kjære, haabrigge Ungdom! du som her ved hans Faderomhu indvies til den danske Nationalaands Medbevarer og Medopliver i de kommende Dage. Naar eders Myndighedstime engang slaaer, naar eders Stemmer engang ogsaa sømmelig skulle høres, hver i sin Kreds, og hver efter den Vægt, der bliver den givet — da vil det vise sig, om det var for dyrt betalt, det Livets og Kjærlighedens Baand, hvormed Stedets Natur og store Erindringer, med dets videnskabelige Genius, sammenknyttede eders Aand med Folkeaanden. Glemmer da ikke den Taknemlighed og Pietet, I som Fædrelandets voxne og selvstændige Sønner med os Alle ere Landsfaderen skyldige, idet Danmark da ogsaa gjør Krav paa eders Liv og eders Kræfter. Kommer da ihu med ubestikkelig Kjærlighed til Sandhed, Frihed og Ret, at enhver Sjæl, der egennyttig beiler til Gunst og Bifald, til Magt og Indflydelse eller forfængelig Glimmer, er lige slavisk og foragtelig, hvad enten den nedrig kryber i Støvet for den udvortes Storhed, Magt og Riigdom, eller, under en falsk Frisindetheds Flag, gjør sig til Træl af en egoistisk Mode-Menings Tyrannie, og saaledes forraader Nationalaanden for at smigre Tidsaanden, forraader Friheden ved at misbruge den. Lader Troskab mod Fædreland og Konge skjønt forene sig i eders ærlige danske Hjerter! Indvies selv eders Liv til Fædrelandets Hæder og til en for Livet frugtbar Videnskabelighed, der aldrig taber Livets høieste Formaal af Sigte!

Stræber med Lyst og Glæde, med Alvor og Kraft, med den Aandens Frihed, der alene udgaaer af Kjærlighed, i Forening med eders Venner og Lærere og enhver god Borger, at gjøre ham Glæde paa hans gamle Dage, den Landets faderlige Ven, hvis Isse bar Retsindighedens Krone, medens han tænkte paa os og virkede for os med en Kjærlighed og Utrættelighed, som Danmark aldrig vil glemme! Nedbeder med os Alle i eders stille Sjæle Himlens riigeste Velsignelse over Kongen og Fædrelandet!

En Tidsånd, der var Nationalåndens Tjener, kunde ikke bringe Ingemann bort fra »Holger Danske«. Alt tyder da ogsaa på, at

den lykkelige Stemning har holdt sig, indtil Digtet var skrevet til Ende. Under 20. Dec. hedder det i Fru Rosenørns Dagbøger: »Besøgt Ing. og hørt Slutningen af »Holger Danske«.« Kun to—tre Måned efter at Ideen til Digtet var undfanget, var det altså fuldendt.

Efter at nu de vigtigste Forudsætninger for »Holger Danske«s Tilblivelse og Vækst er givet, skal der blive gjort et Forsøg på at finde frem, hvad og hvem der ellers har spillet ind og bidraget til at skabe og forme Værket.

STOFKILDERNE

Som det vil erindres, var Ingemann i sit Brev af 18. Sept. 1836 til H. C. Andersen (S. 46) inde på »de gamle Morskabsbøger, der bleve Folkebøger«, og to af disse har da også været hans vigtigste Stofkilder: *Keyser Karlls Magnus Krønike* hvorledis han stride mandelige faar den hellige Christelige tro met de tolf Jeffninge som vaar Roland Oliuer / Turpin Erckeiscop / Olger dansk og andre flere som her effter følger — og *Kong Olger Danskis Krønike*. Som vaar Kong Gøttrickis søn / oc en veldig Konge her i Danmarckis rige / oc i Engeland och i Babilonien / Som her effter besceffuit staar Oc om hanss store vnderlige oc mandommelige gerninger / som han bedreff i orlog oc krig til verdens ende faar den hellige christelige trois beskermelse — dog ikke efter Christiern Pedersens Originaludgave 1534 (hvad man kan se af Navneformerne), men efter senere Ud-gaver.

Brugen af disse Stofkilder er meget forskellig i de forskellige Af-snit af Bogen. I det tredie »Heltelivet« mærker man stadig Karl Magnus' Krønike. Det er Digtets svageste Parti. Kun to: »Holger Danskes Vej« og »Vaabenhvile« kan siges at være egentlige Holger Danske-sange. (Om »Kejser Karl« se nedenfor). Men alle de øvrige 13 Digte er enten næsten Parafraaser af Karl Magnus Krønike (særlig om Drabet på Carlot,* Karls Søn og Følgerne deraf samt Ronceval) eller tomme Digte i Tilknytning dertil.

Af Digtene i II »Holgers Ungdom« indtager de 5 Gloriant-viser en Plads for sig, de har intet andet med den gamle Krønike at gøre end Navnet og Fængselet. »Holgers Drøm i Fængslet« findes ikke i Originaludgaven, men er sat til senere, vel for at danne som et Forbindelsesled mellem Holgers anende Barndomsdrømme og hans Liv gennem Slægterne — ligesom »Trylleslottet« er føjet ind for at for-

* Når Kr. Nyrop i sin Ud-gave af Holger Danske (1893) siger (S. 49): »Efter det gamle Sagn, som I. med digterisk Frihed har ændret, dræbes Carlot ikke af Holger Danske; i yderste Øjeblik aabenbarer en Engel sig og hindrer Drabet«, er det galt. I Krøniken (Chr. Pedersens Danske Skrifter 5. B. udgivet af Brandt 1856 S. 122) hedder det: »Siden høg Olger paa Carlotz axel oc kløff hannem ned i beltett / Saa at Carlot størte død ned / Olger gaff sig ille og tog liget / och førde det til deris paulun.« Det synes, som om Nyrop, der dog ellers lader det franske Stof vederfares fuld Retfærdighed, slet ikke har taget Hensyn til Karl Magnus' Krønike, der dog ellers som Stofkilde snarere betyder mere end mindre end Olger Danske.

berede Hvilen hos Morgana. Men de øvrige 6—7 Digte har deres Stof fra Olger Danskes Krønike, om de end knap er så afhængige af deres Kilde som de før omtalte. (Det meste af Stoffet findes forøvrigt også i Karl Magnus' Krønike.)

Fra Olger Danskes Krønike er der desuden taget flere Momenter i de tre andre Afsnit (»Holgers Ungdom«, »Holger i Norden og Østen«, »Genoplivelsen«) såsom Holgers Moders Død, de to Ammer, Bortsendelsen til Kejser Karl, Orlov og første Hjemkomst, Rejsen til Fyrst Carvel og Vidunderlandet og Hvilen hos Morgana. Men den lånte Stof spiller her så minimal en Rolle, at Indholdet kan siges at være ganske Ingemanns.

Foruden disse to Hovedkilder kan endnu et Par periferiske nævnes.

I »Skriveren og Kejserens Datter« gengiver Ingemann det kendte Sagn om Emma, Karls Datter, der om Natten på sin Ryg bar sin Elskede, Eginhard, over Sneen, for at han ikke skulde blive røbet. Sagnet findes ikke i nogen af Krønikerne, men havde af *Baggesen* været behandlet i »Emma. Et romantisk Eventyr«. Der er intet til Hinder for, at dette har været Kilden.

Også et andet enkelt Digt har haft sin specielle Kilde: »Kejser Carl«. Den Karakteristik og Skildring, der gives i dette, kan findes i *Eginhart: Karl den Stores Liv*:

Carolus var stor, dog til Maade lang, — om Panden de nødbrune Lokker hang. — Hans Hoved var rundt, hans Øine store; — paa Ørnevinger hans Tanker fore, svarer til Eginharts: Han havde en stor og stærk Krop og var høj af Vækst, skønt ikke overdreven. — Den øverste Del af hans Hoved var rund; han havde meget store og livlige Øjne.« Og på samme Måde kan de Karaktertræk, Ingemann nævner, genfindes. —

I 1817 havde Ingemann overført et »Fragment af den færøeske Folkesang Runsevalqvaie« til Dansk.⁴ Ganske vist kunde han ikke Færøsk eller Islandsk (og lærte det heller næppe siden: kun een Bog på Oldnordisk, Knytlinga saga (og Haldorsens Leksicon samtidig) har han lånt c. 1835 på Sorø Akademis Bibliotek før c. 1842. Det er måske Frugten af disse Begynderstudier, man har på et løst Blad, der ligger sammen med Papirer fra 1830erne og 1840erne, hvor de første Gloser er følgende: en, men; þa er, da; in (den) best. Art; eigi, ikke; þviat, thi; eda, eller, og de næste er af samme Art.) Men »Hr. Ingemann« har fået Kvadet oversat ved mundtlig Dictering af en »Jomfru fra Færøerne« og har så »forfattet det i Pennen«. Fragmentet fylder kun fire små Sider og standser lige efter Rolands første Stød i Hornet. Det er aftrykt i Blandede Digte 1832—42 (1), hvor Jomfruens Navn, Lise Olsen, nævnes. — Digtet »Ronceval« dækkes af Beretningen i Keyser Karlls Krønike, der altså har været Hovedkilden. Men på et enkelt Punkt minder det dog om »Fragmentet«: Gavalons Bemærkning ved det andet Hornstød: »Roland leger kun med Lur« er måske Fragmentets: »Roland skjemter med sin Lur« (Folkebogen har noget andet.) Det er derfor sandsynligt, at Inge-

mann nu i 1836 har taget det gamle Fragment frem, eller måske har Bemærkningen siddet i hans Hjerne siden 1817.*

Til Folkeviserne og Folkesagnene om Holger Danske og Rimkrøniken som Stofkilder mærkes der intet, undtagen naturligvis Sagnet om Holgers Genkomst.

FRU CHRISTIANE ROSENØRN

Som en af de Personer, der har haft Betydning for Ingemann i denne Tid, og derigennem også for »Holger Danske«, er det vist værd at nævne Fru *Ingeborg Christiane Rosenørn f. Wormskiold*.

23 År gammel var hun (1807) blevet gift med sin Fætter, Peder Otto Rosenørn, Amtmand i Ringkøbing, fra 1820 i Århus. 1828 havde hun den tunge Sorg at miste sin Mand og flyttede da Året efter til Sorø, hvor hendes eneste Søn var sat i Skole. Da han (1837) var dimitteret fra Akademiet, fulgte hun ham til København, hvor hun gennem Plejeforeningen og Asylsagen kom i nær Berøring med Dronning Caroline Amalie; 1845 blev hun Overhofmesterinde ved Hoffet.

I de otte Sorøår blev hun snart Familien Ingemanns aller nærmeste Omgangsfælle, hvad såvel hendes opbevarede Dagbøger (se S. 21—22) fra 1832—37 som den senere Brevveksling bærer Vidne om. De fleste Aftener om Ugen var hun deres Gæst eller omvendt, og de følte sig altid nært knyttede til hinanden (»Vi sluttede Aftenen hos Ingemanns; fandt samme velbehagelige Tilfredshed som jeg altid føler i disse herlige Menneskers hjertelige Omgang og aandfulde Underholdning.« 7. Sept. 1832); selv sent på Aftenen, eller lige efter at en af dem var vendt hjem fra en Rejse, besøgte de hinanden. Så indlevet var de med hinanden, at Fru Rosenørn (²⁵/₁₀ 1837) kunde skrive: »De er saa vant til at forstaae en halvqvædet Vise, og en glædelig Erfaring har ofte lært mig, at De ogsaa forstod mig, i hvor ufuldkommet jeg end fortolkede min Mening.«

Af denne rige Personlighed har Ingemann selv givet sit Indtryk i det Digt, han skrev ved hendes Død (1859):

Til Klarheds Hjem en ædel Aand henfoer,
En Sjæl, som kraftig stræbte mod Guds Rige.
Glad saa hun Livet, det u dødelige,
I hvert et Glimt af himmelsk Lys paa Jord.
Med Troen, som kun bygger paa Guds Ord,
Med Haabet, som i Døden ej kan svige,
Hun øjned Kjærlighedens Himmelstige
Igennem alle Verdnens Stjerneflor.
Naar Sjælen opad saae mod Livets Væld,
I hendes Øjne lyste klart og rolig
Et Gjenlys fra de lyse Aanders Bolig,

* Når Vilh. Andersen (Dansk Litt.-Hist. S. 245) siger, at Ingemann i Sangen om Ronceval har haft Hjælp af et færøsk Kvad, har han altså Ret; men Hjælpen har været ubetydelig.

FRU CHRISTIANE ROSENORN

Og under Guddomsvilliens faste Fjæld
 Sit Hoved ydmyg hun mod Korset bøjed
 Med himmelsk Fred og Kjærlighed i Øjet.
 — Gud glæde evig hendes rige Sjæl! —

Det, Ingemann har givet her, er de Sider af hendes Karakter, der ligger hans egen nær; for Forskelligheden havde han et mindre skarpt Øje. Hvad der imidlertid i den næsten daglige, årelange Samleven kan tænkes efterhånden at have indvirket på ham, er netop disse Forskelligheder, som derfor her skal drages frem.

Hun var en Kvinde med levende Sans for Realiteter og stor Arbejdsiver. Da hun levede som Amtmandsfrue på Landet (på Svigerforældrenes Gård Ristrup ved Århus) var hun i livlig praktisk Virksomhed med at styre sit Hus, med Husflid efter en temmelig stor Målestok, lod tilvirke alle Slags vævede Sager, Uldent og Linned, strikkede et stort Gulvtæppe o. s. v.; tillige gav hun sig meget af med Havevæsenet.⁵ Og disse Interesser tog hun, så vidt det under de langt beskednere Forhold i Sorø var muligt, med sig (⁶/₅ 1832 hedder det således: »Hos Hauch i Aften. Livlig Samtale om Blomsterdyrkning, som interesserede ham overordentlig.«)

Men dette var den mindste Del af hendes Interesser. Hun har opdaget, at det går meget godt samtidig at spinde Uld og læse (⁵/₁ 1833), og ved Siden af sine mange praktiske Gøremål får hun da også Tid til at dyrke sine åndelige Interesser. Hendes Læsning er rig og mangesidig (Spansk, Italiensk, Grundtvigs Prækener, Jean Pauls Æstetik o. m. a.) og dog har hun åndelig Spændkraft til at undervise sine Børn selv, dyrke Harpespil og Pastelmaleri, interessere sig for Astronomi og have sin Mening om Politik. Når der er en Lejlighed til at udvide sine Kundskaber, er hun der. Da Hauch således har begyndt sine Forelæsninger over Kemi, hedder det (24. Maj 1832): »I. vilde ei binde sig til at tænke paa Chemie til en bestemt Tid. Lucie vil ei høre, hvad hun ei paa det fuldkomneste kan gennemstudere. Mig plager ingen af disse Betæneligheder. Jeg takker Gud for enhver heldig Lejlighed til, ved Udvidelse af Kundskab, nærmere at kunne betragte hans Skabelses Viisdom og Under.«

Men denne Alsidighed har ikke splittet hendes Karakter; tværtimod findes der hos hende en stærk Tillid til sig selv og Fremtiden. Da hun har begyndt på sin Faders Portræt (og hun var ingen stor Kunstnerinde!), udbryster hun (⁶/₃ 1832): »Gud give mig Lykke til min elskte Faders Portræt. *Jeg tvivler ikke.** Naar jeg har malet ham, min P. og I., da har jeg afbildet det meest Udtryksfulde og Ædle i menneskeligt Aasyn!«

Hun, der havde færdedes så meget i Livet, forstod også, når noget gik hende nær, at få sit Hjerte lettet ved at sige sin Mening på en afdæmpet Måde, så hun undgik de to Yderligheder: at blive hidsig og at tie og blive sur: I Oktober 1832 havde der været nogle Optøjer på Skolen — efter hendes Mening på Grund af en Lærers Malcon-

* Fremhævet i Dagbogen.

duite — og Børnene var da blevet idømt følgende Straffe 1) Udelukkelse fra at communicere om Søndagen med deres Lærere og Kammerater, 2) Udelukkelse fra Vinterfornøjelserne og 3) Juleferien og 4) (for hendes Slægting Otto R.s Vedkommende) 2 Dages Fængsling på Fangekost. Fru Rosenørn nøjes ikke med at udbyde: »Skade, at Omsorgen for Elevernes moralske Dannelse ei holder lige Skridt med den fortrinlige Undervisning, der gives dem i Videnskaberne!« men går modig, skønt selv hendes Ingemann er Modstander og Direktør Estrup meget vred, op til denne sidste, for at tale Syndernes Sag, og hun finder de rette Ord: »Lignelsen om Boreas og Solen vovede jeg at anføre.«

I sit Liv havde hun haft store Sorger og i hvert Fald i Sorø-årene havde hun store Vanskeligheder at kæmpe med; men alligevel slår hendes Lyssyn stadig igennem: Hun kan udbyde ($\frac{7}{4}$ 1832): »Fru Ing. fandt mig Kl. 6 ved Fuldendelsen af den maledede blaa Kjole. Under Arbeidet tilbagetrænger Travlheden den dybe Vemod, som ofte er nær ved at overvælde mig«; men alligevel lyder hendes Ord på Sølvbryllupsdagen ($\frac{3}{7}$ 1832): »I Dag for 25 Aar siden!! Lovet være Gud for Glæden! Lovet være han for Sorgen! som bragte mig nærmere til den guddommelige Frelser!« — Hun lever i små Kår; en Pensionsansøgning får et utilfredsstillende Udfald ($\frac{7}{4}$ 1832); da hun har gennemgået sit Årsregnskab, hedder det ($\frac{2}{2}$ 1833): »Der maa endnu spares mere! Gud give os det Nødtørftige!« Hun må skrive til et Par Bekendte om at låne hende 50 Rdl. til at købe Brænde ($\frac{12}{2}$ 1833), Tiggeransøgninger, som hun selv kalder det ($\frac{1}{7}$ 1833). Men hendes lyse Sind bevares trods alt: »Gud være lovet, min Krukke bliver som Enkens Oliekrukke aldrig ganske tom, skulde den vel imellem true dermed. Herren raader!«

Derfor er også det stærkeste Indtryk, man har af hende, Indtrykket af Harmoni, en Harmoni, der dels var nedarvet, dels tilkæmpet. Det hedder da også om hende: ⁶ »Ingeborg Christiane havde sin Faders lyse, milde Natur, smukt fuldstændiggjort med en Kraft og Spændstighed, der var hendes Arv efter Moderen. Lykkelig var saaledes hendes Sjæls hele Anlæg, vistnok i en ualmindelig Grad, lykkelig blev dens Udvikling og lykkeligt blev hendes Liv« trods hendes store Sorg. Ingemann havde også Blik for den, idet han noget senere ($\frac{7}{1}$ 1846) skrev: »Hvergang jeg tænker mig Dem i Deres nærværende Stilling og Virksomhed, glæder jeg mig. En saadan Harmonie mellem Pligtforholdet og det hele inderligste Væsen og Sind er en skjøn og glædelig Sjældenhed.« —

Har nu denne rig og fra Ingemann så forskellige Personlighed haft Betydning for hans Digtning?

Om dette vidner V. Heise, Udgiveren af Brevvekslingen mellem de to (1881): »I denne Dame havde Ingemann fundet en sympatetisk Sjæl, i hvis Selskab hans Aand fik herlige Impulser. Med hende havde hans Øje gennemvandret Stjernehimlen; med hende havde han paa Vandringer i »Filosofgangen« talt om sine digteriske Indskydelser, og naar han for hende havde læst sine Udkast, erholdt

han fra hendes Mund ikke blot begejstret Samstemning men sunde Domme og selvstændige Bemærkninger. Der skal i Fru Rosenørns Væsen have været noget meget primitivt og særdeles forfriskende, og dette gjorde godt i det stille Sorø. — — I hendes Omgang havde store Livsmagter slaaet med Vingerne for ham og baaret ham op.«

Men vi behøver ikke at nøjes med nogen Andenhånds Efterretning (Heises Hjemmelsmand har vel Fru Lucie været). Også Førstehånds Vidnerne taler: Ingemann udtaler sig derom i Brev af ¹⁹/₁₀ 1837 om end i forsigtige Vendinger (hvor forbeholden er han ikke, selv når han fortæller om Grundtvigs Betydning!), og af Fru Rosenørns Dagbøger fremgår, at praktisk talt alt, Ingemann skrev i disse År, er blevet læst op for de to, Lucie og Fru Rosenørn — større var Kredsen ikke — og her har den sidste undertiden opponeret og sat sin Vilje igennem: i Dagbogen står (under ²⁰/₁₀ 1832): »Ing. bifaldt Forandringen, jeg foretog, i hans Cantate til Annas Confirmation,* og det vil erindres, hvorledes hun kæmpede for sin Niels Ebbesen og delvis satte sin Vilje igennem.

At Fru Rosenørn skulde have haft direkte Indflydelse også på »Holger Danske«, derom foreligger der intet Vidnesbyrd. Men at hun indirekte har haft Betydning, er der den største Sandsynlighed for. Ligeså hård og stejl Ingemann stod over for Kritik, når han troede Personen ilde, lige så mild og eftergivende var han, når Oppositionen kom fra et ham sympatetisk Menneske. Da Ingemann et Par År senere genoptog sine Klager over »Tiden«, svarede hun (31. Dec. 1840): »At det poetiske Stof stedse mere maa savnes i vort politiserende og oeconomiserende Norden, kan jeg levende føle; men for Digteren staaer jo hele Verden aaben,« og i samme Retning er sikkert i Sorø-årene hendes Svar på Digterens Mismods-klager gået.

Gennembruddet i September 1836 må selvfølgelig, som ethvert Gennembrud have været forberedt i Sindet, og her har Fru Rosenørn spillet en Rolle. Hun har, med sin spændstige, faste, optimistiske og harmoniske Karakter, været med til at drage Vennen bort fra »Ahasverus« og hen mod »Holger Danske«.

Hendes: *Jeg tvivler ikke!* har haft sin Mission.

---

* Ukendt Digt.

ATTERBOM, OEHLENSCHLÄGER OG GRUNDTVIG

Ingemann kendte i 1836 endnu ikke meget til svensk Litteratur. Men et Digt havde han læst og skattede højt, *Atterboms Lyksalighetens Ø*; heri fandt han dyb alvorlig Følelse og et kristeligt Sind.⁷

I Tiden lige før han begyndte på »Holger Danske«, havde han været inde på dette Atterboms Digt, idet han (19. Juli 1836) til den svenske Digter omtaler dets skønne fantasirige Eventyrverden, der gemmer så rig en Fylde af Dybsind og Følelse.⁸

Der er næppe nogen Tvivl om, at Lyksalighetens Ø, Ingemann ubevidst, har spillet ind i »Holger Danske«. De ydre Forhold ved Skilddringen af Holger på Morganas Ø (Måden, han kommer dertil, Navnene, Guldkransen og Tabet af den) er hentet fra Kongh Olger Danskis Krønike, men Tonen og Stemningen deri minder ikke lidet om Atterboms Digt:

De, der før Astolf har forsøgt at nå Lyksalighedens Ø, har ingenting fået at se, undtagen skuffende Skyggespil af falske Strande, Havne, som er forsvundet, just som man troede sig dem allernærmest. — På samme Måde er Øen, hvor Holger strander, Fata Morganas, Luftspejlingernes Ø.

Jo mere Astolf med Zephyr nærmer sig Øen, des tydeligere går det op for ham, at han har set den før, med alle dens Enkeltheder, i Drømme. — Som Holger står en venlig Sommerkvæld i sin Ungdom og stirrer mod Solen, der går ned, står der pludselig for ham et Slot i Vesterled med vel tusind Tårne, med Kroner og Fløje, og det hvide Sejl, der nys svandt, bliver til Morgana, der vinker ham til sig.

Astolf unge kommer til Lyksalighedens Ø og drikker af Udødelighedens Kilde. Han glemmer alt, hvad der har knyttet ham til Jorden: Pligt, Trang til Berømmelse, Fæstemø, kun levende for Felicia og sin Kærlighed til hende. De tre Hundrede År går som et Øjeblik, Lyksalighed gennemtrænger alt — og Poesi, i Selskab med den Elskede og hendes seks »Søstre«, der hver repræsenterer en Art af Kunsten. — Efter at have drukket af Livsstrømmens Kilde kommer Holger til Morganas Ø, hans Hoved dukkes i Glemselens Strøm, og straks er hvert Minde forsvundet, og Sekler svinder som Døgn. Ved Morganas Side sidder han, det var en lyksalig Ro, drømmende, en Drøm, der kun bliver afbrudt af Oberon, »Hjerterigetets Drot«, og Titania, »Synernes Dronning«, med »Alfepoesien« og »Alfespoegen«.

Men det Øjeblik kommer, da to Røster, Pligt og Ære, kalder Astolf tilbage til Rige og Folk for at lære det den virkelige Frihed, som er den at udstrække sin Virkens Ild og Lys til *Andres* Vel. — Holger aned dog et Savn, og da Forglemmelsens Krone falder, vågner hvert Minde, og Morgana byder ham at gå derhen, hvor Folkenes Livsbølger larme, til mægtig Idræt, at lære Folket Bedrift.

Jeg har her set bort fra de store Forskelligheder mellem Astolf på Lyksalighedens Ø og Holger hos Morgana, men jeg synes, at Lig-

heden trods disse er så stor, at der kan være Tale om Påvirkning fra dette den svenske Romantiks ypperste Værk. —

Medens Atterbom snart skulde blive en af Ingemanns aller nærmeste Venner, stod han altid *Oehlenschläger* fjern. Ganske vist er adskillige af dennes Helte ligefra Thor til Tordenskjold (1833) nær beslægtet med Ingemanns Holger Danske, de stærke, naive, friske, der kæmper med åben Pande mod hver Nidding og formummet Skælm; men om noget Afhængighedsforhold er der dog næppe Tale. Ingemann omtaler kun sjældent Oehlenschläger i sine Breve, og når det en enkelt Gang sker udførligere (²⁹/₈ 1830 til Grundtvig), er det for at vise Modsætningen: »At Øhlenschläger saa aldeles skulde fjærne sig fra os begge, har ofte gjort mig ondt; han var dog vor Mærkesmand, som du engang har bemærket. Den modsatte Retning, vi tog, har maaske endogsaa bragt ham til at gaa videre i sin upoetiske Opposition mod, hvad han kaldte Fantasteri og Sværmeri, end han, selv med sin goetheske Lyst til at hævde den gyldne Middelvei, ellers vilde have gjort.« Og da der noget senere kom en lille Tilnærmelse mellem Oehlenschläger og Grundtvig, hedder det (¹⁷/₄ 1831) skeptisk: »Det skulde glæde mig, kunde Øhlenschläger endnu paa sine gamle Dage af sin »Humanitet« bevæges til at nærme sig, hvad han troede at burde fjærne sig fra saa længe; — men derom er mit Haab kun ringe.«

Men er der end ikke direkte Forbindelse mellem Oehlenschläger og »Holger Danske«, forstod Ingemann dog den Gæld, Nationalånden stod i til ham, og sendte ham 1837 Bogen med følgende Tilskrift⁹ (vist de eneste Linier, der eksisterer fra Ingemann til Oehlenschläger):

Da vort Aarhundreds første Toner klang,
Du vakte Holger Danske med din Sang.
End Livet frisk sig i hans Sjæl bevæger.
Hvergang han atter staaer paa Danmarks Kyst,
Og lytter til de store Minders Røst,
Han glemmer aldrig Danmarks Øhlenschläger. —

Af stor Betydning for »Holger Danske«, som for så mange af Ingemanns Værker, har derimod *Grundtvig* været.

Når Ingemann skildrer Roland, er det Vennens Billede, der fremstår:

Naar Roland i Fruerstuen sang,
I Stegerset alle Smaaternerne sprang;
Men blæste Roland til Strid paa Lur,
Da gungred i Borgen Port og Mur.

Så karakteristiske for Grundtvig er disse Linier, at Ingemann lige så godt kunde have sat dem under Vennens Portræt som det kendte Vers:

Med Sagastav og Peterssværd i Haand
Han arved Saxos Blik og Kingos Aand.
Fra gamle Nord hans Øie saae mod Østen,
Og Aander har han vakt med Kæmperøsten.

I Digtet umiddelbart derefter (*Vaabenhvile*) kommer da ganske naturligt en Skildring af de to Venners Forhold:

Var Sværdet paa Kæmpernes Hjelme slidt,
Jeg helst det hvæssed hos Skjalden.
Blandt Trubadurerne sad jeg tit
Med Roland i Fruerhallen.

Vi undte hverandre Æren fro;
Vi saa ei skævt til hinanden.
Ad Dværgenes Avindsblik vi lo
Med Jomfruers Krans paa Panden. —

Grundtvig, der lidt senere skrev:

Det være skal vor største Fryd,
Som Skjalde barneglade,
Naar hoppe kan ved Sangens Lyd
Selv bare Ben paa Gade,

havde da også (⁵/₁ 1833) efter en Diskussion om »Det levende Ord« skrevet til Ingemann: »Nye Kæmpeviser, som man bedst gider hørt og sunget dem, vil derfor med Guds Hjælp blive Frugten af den Indsigt hos dig, at det mundtlige Ord er Sønnen, og Bogstaverne kun Trælle i Aandens Hus«, og Vennen havde (⁶/₂ 1833) svaret: »Du opmuntrer mig til at lægge skikkelige Folk Sangord i Munden; det vil jeg tænke paa«. Nu havde han tænkt derpå og indfrieede Løftet ved at digte sine Kæmpeviser »Holger Danske«. —

En af de Bøger, Grundtvig elskede højest, var Rimkrøniken, »den mageløse Rim-Krønike«. Den var hans Liv-Bog, den havde han læst vel 200 Gange, så han kunde den endog meget bedre end sin Bibel. Han elskede den ikke blot på Grund af dens jævne, trohjertede Indhold, men også på Grund af dens Form, disse »Konge-Monologer«, der gav Bogen en vis dansk Almindelighed (Universalisme), der er mageløs og uskaterlig. At forny den var en Kærligheds Gerning, der vilde give Folket den nu så foragtede Bog tilbage.¹⁰

Det gjorde da Grundtvig et Forsøg på ved i Den nordiske Kirke-Tidende 1834 at lade trykke nogle omdigtede Kongerim med Tilføjelse af nogle nye (Frederik III og Kristian VII). Et Særtryk deraf sendte han Ingemann og (¹⁰/₁₀ s. A.) skrev da denne: »Jeg har læst dine Prøver af din Behandling og Fortsættelse af Rimkrøniken. Skal den blive levende igen, er den kommen i de rette Hænder. Broder Niels har ingen kjærligere Ven og Frænde i Danmark, og du kan give ham, hvad han mangler, for at komme helt ind i Digternes Lav. — — At jeg holder 10,000 Gange mere af det 19de end af det 15de Aarhundredes Broder Niels, skjønt jeg ikke miskjender den gamles naive Danskhed, — det maa du kjønt tilgive mig.«

Nu, omtrent to År efter, satte Læsningen af Grundtvigs lille Bog Frugt. For første Gang i sit Liv skrev han et Digt ikke blot i Jeg-form, men bestående af en Række Monologer, og Årsagen til, at denne Form er valgt, er, som ovenstående viser, i langt højere Grad Grundtvigs »Konge-Monologer« end Rimkrøniken. —

Som man ser, er Grundtvigs Betydning indgribende både ved hans Person, hans Breve og et digterisk Værk.

Dybtest skulde han dog virke ved et af sine andre Arbejder: *Haandbog i Verdens-Historien. Anden Deel. 1836.*

Engang før den mislykkede »Holger Danske« (1834) havde Ingemann gjort et Forsøg på at skildre Nationalkarakteren i en Persons Skikkelse.

Forhistorien for dette Forsøg er følgende:

Omkring ved Årsskiftet 1829—30 havde han læst *Washington Irvings Skitse John Bull*.*

Den unge amerikanske Forfatter havde i 1804—6 og i 1815 opholdt sig i Europa, sidst i England, ivrigt brugende de unge og friske Øjne og med Blikket åbent for det nye og fremmede. 1818 bosatte han sig i England efter sin og Broderens Fallit og udgav Året efter *The Sketch-Book of Geoffrey Crayon*. I denne finder vi Skitsen *John Bull*.

Heri skildres »Engländeren«, som han *er nu*, personificeret i *John Bull*. Denne brave gammeldags Herre bebør et underligt, stort Hus med mange Tilbygninger fra de forskelligste Tider; men han nævner ikke at gøre nogen Forandring. Hans Tjenerskab er talrigt og kostbart; men det er der nu engang, altså bliver det der. Mark og frugtbar Ager ligger øde, thi *John* har så travlt med at blande sig i fremmede Affærer og Stridigheder. Af disse Grunde er *John* fattig midt i de rige Omgivelser. — Nogle af hans Børn vil, at alt skal blive ved det gamle. Men Kritikken er vakt, og en af Sønnerne — thi alle har de fået en fri Opdragelse og Lov til at sige deres Mening — opponerer; han er Ven med de ringere stillede og vil Reformere. —

Da Ingemann havde læst dette, fik han Lyst til at skrive noget lignende, en Skildring af den danske Nationalkarakter, iklædt en Persons Skikkelse, og han nedskrev da (Januar 1830) i »Expectationsbogen« følgende:

Oldemoderen.

(Et Sidestykke til *Washington Irvings Skildring af John Bull*.)

Jeg kjender en gammel adelig Dame, hvis Navn jeg af visse Aarsager ikke vil nævne, men som vist mange af mine Landsmænd ville gjenkjende, hvis det lykkes mig at give et tro og heldigt Portrait af hende.

Hun er en Dame af saa ældgammel en Slægt, at hendes Stamtavle endogsaa nævner berømmelige og historisk bekjendte Navne paa hiin Side af vor christelige Tidsregning. Desuagtet er hun ikke adelsstolt; men den Glæde, hvormed hun ærer sit høje Stammetræ, har Noget saa fromt, barnligt og rørende, at hun netop er allerelskværdigst, naar hun med Kjærlighed og Beundring har betragtet det. Hun

* At Ingemann kunde Engelsk, fremgår foruden af dette af, at han på Akademiets Bibliotek undertiden lånte Bøger af W. Scott på Originalsproget. I 1819 skrev han til Kamma Rahbek: »Hvilke uhyre Kjæmpeskridt jeg gjør i det engelske Kjødbollesprog har formodentlig Hr. Feldborg fortalt Dem. (Ny kgl. S. 1456, Fol. I 117).

lever vexelvis paa sit Landgods eller i Staden uden stor Bram og er af Alle, som kjende hende, godt lidt for sin Godmodighed og sit jævne, beskedne Væsen, saavel som for sin overordentlige Goddædighed, da enhver Nødlidende altid kan gjøre Regning paa hendes Understøttelse. I sin høie Alderdom er hun endnu dog overordentlig smuk, og hun har endnu ofte den Glæde (rigtignok med Brillen) at læse Vers, hvori hun paa sin Fødselsdag eller ved andre Familiefester, berømmes for sin Deilighed. Uagtet hun ingen lærd Opdragelse har havt, og hun har maattet anvende en stor Deel af sit Liv paa at ordne den store Huusholdning og have Tilsyn med Avlsbruget, har hun dog megen Sands for Historie og al hjertelig naturlig Poesi saavel som for Alt, hvad der erindrer hende om hendes Ungdom. Hun har ladet endeel af sine Sønner studere; men Intet glæder hende mere, end naar hun engang imellem kan faae dem til at glemme deres tomme lærde Dispyter og synge gamle naive Folkesange for hende eller om Vinteraftener fortælle Historier og Eventyr, som hun kjender igjen fra hendes Barndom. Hun har i sin Ungdom havt mange Beilere, man taler om en meget tidlig Forlovelse med en riig Udlænding, men som dog snart igjen gik overstyr. Det havde ikke været hendes Hjertes Valg, men kun et saakaldet godt Parti, hun ved Familieforhold var blevet indviklet i. I en lang Række af Aar har hun siden levet i et lykkeligt Ægteskab, der var grundet paa gjensidig Tilbøielighed. Ved høist besynderlige, ulykkelige Omstændigheder er dog dette Ægteskab blevet hævet ved en formelig Skilsmisse, uagtet den gjensidige Kjærlighed, der endnu stedse finder Sted mellem hende og hendes gamle fraskilte Mand; dette er den sørgeligste Begivenhed i hendes Liv, som hun aldrig uden den inderligste Vemod kan erindre.

Af alle sine Børn og Børnebørn har hun heller ikke Glæde, mindst af dem, paa hvem hun har anvendt meest — og Intet er hende modbydeligere, end den evige Splid og Misundelse, der ytrer sig blandt de lærde Sønner, naar en enkelt af dem gjør fortrinlig Lykke.

Med alle sine elskværdige Egenskaber har den gode gamle Kone dog adskillige Særheder, som hun ofte maa høre ilde for. Hun finder en vis barnagtig Fornøielse i alt fremmed Flitterstads, som ofte klæder hende heelt naragtigt, og hun har saa liden Tillid til sin egen igrunnen sunde Forstand, at hun med en besynderlig, næsten overtroisk Respect tidt optager og efterligner de største Daarskaber, naar de kun ere fremmede og udenlandske. Sine Pengesager bestyrer hun maadelig og har derved paadraget sig stor Gjæld. Med Børneopdragelsen har hun heller ikke altid været heldig, idet hun i sin Iver for at vælge den bedste Methode næsten hvert Aar har skiftet Principer og har villet anvende enhver ny og fremmed Methode, hvad enten den passede til hendes Børns Natur og Karakter eller ikke. Uagtet hun i Hjertet selv hylder den gammeldags Fromhed og Christendom, har hun dog bestandig villet holde Skridt med Tiden, og ofte forskrevet Læremestere til sine Børn fra de fremmede Lande, hvor den nye Oplysning pristis som den høieste Viisdom, hvor fordærvelig den endogsaa viste sig i sine Følger.

Disse Misgreb har hun ofte havt Grund til bitterlig at angre, og naar hun nu som Oldemoder i Kjærlighed og Samdrægtighed vil samle sin store Familie omkring sig, er det neppe, at den fælles Ærbødighed for hendes ærværdige Aasyn kan afholde dem fra forargelig Splid og Trætte. —

Som man ser, er der stor Lighed i Behandlingen af Emnet i »John Bull« og »Oldemoderen«. Men når man sammenligner Ingemanns Behandling af samme Emne i 1830 og 1836, viser der sig store Forskelligheder.

Disse er navnlig to. I »Oldemoderen« medtages også det dadlende, negative, Ingemann mener at kunne sige, og han er afgjort polemisk. I »Holger Danske« er dette ganske strøget væk. Grunden dertil er, at Ingemann med sit lille Værk fra denne Tid, »Nationalaandens Forhold til Tidsaanden«, havde skrevet sig fri for, hvad der pinte ham, så han kunde holde sig kun til det positive.

Den anden kapitale Forskellighed er følgende: I Forsøget 1830 er Ingemann den interesserede Tilskuer. Det, han vil skildre, er Nationalånden som den er nu, Samtidens »Dansker«, som han opfattede ham. Om der end er Blik tilbage til Fortiden, er det dog »Oldemoderen« som den gamle Dame, der skildres. — I »Holger Danske« derimod vil Ingemann give Folkekarakteren som den var, er og vil blive. Vi følger Holger Danske fra Vuggen til Alderdommen (og videre endnu), gennem alle hans Aldre og hele hans Udvikling.

Og i dette Forhold er *Grundtvigs Haandbog i Middel-Alderens Historie* Skyld.

Jan. 1836 fik Ingemann fra sin Ven sendende de to første Hæfter af Værket (o: de 9 første Afsnit). Ganske vist var der en Indvending at gøre: Grundtvig havde dog ikke Ret i skarpt at adskille Folkene i sådanne, der repræsenterede Åndens positive Kraft, og dem, der kun var Ideens Fjender. Men »en fornøjelig Bog at læse« var det, og Ingemann skrev da også (²⁹/₈ 1836): »Jeg længes efter det næste Hæfte af din Historie« (som helt skulde optages af Korstogene). D. ¹⁵/₁₁ takker han for det sidste Afsnit af Middelalderhistorien, »det har, som hele dette Skrift, ikke lidet bidraget til at lede mig paa Sporet efter den røde Traad i Tidens knudrede Tovværk«.

»I din Betragtning af Universalhistorien, efter den store Synsmaade af Menneskeandens uvilkaarlige Manifestation af sin egen Guddoms-Idé vil upaatvivlelig den gamle Holger Danske, naar han engang faar Øinene helt op, med Glæde erkjende de mange genialske Blik«, skrev han i Januar, og her er vi ved det, der har Interesse i denne Forbindelse: Grundtvigs Syn på Menneskeåndens Udvikling.

Om dette får vi Besked i første Afsnit af Bogen (*Middel-Alder*): Tidsaldrene i Verdenshistorien skal sammenlignes med Aldrene i Enkelt-Mandens Liv: de ældste Tider med vor Barndom og Ungdom, Middel-Alderen med vore Manddoms-År og den nyere Tid med Alderdommen. Og på samme Måde som der i det enkelte Menneskes forskellige Aldre er forskellige Sjælsevner, der træder frem, er det i

Menneske-Slægtns store Levnets-Løb: i Oldtiden er det Fantasi, i Middelalderen, der indtræder med Christus-Riget, er det Følelsen, »thi efter Ungdommens Flygtighed følger hos os Alle en vis Adstædighed, da vi sætte os fast i Et eller Andet, som har vundet vort Hjerte, det være nu en Idee, en Kvinde-Favn eller en egen Syssel«; og i den nyere Tid er det Forstanden og Eftertanken.

Denne Grundtvigs Idé har indvirket på Ingemann, da han samlede Materiale til en Skildring af den danske Folkekarakter. Det fremgår næsten til Evidens af, at han i hine Septemberdage, da han samlede Materiale, begyndte sit andet Udkast med: »Phantasie, forholdsvis i Oldtiden, Følelse (overmaade), forholdsvis i Middelalderen, Forstand, forholdsvis i den nyere Tid«. Ligesom Grundtvig gav en Skildring af Historien som et Enkeltmenneskes Udvikling fra Barn-dom til Alderdom, vilde han, når han fremstillede den danske Nationalkarakter gennem Tiderne, gøre det som et bestemt Menneskes Udvikling fra Vuggen til de hvide Hår.

Derfor får vi først en Skildring af Danskeren i Oldtiden gennem Holger Danskes Barndom (Hjemmet, Udgang i Verden), hvor Drengen lever i Fantasi, Anelser og Drømme. Som Grundtvig sluttede Oldtiden med Christus-Riget, ender det også her med Holger Danskes Døb i Rhinen.

Derefter følger Middelalderen, Følelsernes Tid, Hjertetiden (de tre næste Afsnit). Nu i Holger Danskes Manddom er det stadig Hjertet, der taler, Kærlighedslængsel, Ridderlighed, Åbenhed og Ærlighed, Korsfarerlængsel mod det hellige Land og videre. (Ingemann havde jo i November fået Hæftet med »Kirke-Riget og Kors-Togene«).

Indholdet af sidste Del (Genoplivelsen) er rigt, vel det rigeste af Digtet. Men selv om Ingemanns Hovedmotiver med disse sidste Sange har været andre, har dog sikkert et af hans Motiver været at føre Planen igennem (som jo også Grundtvig havde til Hensigt), og når han skildrer Holger Danske, der skuer tilbage på sit tidligere Liv, og Holger Danske, der hviler tænksom på Morganas Ø, har han dermed hos sin Helt villet fremstille Egenskaber, der, efter Grundtvigs og hans Mening, var karakteristiske for den senere Tid. —

Da Digtet var skrevet, sendte Ingemann Grundtvig et Eksemplar, hvor han gav Udtryk for Forbindelsen mellem ham og »Holger Danske« ved i Bogen at skrive:¹¹

Til Grundtvig.

Her gjæster Dig en gammel ærlig Frænde;
I dig han kjender glad sin Stammes Aand.
Hvert Træk, Du af hans danske Æt kan kjende,
Ledsager han med Tryk af Broderhaand.

At Grundtvig udtalte sin Glæde over det Værk, han havde haft så stor Andel i, er kun, hvad man kunde vente sig: nu Holger Danske var kommet hjem i politisk Henseende, vilde hans Hjemkomst i pro-saisk Forstand, reen folkehistorisk, heller ikke længe lade vente på sig.¹² —

I Slutningen af November 1836 gik Ingemann hen at besøge Wilster. Han takkede ham, fordi han havde sat ham i Stand til at læse *Homer* (Iliaden), som han — det tilstod han — aldrig før havde kendt, da han aldrig havde kunnet udholde at læse Voss (»hvilket er heel begribelig«, tilføjer Wilster).¹³

Selv om det vist ikke er muligt at påvise direkte Påvirkning, har man måske Lov til at antage, at denne Opdagelse af Homer, der sker netop i den Tid, »Holger Danske« blev digtet, har været med til at skabe den friske Stil i Digtet.

HOLGER — DANSKEREN

At Holger Danske oprindeligt vist er identisk med en fornem Franker fra Slutningen af det 8. Århundrede, at han sandsynligvis slet intet har at gøre med Danmark i Middelalderen, og at Tilnavnet *le Danois* nok skyldes en Tilfældighed,¹⁴ skal her kun lige nævnes, da det ingen Rolle spiller for os i denne Sammenhæng. Ingemann troede, ligesom Christian Pedersen, skønt der intet kunde bevises derom, på ham som Landsmand: »Ved sin Hjemkomst gennem Folkelitteraturen i det sextende Aarhundrede beviste Holger paa bedste Maade sin Indfødsret ved sit seirende Indtog«, siger han bestemt. Dette får være nok om den historiske Holger.

Vigtigere er det at få afgjort, hvorledes Ingemann opfatter ham.

Om dette får vi klar Besked straks i Indledningsdigtet (såvel som i Fortalen til anden Udgave 1845): Holger Danske er Folkeånden, iklædt Kød og Blod.

Denne har, mener han, været til allerede i den hedenske Oldtid. Samtidig med at han digtede »Holger Danske«, skrev han jo: »Vi see allerede denne Aand med dybe Ahnelser af det høieste Liv i vor hedenske Oldtid, og *der* tilhører den hele Norden. Den gik som en Stærkodder gennem Aarhundreder og fornyede Heltelivet; dens Røst klang i Draperne fra Volas Gaadesal til Braavalla. Ikke blot i Thorsskikkelsen see vi den, ikke blot i den vilde, groteske Kæmpekraft; Kløften og Viisdommen stod, som vi vide, ved Kraftens Side. — — Odin drak jo med Saga af Mindernes Væld og stirrede dybsindig i Mimers Viisdomsbrønd.« (S. 55).

Men denne Oldtidens Folkeånd behandles ikke. Allerede i Holgers Barndom fortæller han (*Anelsen i Guder-Lunden*):

I Herthas susende Skove
Stod gamle Guder af Sten.
Ved Issefjordsdybets Vove
Laa blodige Offerben.
Der strenge Norner henfore
Ved Nat over Borg og Hav;
Og Røster, alvorlig store,
Udgik fra Kæmpernes Grav.

Men naar det rødmed i Øster,
Og Fuglen i Skoven sang,
Der tusind mildere Røster
I gennem Naturen klang.
Det hvisked i Offerlunden,
Hvor Holger Danske blev fød:
„Ny Jord af Hav er oprunden —
Den gamle Verden er død!“

Her taler Ingemann selv: Oldtiden er for barsk og vild; at skildre »Danskeren« uden Forbindelse med Kristendommen vilde være umuligt. Derfor bliver det Fortsættelsen af hine Ord fra »Nationalaandens Forhold til Tidsaanden«, vi må have vor Opmærksomhed henvendt på: »Vi saae hiin Aand, saavidt Tiden tillod det, forklaret i Christendomslyset i vor romantiske Middelalder; den toner til os fra Kirken og fra Thinget, i Kæmpevisetonerne som fra Riddernes Skjolde; den aabenbarer sig ikke blot i den glimrende Manddomsbedrift, men med Sandhed og Inderlighed i ædel dansk Qvindelighed og i Hjertedybets Bevarelse af Livets herligste Skatte. Den staaer med lysende Aasyn for os ikke blot i Valdemarers og Absaloners og Ebbeseners heroiske Skikkelser, men ligesaa ofte i Bondens og Borgerens Dragt og i den siden ofte saa eensidig miskjendte Klerkekaabe: Hvo af os glemmer en Saxo eller en Tausen, naar vi tale om Folkeaaenden? Selv naar Middelaldermørket var størst, naar Paveaaget laa tungest paa Folkets Skuldre, naar Danmark under en Glipping eller Christophers vaklende Spiir syntes sin Undergang nærmest, selv da var en Folkeaaend ilive; den vaagnede atter som hiin vidunderlige Sagnhelt, Holger Danske, der aldrig dør.«

Altså Ingemanns Holger Danske er, nærmere bestemt, den danske Folkeånd fra Middelalderen, som den lever endnu og vil leve i Fremtiden.

Hvordan er nu denne Holger Danske?

Ingemann søger i 1845 selv at fortælle os det: »Jeg har stræbt at give hele hans Væsen og Adfærd det ham vist oprindeligt tilhørende nationale Stempel, i den freidige, jævne, djærve og livsfriske Natur, som, med dyb Alvor og Følelse, selv i sin butte joviale Humor, til de nyeste Tider har bevaret sig i de Yttringer af Folkecharacteren, som vi fornemmeligt tillægge et eiendommeligt dansk Præg.« Men d. 28. Januar 1837 sagde han fra Akademiets Talerstol: »Det er Storheden i Livsanskuelsen, det er Klarheden i Tankebilledet, det er Dybden i Følelsen, det er Kjærligheden og Begejstringen i det danske Hjerte for det Store og Sande, for det Gode og Skjønne, der med den særegne Forening af Godmodighed, Lune og fordringsløs Beskedenhed, af Kraft, Alvor og Livsfriskhed, karakteriserer hiin høiere Nationalaaend, som vi alle kjende og elske og henrives af, naar og hvor den med Liv og Kraft fremtræder iblandt os.«

Som man ser, er der nogen Uoverensstemmelse mellem de to Ytringer. Det vil derfor være nødvendigt at gå bag om Ingemanns Ord til det primære, hans Værk.

Heri er Helten skildret først og fremmest som åben, ærlig og ligefrem:

Jeg frit mig tumled i Verden om;
Jeg fulgte mit danske Sind:
Den Røst, der ærlig fra Hjærtet kom,
I brave Hjerter for ind.

I Skoven klang det, alt som man sang;
Det lærte mig store og smaa;
Mit Skjold og min Livsang gav jeg dog Klang
Og tog, hvad der fulgte paa.

Den Hedning gav jeg gerne Gudsfred,
 Der bed for sin Tro som en Hund.
 Den Kristen smed jeg i Dyndet ned,
 Der kun havde Troen i Mund.

Blandt Skovens Ulve tuded jeg ei;
 Til Snoggang stod ei min Hu.
 Jeg kom dog længst paa den *lige* Vei;
 Den Vei ved Dansken endnu.

For at understrege denne Side af hans Væsen opstilles i Modsætningen til Holger, »der fægted med aaben Pande«, »den formummede Skælm«: Alor, der kaster Kejserens Banner i Strid, Argoland, der truer med Hævnerblikke, medens han sværger Troskabsed, Disider, hvis Øje gløder med dulgt Skam, og Stimændene, der vil dræbe Holger i Offerlunden.

Holger er mod det rå:

Blandt Mænd bedst hued mig Vaabenklang,
 Og Harpetoner blandt Fruer.
 Jeg hørte heller Jomfruers Sang
 End Skraalet i Drikkestuer.

Men mest viser han sin Ridderlighed over for Kvinden: da Skøn Gloriant's Bejler er borte, er han straks rede til at forsvare hende (hans Modsætning er her Burmand: Jeg mødte Kæmpens glubende Blik; — Min Handske fløi mod hans Tunge: — Jeg vilde ham lære, med bedre Skik — Om ædle Jomfruer sjunge), og da han efter Kampen rider til Kejserlejren, vender han tilbage; han har jo givet sit Ord.

Han er trofast i alle Livets Forhold mod dem, han elsker og ærer, og altid uegennyttig.

Denne Uegennyttighed stiger til Selvfornægtelse i hans Kærlighedsforhold: da han har vundet Skøn Gloriant efter Tvekampen, og Kejser Karl vil give hende til ham, beder han, trods sin Elskov: »Lad mig ei skille de Sjæle ad, — Vor Herre vil have tilsammen«.

Han er i sin Barndom opfyldt af Drømme og Anelser og hele sit Liv besjælet af Længsel: i sin Barndom efter »den nye Jord, der er oprunden af Havet«, i Kejserens Gård efter Danmark:

Og hver Gang Sommerens Lærke sang,
 Og Svanen seiled i Sø,
 Jeg tænkte paa Danmarks Sangfuglevang
 Og Havet ved Bøgenes Ø,

og i sin Manddom efter Østerlide og Udødelighedens Kilde.

Straks han ser Carolus, bliver han Kristen, ligesom på Instinkt, og Kristendommen følger ham på alle hans Krigstog og Rejser til fjerne Lande, på Brynjen stod Korsets Tegn.

Han er tapper og stærk, men Styrken er parret med Mildhed: i Skjoldet har han de stærke Løver, men i Hjerternes milde Hegn. —

At Ingemann ikke med dette har skabt noget nyt, er tydeligt. Vi kender Holger Danske igen, Træk for Træk: det er Romanernes Helt, der træder frem for os under Holger Danskes Hjælme-Mærke.

Men Holger er andet og mere:

Der er over hans hele Fremtræden den største Jævnhed og Lige-
fremhed. Hør for Eksempel hans *Hilsen til Frænderne*:

Vær hilset, mit gamle Fædreland!
Du kjender mig vel ei ganske?
Engang jeg var en navnkundig Mand;
De kaldte mig *Holger Danske*.

Han kan være noget mut en Gang imellem (Mod Mænd var Holger lidt mut iblandt, — Naar Mænd saa skjævt til min Lykke). Men altid findes i hans Sind det stille Humor, som da han fortæller om Kampen med Burmand:

Tre Dage skifted vi Hug og Stik;
Vi drabelig Landserne svunge.
Dog Burmand aldrig med bedre Skik
Fik lært at beile og sjunge.

Hans krumme Klinge var fra Damask;
Hans Stridshingst var af de spanske.
Mit Glavind splintred hans Pandebrask —
Det Glavind var af de danske.

Altid er han frisk og fuld af Håb:

Det var mig en trøstig Tanke;
Den randt mig hver Dag i Sind:
Naar dygtig paa Porten vi banke,
Saa lukkes vi ogsaa ind.

Jeg lo, naar Stymperne sukked;
I Vejr jeg al Tvivl slog hen:
Blev Paradisporten lukket,
Hun kan vel aabnes igjen. —

Engang havde en af Vennerne (W. Rothe) klaget over »Terrificationen« af Ingemanns Poesi, over at han så ofte fremdrog simple Personer i sine Romaner med deres gemene, platte Tale. Ingemann svarede derpå (¹²/₄ 1835): »Fra dit filosofiske Stade seer du vel ofte i mine Jordhistorier kun Bundfaldet fra Begeistringens Kilde, idet denne naturligviis i sin Nedskyllen gjennem Dalene maa spille i blandede Farver og ligesaa vel gjengive Tidens og Jordbundens som Urdavældets oprindelige Farveskjær. Dog noget Mere har Du seet tilsidst i min »Otto«, og med din Glæde derover vil jeg nøies, til Du maaskee engang fra et tilsyneladende lavere, men igrunnen NB. for mig rigtigere Observatorium (under Skyerne nemlig, men dog over Muldet, man kun træder paa til Fødfæste, og Stjernerne omtrent lige nær), uden Forargelse over Slagtereeder og den raa Naturs Plathed, kan betragte selv hiint Grums og Mudder i Poesiens Reflexionsspiel, som Contrastens dunkle Underlag for den tragiske Ideas Relief.«

Over for os havde Ingemann ikke behøvet et sådant Forsvar. Vi behøver ikke noget Poesiens Refleksionsspejl, men finder, at de mange brave Almuesmænd og -kvinder i de historiske Romaner

(mest i de sidste) har en Værdi i sig selv, og føler os ofte nærmere knyttet til dem end til Helten med de store Følelser.

Romanerne har vundet ved dem.

Og Holger Danske har vundet ved dem. Thi de sidst fremdragne Egenskaber: Jævnhed og Ligeformhed, stille Humor og Friskhed, er netop en Arv fra Jeppe Fisker, Morten Madsvend og andre ringe Folk af samme Støbning, og disse ringe Personer er det, der er Skyld i denne »Terrifikation« af Ingemanns Helt, der bevirker, at Holger Danske står vort Hjerter så meget nærmere end Drost Peder.

Om end Holger Danske altså på en Måde ikke frembyder noget nyt, er han alligevel en ny Person i Ingemanns Produktion, fremgået ved en Kombination af »Helten« og »Bonden« i de historiske Romaner. —

Holger Danske, som han fremtræder af ovenstående (hvilken Skildring jo stemmer ret nøje med Karakteristiken fra 1845, mindre godt med Ordene fra 1837), skulde altså, efter Ingemanns Mening, repræsentere Folkeånden.

Gør han det?

Nej.

For nogle få År siden skrev Thorkild Gravlund, Forskeren, der har viet sit Liv til at udrede dansk Folkekarakter¹⁵: »Til et nogenledes fuldstændigt Syn af dansk Folkekarakter og Fællesejendommelighed er der endnu saare langt. Nogle faa afgrænsende Træk er givet i de foregaaende Undersøgelser af Modsætningen mellem Sjællænder og Jyde. Men til Afgrænsningen hører ogsaa det umiddelbare Samspil mellem Øers og Fastlands Folk, mellem Landsdelene og Egnene indbyrdes, hvorledes man mødes og efter psykologiske Love opfatter hinanden. Som udfyldende denne Viden om Folkekarakterens Grænser, maa der have Karakteristik af hver typisk præget Egn, og muligen ogsaa af typiske Skikkelser. Længe skal der ledes for at samle et Udsyn over Danskens Karaktermangfoldighed.«

Dette store og mangfoldige (den Dag i Dag uløste) Spørgsmål mente Ingemann, Digteren, at han kunde løse i et Par Måneder. Han gjorde ingen »Studier i Marken«. Han søgte først, som vi har set af Materialesamlingerne — ud fra sin (noget begrænsede) Lektor-Viden og ud fra Indtryk fra Bøger — at sammensætte Folkekarakteren. Det vilde ikke lykkes. —

Da uddrog han et af sine Ribben, dannede deraf Holger Danske og indblæste ham sin Ånde. Det skulde være *Danskeren*. —

Men kan vi end (naturligvis) ikke anerkende Holger som Repræsentant for dansk Folkeånd, vilde det på den anden Side være meningsløst at nægte ham visse typiske Træk: Den Jævnhed og det stille Humor, han havde taget i Arv fra »Bonden« (og Ingemann selv), regnes jo, og vistnok med rette, for at være Sider af Danskerens Karakter; det andet, det, der stammer fra »Helten«, er vist kun »Ingemannsk«.

BARNDOMMEN

Men på mange andre Måder end ved ovennævnte er der Forbindelse mellem Ingemann og hans Værk.

Undertiden står for Holger Danskes Blik Billeder fra hans Barndom, når der møder ham noget tilsvarende:

En Krigsmand blev jeg, helt barsk og streng;
Dog blev jeg om Hjertet blød,
Hver Gang jeg skued en liden Dreng,
som sprælled paa Moders Skød. (*Holgers Sang om hans Moder.*)

Jeg glemmer aldrig den danske Sang,
Som Kæmper og Jomfruer syng;
Og hver Gang jeg hørte Skjoldets Klang —
Jeg hørte min Vugge gyng. (*Holger Danskes Vugge.*)

Men langt mere end den voksne husker af Barndommen, drømmer, aner, ser dog Barnet af Mandens Liv: ved Holgers Vugge giver Feeerne ham Gaver, og hvad de såede i hans Bryst, voksede senere til Idræt. Ja, det er, som Barnet ser hele sit Liv (*Barndomsdrømme*):

Hvad Holger Danske hørte og saa,
Han aned i Barne-Drømme.
Hvad Skæbne jeg skulde i Verden faa,
Blev sjunget mig, der jeg i Vuggen laa
Ved Issefjordsbølgerens Strømme.

Han strakte sine små Hænder ud og greb efter Synerne i Drømme:

Jeg Bjerge med dejlige Slotte saa
Paa tonende Skyer svømme;
Opslog jeg Øjet, var Himlen blaa,
De flyvende Skyer peged jeg paa —
Til Liv blev de levende Drømme.

Her taler Ingemann selv, thi for ham er der den nærest mulige Forbindelse mellem Barndommen og det senere Liv, Barndommen er det »Fortidsspeil«, hvori senere Begivenheder kan ses: »Det er Forudspeilingen af det hele følgende Liv i Barnelivets Fatamorgana-Leg, der giver næsten ethvert fastholdt Billede deri blivende Betydning. Det hele Egetræ og igrunden en hel Egeskov er jo allerede tilstede i det mindste Agern, og man behøver kun et Slags aandeligt Forstørrelsesglas, for i en udført Barndomshistorie at læse et helt Levnedsløb.«¹⁶ Og at det var en Mening, der betød noget for ham, viste han i Udførelsen af »Levnetsbogen«: Heri lader Ingemann for Eksempel den 10-årige Bernhard¹⁷ ved Faderens Død have Modbydelighed ved Tanken om Liget og trøste sig ved Forestillingen om, at Faderen lever videre indtil Dommedag i »Mellemtilværelsen«, som den 70-årige Ingemann jo interesserede sig så meget for. — Den Kæp, hvormed Drengen slog Hovederne af Tidslerne og Bulmerurterne, er for ham Forgænger for den »Rap dig, Kjæp« i »Landsby-

børnene«, der dansede på Nederdrægtighedens Repræsentanters Rygstykker, skønt Forholdet selvfølgelig har været omvendt, at der i Ingemanns Fantasi, når han anlagde Alderdoms-synet på Barndommen, måtte opstå en sådan Barndoms-Kæp ud fra den i »Landsbybørnene«. — Høgen i hans Barndom er Englænderne i 1807 og Tykkerne i 1848. — Hans Krig med Kalkuner og Gæs er Parallel til Dattidens litterære Småfejder. — Helt ude i det latterlige er han ved følgende »Forbillede«: Bryggerspigen, der står ved Brønden med en stor Sæk i Hånden, skildrer for Bernhard det mærkelige Eventyr, som han kunde opleve, når han krøb i Sækken, og hun svingede ham ud over den dybe, herlige Brønd. Han kunde da se både Sol, Måne og Stjerner dernede i et Spejl, og under Spejlet boede Brøndkongen i sit prægtige Slot. Bernhard kom i Sækken og prøvede Forsøget. I sin Alderdom så han heri et Forbillede på, hvad han senere skulde opleve på en skønnere Måde: Bryggerspigen forvandlede sig til Eventyrdigtningens Sandsigerske, og hendes Sæk blev det »Luftskib, der frit og lystigt svæver over Verdensdybet og Tankebilledernes hemmelighedsfulde Urdavæld.«

ET MINDE FRA UNGDOMMEN

Minder fra Ingemanns Ungdom har man i Gloriant-sangene.¹⁸

Juni 1818 var Fru Catharina Bügel, Enke efter C. P. Bügel, en af Matadorerne fra »den florissante Tid«, rejst ud på Udenlandsrejse med sine fire Døtre, den 25-årige Johanna, den 22-årige Maria (Valborg)* og to yngre. Med denne Familie var Ingemann flere Uger sammen i Rom og Neapel, og Marias Skønhed, Ynde og Ånd satte ham i en stærk Bevægelse.

For at forstå Gloriant-sangene (og måske også andet af Ingemanns Poesi), vil det være nødvendigt så godt som muligt at få undersøgt disse Måneder fra hans Italiensophold, den Tid måske i hans Liv, da han lærte mest at kende af Verden og sig selv.

Som Kilde til denne Episode har man hidtil næsten kun benyttet hans (»Smaadigte og) Rejeminder« 1832 (der senere er optaget som Slutningen på 2. Del af »Reiselyren«). Da han udgav »Reiselyren« I—II 1820, omtalte han slet ikke Maria Bügel i Rom og lod den standse netop ved Afrejsen til Neapel. Den ængstelige Ingemann gik altså helt uden om dette Minde, noget måske fordi han troede, at en Skildring deraf kunde fremkalde Kritik mod ham personlig, men mest fordi åndelig Blufærdighed forbød ham at fortælle Folk om den Hjertekvide, han nylig havde været i. Først 13 År efter, i 1832, gengav han altså disse Rejeminder. Med en vis tilsyneladende Åbenhjertighed meddeler han her en Vrimmel af Enkeltheder, Navnene

* Hendes Navn var Maria. Men hun har, i hvert Fald i Ungpigetiden, gået under Navnet Valborg eller Maria Valborg (se I. V. Christensen: Ringsted Kloster og Det Bügelske Fideikommiss 1916).

på endog alle fire Søstre, ydre Forhold, Dragter, Småoplevelser lige til Afskeden i Rom, omtrent alle lige interesseløse. Kun et Par Steder anes hans Kærlighed og Nød, ellers intet Spor; og med en noget kedelig Fordelingsevne uddeler han sine Opmærksomheder omtrent ligeligt til alle fire Søstre.

Nu er det imidlertid så heldigt, at et ikke ubetydeligt nyt Materiale kan fremdrages. Dette består dels af en »Reise-Lommebog for B. S. Ingemann (No. 2) Roma. Decbr. 1818«, der går fra 17. December 1818 til 14. Juli 1819; dog findes der intet om selve Neapelrejsen; »Neapelreisen, se den lille Bog«, og denne eksisterer, så vidt vides, ikke. Dagbogen kan på et Par Steder udfyldes med nogle Optegnelser, der findes bag i nogle »Strøbemærkninger« fra Rejsen. Men ikke blot Ingemanns, også Maria Bügels og Søsteren Johannas Dagbogsoptegnelser kan her fremlægges,* og på Grundlag af disse åbne og ærlige Udtalelser, nogle (trykte og utrykte) Breve — og med Reiseminder og Smaadigte 1832 som Supplement — skal der her blive gjort et Forsøg på en Skildring af Begivenhederne:

I et Fragment, »Fortælling om den nye Kunstner«,** mærket O(pus) F(uturum) bag i »Strøbemærkninger« (skrevet i Slutningen af 1818) hedder det:

»Imorgen sætter jeg Vingerne paa min Icarus, og saa flyver jeg med ham til Olympen«, sagde den unge Billedhugger Frederico en Aften til mig paa Monte Pincio, hvor jeg stod fortryllet af den delige Aftenrøde og saa St. Peterskuppelen gløde i de herlige regnbuefarvede Glorie-Straaler. — — »Faar Icarus Vinger imorgen«, sagde jeg, »saa vil vi iaften ønske ham en lykkelig Flugt ved et Glas Vin og ikke tænke paa, at han kom Solen for nær og faldt ned med smeltede Vinger«. »Det er nemlig det Herlige«, sagde Frederico, »ikke at han falder ned, men at han stræber saa høit, at han maa forgaa i sin Stræben.«

Denne Ungdommens dristige Begeistring, som vil flyve lige ind i Himlen paa Konstens skrøbelige Vinger, som glødende vil indstyrte sig i det evige Liv, uden at tænke paa, at det maa fortære, opløse ham, ja, det er det just jeg elsker hos den herlige Yngling, det maa jo enhver Kunstner ville, naar der skal blive noget af ham; bedre at gaa til Grunde med Icarus end aldrig at have fløiet, som de Kloge, der beklage hans Daarskab. —

Ved Fragmentets Afslutning står der: Fortsættes; dette er næppe nogensinde sket. Men på en vis Måde skulde Livet fortsætte Fragmentet: her anstiller han som Digter Overvejelser over Icarus og

* Ingemanns Rejsedagbog blev, da jeg var kommet på Sporet af den, på Foranledning af min Forespørgsel indleveret til Det kgl. Bibliotek af Ihændeheren, Overretssagfører Schmidt, København (Nov. 1925). »Strøbemærkningerne« findes i Galskjøts Msk.samling, Køge. Maria og Johanna Bügels Dagbogsoptegnelser er fundet frem nede i Holsten; Oplysningerne derfra er med stor Venlighed stillet til min Rådighed af Maria Bügels Sønnesøn, Kammerherre Magnus Bruun de Neergaard, Kitzberg ved Kiel. Dagbøgerne er skrevet på Tysk (Faderen var født i Hamborg) og skulde vel være en øvelse i Sproget. I Begyndelsen er det kun et meget dårligt Tysk. Skriften er meget vanskelig at tyde, fordi der ofte er skrevet med Blyant i »Reisekarmen«.

** I denne giver Ingemann i det følgende en smuk Skildring af sin Ven, Billedhuggeren Freund.

hans Flugt, lignende Overvejelser skulde snart optage Mennesket Bernhard Ingemann.

Den 16. Nov. 1818 fandt Familien Bügels Ankomst i Rom Sted (»Um 3½ Uhr in meinem Jerusalem, dem göttlichen erhabenen Rom«). Den 8. Dec. sås de første Gang: »Bekantschaft mit dem drolligen, fröhlichen Ingemann«. Familien, Ingemann og nogle Venner mødtes om Aftenen Kl. 8½ i Rotunden: »Ein himmlischer Anblick. Das göttliche Gebäude melancholisch durch den Mond erleuchtet. Eine ernste Stille rings umher. — Schmidt* und ich sangen: »God save the King«, »Midnattens Maane« etc. und mehrere. Ein herrlicher Wiederhall giebt die Töne drei doppelt zurück.« Samme Aften blev også Colosseum og Fredstemplet besøgt. Selskabet kom først hjem mellem 11 og 12 i Måneskin. »Eine herrliche Nacht«, således slutter Optegnelsen af det første Møde.

Derefter var de hyppigt sammen, hyppigere jo mere Tiden skred frem, så hyppigt, at Værtindens Søster, den unge skælmske Nanna, en Aften (12. Febr.), da han atter gik hen til Bügels, sagde, at »hun vilde hvidske gennem Nøglehullet til min Kjæreste (amarosa), at jeg saadan gik til de danske Damer«.

Det var, som om det erotiske Stemningsliv prægede hans Ydre: »Nanna har iaften fortalt mig, at jeg har farlige Øine for Nonnerne, desuagtet vil hun overtale mig til at blive her længer end næste Maaned ud. Brøndsted sagde forleden, at jeg lignede en Favn; der er sagtens noget i, desværre. Favnen stikker i os Alle, og jeg har min Deel deraf« (30. Jan.). —

D. 11. Jan. aftalte han og Bügels at gøre Rejsen til Neapel sammen, og i Slutningen af Februar 1819 tiltrådte de Rejsen derved. Vel tilmode sad Ingemann i »Fruekarmen« og så på de lyse Øjne, medens han og de unge Piger mindedes, hvad de så sammen og Karnevallets Leg (Rm. 1832). Schmidt og han skulde skiftes til at køre, og man tør formode, at han har været mere velkommen end Provsten.

Den 27. Febr. kom de til Gaëta. »Die Nacht in Mole di Gaëta, wo wir um 4 Uhr schon ankamen. Wir gingen etwas zu Fuss. Ein Veilchen von dem guten Ingemann. Das unendliche Meer ganz übersät mit Schiffen. Ingemann las uns sein Tagebuch über die Rheinreise vor. Geschichten erzählt. Ingemann erzählte uns nach dem Essen die rührende Geschichte Ninas.¹⁹ Die gute Seele (so nannte die Gesellschaft Ingemann) bereitete unsere Betten und war emsig beschäftigt unsere Thüren zu verrammeln, da sie nicht verschlossen werden konnten«.

28. Febr.: »Den Mittag in St. Agatan. Ich Vulcan, Schmidt Venus, Ingemann Amor. Ha! Ha! Ha!« — Den muntre Tone kan man høre fortsat i en lille Billet,** som Ingemann skrev til Hanne Bügel lige efter Ankomsten til Neapel: »Tak for det morsomme Reiseselskab! For standsmæssig at lade mig see hos Dem igjen maa jeg bede

* Provst Fr. Schmidt, Ls Rejsefælle.

** Findes endnu på Kitzberg.

Dem finde mig den gule Vadsæk tilligemed den graa Chenille, Hønen, Paraplye og 1 Piberør — og til Provsten den lille sorte Kuffert. — Hils mine andre Døttre, for idag, saavel som deres Moder fra Deres Ingemann.«

Snart sluttede Ingemanns »stille, botaniske Ven«, J. F. Schouw, sig til Selskabet og blev af de tre, særlig af Hanne Bügel, omfattet med megen Sympati. »Die vier Waldstädtler« kaldte de sig.

Nu foretoges muntre Udflugter i Neapels skønne Omegn. »Jeg« og Frederico havde i det omtalte Fragment været enige om, at medens »vi« mest levede i Fortiden og Fremtiden, levede Italienerne i Øjeblikkets Nydelse uden at bekymre sig stort om det Forgangne eller det Tilkommende. »Lykkelige Folk«, havde Frederico sagt, »de fordærve dem ikke det glade Livsmoment med Frygt og skuffende Haab eller matte Erindringer af svundne Nydelser; de forstaae den Konst at leve og gribe Øjeblikket med Liv og ublandet Fryd«. Nu levede Ingemann med »al den velsignede Livslyst« omkring sig i den skønne og farlige Natur, og aldrig hverken før eller siden er han dukket ned i »det glade Livsmoment« som her.

Snart skulde dog den muntre Spøg blive noget neddæmpet. 11. Marts efter Udflugten til Ischia skriver Maria Bügel om Tiden derovre efter et Besøg i Klosteret på Monte St. Nicola: »Zu Fuss I. und ich. Zurück geblieben, unser früheres Leben beschrieben.« (Hanne har: »Marie zurückbleiben mit Ingemann, den schönen Abend genossen.«) Det, Bernhard Ingemann har fortalt Maria om, var — det ved vi — »hans og Lucies Kjærlighedslykke, hvor hun rigtignok blev taus og ligesom studsede.« — Han har mærket, at en Lidenskab var ved at flamme op, og besluttet at bekæmpe den.

Da Ingemanns Rejsekammerat netop den samme Dag Kl. 3 om Morgenen vågnede, »formerede Månen just en Lysstribe over I.s Bryst og gjorde ham til Ridder af Maaneverdenen.«²⁰

Om de følgende Dage tier Dagbøgerne, men gennem Rm. får vi Besked om en Samtale en af de næste Dage.

Efter Sejlturen til Ischia fulgte en Udflugt til Capri. Herovre har de om Morgenen fået nogle Blomster, og om disse, »*Den hvide Iris paa Capri*«, fortæller Ingemann følgende: I Dalens Hede og den smeltende Luft vokser den brogede Iris med Regnbuefarver på Blad, og den spraglede Slange snor sig i deres Glans. Men højt oppe på Bjergene i den rene Luft vokser fredsaligt den hvide Iris, og Klokker fra Bjergkapellet ringer over den, den Blomst af himmelske Frø. Den brogede Lillie er »Glæden, der flyer«, Lidenskabens, Uroen; den hvide Lillie er »Glæden der bliver«, Hengivenheden, Troskaben. — Nogen Forklaring har Ingemann dog ikke behøvet at give sine Ord; Blikket har talt.

Da de kom ned til Strandbredden, samlede de Småsten og rakte dem til hinanden, og de gemtes — med spøgende Vemod — som Diamanter. — Noget efter sad de sammen i Sejl båden og stirrede tilbage mod Capris svindende Kyst. Da fortalte Ingemann hende Haddings Eventyr fra Saxo med den Udlægning, som han gav Eventyret:

Kong Hadding sidder ved Nadverbordet ved skøn Ragnhilds Side. Sneen flyger mod Gavl og Glug, og Arnen er slukket. Dronningen er bedrøvet; hun tænker på, at de snart ligger i Højen, i den lange Vinter, da de aldrig skal høre Fuglesang eller se de skønne Blomster. Da stiger en Kvinde op af Askens Emmer og byder Kongen følge med. Snart kommer de til en Eng, hvor Vinterblomster vokser, og står tilsidst foran en himmelhøj Mur. Her skærer Kvinden Hovedet af en Hane, kaster det over Muren, men der galer det atter. Da Hadding er kommet tilbage, synes det ham en sælsom Drøm, men glæder ham alle Dage. Nu ved han og hans Dronning, at der findes et Sted, hvor Blomsterne står friske om Vinteren, hvor Solen går aldrig ned, og hvor de døde Fugle kan sjunge. — Så har han tilføjet: »I det Land skal vi mødes engang, lang Tid efter at vi er blevet adskilt henede. Der skal vi mindes med Glæde den Stund, vi var sammen her. Og hvad der her toner i vor Sjæl i Samklang, vil atter få Røst bag Evigheds-muren.«

Mens Ingemann fortalte, så han, at der glimtede Tårer i Marias Øjne, og den Tanke kom op i ham:

Taaren, som rulled i Bølgen, hin Draabe i Havet, skal atter
Skjøn af Erindringens Dyb som en kostelig Perle fremdrages. —

Men Ingemann kunde tale så meget han vilde om den hvide Iris og tænke så meget han vilde på den anden Verden; i hans og hendes Sind var der ikke og kom der ikke Ro.

I Rom lader Ingemann i *Afsked fra Neapel* frimodigt Situationen være den samme som på Nedturen: Atter jeg i Fruerkarmen — Seer de lyse Øjne trindt mig (Ordene er Gentagelse fra før), og tager endog Lucie med som blind Passager: Og i Sjælen Hjemmets Engel — Synger om forjættet Land.

Nej, der var nu en anden Glans i de lyse Øjne end i de lystige Karnevalsdage:

29. Marts, da Tilbagereisen fra Neapel begynder, skriver hun i sin Dagbog: »Oh!!! Schmerz — meine Ruhe dahin!« og 1. April, da de atter er i Rom, klager hun: »Die schönen Tage sind dahin!« — Før var der i Øjnene vist kun munter Skæmt. Men da hun nu atter sad i »Fruerkarmen«, måtte hun frygte, at Bladene på hendes Lykkes Blomst skulde visne. Men der var — hvis hun er rigtigt opfattet her — Glød i de lyse Øjne: med sit fyrige, elskovsfulde Sind vilde (og måtte) hun kæmpe for sin Lykke.

Selv Lucie i København fik sin Del af Uroen, som dette Forhold skabte: »Mange kom dengang og fortalte min Familie, at Bernhard var blevet gift i Neapel.«²¹

Men nu Ingemann selv?

Efter Tilbagekomsten til Rom synes Moderen at være blevet forstemt mod Ingemann og at have forbudt, at han ledsagede Døtrene hjem efter Teater og Concert. Johanna siger (2. April): Ingemann zum Essen, Mutter kribblich«, og nogle Dage senere: »Abends woll-

ten wir nach Hause fahren. Kein Wagen. Mutter böse, weil Ingemann uns nach Hause brachte.«

9. April skriver Johanna: »Ingemann traf en wir in St. Peter. Er war wunderbar. Was ist das?« og d. 18.: »Ingemann nicht mitgegessen. Warum flieht er uns die paar Augenblicke, die wir noch mit einander zu geniessen haben?«

Når Ingemann holder sig borte, er det ikke på Grund af Moderens Uvenlighed.

Warum flieht er uns?

Ingemann kan selv give Svaret derpå.

Bag i »Strøbemærkninger« står der, *efter* to Stambogsvers: Til Estrup, ved Afskeden i Rom og Til Schouw ved Afskeden i Neapel, og *før* et Digt, der i Rm. er dateret 27. April, et tredje Stambogsdigt, *Tvillinglysene*. Den oprindelige Overskrift: Til Søstrene er overstreget; Ingemann har vel skrevet til dem begge, fordi de begge har bedt om et sådant Minde:

1. Tvende venlige Lys jeg saa paa min Valfart i Syden,
Med Dioscurernes Lys tilsammen de lyste og svandt.
Stille, rolig og klar som Nordlys skulde de glimte,
Saadan forstod jeg dem bedst, saa frydede de høiest min Sjæl.
5. Stundom fantastisk de steg og hvirvled (?) sig sælsomt i Luften
I Salamanderens* Flugt henrev mig da underfuldt Syn.
Jeg var fortunlet og vild, i Drømme da Sjælen sig ængsted,
Frygtede Irllys at see, hvor Stjernerne glimtede før.
9. See, da fløi mig forbi i Natten en vogtende Engel,
Slog mig paa Skulderen mildt med Vingen i Lillieduft,
Og i den himmelblaa Grund de venlige Lys jeg gjenkendte;
Flygtende Stjerner det var, venligt de smiled og svandt.
13. Seer jeg paa Jorden dem meer? „I Himlen skal du dem skue“,
Svared den himmelske Aand, „jeg kjender dem bedre end du.
„Jorden omtaager hvert Lys. I Mulmet sig Straalerne bryde.
Salig hvo opad kun seer over Lyset paa dæmrende Vei.“

Indholdet er noget uklart — og måtte vel være det, i et Stambogsdigt kunde så intime Følelser jo ikke lægges blot. Men måske kan man få Meningen ud deraf.

Af V. 9—12 synes det at fremgå, at Ingemann har overvundet sig til at se på Maria med kun venlige Følelser; men dette modsiges af V. 3: Stille rolig og klar som Nordlys skulde de stande; thi det, der her udtales, er kun et Ønske om, at det vil ske. — Mere med Virkeligheden at gøre har det Ønske, der udtales i de sidste Linier, at se hende i det andet Liv. Først smiler man ad Tanken, som den fremtræder i denne Forbindelse, men efterhånden finder man dyb Følelse bag: Ingemann havde stået ved så mangt et Dødsleje og sagt et sidste Farvel; nu nærmede Afskeden sig med den Pige, han elskede, og det *skulde* være et sidste Farvel, aldrig vilde han igen udstå det, han nu havde gået igennem; og ligesom han ved Broder Søren's Dødsleje havde fundet Trøst i Tanken om et Gensyn senere, var det ham

* Ildens Elementarånd.

nu, da snart det sidste Blik med hende skulde veksles, en Lise at tænke sig et Gensyn efter Døden. Hernede var hans Kærlighed af det onde; thi den kolliderede med hans Troskabsløfte; hisset var den lutret og ren.

Størst Interesse i denne Sammenhæng har dog V. 5—8; thi her tilstår Ingemann med så rene Ord, som det er muligt, den Lidenskab, der havde besat ham.

I Reise-Lommebogen skrev Ingemann 7. April: «Forstemt i flere Dage»; 12. April: »Hanne Bügels Fødselsdag — sørgmodig«, og 9. April: »I Villa Borghese med Bügels. Basiliskægget.« — Basili-skens Giftånde bringer Blomster og Urter til at visne, sprænger Stene; selv alle Giftslanger flygter for den; den dræber kun ved sit Blik.

Så meget frygtede Ingemann for sin Elskov. Warum fliehet er uns? — Her er altså Svaret. —

Dagen før Afrejsen kom (20. April). Da skriver Maria Bügel: »Zum ersten und zum letzten mal von Bruder Bernhard begleitet.* Hartes Schicksal. Freundliche Geschenke, eine Haarnadel und mein Liebling Massaniello.«**

Efter Mødet er hun gået hjem og har pakket til Kl. 3, og da: »Eine Stunde geruht und mich satt geweint.«

Efter Mødet er han gået hjem og har skrevet til sin Ven Luno.^{21a} Han har taget det Brev, der nu i den sidste Uge havde ligget på hans Skrivebord, uden at han havde kunnet få det færdigt, og læst: »Jeg har nu i lang Tid ikke sat Pen til Papiiret: men i dets Sted levet saa poetisk et Liv, at jeg næsten er blevet gal deraf. Men det lader sig kun leve, ikke beskrive, hidindtil har jeg troet, at Sligt kun lod sig beskrive, men ikke leve. See saadan har — — et hidtil ubekjendt uadvortes Liv henrevet mig, stundom voldsomt afbrudt med Savnet af Dig og min Lucie, men ved denne Blanding i Følelserne des mere poetisk og drømmeagtigt, at jeg endnu gaaer omkring her i Rom som en Drømmer. Derfor skal Du ikke regne saa nøie Alt, hvad jeg siger idag, imorgen taler jeg maaskee i en ganske anden Tone.«

Så står der kun en Dato. Kun en Dato? Ja, rigtigt, for tre Dage siden var han jo begyndt igen, men Uroen havde været for stærk, han havde måttet lægge Pennen, uden at få noget skrevet.

Nu tager han atter fat og skriver Ord, der dirrer endnu mere end sidst: »— — Idag er jeg lidt melankolsk som Du mærker — det gaaer vel over igjen naar Vinden vender sig. Ustadigheden i Alt — dass man so alles verschmerzen kann*** — som den tyske Hamlet siger — at man snart slaer Nakken mod Stjernerne, snart kryber

* Udtrykket er noget uklart; allerede 31. Marts havde hun kaldt Ingemann »der gute Bruder Bernhard«.

** Ingemann har i Reise-Lommebogen lige før 21. April kun »Haarnaalen«.

*** Citatet er (noget omlavet) fra Goethe: Das Jahrmaktsfest zu Plundersweilern: Das alles liesze sich vielleicht auch noch verschmerzen (Werke 13. B 1828 S. 23). Den Skil-dring, Ingemann i Reiselyren gav af det nylig oplevede Karneval og vel allerede havde skrevet (Reiselyrens Digte blev jo til under Rejsen), er som St. Hans Aften Spil præget af Goethes Værk. — Når Ingemann kalder Goethe den tyske Hamlet, er det sikkert, fordi han om dem begge mente, at de manglede Alvor og tog Livet ironisk.

som en Snegl i sig selv og synes Alting Nul und nichtig, — see det kan undertiden indgive mig saadan en nobel Foragt for Menneskenaturen, at jeg kunde spytte mig selv og hele Verden i Øinene.« Endnu et Par Ord, så går han atter i Stå (for tredje Gang!)

Man forstår, at han i Margenen har skrevet: »Spring dette Sludder over og hold dig til den første Side!«, og efter den endelige Afslutning på Skrivelsen (24. April): »Lad Ingen see dette Brev!« thi han, der ellers var så forbeholden selv over for sine Venner i sine Breve, åbner os her et tydeligt Indblik i sit Hjerte.

Verschmerzen, aufhören Smerzen über etwas zu empfinden. Dass man so alles verschmerzen kann. Naturligvis er det Forholdet til de to Kvinder, som han elsker hver på sin Måde, der fylder ham. Om nogen Afsvækkelse af hans Følelser overfor Maria Bügel i dette Øjeblik kan der ikke være Tale, han havde lige haft det sidste Ene-møde med hende og var fyldt af Tanken om den sidste Afsked; den Tvang, han havde pålagt sig selv ved at undgå hende, har vel også gjort Følelsen stærkere; og desuden, hvis han havde sporet en sådan Afsvækkelse, vilde den kun have virket befriende på ham. — Det har altså været hans Forhold til Lucie, der har bragt de Ord frem: han havde før mærket Afkølingen af sine Følelser over for Lucie, nu var den nye, ham så fremmede Følelse, ham i dette Øjeblik så stærk, at han endog ophørte at føle Smerte derover. Han havde troet at kunne bygge på sin Kærlighed til Lucie som på Klippegrund; nu vaklede den; måtte han så ikke udbryde: Ustadiheden i Alt!

»At man snart slaar Nakken mod Stjernerne, snart kryber som en Snegl i sig selv.« Freudvoll — und leidvoll. Det er den Uro og Uligevægt med de stadig skiftende Stemninger, som hans Elskov nu sætter ham i (og som Brevet vidner så godt om).

Og denne hans Ustadihed og Uligevægt indgiver ham en så nobel Foragt for Menneskenaturen, at han kunde spytte sig selv og hele Verden i Øjnene. Man tør mene, at »hele Verden« er Staffage, og at det kun handler om Ingemanns Mening om Ingemann. De Stemninger, han her er kommet i, har åbnet Egne af hans Sjæleliv, som han vist ikke hidtil havde kendt, Egne med dybe Afgrunde og høje, solbeskinnede Klippetoppe, og i dette Øjeblik ser han ned i en Afgrund. —

Afskedens Dag kom (21. April). »Mit heissen, bitteren Thränen sah ich mein schönes Rom in der Ferne im Nebel zerfliessen. Ich sehe es vielleicht zum letzten mal.« Da: »Unerwartete und doch gehoffte Überraschung. Bruder Bernhard auf einem Hügel, eine halbe Stunde nach Rom.«

Her, ved Ponte Molle, havde Bernhard Ingemann stået i den vårfriske Morgen og ventet. Han havde set Støvskyen i Dalen; Vognen var kommet nærmere; Slørene havde vinket til ham; han havde kendt de lyse Øjne.

Nu trådte han hen til Vognen. »Er brachte noch Blumen zum Abschied und ein Händedruck.« Så sagde han — med et Blik på de fem Damer, men sådan, at Ordene kun gjaldt Maria, — at selv på

en lille Liste af gode Venner, vilde Navnet Bügel stå.* Et Par Øjeblikke herefter satte Vognen sig atter i Bevægelse.

Han fulgte hende med Øjnene: Paa Bakken med Bjælderne Mulen gaaer — Der flygter den Reisekarm. — Med Slør end vifte de Hænder smaa; — Støv skjuler de Skjønne paa Vei.

Hun så — gennem Tårer — tilbage, indtil: »Er schwand. — Noch ein Blick nach der Peterskuppel, und ein Hügel deckte Roma auf immer.« —

Endnu engang omtales Broder Bernhard. Uden Dato, men skrevet kort efter Afrejsen, står der: »In Nocera an BRUDER BERNHARD geschrieben.« — Dermed er han ude af Dagbogen, men næppe af hendes Tanker. —

I Dagene efter Afskeden gik Ingemann om som i Drømme, og d. 29. April rejste han da ud til Frascati, for her i den dybeste Ensomhed at komme til Klarhed over sig selv.

Han giver os selv en Beskrivelse af sin Bolig derude: »Jeg er ganske forlibt i min lille Stue her. Der er kun eet Vindue med smaa Kirkeruder, men med en fortryllende Udsigt til Landet, en Villa med Cypresser og Oliventræer. Ligeledes er et rindende Kildevæld og et Stenbassin, hvor Pigerne hente Vand og vadske — formoder jeg. I Stuen hænger 3 Crusifixer og flere hellige Billeder, paa en stor Dragkiste staar en lille Voxpræsep** i Glas [og] et lille Barberspeil. 3 Stole af Straae, en Seng og et Bord ere de øvrige Møbler — og et lille Huusalter med en Hellig med Christus paa Armen af Træ staar i Krogen. Det er ligesom en Kirke, og jeg føler mig her ret stille og venlig tilmode. — Under Præsepen paa Dragkisten staar min Cies Portrait saa smukt.

2. Mai: For det meste hjemme i Regnveiret i min lille Kirke, begyndt at samle mine Tanker og komme ind i noget. Den totale Ensomhed dog mærkelig henad Aften. Seet Solen gaa ned. En Hund, som jeg har givet noget af min Aftensmad forleden, er min eneste Bekjendt her i Byen og modtog mig idag ved Porten med en saadan italiensk Heftighed, at jeg troede han var gal og vilde bide, men det var lutter Kjærlighed; det rørte mig næsten i min Udlændingsstand.

Om Aftenen, da han sad her i »sin lille Kirke« som et Bytte for de stridende Følelser, nedskrev han da for første Gang et Billede af Maria Bügel, som han opfattede hende:

Jeg tænker ofte paa Bügels og savner dem tit, men det var vel, vi skiltes ad, det Vilde og Utilfredsstillelige i mit Gemyt fandt saa megen Næring og Samstemning hos dem. Jeg glemmer ikke den Aften i Albano, da jeg talte om Menneskelivet som Karetkjørsel, hvor snart Satan staar bag paa, snart paa Bukken, snart inden i, og M. da saa rørende spurgte, hvem Aagets Cudoste da var, og mente, at den var Hemskoen. Jeg gjorde hende tilsidst til Aagets Custode, da jeg først havde gjort hende til Sirene, Donauweibchen, Hex, Salamander,

* I Reise-Lommebogen står der: Onsdag d. 21. Afsked med Bügels uden for Ponte Molle. Den lille Liste paa gode Venner.

** Den hellige Krybbe.

Basilisk og alle mulige dæmoniske Væsener,* og hun er mig virkelig endnu en sælsom Blanding af Dæmon og Engel, som jeg halv gruer for, halv føler mig tiltrukket af. Hendes Latter var undertiden spansk, som hun selv bemærkede, og hendes Blik og Tone kunde være saa kold, at det isnede mig gennem Sjælen, og dog græd hun som en himmelsk Engel, da hun hørte Tasso, da jeg fortalte hende Historien om Ninus Vanvid, og, hvad meest forundrede mig, da jeg paa Baaden fortalte Saxos Historie om Fuglen, som sang bag Muren. Det var ikke Følelsen, som der direkte angribes, der var intet sentimentalt deri, og Hanne troer jeg heller ikke rørt saaledes deraf, men at det rørte M., beviser mig hendes dybere fantastiske Længsel efter en høiere Verden, hvor hun frit kan udvikle, hvad her vil gaa tilgrunde i hende. Det rørte hende, og jeg trykte hende taus i Haanden. Hvis hun, uden at føle selv for Andre, [har] forstyrret Hovedet paa Flere, saa var det neppe hendes Hensigt. Igrunden foragtede hun mit Kjøen og lo vist i Hjertet af denne Hyldest, hendes Ansigt undertiden tiltvang hende. For mig interesserede hun sig, og ved Afskeden græd hun; det var mere, end jeg havde ventet. — Broder Bernhard kaldte hun mig, da hun steg i Vognen i Sumperne, efter at jeg havde trøstet Hanne, som græd over Moderens Krænkelser, hvori jeg var Skyld. At hun ikke skulde tro, jeg var forelsket i hende, viste jeg hende og H. i Neapel L: Billede og taledes paa Vejen fra —** om vor Kærlighedslykke, hvor hun rigtignok blev taus og ligesom studsede. Paa Albanerturen*** sagde jeg for halv Spøg med Allusion til Historien om Krogen og Spydet (af den levende begravede Frø som Elskovsfortrylleses-Redskab),† at hun nu maatte støde til; nu havde hun trukket længe nok i Krogen. Det vilde hun ei, svarede hun. Ellers maatte hun foragte mig og troe, jeg ikke havde Styrke nok til selv at løsrive mig, hvis jeg følte mig for stærkt tiltrukket. — Det klang næsten alvorligt og var maaske hendes Mening.

Den næste Dag (3. Maj) kulminerer Fortvivlelsen, som Splittelsen havde drevet ham ud i:

Denne Bog er nu det eneste Menneske— havde jeg nær sagt — jeg kan tale med. — — Jeg er fordømmet melankolsk og gidder ikke lukke Munden op uden høist nødvendig. Jeg kan dog ei ønske mig nogen skjønnere Eensomhed; men jeg er ikke mig selv aldeles Nok, og det ærgrer mig. Jeg længes efter dem, jeg har kjær. Jeg er ikke ret inde i Noget, som ganske kan bringe mig til at glemme Alt. Jeg synes undertiden, at Aanden har forladt mig, og despererer om at

* Her har vi altså Virkeligheds-Grundlaget for Digtet Hjulskoen i Rm. I dette lader Ingemann Fuglen med de lysende Vinger (☉: Lucie) »i Hjulskoens Panser« standse Vognen på Afgrundens Rand. Som man kunde vente, er dette altså en Anteciperung.

** Vi kan udfylde Ingemanns Tankestreg med: Monte St. Nicola på Ischia.

*** 13. April.

† Hermed menes det Sagn, som Ingemann selv har fortalt i »Frø-Benet« (1847): En Kvinde nedgravede St. Hans Nat en levende Frø i en Æske under en Galge. Næste St. Hans Nat gravede hun den op og tog et Frøben, der i den ene Ende var forsynet med en Krog, i den anden med en Spids. Enhver Mand, som hun ubemærket drog til sig med den lille Hage, blev næsten afsindig af Forelskelse i hende; men hvem hun frastødende berørte med »Spydet« blev hun straks befriet for, idet han med stor Smerte måtte fly hende i samme Øjeblik.

bringe Noget ud af mit tilkommende Liv. Jeg er da færdig at ønske, at en Røver maatte springe frem af Busken og skyde mig, eller staae stille, mens jeg stak ham ihjel, at jeg dog kunde komme i Aktivitet engang enten her eller i en anden Tilværelse. Jeg maa sommetider lee høit over mig selv, naar jeg gaar og taler høit paa Gaden og fillosoferer. Jeg veed, Ingen forstaaer mig, og det fornøier mig at høre det danske Sprog, men derover mærker jeg ogsaa bedre, hvad for urimelige Tanker jeg gaaer med. — — Med Solens Nedgang gik jeg ad Veien til Rom. Jeg følte mig ret eene og forladt og begyndte at plukke Blomster, og det var ligesom de bragde mig Fred og Velsignelse og [ulæseligt Ord] kjærlige Hilsener fra min Cie. Jeg satte dem i et Glas foran Præsepen paa Dragkisten og satte Cies Ansigt lige ved dem. Det var, ligesom hun smilte gennem Blomsterne til mig og fornøiede sig derover. Siden spadserede jeg i Maaneskin uden for Porten. — — »Kan du elske det syge Hjerte?« Jeg har tænkt paa, at det var maaskee bedst, om jeg døde her — mit egentlige Digerliv i denne Verden er maaskee endt, og hvad har jeg saa meere her at gjøre. Kunde jeg endda haabe at gjøre L. ret lykkelig; men det haaber jeg ikke, for lykkelig, som vi har været, bliver vi dog aldrig meere, og kan jeg ophøre at være Diger paa Jorden, bliver jeg vist en kjedsommelig Ægtemand og unyttig Statsborger.«

En Tid derefter er han noget roligere:

8. Mai: Paa min Aftenvandring plukkede jeg Blomster paa Veien, bestemte til min L. in effigie, men jeg gav dem til mater dolorosa i Muren bag Staaltraadsgitteret paa Veien. L. fik dog sine Blomster, det var vilde Roser, smaa venlige Børn, og hun glædede sig ret over dem, syntes mig, medens jeg laa og hvilte mig og saa paa hende mellem Blomsterne ved Lampen, hvor hun stod som en Madonna. Gud velsigne og bevare hende.

Der er som den fromme Katolik, der føler, at han har syndet, og bringer den hellige Jomfru Ofre for at forsone hende.

Men var end Ingemann nu noget roligere, det stærkt erotiske Element, som Samværet med Maria Bügel havde bragt ind i hans Følelsesliv, var endnu tilstede. Han frygtede for, at det skulde trænge sig ind i hans og Lucies Forhold og ødelægge deres Fremtids Lykke. Det prægede hans natlige Drømme:

5. Mai: Drømte inat, at jeg hverdag maatte ride paa en Vei, hvor jeg mødte Lucie uden at maatte tale til hende eller komme hende nær. — — — 8. Mai: Jeg drømte fælt inat. Jeg var hjemme, syntes mig, og i mit ulykkelige, utilfredsstillende Lune, vild og dæmonisk stemt, uden Fred med Gud og mig selv. Det bragde en spændt og ulykkelig Stemning mellem mig og L. Mine Grüner* bebreidede mig det og sagde, at det blev dog aldrig godt. Den Fred, jeg havde savnet hos hende, savnede jeg selv — og tilsidst maatte jeg skilles fra L.: »Det forbyde Gud i Himlen!« raabte jeg og vaagnede. — Ikke sandt, min Ciel! du vil bære over med mig og ei forlade mig, om jeg ogsaa

* Enke efter Ingemanns Ungdomsven Hans Grüner; Søster til den fra Poul Møllers Historie bekendte Caroline Raffn.

nu og da ikke er saa god og from og velsignet som du? God Nat, nu vil jeg læse lidt i Bibelen.

Først i Slutningen af Måneden synes han at have fået Begivenhederne så meget på Afstand, at der er kommet Ro i Sindet:

24. Mai: Jeg glæder mig over, at Neapelreisen nu staar poetisk for mig uden at gjøre mig gal længere. Nu kan jeg begynde at behandle den, og jeg synes, det lykkes mig og bliver et Billede af Livet. Saadant har jeg egentlig ei før kunnet fremstille. Jeg glæder mig nu usigelig over at have seet Italien, og som Tiden nærmer sig, da jeg skal bort herfra, seer jeg meer og meer, hvad det dog er for en poetisk Verden, jeg vandrer i. — Rom er atter blevet mig Rom — og Erindringen om det Liv, jeg her har levet, er mig uskatterlig. — Det er vel, at jeg ikke bliver her længer. Blev man først rigtig hjemme her, var man ulykkelig ethvert andet Sted. Jeg tænker tit paa Historien om Barnet og de 3 Svaner. Naar Sjælen er eet Sted, Hjertet et andet, er Livet sønderslidt. Vel, at jeg endnu dog er en Reisende her. Nu er det mig Altsammen en forunderlig sød Drøm, blev det Virkelighed og havde jeg ikke Venner og Elskede hjemme, gik det aldrig godt. — Nu hører jeg Aftenmusik med Guittar paa Gaden. Det er mig altid interessant.

28. Mai: Skrevet paa Neapeldigtet til om Aftenen. —

Ingemann havde set mellem sine Kunstner-Venner i Italien, blandt andet Maleren Lund, at de efterhånden følte sig så rodfæstede dernede, at de ikke kunde rive sig løs. Men Hjemmet drog alligevel, så Sindet derved blev splittet. Han var glad ved, at han stadig følte sig som en rejsende dernede, vidste, hvor han hørte hjemme, så han undgik denne Splid.

Men langt mere havde han frygtet den Splid, som Kærligheden til Maria Bügel havde vakt i hans Sind. Med sit kraftige, stærkt erotisk farvede Gemyt havde hun vakt Følelser hos ham, som den 30årige Ingemann ikke havde kendt før, i hvert Fald ikke med den Styrke. »Jeg var fortunlet og vild«, »det Vilde og Utilfredsstillelige i mit Gemyt«, »mit ulykkelige utilfredsstillelige Lune, vild og dæmonisk stemt, uden Fred med Gud og mig selv«, således skildrer Ingemann det. Ingemann har sikkert aldrig ønsket Forbindelsen med Lucie hævet eller været i Tvivl om, hvor hans Lykke var at finde. Men han har frygtet, at de Følelser, der her var vakt, skulde splitte hans Sind og frembringe Disharmoni, thi hos Lucie vilde de aldrig finde Genklang.

Men Forholdet til Maria Bügel har mere end denne ene Side. Han nævner selv tydeligt nok den anden Side også. Han blev ikke blot tiltrukket (og frastødt) af det erotisk betonedede. Men i hendes Sind var der en Samstemning af Følelser, Længsler og Idealer (»hendes dybere fantastiske Længsel efter en høiere Verden«) med hans, der var så stærk, at deres Sjæle, når han læste eller fortalte noget, der helt fyldte ham, kunde smelte sammen i eet.

I begge Retninger skulde Maria Bügel få Betydning for Bernhard Ingemann som Menneske og Digter. — Rigere som Personlighed,

både ved den Elskov, han havde været ude i, og den Sejr, han havde vundet over den, med dybere Kærlighed til sin Brud, fordi den var generhvervet, modnere og klogere ved det Indblik, han havde fået i sig selv og andre, vendte han tilbage til den Form for Lykke, han fra først af havde tænkt sig. —

Fra først af havde Icarus levet glad ved den Jord, han trådte på, og i Harmoni med de Mennesker, der stod ham nær. Men Tanken om Vingerne og Solen gav ham ingen Ro. Snart havde hans Blik været rettet mod Solen og hans Tanke mod den dristige Flugt, snart havde hans Hjerte været fyldt med Hjemmet og alt det kendte og kære. Så sejrede Tanken om den Pige, han havde lovet sig til. Icarus spændte Vingerne af sig og vandrede hen til det Sted, hvor han følte, at han hørte hjemme. —

Et Par År senere (3. Juni 1821) blev Maria Bügel gift med Kammerjunker Dr. jur. L. C. I. A. Bruun de Neergård (1797—1881). Denne tilhørte den kendte, 1780 adlede, danske Slægt. Faderen, Jens Peter Neergård var Godsopkøber i stor Stil i Holsten og Sydslesvig og overlod omtrent samtidig med Brylluppet Sønnen Oevelgönne Gods i Holsten. Her døde Maria Neergård 1863 omtrent samtidig med Ingemann. I hendes Dagbog lå (og ligger stadig) nogle visne Blomster, vel Violen fra Mole di Gaëta og Afskedsblomsterne fra Rom. —

Hendes Mand var intelligent og dygtig og nød almindelig Agtelse. Fra 1830erne deltog han i den slesvig-holstenske Bevægelse. 1835 blev han valgt til Stænderdeputeret i Holsten og 1848 endog til Medlem af den tyske Nationalforsamling i St. Pauls Kirken i Frankfurt. 23. Marts 1848 var han med i Slesvigholstenernes Deputation i København og Ordfører for den, og samtidig meldte en af hans og Marias Sønner sig som Frivillig i den slesvigholstenske Hær.

Ganske vist opholdt Maria Neergård sig gentagne Gange på Besøg hos sin Svigerfaders Broder Johan Andreas Bruun de Neergård på Skjoldenæsholm, ca. 30 km nordøst for Sorø; men det er dog næppe sandsynligt, at de to nogensinde har genset hinanden. Men medens Maria Neergård levede dernede i Holsten i et Hjem så fjernt fra Danmark som vel muligt, levede Mindet om Maria Bügel videre i den danske Digters Sind; jo mere isoleret og særpræget en Begivenhed står, des bedre huskes den; med hende havde han været i Egne, hvor Ilden glødede under Druen; han havde i sin Ungdom skrevet mange fantastiske Eventyr, men selv sikkert kun oplevet dette ene.

Det er allerede tidligere²² udtalt, at Ingemann til Berengaria i »Valdemar Seier« (1826) måske har brugt Karaktertræk fra Maria Bügel. Denne Formodning nærmer sig, når vi mindes Ingemanns Ord om hende i Reise-Lommebogen, stærkt til en Kendsgerning. Berengaria er stolt i Blik og Ord og fuld af Foragt for den Hyldest, Mænd viser hende. »Hun skjulte under Lystighedens Maske et sønderrevet Hjerte, martret af den dybeste Smerte — — og den bitreste Foragt for det mandlige Kjøen, blandet med en fortærende, uudslukkelig Lidenskab for den eneste Mand, hun havde følt Agtelse og Be-

undring for.« Om sig selv siger hun: »Misund mig ikke mit varme Blod. Vulkanen kan være artig nok at see paa, men dybt i dens Indre brænde de evige Flamme«; og den plumpe Krigsmands Mening om hende er: »Hun gjør alle unge Karlefolk gale her med sine Hexeøine. Tag dig iagt, at du ikke seer hende for dybt i de gnistrende Falkeøine! hun har gjort mangan brav Svend og Ridder til Nar blot ved at gloe paa dem.« — Overensstemmelsen med Omtalen i Reise-Lommebogen er så stor, at det vist vil være overflødigt at fremdrage Parallestederne og tilstrækkeligt at henvide til den (S. 85—86). Berengaria, om hvem man ellers, efter hele den Måde hun er skildret på, skulde tro, at hun kun var en Romanfigur, har altså for så vidt Rod i Virkeligheden, som hun er i Overensstemmelse med Digterens Opfattelse af Sider af Maria Bügels Karakter.

Men først i Efteråret 1836 er Oplevelsernes Materiale blevet til lødige Poesi. Hvorfor netop da? Noget Gensyn kan jo ikke konstateres! Der kunde tænkes to Årsager: Under Arbejdet med »Holger Danske« havde Ingemanns Digtning et Vingefang, en Dristighed og en Flugt som aldrig før, han har da også vovet her at behandle digterisk dette farlige Ungdomsminde; og de ydre Forhold allerede i Folkebogen mindede noget om Virkelighedens: Scenen er i Rom, og Grupperingen af Personer, Fyst Karvel — Gloriant — Holger Danske minder om Lucie Mandix — Bernhard Ingemann — Maria Bügel.

Her skal nu gøres et Forsøg på at finde Overensstemmelse mellem Virkeligheden og Gloriant-Digtene. Først m. H. t. de ydre Forhold.

Handlingen foregår altså i Rom. Efter Byens Indtagelse er der Jubel (*Kroningsdagen*): Der var Pragt i Pavestaden; — Alle Romas Klokker klang. — Der var Glædeslarm paa Gaden; — Alle Romas Klerker sang. — Skjønne Øine paa os hviled; — Der var Elskovsblik iblandt. — Men blandt alle Skjønne smiled — Skjønnest Jomfru Gloriant. Det er som Genklang af Karnevallet, hvori Ingemann jo deltog sammen med Maria Bügel.

Personerne er tre, et trolovet Par, Fyrst Karvel og Jomfru Gloriant, og Holger Danske, der også elsker hende. Således også i Virkeligheden, her står Ingemann mellem de to Kvinder, elsket af dem begge.

Fyrst Karvel og Holger kæmper, og Kampprisen skal Gloriant være (i Krøniken er det almindelig Ridderkamp, kun beder Karvel sin Fæstemø, om hun vil gifte sig med den mægtige Holger, hvis han skulde falde). Dansken vinder, men han opgiver, trods sin Elskov, Kampprisen (i Krøniken er det Gloriant, der beder sig fri) og siger til Kejser Karl: Lad mig ei skille de Sjæle ad, — Vor Herre vil have tilsammen! — Ingemann havde vundet Maria Bügels Hjerte (Dagbogen viser det), og det kan ikke have været skjult for ham; men han opgiver hende — vist meget ud fra en lignende Tankegang som Holger.

Ved Afskeden i Bamyans bøjer Holger for sidste Gang Knæ for Gloriant.

Men aldrig i Verden mit Øie mere saae
Den Paradisfugl, min Haand ei skulde naae.

Men det skulde ikke blive det sidste Blik:

Ved Bamyans Port jeg saae endnu en Gang
Den dejliges Slør, som paa Landsespidsen hang.

Paa Bamyans Taarn jeg skimted allersidst
De Sjæle, jeg genfavner i Himmerig dog vist.

I det første af de citerede Vers udtales noget faktisk. Det blev den sidste Afsked. — Tanken om et Gensyn i det andet Liv kender vi igen; den udtalte jo Ingemann i Stambogsdigtet, kort før de skiltes. — Også selve Afskeden minder om Virkeligheden: først det egentlige Farvel i Borgen — det sidste Møde i Rom; så et Blik ved Bamyans Port — Broder Bernhard ved Ponte Molle; og ligesom Holger Danske stirrer efter Sløret på Lansespidsen og derpå op mod Bamyans Tårn, således stod Ingemann ved Tiberbroen og stirrede efter Sløret, der vinkede, hans Øjne fulgte det højere og højere op ad Bakken, indtil Støv skjulte det og den Skønne. — Ved Afskeden i Rom hedder det: De (Gloriant og Karvel) græd ved mit Bryst bag Romas Port. — Også her skjuler der sig vist et Erindringsbillede: »Ved Afskeden græd hun«. (Reise-Lommebogen).

Om end Gloriant efter sin Plads mellem de to Mænd måtte svare til Ingemann, er det naturligvis i Holger Danske og hans Sjæleliv, vi må søge ham.

Holgers Indre er gennemtrængt af lidenskabelig Uro, men Ingen skal mærke det (*Glæden i Fængslet.*)

Sjæle-Gammen i min Trængsel, Hvor de milde Toner klang!	Fryd og Trængsel hos Veninden Med den underfulde Røst!
Kjære Lyd af rustne Hængsel!	Ild i Sjælen! Smil paa Kinden!
Solglimt gennem dunkle Gang!	Spøg paa Læben! Storm i Bryst!
Dejlighed i skumle Fængsel, Hvor den vantro Skjønne sang!	Fred foruden — Kamp forinden — Det var Smerte — Det var Lyst.
Sjæle-Gammen i min Trængsel, Hvor de milde Toner klang!	Fryd og Trængsel hos Veninden Med den underfulde Røst!

Også Ingemann kunde sige: Aldrig var jeg i hedere Ild, — og aldrig i større Trængsel. Og han sagde det — indirekte i Brevet til I.uno, og direkte i Reise-Lommebogen og Stambogsdigtet:

Jeg var fortunlet og vild, i Drømme da Sjælen sig ængsted,
Frygtede Irllys at see, hvor Stjernerne glimtede før.

Men Stormen i Brystet søgte han at skjule med Spøg på Læben (»Ich Vulcan, Schmidt Venus, Ingemann Amor. Ha! Ha! Ha!« »Hils mine andre Døttre, for idag.«) Og det må åbenbart i det hele være lykkedes ham lige til de sidste Dage; selv Hanne Bügel lader ikke til at være orienteret, ellers vilde hun ikke så sent som d. 9. April sige og spørge: »Er var wunderlich. Was ist das?«

Straks vi ser Gloriant, hedder det: Hun sang om Kjærligheds skjønnne Løn; — hun sang om Troskab og Ære. Holgers Optræden er da også, trods Lidenskaben, præget deraf og af Ridderlighed (*Holgers Liv i Fængslet*):

Jeg tænkte med al Ære; jeg drømte med Tugt,
Som en Fugl om en Blomst i det grønne.
Kun Ulv spiller Kloen, naar Lammet er smukt;
Men Ridder bærer Sværd for de Skjønnne.

Et Håndkys (Min Læbe kun rørte den dejliges Haand; — da rødmed vel den fremmede Skjønnne). Men intet Elskovens Ord kom over hans Læber:

Hver Morgen, naar hun løste sin Fange af Baand,
Var hun selv som en Fugl i det grønne.
Hun smilede og sang, og hun rakte mig Haand;
Min Elskov var dog stum hos den Skjønnne.

At Ingemanns Optræden har været af samme Art, er sikkert. Selvfølgelig kan man ikke her nøjes med det almindelige Indtryk af Ingemann som Menneske, det er ikke Bevis nok. Men Scenen i Båden ved Capri og Fortællingen Den hvide Iris peger i den Retning, og et uomstødeligt Bevis derfor er Marias Omtale om ham som Der gute Bruder Bernhard.

Navnet er hendes specielle Navn til ham. Hun brugte det først om ham på Sumperne (31. Marts, to Dage efter at hun skrev de lidenskabelige Ord: O! Schmerz — meine Ruhe dahin!), og det gentages flere Gange. Det vilde hun ikke bruge, hvis hans Optræden havde været af en mere aggressiv Natur.

For Gloriant jeg bøjede mit Knæ for sidste Gang,
Og lydelig Gudsenglen i Hjertet mig sang.

Det er Ingemanns Stemning, som den blev efterhånden, efter at han havde taget Afsked, da han sad i sin »lille Kirke« i Frascati i Selskab med sine Tanker, de hellige Billeder og Lucies Portræt og fandt tilbage til sig selv. —

Også mellem Gloriant og Maria Bügel er der Forbindelse.

Gloriant er som Rm.s Valborg rank og skøn. — Vi ser hende straks med Slør, ligesom det straks om Valborg hedder: »— om Lokkerne Carnevalssløret — flagerer blufærdigt og tæt; »la monaca« derfor hun nævnes.« — »Røst! du herlige Røst! dybttonende Stemme!« som lyder for Holger Danske, allerede da han ser hende første Gang i Fængslet. 8. December ved det første Møde: »Schmidt und ich sangen: »God save the king«, »Midnattens Maane« etc. und mehrere. Ein herrlicher Wiederhall giebt die Töne drei doppelt zurück.«

Lige efter de to Digte, der har skildret Holger Danske (Glæden i Fængslet, Holgers Liv i Fængslet) kommer der to, der handler om Gloriant.

Det Skjønneste.

Til Rosengaarden gik jeg i Jomfruens Baand;
 Der stod Roser og Liljer paa Enge.
 Meer skjøn dog end Liljen var Jomfruens Haand,
 Naar Fingrene dansed paa Strengene.

Der nævnes stadig noget skønt i Naturen; derpå hedder det i tredje Linie: Meer skjønt dog var Jomfruens — efterfulgt i sidste Linie af: naar — — (V. 1 og 3) eller: end (V. 2 og 4): Liljer på Enge — Jomfruens Hånd; Småfugle — hendes Røst; Tiberstrømmen — Jomfruens bølgende Barm; Stjernerne — hendes tindrende Blik. — Umiddelbart derefter følger

Gloriants Pris.

Haand! du deilige Haand, som leged paa Strengel!
 Under dig bæved Strengene saligt og længe.
 Svimmel endnu
 Kommer min Sjæl dig i Hu,
 Haand! du dejlige Haand, som leged paa Strengel!

Naturen som Optakt er forsvundet. Men »det skønneste« prises også her gennem fire Vers parallelle med de tidligere: Hånd, Røst, Barm, Blik. De to korte Linier (3—4) giver Holgers Stemning (i det hele har Gloriant mindre selvstændigt Liv end Holger).

Derpå kommer det sidste Vers, forberedt, kan man sige, af to Digte:

Sjæl! du flyvende Sjæl, du kjærlige høiel!
 Du var i Haand og i Røst, i Barm og i Øie.
 Dig jeg endnu
 Kommer graahærdet i Hu
 Sjæl! du flyvende Sjæl! du kjærlige høiel!

»Røst! du herlige Røst! dybttonende Stemme!« Det er, som Ingemann endnu har Klangfarven af hendes Stemme i Øret. I det hele bærer Digtet i sjælden Grad Præg af noget erindret: »Aldrig den fangne Ridder kunde dig glemme«; allerede heri ligger Forsikringen om Erindringens Troskab. I hele »Holger Danske« findes der ellers kun eet Sted, hvor der er Tale om direkte Erindren: De græd ved mit Bryst bag Romas Port; — Det mindes jeg alle Dage (også om Gloriant). Men i dette Digt taler Ingemann ikke mindre end to Gange som den gråhårede Mand, der ser tilbage på sin Ungdoms Glæde: Svimmel endnu — kommer min Sjæl dig i Hu — Haand! du deilige Haand, som leged paa Strengel og Dig jeg endnu — kommer graahærdet i Hu — Sjæl! du flyvende Sjæl! du kjærlige høiel!

Sådanne direkte Udbrud vilde næppe forekomme, hvis der ikke lå noget personligt bag.

Af Virkelighedens Maria Bügel, som Ingemann opfattede hende, har han udeladt alt det, der ikke tiltalte ham, det han før havde formet Berengaria af, det stolte, foragtende og afvisende, endvidere alt, hvad der havde indgydt ham Frygt og gjort ham usikker, »det Vilde og Uopnåelige«. Og han har da samlet sig om det, der fra først af havde gjort ham glad.

Han huskede: i Mola di Gaëta, da han fortalte om Nina, Pigen, der blev vanvittig af Sorg over sin Elskedes Død. Hver Dag gik hun ud til Stenen, hvor hun sidst havde mødt ham, og spurgte Postillonen, om han ikke havde Bud med til hende. Hver Dag, til sin Død. — Det var Kærlighedens Styrke, og hun fulgte ham, hendes Øjne var blanke af Tårer.

Han huskede: i Neapel, da han havde fuldendt »Tasso«. Han læste sit Drama højt, om den ædle Digter, der forfølges af Miskendelsen og kæmper med sit syge Sind. — Hun græd som en himmelsk Engel, og det var hans Skæbne, hun følte sig ind i og levede med i.

Han huskede: i Sejlbåden fra Capri. Han havde lige fortalt hende Kong Haddings Eventyr, om Landet, hvor Vinterblomsterne gror og de døde Fugle får Røst. I hans Hjerte var der i det Øjeblik en Længsel efter den Verden, hvor Sjælen, der her må kæmpe med lave Tanker og onde Lyster, renses og lutres. Han så en Tåre glide ned ad hendes Kind; deres Sjæle var eet.

De to Gloriant-digte forberedte jo Lovprisningen af Gloriant's Sjæl. Derfor samler de sig i Linien:

Sjæll du flyvende Sjæll du kjærlige høie!

Men disse Ord om Gloriant genkalder i Mindet det, Ingemann skrev om Maria Bügel i Frascati: — — »At det rørte M., beviser mig hendes dybere fantastiske Længsel efter en høiere Verden.«

På Grund af dette Erindringsmoment synes man, at Billedet, trods det udviskede i Omridsene, står klart.

Gloriant er skabt af Maria Bügel som hun var i de Øjeblikke, da Ingemann og hun var eet i Stemninger, Ønsker og Længsler.

Men når disse Stunder, endnu så mange År efter, står så levende i Digterens Sind, skyldes det, at Baggrunden for og Betingelsen for denne dybe Samstemmen var »det Wilde og Uopnåelige«, der ved Samværet var kommet op i ham. Uden dette var Gloriant-sangene aldrig blevet til. —

Som man ser, er der ret nøje Overensstemmelse mellem de ydre Forhold og de to Mennesker i »Holger Danske« og dem i Virkelighedens Verden i Rom og Neapel 1818—19. —

Har man kunnet give mig Ret så langt, men også kun da, kan man følge mig et Stykke videre, til en Gennemgang af det mystiske Digt *Seierskrandsen*.²³

Krands fra Orientens Skove!
Liljebrev fra Ganges dybe Vove!
Jeg forstod din Blomsterrøst.
Laurbærkrands med Himalayaluften!
Krands med Virak- og med Myrrhaduften
Du med Oliebladet kom i Høst.

Krands fra Fredens Palmeskove!
Irisbue paa Bedriftens Vove!
Seierskrands med Perlers Skat!
Du var med den frommes Taarer badet.
Askens Due kom med Oliebladet —
Og mit Øie saae mod Ararat.

Sejerskransen rækkes Holger af Skøn Gloriant i Bamyas kort før Afskeden, lige efter at han har vundet sine store Eventyrsejre i Orienten, og før han begiver sig ud på sin Rejse mod Vidunderlandet. Men skønt der altså er en vis, ret løs Forbindelse mellem Digtet og Holgers Liv, står det fast, at det er den underligste Sejerskrans, der nogensinde er blevet bundet i Verden, der er den mest deciderede Modsætning mellem Overskriften og Digtets Indhold, thi dette er kun om Fredens Symboler; tillige er det ud fra Holgers Liv umuligt at få Mening i »Ararat« og »Irisbuen« (Regnbuen), thi hverken Holger eller Gloriant havde syndet eller handlet mod Himlens Vilje, så en Forsoning med Himlen her er meningsløs.

Måske er det muligt ad anden Vej at finde en Løsning.

Hvis man mener, at Ingemanns Tanker ved »Afskeden i Bamyas« (det næste Digt) har været ved Afskeden uden for Rom, ligger det nær at tro, at de også har været ved det, som står i umiddelbar Forbindelse dermed.

Op nu læser man her straks i Digtets Begyndelse: Krands fra Orientens Skove — Liljebrev fra Ganges dybe Vove! — Jeg forstod din Blomsterrøst. — Måske er der med Digtet tænkt på hint Brev, Maria skrev i Nocera få Dage efter Afskeden.

Hvad har Indholdet af dette været? Der er intet bevaret deraf, det lever kun i Dagbogens Ord: »In Nocera an BRUDER BERNHARD geschrieben. Men den energiske Måde, hvorpå Brodernavnet er fremhævet, må betyde noget, betyder vel, at hun erkender ham som Broder, kun Broder, altså at hun har kæmpet sig frem til Resignation, har vundet Sejr over sig selv.

Liljebrev fra Ganges dybe Vove — jeg forstod din Blomsterrøst. — Vi har gennem Rm. set, at Ingemann i den første vanskelige Tid for at gøre sig forståelig har talt gennem Symbolet De hvide Iris (paa Capri), de Blomster af himmelsk Frø, der står højt oppe på Bjerget i Himmelluft, »Glæden, som bliver«. Vil man have at vide, hvad Lilien ellers betød for Romantikerne, kan man gå til Atterboms *Blommorna*; Neckliljan siger: »Hvad dig just som makt förnämst är gifvet, — är, att kunna skjuta allt tillbaka, — allt, hvaraf din sjelfhet återtonas, — allt, som ej är himmelens begär«, og Liljan: »Vet du, hvarför Liljans hjerta klagar? — Ack hon minns de fordna oskuldsdagar, — då hon stod på Gihons* ambrastrand: — Edens luft, den skära, balsamljufva, — var min boning, och en turturdufva — sjöng bredvid mig i orangelunden, — om en andekärleks rena brand.«

Ingemann med hans Hang til Symboler og Mangel på Evne til at tale ligeud, har sikkert flere Gange end på Capri benyttet Liljen til at sige sin Mening om Resignation, om at opgive sig selv, undgå Verdens Smuds (»Dalens Hede«), rense sin Tankegang (»Bjergets rene Luft«), søge den hvide Kærlighed.

I nogen Tid havde Maria Bügel nu hørt Muldyrenes skarpe Trav mod Landevejens Sten, set Milepæl efter Milepæl, By efter By svinde

* En af de fire Strømme i Paradiset.

på deres »Flugt«, som hun kaldte det, bort fra Rom og Bernhard Ingemann (»sådan som Fruen vilde reise — uden Ophold til Wien og Berlin — kunde Ingen reise, som ønskede at see andet end Landeveie og Kroer. — Jeg rev mig nødig løs fra de kjære Tvillingsøstre, de saa vemodigt tilbage fra deres Flugt, som de kaldte det«),²⁴ set på Moderens bestemte Ansigt (»Moderen var glad, at hun kom paa Farten og blev os qvit«²⁴), og der er kommet en Følelse af noget Uafvendeligt over hende.

Men mest har dog Ingemanns Ord fra før virket. Nu, da hun ikke så den Elskede mere og vidste, at hun ikke skulde se ham mere, har hun kæmpet en sidste Kamp med sin Kærlighed og overvundet den; og da har hun skrevet Brevet til Ingemann i Nocera om sin Resignation, om at hun opgav sit eget og bøjede sig for det, der var Himlens Vilje, han skulde være, og var, *hendes gode Broder Bernhard*.

Det Brev har i Ånd og Tone stået »Liljen« så nær, at de to, Brevet og Symbolet, har dannet nære Idé-Associationer, så Ingemann nu ved »Afskeden i Bamyas« kan udbryde med Tanken henvendt på Brevet: Liljebrev fra Ganges dybe Vove! — Jeg forstod din Blomsterrøst.

Men let havde Sejren ikke været: Seierskrands med Perlers Skat! — Du var med den frommes Tårer badet. Det har været Marias Tårer, der er faldet på Brevets Blade, eller den Sorg, der er gået igennem det.

De øvrige Symboler i Digtet er der for at fremhæve »Liljen«: Laurbærkrands med Himalayaluften, Tonen må lægges på det sidste, Himalaya er »Himmelluftnings grønne Vang«, der stod Laurerne som den hvide Iris i »Bjergets den rene Luft«; Krands med Virak- og med Myrrhaduften, — de brugtes ved Offertjenesten, og Ingemann havde selv mærket dem ved Messen; Palmebladene, de kom fra Fredens Skove; — altsammen Blomster, der passede symbolsk som Seierskrans om den resignerende Maria Bügels Pande.

Men ind i disse Symboler er der flettet gammeltestamentlige Billeder: Irisbue på Bedriftens Vove! — Arkens Due kom med Olivebladet — og mit Øie saae mod Ararat (forberedt ved: Du med Olivebladet kom i Høst); Billeder, der ikke før har været forklaret, men som måske ad denne Vej kan finde en Løsning.

For den fromme, trofaste og barnlige Ingemann har det en Tid ved denne Kærlighed været, som om han var løst fra Forening med Gud, det var som Syndfloden. »Og Gud saae Jorden, og see, den var fordærvet. Da sagde Gud: »Men see, jeg vil føre Vandfloden over Jorden til at ødelægge al Skabning.« Og ikke blot sig selv havde han at være bekymret for, han havde også bragt »det Vilde« frem i den unge Piges Sind, det pinte ham. Da, en af de første otte Dage, da han endnu var så oprevet, at han ikke førte Dagbog, er Brevet fra Nocera kommet; hun har fortalt sin Broder Bernhard om den Sejr og Fred, hun har vundet over og i sig selv. Og på ham har det virket, som om en Forbandelse var taget bort, Brevet kom som Duen med

Oliebladet; som Noah ud over Syndflodens Vande skuede hen på Ararat, følte han i al den Ustadighed, Uligevægt og Selvforagt, der fyldte ham, Håbet dukke frem om, at alting måske dog engang kunde blive godt. — »Og Gud sagde: »Min Bue har jeg sat i Skyen, og den skal være et Pagtens Tegn mellem mig og eder.« Nogen Tid derefter var Bernhard Ingemann forsonet med sig selv og sin Gud. —

Denne Forklaring på Digtet er muligvis rigtig, muligvis gal. Jeg udgiver den kun for en Gisning, der hviler på en Gisning (Brevets Indhold), så får man antage eller forkaste den, som man vil.

Men Hovedresultatet af hele denne Undersøgelse: den nære Forbindelse mellem Gloriantsangene og Ungdomsmindet, håber jeg kan stå for Kritik. —

Som det vil erindres, steg den Tanke op i Ingemann, da han og den »vemodig drømmende Jomfru« stod i Sejl båden og stirrede mod Capris svindende Kyst, og han så Tåren glimte i hendes Øje:

Taaren, som rulled i Bølgen, hiin Draabe i Havet, skal atter
Skjøn af Erindringens Dyb som en kostelig Perle fremdrages.

Da tænkte han på Livet hisset. Men allerede nu, 17 År efter, er Forvandlingen sket.

Dog ikke blot af Tårerne, også af Marias Smil og den Glæde, det — trods Smerten — skabte i den unge Bernhard Ingemanns Sind, er Perlen blevet dannet.

Og Perlen hedder Gloriant-sangene.

STEMNINGERNE FRA ÅRENE FØR, LYKKEFØLELSEN NU OG HÅBET OM FREMTIDEN

Interessantest, når vi søger at finde Sammenhæng mellem Livet og »Holger Danske«, er det dog, at man, når man følger »Holger i Norden (og Østen)« og »Gjenoplivelsen«, vistnok deri kan finde Ingemann, hans vekslende Stemninger fra Årene før, hans Håb for Tiden og hans Tanker om Fremtiden. Det var jo det, hans Sind var fuldt af, og det er derfor ikke underligt, om han, den udprægede Lyriker, når han skildrede Holger Danskes Liv og Oplevelser, kom til at gengive sine egne Stemninger og Følelser, sikkert næsten altid ubevidst.

Efter Slaget i Ronceval kommer Længselen efter Danmark over Holger. Han beder om og får Orlov. Snart er Sejladsen endt:

Hvor Holger leged med Hund og Kat,
Der sprang jeg i Land med min Vaabenhat,
Og Brynjerne buldred i Skoven.

Mig fulgte tre Hundred Kæmper i Jærn;
De bar Landsen i klirrende Handske.

Her har vi den Tid, da Ingemann »red Sommer i By med Danmarks Helte«, den Tid, da han med sine første historiske Digtninge var med til at føre Holger Danske tilbage.

»Og de Danske blev lystige til Mode. De bar Holger Danske trofast i Favn til Tronen.« På samme Måde hyldedes Ingemann ved den Begejstring, hvormed Romanerne modtoges 1820'erne igennem.

Men Holger har Fjender. Han er ikke eneherkende i Landet; også Offerpræsterne har Magt. Da han engang hører Trællene jamre i Lunden, bliver han bister i Hu, drager sit Sværd, gør lyst i Lunden og nedslaaer Templet. »Mit Korsbanner vajed i Lunden«. En Nat noget senere står han i Kongsgården. Da viser sig for ham en Kappelmand, formummet, men Holger kender ham vel, det er Odins Præst. Denne søger at true ham til at forlade Landet; men Holger drager sit Sværd og overvinder ham og de to andre Præster, der pludselig stod ved hans Side.

Den Grundtvig-Ingemannske Retning havde så langtfra været eneherkende i dansk Åndsliv; Heiberg og hans Tilhængere (og til disse henregnede Ingemann P. Hjort, trods hans Protest), var mægtige. Denne Retning var, mente Ingemann, negerende og kristendomsfjendsk, næsten udansk. På et Punkt var den omtrent enerådende: inden for Kritikken, og her virkede den kun destruerende (anderledes kunde Kritik jo forresten ikke virke på Digtningen). Gang på Gang angreb den ham og pinte ham, og derfor (vist mere end fordi den pinte andre), blev han »bister i Hu« og gjorde lyst i Lunden ved sit »Huldrefelttog«. Han sejrede (mente han selv), og Fjenderne lod ham i Fred.²⁵

Holger Danskes Kamp under Korset havde været ført med åben Pande (*Holger Danskes Mærke*), men Offerpræsten havde været en »formummet Skælm«. — På samme Måde havde Ingemann kæmpet, idet han sagde Ingemann til, hvad der var Ingemanns; men Fjenderne (undtagen Heiberg) havde stadig dulgt deres Åsyn og Navn og skrevet under Navneskjul, noget af det, Ingemann hadede mest; Gang på Gang angreb han Anonymitet, stærkest ved det (S. 13 anførte) Notat i Expectorations-Bogen (⁹/₂ 1829): »Anonymitet ved kritiske Skrifter og især ved Bedømmelser over navngivne Forfatteres Værker er en uretfærdig Banditmaske, som ingen Regering burde tillade. Liigheden i den aandelige Kamp er derved ophævet. Angriberne har en Overvægt, som ingen Vaaben kan beskærme imod.«

Efter Kampen med Offerpræsterne er Holgers Sjæl delt: han elsker de grønne Kyster, men længes dog bort (*Holgers Bortreise*). Til sidst brænder Jorden under ham, thi:

Nordens Aand var i Live,
Men Dansken mig ei forstod.

Endnu klang Piben og Trommen
I Offerlunden med Gru;
Hjem var min Sjæl ei kommen:
Her var mig for mørkt endnu.

Således konstaterede også Ingemann i 1830'erne, at hans Landsmænd ikke forstod ham. For de Billeder fra Fædrelandets Fortid, hvormed han havde tænkt at bidrage sit til Folkeåndens Genoplivelse, var der ingen Interesse mere.

Så drog Holger da bort. Ingemann vidste, hvad han skulde søge: Livsstrømmens Kilde; og han vidste, hvilken Vej han skulde drage ad: da Ingemann lidt senere ved Solopgang hilste Solen, der spredte Guld på Sky, bragte den ham Hilsener:

Den hilser os endnu saa smukt
Fra Edens Morgenrød,
Hvor Træet stod med evig Frugt,
Hvor Livets Væld udflød.

Den hilser os fra Livets Hjem,
Hvor størst Guds Lys oprandt
Med Stjernen over Bethlehem,
Som Østens Vise fandt.

Solens Vej, det skulde være Holgers Vej. Når han drog ud fra Sjælland, skulde han stævne til det hellige Land og derfra gennem Østerlides Eventyrlande nå frem til Paradiset.

Da Holger i Bamyas har taget Afsked med Fyrst Carvel og Skøn Gloriant, kommer det Øjeblik, da han gør op med sig selv og sin Fortid. Det sker med Monologen *Holgers Farvel til hans Tid*, den Sang, der indleder »*Gjenoplivelsen*«.

Fra Holgers Bryst trænger sig frem et Farvel. Alle Vegne lyder det: mod Syd, mod Nord, mod Himalaya, på Bjergets Sti, i Tågers Dal. Der er Sorg og Smerte i hans Stemme, det klinger som hist på Ronceval, da Roland i Dødskval stødte i Hornet. Det er som alle Tråde brister, der binder hans Sjæl fast til Verden. Thi hvad gælder Farvellet? Det gælder alt, hvad der før har fyldt hans Sind, hans rige Ungdomslyst: den store og skønne Tid, Karl og Ridderskabets Flor, Jomfrusang og Ridderdyst. — Holger så kun tilbage, og Livets Lyst bortklang.

Også Ingemann havde set tilbage, »en Digter, der mere stirrer tilbage end frem i Tiden«, havde han kaldt sig (Brev af ²⁸/₄ 1835). At genskabe den store, skønne Fortid, det havde været hans rige Ungdomslyst. Men det var ikke blot Folket, der havde mistet Interessen for hans Skildringer, han selv var jo også efterhånden blevet træt af det, der før havde fyldt ham (flere År, før han holdt op med sine Fortidsbilleder). Dog nu lyder Afskeden bestemt (otte Gange gentager Holger sit Farvel), Farvel Kong Valdemar og Ridderskabets Flor, Farvel Jomfru Inge og Karl af Rise. Og Afskeden blev definitiv. Men den smertede. »Det var som alle Traade brast, — der bandt min Sjæl til Verden fast.« »Hvad min egen Virksomhed angaar, da er den nær ved at gaa i Staa« (²⁹/₈ 1836).

Da Holger har gjort op med sin Fortid, vender hans Tanker sig naturligt til Nutiden, og han spørger:

Er alt Bedriftens Dag forbi?
Har Seirens Ørn min Hjælm forladt?
Og sjunger Livets Fugl Godnat?

Bortfor en Slægt med Heltery,
 Som Blad i Skov, som Glimt i Sky?
 Blev Glandsen Skin — det store smaat?
 Og Verden gammel — Livet graat?

I det andet og tredje Spørgsmål taler måske den 47-årige Ingemann, hans Værker vandt nu aldrig Sejre mere som tidligere, og nu, da der intet var, der fyldte ham, følte han sig gammel. Det være nu, som det vil; Genskinnet af Ingemannske Stemninger og Følelser i 30'erne overfor hans Samtid mener jeg er ret klart i ovenstående Vers: Hvordan er mine Landsmænd nu? Vil *de* være i Stand til at udføre nogen Bedrift? Er ikke alt det store blevet småt? Verden er blevet gammel med al den Forstandsklarhed og Snusfornuft. Hvor er den friske Poesi? Livet er gråt, kun Interesse for Politik og praktiske Sager, Statsøkonomi og Tjeningen- penge; »Livets Kødboller!« — »De travle Patrioter!«

Da lyder *Holgers Sang om Livet*. Døren til Højsalen i Ingemanns Poesi åbnes.

Denne og »Holgers Farvel til hans Tid« er så forskellige som Solglans og Tusmørke; og dog er der nær Forbindelse: første Linie: »Jeg så kun tilbage. Mig Livets Lyst bortklang«, viser direkte tilbage på »Holgers Farvel«, og i dette er der flere Spørgsmål, der først skal få deres Besvarelse i »Holgers Sang om Livet«. Tillige viser næstsidste Vers:

Endnu min Kind var brun og rød:
 Endnu var ei min Ungdom død.
 Mit Haar var gult, min Pande glat —
 Endnu sang Holger ei Godnat

med sin forhåbningsfuldere Stemning frem.

Jeg saa kun tilbage. Mig Livets Lyst bortklang;
 Da toner mig i Sjælen saa trøstelig en Sang:
 Se frem, men ei tilbage! — Hvad Hjertet attraar,
 maaske dog engang under Solen du naar.

Det er stadig Ingemann, der taler: Midt i hans Kvide har der pludselig (Mærk Semikolon efter første Linie, ikke Punktum!) i hans Sjæl lydt som en Sang: Opgiv din Sorg over, at Danmarks Fortid er gledet væk fra dig, og over det triste i Nutidens Danmark, *se frem!* Stol på Fremtiden, lev i *den*, måske vil du opnå det, som du ønsker for dig selv og dit Folk.

Lad Bølger bortrulle! Lad Løvet flagre hen!
 Rask bruser dog Strømmen, frisk Skoven staar igjen.
 Lad Solen formørkes og Maanen tage af!
 Dog Sol og Maane stiger fuldkarsk over Hav.

Lad rulle det svundne i Tidernes Elv!
 Det Liv, der ei bortfarer, er Sjælen dog selv.
 Har Sjælens Liv ei Ende, saa er der ingen Død,
 Og vi er dog saagodtsom i Paradiset fød.

Lad Naturen kun visne, den fornyr sig stadig og er stærk. Lad Årene kun gå og Alderen komme, Sjælen vil altid leve, og hvad betyder, i Sammenligning dermed, de få År på Jorden! Intet, vi er så godt som i Paradiset født. (Den sidste Linie peger i særlig Grad hen på Ingemann, thi den vilde slet ikke passe i Holgers Mund; efter at han har vundet Udødelighed, henlever han jo sin Tilværelse på Morganas Ø, undtagen når det er Tid, at han skal vende tilbage til sit Land.)

Ved Ordet Paradiset ledes vi da ind i det næste Verspar.

Der springer en Kilde ved Livstræts Rod:
I Verdenshavet strømmer Udødeligheds Flod,
Og Havet ei ældes, og Jordens grønne Ø
Hver Sommer staar forynget i livsgrønne Sø.

Een Draabe kun af Kilden, hvor først den udsprang!
Een Blomst kun af Grenen, hvor Livets Æbler hang!
Og Haaret aldrig graaner, og Sindet bli'r ei tungt,
Men Hjertet gløder evig lyksaligt og ungt.

Disse to Vers er parallelle med de to tidligere.

Men Blikket er udvidet: det er nu ikke længere den sjællandske Natur. Vi er i Tankerne i Paradiset, vi ser med Holger Livskilden, der gør, at Verdenshavet aldrig ældes, og Livstræet, der holder Verdens Ø evig grøn.

Blikket er udvidet: det er nu ikke kun det enkelte Menneskes Udødelighed, der tales om. Som Verdens Hav og Jordens Ø skal også det danske Folk være evig ungt. Holger vil frem til Livskilden; da er han udødelig, da vil den danske Folkeånd aldrig dø, da vil de bedste Egenskaber ved det danske Folk leve evigt.

Fra at være et Digt med religiøs Tone er »Holgers Sang om Livet« gået over til at blive et Digt med nationalt Præg, omend religiøst forklædt (men hvor kunde vel Ingemann lægge Udødelighedens Flod andetsteds end i Paradiset!)

Næste Vers bør sammenstilles med første. De to første Linier er en Modsætning til Stemningen: Jeg så kun tilbage:

Hvor Livskilden springer, didhen staar min Hu.
Hvor Livstræet blomstred, der blomstrer det endnu.

Derpå med omtrent de samme Ord som før:

Se frem, men ei tilbage! — Hvad Sjælen attraar,
Maaske dog engang under Solen du naar.

Linierne gentages, fordi de er Grundstemningen i Digtet. Taget Ord for Ord er der kun een Forskel: »Hjertet« i første Vers og »Sjælen« i sjette. Men deres Plads i Digtet giver dem forskellig Værdi: da de først lyder, er de den store, glade nye Tanke, der pludselig er falden i Sjælen; da de anden Gang toner, falder de med mere Vægt og Bestemthed, thi nu ligger der Vilje bag, fremad!

Så slutter Holger sin Sang:

Men naar under Solen ei Sjælen, hvad den vil —
Saa er der andre Sole og andre Stjerner til.
Og slukkes alle Sole og Stjerner engang —
Dog Livets Kilde springer, hvor evig den sprang.

I første Vers havde »måske« noget Indhold, Tvivlen og Usikkerheden fra den forrige Stemning kan ikke straks fordrives. I næstsidste Vers gentages det, men svagere. Og så kommer de sidste Linier, der med deres betagende, voldsomme, svimlende Fremtids-Tro ganske knuser den Antydning af Usikkerhed, der var i det »maaske«.

I nær Forbindelse med disse to Sange står den, der følger umiddelbart efter, *Det lukkede Land*:

Holger er nu i Landet, hvor Solen står op; frem rider han; han hører Bøflens og Panterens Røst og Brøl fra Sjakalen og Tigeren. Men lukt er Landet, hvor Lammet leger med Løvens Klo og Kiddet ved Parderens Side. En Nat ved Fjeldets Fod drømmer han: Det er, som han stod ved Verdens Ende, ved Jordlivets yderste Kyster.

Da braged det over Fjældet med Lyn
Og spaltet syntes mig Bjærgemuren:
Et Glandshav blænded mig Sands og Syn —
Forklaret var Verdensnaturen.

Jeg stirred ind i et fremmed Land;
Dets Herlighed har i Verden ei Lige.
Jeg saae, hvad Læber ei nævne kan
Og Tunger ret aldrig udsige.

Et Glimt, lig Tankens Lyn i mit Sind —
Et Blink — og Glandsen var atter slukket.
Eet Blik kun i Paradishaven ind —
Et Nu kun — og Fjeldet var lukket.

Mig syntes, jeg saae i det ene Blink,
Hvad tusind Liv skulde aabenbare.
Mig syntes, jeg saae Cherubens Vink;
Mit Liv han vilde bevare.

Mig syntes, jeg vidste hvor Kilden flød
Med Blomst af Urten, som groer mod Døden.
Jeg vaagned ene. Min Hingst var død.
Frem gik jeg mod Morgenrøden.

Efter at Ingemann havde givet Udtryk for sit nye, faste Fremtidshåb, gled Tankerne naturligt tilbage til det Øjeblik, da dette Håb opstod i hans Sind, Septemberdagen, da han vandred i de dybe Dale mellem Nattergale, og denne lykkelige Stund gav han da Genskinnet af i denne Holgers tredje Sang (allerede i Ordene: Da toned mig i Sjælen så trøstelig en Sang, havde han jo været inde derpå.)

Når da Holger i et Glimt ser ind i Paradiset, er det »Tankens Lyn«, der slår ned i Ingemanns Sind om Folkeånden, og når Holger synes, han i eet Blik ser, hvad tusind Liv måtte åbenbare, og hvor

Livets Kilde vælder, da er det kun andre Ord for den samme Stemning, som Ingemann dengang jublede ud med Verset:

Det var som Verdens hemmeligste Drømme
 Dukkede op med Røst af Tonestrømme.
 I de dybe Dale
 Nævned Nattergale
 Vældet, som min Længsel kan husvale. —

Disse tre Sange har altså, hvis man går ud fra de til Grund liggende Stemninger og Begivenheder i Virkeligheden, følgende Orden: »Holgers Farvel til hans Tid«, »Det lukkede Land«, »Holgers Sang om Livet«, repræsenterende »Opløsningen« i Midten af 1830erne, Gennembruddet i September 1836 og Afklaringen i Efteråret derpå.

Da vi her er ved et nyt Stadium, er det vel Tidspunktet nu at få fastslået Ingemanns Stilling.

Der var i Ingemanns Liv to bærende Ideer: den religiøse og den nationale.

Det religiøse har, så vidt man kan se, aldrig bragt Splid og Tvivl i hans Sind. Ikke således at forstå, at der ikke også på dette Punkt var Udvikling hos ham; det var der. Men Grunden har vel været, at der mellem Kristendommens Idé og hans Sind var så stor Overensstemmelse, at religiøse Kriser udeblev.

Den anden store Idé derimod, den nationale, hans Forhold til Fædreland og Folk, har Gang på Gang voldet ham den største Uro og sat ham i stærk Gæring. Der er næsten ikke den Følelse, der ikke i Tidernes Løb er sat i Bevægelse hos ham ved Tanken om Land og Folk, og sent kom det Tidspunkt, da Forholdet gik helt i Lave.

Den første Krise var i 1814. Ingemann havde jo selv taget aktiv Del i Forsvaret (1807) og havde sikkert ventet Kamp til det yderste (Se dem, du har tilbage — de blusse ved dit Navn, — vil for din Hæder drage — med Lyst i Dødens Favn.) Så blev Freden sluttet, mens Fjenden endnu kun stod i Holsten, — og Folket levede sorgløst og letsindigt som før. — Da skrev Ingemann *Til Fædrelandet* (Marts 1814), et Digt, så bittert (og uligevægtigt), at Ingemann, der dog ellers ikke var kritisk med sine Ungdomsposier, aldrig udgav det, og først omtrent 50 År efter at det var skrevet vilde lade det komme frem (i *Levnet*s bogen*):

Tilhyl dit Aasyn, Dana, synk i Jorden
 af Blussel ved den Yngel, du har fød!
 Den gamle danske Aand er flyet fra Norden,
 selv Skjændsel farver Trællens Kind ei rød:
 han sover i sin Lænke — Himlens Torden
 ei vækker ham, thi han er — sjæledød;
 O ryst ham, Jord! O, ryst ham, Mørkets Magter,
 og knus ham! hvis han ei sig selv — foragter.

Snart, Dana! er saavidt det med dig kommen,
 du om *den sidste Daner* lede maa
 og over dine Sønner fælde Dommen,
 forbande dem — og selv til Graven gaa.

* Digtet findes i Den Galskjøtske Msk.samling. Ingemann har selv med Blyant i Margenen skrevet: Til mit Levnet.

Vanhelliget har Slaver Helligdommen
og vovet fræk selv Harpens Stræng at slaae
og prise Freden, Feighed dem har givet,
da de med Æren købte Trællelivet.

Fordømte Yngel! som paa Graven dandser,
og jubler høyt selv i Forbandelsen
og Fædrelandets Skjændselsstytter krandsen,
at I kan mæske Jer i Roe igjen!
Omsmed kun eders Fædres gamle Pantser
til Lænker og til Aag! dands lystig hen
og syng og fryd Jer kun ved Fredens Glæder.
Hør! Helved leer og fryder sig med Eder!

Styrt did! hvis ei I atter Jer vil hæve,
ei Jord, ei Himmel føle vil jer Savn:
lad døe for evig da, hvad ei vil leve!
lad slettes ud selv gamle Danmarks Navn!
en Røst skal over Gravene dog svæve
og ryste Aadlerne i Jordens Favn;
den raaber: „Vee, Vee over Hver, som standet
paa Danmarks Grav og ei dets Mord forbandet!

Den anden Krise er den, der er skildret i dette Arbejde. Den er en langsom Forvitring af Forhåbninger og Idealer (derfor så meget farligere!) og bevirker, at Ingemann til sidst står rådløs, uden Evne til Hengivelse i sin digteriske Virksomhed; Vinen var løbet ud af de gamle Læderflasker.

Da kom altså den nye Oplevelse og Afklaringen. Men hvor forskellig var ikke Ingemann i Efteråret 1836 fra Ingemann i de første Sorø-år! Dengang havde hans Bestræbelser været rettet udad, i Indledningsdigtet til »Valdemar den Store og hans Mænd« har hans Røst både advarende og opæggende Klang. Han er den nationale Forkynder, som Grundtvig (om end uden hans Kraft). — I »Holger Danske« derimod er Præget af Inderlighed det stærkeste; hvor stor Forskel er der ikke på de nævnte Indledningslinier og *Hilsen til Frænderne*:

Vær hilset, mit gamle Fædreland!
Du kender mig vel ei ganske?
Engang jeg var en navnkundig Mand;
De kaldte mig Holger Danske.

Digtet er vendt indad, er på sine Steder som Digterens Enetale, Ingemanns mest subjektive Værk i den mest afklarede Form.

Den anden Hovedforskel mellem dengang og nu er følgende: I 1820erne er Digterens Tanker vendt mod Fortiden, fra den skal Fornyelsen komme, Nutid og Fremtid har kun Værd bestrålet af dens Lys. I 1836 er Ingemanns Blik rettet fremefter mod Fremtiden. Han søger ikke at skabe Forbindelse fra Fortid med Nutid (og Fremtid), men han har Forbindelsen: Fortid, Nutid og Fremtid er ved de stærkeste Bånd knyttet til hinanden, Folkeånden.

(Derfor er det ikke rigtigt, som man hidtil altid har gjort,* at

* Bl. a. jeg selv (i Ingemanns Barndom i hans Digtning. Edda XVI). Når mit Syn på Ingemann i denne Tid på væsentlige Punkter adskiller sig fra den, jeg dengang gav (S. 170—173), skyldes det dels de nu fremdragne Papirer, dels en fornyet Undersøgelse på Grundlag af dem.

fremstille »Holger Danske« som Afslutningen på de historiske Digtninge, med Særpræg ganske vist, men dog hørende til denne Periode, Nej, den er ikke det Sted i Sandklitterne, hvor Åen forsvinder. Den er den storslåede Indledning til en ny Periode.)

Netop ved denne Tid havde Grundtvig skrevet²⁶: »Der gives i Menneskeslægten, ligesom vel i enhver udmærket Enkelt-Mands, Levnets-Løb visse fortvivlede Øieblikke, da Intet er urimeligere end *Haabet*, saa *Dets* Gjenfødelse er allerede et stort Mirakel, ja vel i Grunden større end *Dets* Opfyldelse.«

Dette »Mirakel«, (som Grundtvig kendte så godt fra sit eget Liv), var nu sket med Ingemann. Han havde fået en urokkelig Tro på den nationale Vitalisme (og givet den det skønneste Udtryk i »Holgers Sang om Livet«). Nu behøvede han ikke længere at søge Opmuntring hos Grundtvig, nu havde han selv hans »as-odinske Seiershaab og Thors-Fortrøstning«. Og skulde end Skuffelserne komme og År gå efter År, Håbet forsvandt aldrig. —

Ravnen fløj med sine hæse Skrig bort over Sorø Skove. Svanen sejlede frem og lagde sig ved Søens Bred. —

Vi følger atter Holger på hans Eventyr.

Da han har nået og drukkert af Udødelighedens Kilde, går Rejsen videre. Han hejser alle Sejl, kyler Roret væk og betror sig til Havet. Han lider Skibbrud og når, svømmende på Masten, til Avalun, Morganas fortryllede Ø.

Her lever han, glemmende alt, hos Morgana, Poesiens Fe (»det var, som Naturens den hemmeligste Drøm — var malet den skønne i Øjet«) sammen med Oberon, »hin Hjerterigetets Drot«, og Titania, »Synernes Dronning«.

Det, der fylder Holgers Tilværelse her, er Poesi, snart *Alfespøgen*, når Oberon sætter Hornet bagvendt for Munden og det bliver broget i Lunden (men: »Slet ingen de saared i Gækkenes Land«), snart, og oftest, *Alfepoesien*, der rører og fylder Hjertet og gør Naturen levende.

Sjælen i alt er dog Morgana; fra hende stammer Lykken, hun bringer Fred: Oberon og Titania raser mod hinanden, »da er der Storm i Naturens Bryst« (»Festen paa Avalun« V. 2); Morgana kommer, »da er der Fred i Naturens Bryst« (V. 4 tilsvarende Linie).

Hun har den vidunderligste Indflydelse af Fred og Samling på Holger (*Hvilen hos Morgana*):

Det var Fred foruden Lige; det var en lyksalig Ro;
Det var Hvile, det var Stilhed, som vi hørte Græsset gro.
Det var, som Alverdenspulsen i mit eget Hjerte slog;
Det var, som Naturen aanded, naar hun salig Aande drog.

I hvert Ord fra hendes Læbe aanded Sjælen af en Tid,
Med den store Aandens Vilje, som udpræges i dens Id.
Hvad de tusind Slægters Sjæle efterstræbe ubevidst,
Blev en Tankesol af Straaler, som udvælded af en Gnist. —

Efter at Ingemann i »Holger Danske« havde givet en Genspejling af sine Stemninger i Årene forud, sit fjerne, men sikre Håb og der-

igennem af sine Stemninger i Nutiden, var det naturligt, at hans Tanker gled hen på den nærmeste Fremtid. Når Holger »drømmer« på Avalun, thi Folket kender ham ikke endnu, har vi her Digterens Opfattelse af den Ventestund, der nu kom og vilde vare, til Storhedstiden oprandt.

Morgana er Poesiens, nærmere bestemt: Ingemanns romantiske Poesis, Fe.

Netop ved denne Tid (⁷/₁₀ 1837) udtaler Ingemann sig klart om det centrale i sin Poesi,²⁷ Udtalelser, der får så meget større Vægt, som også hans nære Åndsfrænde, Atterbom, underskriver dem: Poesi har kun Værdi, hvis den besjæles af Ideen, er »himmelsk Symbol«, »Kærlighedens malede Selvbillede«. Det ydre er i sig selv uden Betydning, kun i det rige Indre findes Sandhed. »*Sinnenas* verld förintat, men *Sinnets* går fram i dess ställe — såsom allena sann«. Den er gennemtrængt af Dybsind, Følelse, Fantasi og Kærlighed (Kristendom). Det, den søger, dens Endemål, er »Opløsning af al Kamp og Dissonants i Endeligheden i en eneste over Endeligheden udgående Grundaccord.«²⁸

Denne Stemning, denne dybe Fred og Harmoni, besjæler netop Holger i *Hvilen hos Morgana*. Men derpå, efter de ovenfor citerede to Vers, brydes der brat af (Versene havde haft fire Linier, nu står der kun de to), og der siges med Vægt:

Og jeg så, hvad selv jeg vilde; hun blev Storhedstankens Tolk,
Som udfolder sig til Klarhed i mit Liv og i mit Folk.

Disse to Linier er snarere Ingemanns end Holger Danskes. Der er altså Forbindelse mellem Poesien og Ingemanns Fremtidshåb, Genoplivelsen. Holger og Morgana er det danske Folk og den romantiske Poesi i Ventestunden.

Morgana blev »Storhedstankens Tolk«. I og ved Poesien frem for alt andet mente Ingemann at Storhedstiden kunde forberedes. Det lyder af lidt, navnlig når vi tænker på Grundtvigs vældige og rige Virksomhed samtidig i samme Sags, Genoplivelsens, Tjeneste, men forståeligt bliver det, når vi husker på, hvad der for Ingemann var den romantiske Poesis store Mål: »Opløsning af al Kamp og Dissonants«.

At Ingemann havde troet på Poesiens vidunderlige Magt, viser et noget senere Digt (fra ca. 1844): *Fuglen paa Egegrenen*:

På den bladløse Eg sidder en Fugl og synger.

Den synger om Egens livsglade Aar
Og om dens mægtige Dage;
Den mener, Sangen om Liv og Vaar
Skal trylle Livet tilbage.

Den synger om Egens dybe Rod
Og om dens herlige Krone:
Den troer, hvis Egen Sangen forstod,
Den grønnedes ved hver Tone.

Ganske vist, Ingemann havde dengang lidt nye Skuffelser, og Fuglen var en vanvittig Tåbe, at den troede på Sangens Mirakler.

Men der havde altså været en Tid, da han troede på Sangens Mirakler. —

I Digtet vender Holger Danske tilbage på Morganas Bud, thi nu er han rustet:

Jeg havde set paa Morganas Ø
Til Bunds i Naturens Sjæle,
Og hvad der i Verden aldrig kan dø,
Fik dybest i Hjertet Mæle.

Det kaldte mig til udødelig Færd,
Paa Verdens Øer og Have,
Med Haand og Tunge, med Aand og Sværd,
Trods Tidens Orme og Grave.

I Virkelighedens Verden skulde der gå mange År, inden det, Ingemann vilde regne for Genoplivelsen, kom. Men forunderligt er det, at netop ved den Tid, da han skriver sit Digt i Sorø, forberedes de Begivenheder, der skulde give Anledning til, at Ingemann så Holger Danske: Nis Lorenzen indgav sit Forslag om dansk Retssprog i Nordslesvig, Flor red på sin norske Hest rundt og fandt og uddannede Talsmænd for Danskheden, Udgivelsen af »Dannevirke« forberedtes, Orla Lehmann foreslog på Trykkefriheds-selskabets Generalforsamling at udvide dets Virksomhed til Nordslesvig, og Hertugen af Augustenborg udgav som »formummet Skælm« sit Skrift »Die Erbfolge in Schleswig-Holstein«. — Og få År efter (²⁰/₁₂ 1842), i de bevægede Dage efter at Hjort Lorenzen havde talt og var vedblevet at tale Dansk, lød Holger Danskes Navn i den slesvigske Stændersal: Dänenfresseren Advokat Güllich udbrød, at Kejser Friederich skulde stå frem af Kyffhäuser Bjerget og hænge sit Sværd på den visne Gren (Slesvig), der da vilde blomstre og overskygge Verden. Men Nis Lorenzen svarede hertil, at da vilde også Holger Danske vågne, og der vilde blive en Kamp, som der aldrig før var set Mage til.

HARMONI-TIDEN

MORGENSANGENES TILBLIVELSE

De Digtninge, der først og fremmest præger de følgende År af Ingemanns Liv, er hans *Morgen- og Aftensange*.

Morgensangene er først digtet til Asylbørnene i København. Derfor har vi Lucies Ord (6. Aug. 1837): »Bernhard skriver ikke i denne Tid, men det er som oftest Tilfældet om Sommeren. Dog har han skrevet nogle Morgensange, egentlig for Asylbørnene; men paa een nær kan de godt passe for Børn i det hele taget.«*

Om hvordan de er fremkommet, er det måske muligt at finde nogle Fingerpeg.

I Slutningen af 1835 var det lykkedes *Peter Rørdam* (og hans Ven Gustav Schårup) ved Prinsesse Caroline Amalies Hjælp at realisere deres hidtil herhjemme ukendte Idé om Børneasyl. Schårup døde et Par År senere, men Rørdam vedblev i en Årrække at være Sjælen i Asylerne, dels som Lærer, dels som Bestyrer.

Ved Siden af det mundtlige levende Foredrag tilskrev han også — han var jo Elev af Grundtvig — Sangen den største Betydning: »I Asylerne er det interessant at see, hvorledes Børnene med Liv og Udtryk synge hvad Rørdam har lært dem. Det er ham, som har lært Børnene her i Asylet at synge Deres lille nydelige Sang: »Giv Tid«, og det er morsomt at see, hvorledes Smaavingerne rystes af hele den livlige lille Forsamling.«¹

I Maj 1837 foretog han en Rejse rundt i Sjælland og d. 30. kom han til Sorø og besøgte Ingemann.

Han befandt sig straks godt: »Jeg studsede ved Synet af hans Kone; dog opdagede jeg snart et Par dejlige Øine og et ædelt Physiognomi; men hendes Paaklædning kan jeg dog ikke ret forsone mig med, den er paafaldende. Han er jevn og fidel; stundom er hans Blik meget smukt, hans Øjne spille.«² I den Samtale, der nu udspandt sig, må Rørdam have rettet Opfordringen til Ingemann om at skrive Morgensange til Asylbørnene, hvis han da ikke har bedt ham derom i Forvejen, skriftligt. — Dagen efter, d. 31. Maj, skrev Rørdam i sin Dagbog P. C. A 5: Prinsesse Caroline Amalie; han har vel skrevet til hende og måske fortalt hende om Besøget.

Vejret det Forår var ualmindelig smukt: »Bøgene have været saa overordentlig smukke, da de ere udsprungne saa sildig, at de har

* Til Fru Rosenørn. Brevvekslingen mellem de to Veninder findes ikke længere i Originalmskr., men Brevene til Fru R. er bevaret i en Afskrift af hendes Datter, Frk. Stine R., der ejes af Frk. Rosenørn-Teilmann (Nørholm).

kunnet modstaae Kulden« (11. Juni). »Haven har ret været smuk i Aar, alt har staaet saa frodigt, og Vejret har undertiden været saa smukt, at vi flere Gange har kunnet spise ved Lys i Haven« (6. Aug.)³

Det er muligt med nogenlunde Sikkerhed at konstatere, hvorledes Vejret var i Dagene efter Mødet med Rørdam:*

31. Mai. Klar Himmel med Drivskyer, det gav lidt Regn i Middagsstunden, Eftm. smukt Vejr. 1. Juni: Klart Veir med Drivskyer, henad Eftm. blev Luften tykkere, om Aftenen regnede det. 2.: Der svævede store Drivskyer, i Middagsstunden trak en Tordenbyge over, som gav en Portion Regn, siden blev det klarere. 3.: Luften var heele Dagen meget skyefuld. Blæsten var atter kold. 4.: Klar Luft med Drivskyer. Blæsten var noget kold. 5.: Solskinnet noget afbrudt ved store Drivskyer, især om Eftm. 6.: Tyk skyet Himmel med tynd Regn til henad Efterm., da det klarede noget. Blæsten var noget kold. 7. Juni: Klar Himmel med enkelte Skyer i det fjerne.

I disse Morgener, overvejende med Sol og Drivskyer, er Ingemann gået ud af sin Havestuedør og ned i Haven, der dengang strakte sig helt ned til Søen. Midt i stod der et stort Træ med en rund Bænk omkring.** Bag sig havde han sit trygge Hjem med sin elskede Lucie; Guds Sol skinnede mildt på ham, kom med Glimt fra Paradisets Kyst; han tænkte på de små Børn, som han elskede; han tænkte på sin egen Barndom, når han stod med Panden mod Ruden og så på de drivende Skyer. — Og Morgensangene blev til.

Den 7. Juni var de digtede,** og Ingemann ilede ud til Lyngø Præstegård, hvor Rørdam opholdt sig, for at give ham dem: »Om Eftermiddagen kom Ingemann. Han bragte Asyl-Morgensalmerne med, og var ret fornøiet, fordi baade Fenger og jeg syntes om dem.«⁴ Under Besøget talte de bl. a. »om Bedrifternes Død, og Ingemann klagede ret, at Bedrifterne havde siden 1801 været ingen, saa der maatte altid tygges Drøv paa det Gamle«. Det er, som om Ingemann, i den Stund, da han sender sine Morgensange ud i Verden, tager Afsked med den historiske Roman.

To Dage derefter fortsatte Rørdam sin Rejse, men Ingemanns Manuskript sendte han ind til København, vistnok til Gustav Schårup.

Den 19. Juli kom han tilbage til Hovedstaden, og skønt han kun opholdt sig der nogle få Dage, inden han tiltrådte sin store Udenlandsrejse, der strakte sig helt til Madeira, fandt han alligevel Lejlighed til at skrive til Ingemann (22. Juli)⁵ om det, der optog dem begge: Morgensangene:

»Prinsesse Caroline Amalie var meget glad over Psalmerne. Hun havde selv skrevet 2 af og havde læst dem for Prindsen, som ogsaa

* Om min Kilde hertil vil der senere blive talt.

** At Morgen- og Aftensangene er undfanget her, er meddelt mig af Fru Klostergartner Hår, Gisselfeld, hvem det er blevet fortalt af Fru Ingemann eller hendes Moder Fru Charlotte Paludan-Müller, engang i hendes Ungdom, da de stod ved Træet (der nu er fældet).

*** Ovenfor (S. 108) blev det udtalt, at R. muligvis havde rettet en skriftlig Henvendelse til I. før 30. Maj. Hvis dette har været Tilfældet, er nogle af Morgensangene eventuelt skrevet tidligere på Foråret.

var meget fornøjet med dem. Han holdt mest af Nr. 3, men Prinsessen af Nr. 2. Jeg saa igaar et Correctur Ark hos Schaarup, saa de snart ere færdige i den Henseende. Saa gjælder det med Musik, der maa De selv være lidt behjælpelig. Hvad siger De om Kroien*?»

Da Rørdam var rejst, er det vist Ingemann selv, der har henvendt sig til Weyse, der Året i Forvejen havde komponeret Melodierne til hans Julekantate Jubler, o jubler i salige Toner og til Spillemand, spiller paa Strænge.

Weyse tog Sangene med til Roskilde, hvor han besøgte Biskop Hertz, og her i dennes »Weyses Kammer« skal de fleste af Melodierne være blevet til.⁶

I Begyndelsen af 1838 havde Weyse spillet Melodierne frem, og Digter og Komponist takkede gensidigt hinanden:

»Skjønndt jeg Undertegnede C. E. F. Weyse pleier at være temmelig skrivedoven i epistolarisk Henseende, kan jeg dog dennegang ikke undlade at takke Dem, mi domine professor! for Deres venkskelige Skrivelse, og at bevidne Dem min Glæde over, at De er tilfreds med min Composition af Deres smukke Morgensange. Men jeg kan ogsaa forsikre Dem at jeg har tillavet Melodierne ret con amore, da jeg fandt, at De havde været saa særdeles heldig i at udtrykke deri den Barnet særegne Inderlighed og ukunstlede Hjertelighed. Skulde De altsaa fremdeles digte flere Sange af den Art — maaskee Aften- eller Bord-Sange, — da staaer Undertegnede atter til Tjeneste.« (20. Marts 1838.)

Kun en god Månedstid efter denne Opfordring sendte Ingemann fire Aftensange til Weyse. Derefter fulgte tre, og i Sommerens Løb satte Weyse Musik dertil. Også denne er lavet saa ret con amore: »At min Musik til Deres Aftensange har vundet Deres Bifald, glæder mig. Men slige smukke Digte componere sig selv. Ergo er det Spørgsmaal, om det er mig, der har komponeret dem.«⁷

Som et ydre Tegn på det nære Samarbejde blev de »Syv Aftensange« først udgivet på et Musikforlag, Melodier og Digte sammen.

Var Weyse tilfreds med Ordene, var Ingemann ikke mindre glad for Melodierne. Ganske vist er hans Breve til Weyse tabt, men hans Mening kan vi finde i »Landsbybørnene«. Her siger den gamle Professor: »Hør nu, Anton! jeg har tænkt paa nogle smaa Børnesange, mens jeg laa derinde og drømte i Puderne«. Han spillede nu nogle ganske simple, men uendelig yndige Melodier i en Stil, som uden at være kirkelig eller bestemt religiøs, dog nærmede sig dertil; de havde Noget saa fredeligt, tillidsfuldt og beroligende, som naar et Barn seer sin Fader ind i Øinene eller skjuler sit Ansigt i sin Moders Barm. De var fødte til nogle smaa Sange for Børn, men som Voxne dog ogsaa kunde tilegne sig.«

* Vel Fejlskrift for Krøyer. Hans Ernst K. (1798–1879). Dansk Komponist. Havde komponeret flere Viser, saaledes »De første Prygl, vi i Skolen fik« og »Her under Nathimlens rolige Skygger«, der findes i Studenterforeningens første Visebog 1821; desuden »Der er et yndigt Land«.

HARMONI?

Vi har i sidste Kapitel set, at den lyse Stemning i Ingemanns Sind holdt sig i Månederne efter Sept. 1836 — »Holger Danske« og Talen om Nationalåndens Forhold til Tidsånden viste det. Men vilde denne Følelse af Harmoni kunne holde sig i den følgende Tid? —

I Efteråret 1837 skrev Ingemann sit »Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-Periode 1811—1837«. I denne er der en underlig Dobbelthed: på den ene Side er der heftige Angreb på hans »Antagonister« og de Åndsretninger, han stod fjendtlig overfor, ikke eet, men flere Steder. Men når man så læser de sidste Sider, finder man her en Stemning, der er ganske forskellig fra den Bitterhed, han før har givet Udtryk:

Der er to Grundelementer i det danske Sind: Dybden og den sangvinske Lethed, Følelsen og den besindige Forstand, og hvert af disse vil stræbe efter Overvægt. Men når et af Elementerne viser sig eensidigt — Følelsen kan blive sværmerisk og Forstanden vittigspottende — rejser Oppositionen sig heftig i den modsatte Retning, indtil denne ved sin Eensidighed atter fremkalder en Reaktion. — Således har det vist sig tydeligt i hele vor poetiske Litteratur: Kingo — Holberg — Brorson — Fredrik den 5.tes Tid — Ewald — Wessel, Baggesen — Oehlenschläger, Grundtvig, Ingemann — Baggesen, Heiberg, Hertz. Stadig gennem Tiderne har der været Strid mellem Idealister og Realister, mellem positiv Religiositet og Naturalisme, mellem dyb Alvor og let Spøg, mellem det Tragiske og det Komiske, mellem Åndens positive og negative Polariteter. Ingen betydelig Digter har kunnet holde sig uden for denne standende Strid, men hvad der i vor poetiske Litteratur har vist sig gennem Tiderne at have Livskraft, har altid gennemgået denne Skærsild uden Skade. Jo bitrere og heftigere Oppositionen mod en Digter har været, des større positiv åndelig Magt har der været i hans Bestræbelser (og naar jeg, Ingemann, har været udsat for så mange ubillige og hadske Angreb, deler jeg ikke blot Skæbne med alle de betydeligste danske Digtere, men der ligger deri ligesom en Anerkendelse af min Digtningens Værdi.)

Hvad skal man nu tro på, de bitre Ord mod Modstanderne eller de afklarede Meninger? Hvad er Digterens Grundstemning? At »Tilbageblik« afsluttes med de sidste, tyder i Retning af Afklaring, men afgørende er det ikke. — Svar på, hvilket af Alternativerne vi skal vælge, får vi ved at undersøge de Breve, han, netop ved den Tid, »Tilbageblik« blev til, skrev til Vennerne Atterbom og H. C. Andersen.

Atterbom havde skrevet om den litterære Forfølgelse, han var Genstand for; men Ingemann svarede ham (4. Juni 1838): »Jeg kan med saa meget mere Deeltagelse sætte mig ind i denne Deres Stilling, som jeg selv af Erfaring kjender den Bitterheds-Skaal, enhver Digter vel i samme Maal maa tømme, som han med Begeistring og Iver har udtalt sig i en bestemt eiendommelig Retning, og — hvad jeg vel tør sige om os begge — ved indgribende

aandelig Virkning fremkaldt sin Opposition. — — Løselig henkastede subjective Domme i Døgnskrifterne ere mig sjælden af nogen væsentligere Betydning, end hvad der i Forbigaaende mundtlig afhandles paa Gaden eller i Theselskaber.«

Også H. C. Andersen havde klaget sig. Ingemann svarede stolt (26. Nov. 1837): »Lad Kritiken nu sige, hvad den vil. — — Jeg ventter, ligesaa lidt som De, at gjenkjende min Livsidee og min Poesie i det Speilbillede, Mudderkjæret med de qvækkende Frøer kan give deraf. — Ethvert Digterliv er en Stjerne, som kun Dybsinds Mimersbrønd kan afspeile i dens sande Skikkelse. — — Giv Kritiken Fanden, og stol paa Poesiens Magt over Hjerterne.« »Poesien er usaarlig, — og, ret betænkt, er det saa trivielt og uoriginalt at forøge Antallet af vore »krænkede Digtere«, hvis Hjerter hænger i Laser af kritiske Negleriffer, at ingen dygtig Poet herefter kan være bekjendt at være »krænket«. Ja, selv m. H. t. Kritikken i Almindelighed og C. Molbech i Særdeleshed er der Håb: »Det skulde virkelig glæde mig, hvis den bedre Natur i denne i mange Henseender velbevagede Aand engang vilde smelte den bedste Iisskorpe, hvori Recensentlivet har stivnet ham. Jo ældre jeg bliver, jo mere oplives Haabet hos mig om, at den Eensidighed og overmodige Egoisme, der i de litteraire Fjendskaber bidrager saa meget til at forbitte enhver dansk Digter Livet, dog maaskee mod Enden af vort Liv skal forsvinde og give Plads for den tilbagetrængte Retfærdighedsfølelse og Sandhedskjærlighed«. (13. Febr. 1837.)

Når han således beroliger og giver sine iltre og sensible Venner Råd, er det som »den nye Ingemann«, der polemiserer mod sit tidligere Selv; thi den Måde, de bedømmer Kritikken på, og den Opnidselse, den sætter dem i, minder så meget om hans egne Forhold nogle År tidligere.

Ja, selv over for selveste P. Hjort viser han sin Sindsoverlegenhed nu med Hensyn til gammelt Fjendskab. P. Hjort havde i 1838 bedet ham om et Bidrag til hans Den danske Børneven. Ingemann sendte ham da Digtet »Den gamle Sten«⁸:

En fattig Tyrk bad engang en rig om Brød. Men denne jog ham bort og kastede endog en Sten efter ham. Den fattige sagde ikke et Ord, han tog kun Stenen op og bar den siden hos sig. — Lang Tid derefter joges den rige, onde Mand med Hån og Spot gennem Byens Gader. Den fattige hævdede allerede Hånden for at kaste den så længe gemte Sten efter sin tidligere Forfølger — da standsede hans bedre Jeg ham, og han smed Stenen bort.

Hvis Hjort ikke — hvad der næppe er sandsynligt — har forstået Adressen i selve Digtet, kan han ikke have været i Tvivl om den, da han læste Moralen:

Hvor Lykken ej gjør mild og from,
Vel snarest den sig vender om;
Tit Solen hilser Glands og Magt,
Hvor den før Aften seer Foragt.

Det har moret Ingemann at give sin u-milde og u-fromme Modstander denne Advarsel i hans egen Børneven!

Men saa følger den egentlige Levevisdom, som var den, Ingemann havde tilkæmpet sig, og som han dog også gerne vilde meddele Hjort, hvem han ikke tiltroede en lignende Overlegenhed:

Gak ej i Spor af Uvens Hæl
 Med Steen i Barm og Hævn i Sjæl!
 Hiin Mand, som med bevæget Blik
 Lod Stenen falde og bortgik,
 Han taled' til sig selv iløn:
 Den Harm var mere lang end skøn.

Nu er han altså rolig og afklaret. Thi *det* kan på Grundlag af ovenanførte Brevudtalelser (og Digtet) fastslås: de Udfald, han i »Tilbageblik« gør mod sine Modstandere, er, trods de stærke Ord, i Virkeligheden ikke af samme Heftighed som tidligere. Der er ligesom ingen Aktualitet over dem; de minder om Reflexbevægelser: nu havde han så ofte sagt Molbech og Slagter i samme Åndedræt, så han måtte, af gammel Vane, også sige det her. Det, vi skal have vor Opmærksomhed henvendt på, er altså de afklarede Slutningsbemærkninger i »Tilbageblik«. —

I et Par Digte har vi Modsætningen mellem før og nu.
 1833 havde Ahasverus sagt *til Solen*:

Gamle Yngling! hvor du brænder!
 Jeg er kold; men du er heed —
 Mon du Ahasverus kjender?
 Mon du om min Vandring veed?

Meer du saae, end jeg har skuet,
 Gløder dog helt glad endnu;
 Dig har Verden bedre huet:
 Ret sangvinisk smiler du.

Paa vor sære Tumleklode
 Seer du end med Ungdomsild:
 Daarer, Vise, Onde, Gode
 End du hilser lige mild.

Kold du er dog vist igrunden,
 Seer phlegmatisk paa os ned;
 Jeg har Heklas Ild i Bunden,
 Er maaske kun alt for hed.

Gamle Ven! du blev ei gnaven,
 Blev ei træt paa høie Sti.
 Vi har lige langt til Graven —
 Lær mig din Filosofi.

Nu var Heklas Ild i Barmen kølnet. Ingemann havde vundet *Heliocentriske Verdensanskuelser*.⁹

Vælg dig det høieste Standpunkt — og Verdens Forvirring er Orden!
 Stil dig i Solen og se! — ingen Planet farer vild.
 Blendet paa rullende Jord, Tilbagegang seer du og Standsning —
 Evig for Aandernes Sol fremad gaar Aand som Planet. —

I Efteråret 1836 havde Ingemann udviklet sit Syn på National-ånden, og Frygten for Følgerne af Tidsånden var forsvundet. Et År senere udformede han endeligt — Begyndelsen var jo gjort allerede Sept. 1836 (S. 44—45) — sit Syn på den danske Litteratur (Dualismen) og fandt sit eget Stade i Udviklingen, og Brodden var taget af »Kritikken«.

Ud fra dette kan det skønnes, at de to Foreteelser, der i tidligere Tid vel nok mest af alt havde voldt Ingemann Uro og Bekymring, i disse År ikke kunde gribe forstyrrende ind i hans Tilværelse. —

Man indvende ikke, at Ingemann dog i 1838 skrev det dramatiske Digt »Renegaten«. Ganske vist skal dette være et Angreb på Rørelser i Tiden, idet han lader Hovedpersonen, Svindleren Zadok, være Ultra-liberalismens, Selvforgudens, Determinismens og Negationens Repræsentant, og med Værket desuden vil angribe »St. Simonisternes bekjendte Udskeielser med Lighed i Eiendom og Fællesskab i Ægteskab«. Kanonen er, som man ser, stor nok, men Kuglen passer ikke til Røret, og den løber fredeligt ud i Græsset. Dels svækkes Virkningen ved en Mængde Lavkomik (der ikke er komisk, Ex.: Første Soldat: Hører ikke vi til Folket med? — hæ! Anden Soldat (slaar ham omkuld): Mæhæ? tør du skjælde mig for et Mæhæ!). Dels er Arbejdet et sådant Makværk, at det er fuldstændig blottet for Ånd. Og endelig er det fremmede, udenlandske Foreteelser, der skildres; da Atterbom har ment, at det var den danske »Pseudo-Liberalisme«, det gjaldt, svarer Ingemann, at han først og fremmest har haft tyske Forhold for Øje, særlig Heine og hans Skole. Når en dansk Digter således går ganske uden om hjemlige Forhold, som han kender og kan have dannet sig en Mening om, og giver sig til, ud fra et yderst overfladisk Kendskab, at angribe tyske og franske »Galskaber«, tør man vist have Lov til at mene, at der kun har været en såre ringe personlig Indsats. —

Samtidig med at Ingemann skrev »Tilbageblik«, foretog han et andet: på Samlivet med Lucie gennem 10 og 15 År, *De to Dage* (skrevet 1838):

Den første Dag flygtede bort med Vinger af Elskovsord. Hun, til hvis Hjerte han tyede, fo'r med ham på Guldsnekken, og det var, som om han vidste, hvad Blomsterne tænkte på, og forstod, hvad Fuglene kvidrede. Hans Kærligheds anden Dag kom; nu sad han i Hjemmet ved den stille Sø. Drøm var ikke mere i hans Tanke, hans Sjæl så ud i Verden, omend den så tilbage. Lykken har givet Årene Vinger: Ti skønne Timer hos hende! Kun femten Timer hos hende! Men Verden har kaldt dem — År.

Og denne Hjemmets Lykke varmede og strålede stadig så stærkt, at den kunde gøre Vinter til Vår (*Vinterfuglen*. Jan. 1838):

Lille Fugl! du klager ved min Rude:
Sort er Skoven; Mark og Eng er gold.
Alnaturen ligger Lig herude;
Fuglen fryser. Verden er saa kold.

Lille Fugl! fra hine sorte Skove
 Saae du Røgen fra min Arne vist,
 Og du flagred over frosne Vove,
 Drømte her om sommergrønne Kvist.

Vinterfugl! var du min Gjest i Sommer?
 Hørte her du Sang om evig Vaar?
 Er det derfor du med Længsel kommer?
 Leder du om Vaar, som ei forgaar?

Længselsfugl! Klag ei ved frosne Rude!
 Flyv herind og varm dig ved mit Bryst!
 Kold er Verden; Alt er dødt derude.
 I mit Bryst er Liv og Sommerlyst.

Her du skal de grønne Skove finde
 Og den Vaar, hvorom jeg sang ifjor.
 Hun, om hvem jeg sang, hun er herinde —
 Der er Vaar, hvor Kjærligheden boer.

Der er intet, der tyder på, at der nogensinde havde været væsentlige Uoverensstemmelser mellem dem, deres Samliv havde været sjældent harmonisk. Men den Betydning, Lykken i Hjemmet havde haft for Ingemann, havde været af forskellig Art. Jan. 1829 skrev han jo i Expectorations-Bogen: »Jeg føler mig ret fattig her paa Venner og livlig opvækkende Omgang; men jeg takker Gud for Lucie: hun er og bliver mig dog meer end alle menneskelige Aander tilsammen — baade i Bøgerne og i Livet. — — Jeg vil nu vænne mig fra at behøve Venner.« (S. 10). I sådanne Tider var Lucies Kærlighed for Ingemann, der i sine bitreste Timer virkelig kunde føle sig efterstræbt af Fjender, der vilde hans Undergang, det samme som Kirken for den forfulgte Fredløse. Men i en Tid som disse År, hvor så meget om og i Digteren bidrog til at skabe Lykkefølelse i hans Sind, forstærkede og inderliggjorde det harmoniske Forhold i Hjemmet denne.

Men er end altså de to værste Urokilder tilstoppede, og stråler end Hjemmets Lykke, er det derfor ikke givet, at det er berettiget at kalde disse År for Harmoni-tiden — Harmoni er så stærkt et Ord.

For at få afgjort, om det er for stærkt et Ord, kan vi nu lade Ingemann tale selv gennem sin Poesi fra disse År: Morgensange for Børn (1837), Syv Aftensange (1838) og de andre lyriske Digte, der stammer fra denne Tid. Som »Kilder«, når Spørgsmålet om Ingemanns Sindsstemninger skal undersøges, er de så værdifulde, at der ingen pålideligere kan tænkes. Med Goethe, hvem han dog ellers var så forskellig fra, og som han hadede, havde han den Lighed, at han var et udpræget lyrisk Gemyt, vist det mest udprægede af alle danske Digttere; Goethes Ord: »Die Lieder machten mich, nicht ich sie«, »Die Lieder hatten mich in ihrer Gewalt«, »es sang bei mir«, kunde han gøre til sine; også han var »kun et Instrument«, så vi i hans lyriske Digte har et nøjagtigt Udtryk for hans Tanker og Stemninger, om muligt endnu nøjagtigere end i Expectorations-Bogen.

I »De Levendes Land« (1824) ser Grundtvig for sig, eller føler, det dejlige Land, hvor Høsten omfavner den blomstrende Vaar — Hvor Aften og Morgen gaar altid i Dands — Med Middagens Glands.

Findes det her paa Jorden? —

Ja.

Forjættede Land!

Du hilser i Morgenens spejklare Strand,
Naar Barnet mon skue din Skygge fuld skjøn
Og drømmer, du findes, hvor Skoven er grøn,
Hvor Barnet kan dele med Blomster og Siv
Sit Smil og sit Liv.

Men ellers har det intetsteds hernede *selvstændigt* Liv: den hedske (græske) Tanke Om Templet for Glæden i Taarernes Dal, — Om Halvgude-Livet i Dødninge-Sal, aflokker ham Udbruddet: »O, flygtige Drøm; Skjalden søger forgæves at genskabe det af glimrende Skygger (o skuffende Drøm!), og Billedkunsten gækker de arme. — Kun i Forening med Kristendom og den Kærlighed, den skaber, kan de Levendes Land også findes her på Jorden:

O, Kristelighed!

Du skjænker vort Hjerte, hvad Verden ej ved;
Hvad svagt vi kun skimte, mens Øjet er blaat,
Det lever dog i os, det føle vi godt;
Mit Land, siger Livet, er Himmel og Jord,
Hvor Kjærlighed bor.

Disse Grundtvigs Syner og Tanker har Lighed med Ingemanns i disse År og er forskellig fra dem.

Ligesom Barnet i »De Levendes Land« aner og drømmer om det forjættede Land i Morgenens spejklare Strand, således ser Ingemann det med sine barnlige Øjne, men saa intenst, at det næsten får Virkelighed for ham.

Luften er som en Alfarvej mellem Himmel og Jord (*Den største Tankeflugt*):

Der flyver saa mange Fugle
Imellem Himmel og Jord.
Selv med den allermindste Fugl
En Tanke fra Gud henfoer.

Der farer saamange Sjæle
Hver Stund fra Himmel til Jord.
Selv i den allermindste Sjæl
En underfuld Verden boer.

Men nu bliver den lille Fugl og Barnesjælen til noget stort og herligt, Guds Sendebud til Jorden, de *er* Guds Tanker:

Guds Tanker flyve som Fugle;
Som Sjæle fare de hen.
Fra Livets Væld de spredtes ud —
Der samles de først igjen.

Ja, om Morgenens kan Guds Sendebud *gå* Vejen:

En tidlig Forårmorgen 1837 stod Ingemann og så op mod den opgående Sol. Men Solen tog Skikkelse for ham, blev »Sol«, Lysets Engel, Guds Engel. For sit indre Øje så han på denne strålende

Morgen Lysets Engel gå med Glans gennem Himmelporte, og for
Guds Engels Strålekrans flygtede alle Nattens Skygger sorte.

Og Engelen gik —

Sol gaar over Verden ud
Med Guds Lys i Øie.

Guds Sendebud går ud (fra Himmelportene) højt over Verden, på
de gyldne Skyer.

Men »Sol« dvæler ikke deroppe. Han nærmer sig Jorden (og
bringer Himlen ned på Jorden) og favner alle.

Han kommer helt nær, ser ind ad Vinduerne:

Sol ser ind i Slot og Vraa,
Seer paa Drot og Tigger.

Hans Blik dvæler ømt ved den enkelte:

Seer til Store, seer til Smaa,

og han kommer helt nær, ind i Stuen, finder det mindste, bøjer sig
ned (med Guds Lys i Øje) og

Kysser Barnet, som i Vuggen ligger. —

Ligesom Ingemann kunde følge Lysets Engel på dens Vandring
fra Himmelportene til Jorden, kunde hans Tanker følge Solen tilbage
til Paradiset.

I Østen stiger Solen op:
Den spreder Guld på Sky.

Det er lige før Solens Opgang, snart står den op, de gyldne Skyer
bebuder den jo.

Endnu lyser den ikke over Sorø, og Ingemanns Tanker følger
den på dens Vandring, alt mens den

Gaaer over Hav og Bjergetop,
Gaaer over Land og By.

Derpå springer de helt tilbage til det Sted, hvorfra Solen udgår:

Den kommer fra den favre Kyst,
Hvor Paradiset laae;

og den bringer Hilsen — fra Edens Morgenrød og Livets Hjem.

Nu er Solen stået op, og dens Stråler udbreder ikke blot Lys og
Liv og Lyst, men Paradiset og Himmelen over Jorden:

Og med Guds Sol udgaaer fra Øst
En himmelsk Glands paa Jord,
Et Glimt fra Paradisets Kyst,
Hvor Livets Abild groer.

Og alle Stjerner neje sig for Østens Sol; ikke fordi Natten må
vige for Dagen, men fordi den synes dem Bethlehems Stjerne lig. —

På en sådan Solmorgen åbnedes der for Himmelen's Sluser, og Guds Rigdoms Væld og Livets Væld fra Guds Sundhedsbrønd strømmede ned over Jorden:

Morgenstund har Guld i Mund:
Morgensol Guds Rigdoms Væld oplukker;
Glad i gyldne Morgenstund
Fattigst Fugl i Straalehavet dukker.

Morgenglød gjør Kinden rød:
Morgenluft Guds Sundhedsbrønd omsuser;*
Livets Væld i Morgenglød
Strømmer ud igjennem Himmelsluser.

I denne Verden, strålende af Solskin og Liv, som Ingemann skabte sig i disse År, er der ingen Vinter:

Storken flyver til Høsten bort;
Han kommer igjen ad Aare.

Efterår — Forår. I *Ved Søen i Skoven* (April 1838) er det ikke Isen på Søen, der interesserer, men Bølgens Drømme om Våren på Skovsøens Bund og Stærrens Fløjten om grønne Vår, der danner Grundtonen. — Den mørke Nat er heller ikke til. Alle Nattens Skygger sorte er der kun for straks at flygte for Guds Engels Strålekrans; kun een Gang nævnes Mørket, der vælder af Nattens Sluser ud, og det forvandles til Paradislyset; ellers er det ikke den mørke Nat, men den store, stille Nat, der går frem, og altid med Stjerner, der bringer Hvile. Og ligesom Vinteren og den mørke Nat er forsvundet, er det, som der her for Ingemann ikke er noget, der hedder Døden. Efter at Solenglen havde svunget Lysets Flag og var vandret til fjerne Lande, fulgt af Liv og Lys og Dag, hedder det jo:

Liig Solen farer Livet hen,
Gaaer til Forklaringskysten:

Altså: Livet forsvinder, men kun tilsyneladende, det genopstår, leves videre på Forklaringskysten. Thi se:

Med Glands opdukker Sol igjen
Fra Paradiset i Østen.

Den logiske Opbygning af Verset vilde være: Solen forsvinder (L. 1—4), således Livet (L. 5); men Solen opdukker atter (L. 7—8), således genopstår også Livet (L. 6). Denne har Ingemann altså brudt ved at sætte Billedet tilsidst efter det, det skulde være Billede på. Det er, som Livsfølelsen i ham på denne skønne Aften har været så stærk, at han, efter at han har sagt: Livet forsvinder, *straks* må sige: Ingen Død, Livet genopstår. —

* I dette Vers foreligger der utvivlsomt en Trykfejl: første Linie gaar ud med; anden med :, det giver ingen Mening. I Ingemanns Manuskripter ligner imidlertid ; og : meget hinanden, og det er sikkert forsvarligt at ombytte dem, som ovenfor er sket. Derved bliver de to Vers parallelle: I Tilslutning til Ordsproget i første Vers danner Ingemann selv et Ordsprog, som de tre øvrige Linter danner en Forklaring til.

Men denne skønne Paradis-verden er ikke blot i Naturen, men også — og endnu rigere — i Menneskets Bryst (*Lyretoner I*):¹⁰

Her er saa lifligt i Vaaren
I Haven ved Skov og Søe:
Af Livets Engel hidbaaren,
Kom Fugl med Paradisfrø.
Det spirer i Skov og Have;
Det blomstrer i Sjæl og Sind,
Det spreder Digtningens Gave
I alle Naturer ind.

Med Søen maa Skoven sjunge
Om paradisiske Liv;
Det klinger fra Fuglens Tunge;
Det hvisker i Busk og Siv.
Men hvad Naturen fornemmer
I Drøm kun med dunkel Lyst,
Det toner med tusind Stemmer
Fuldklart i Menneskebryst.

Og det er ikke kun en Forårsstemning: i Digterens Bryst bruser stadig den Guldflod, der kommer fra Paradiskysten og strømmer mod Evighedens Hav, og i Menneskets Sind forvandler til Himmel den sorte Jord. (*Guldfloden*):¹¹

Der strømmer en Flod mod det evige Hav
Med Kraften heelt underfuld:
Hver Bjergets Malm i dens Bølgegrav
Dens Strøm forvandler til Guld.

Den Guldflod strømmer mod Evigheds Hav
Fra Livets Paradiiskyst;
Den bruser med Kraften, Guddommen gav,
Dybt gennem Naturens Bryst.

Den strømmer i alle Naturer ind,
Hvor Guddomslivet end boer:
Dens Strøm forvandler i Menneskets Sind
Til Himmel den sorte Jord.

Den bruser gennem Digterens Bryst
Med Livets evige Klang;
Hver Sorg den forvandler til Veemodslyst
Hvert Suk til smeltende Sang.

Selv Stenen, der knuged med Bjergevægt,
Opløses til gyldne Gran;
Forklaret bortsvømmer Stenens Slægt
I Livsstrømmens Ocean.

— Strøm, Guldflod, strøm mod det evige Hav,
Med Kraften heelt underfuld!
Hver Livets Malm i din Bølgegrav
Omsmelt til det luttrede Guld! —

Da Grundtvig så de Levendes Land, blev det foreløbig kun en Vision for ham; snart var han ude i ny Gæring og ydre Kampe. Inge-mann så i disse År så ofte Jorden som et Paradis, at det bliver Udtryk for en Tilstand. Og i hans Digte er Jorden det centrale, Tanken om »Glimtet fra Paradisets Kyst« er opstået i ham, fordi alt var så skønt og friskt den Morgen; Tanken om Paradisfrøet, der spreder Digtningens Gave, har han fået, fordi han i sig følte »Digtningens Seiersbevidsthed« (som han taler om i et samtidigt Brev — af 26. Nov. 1837 — til H. C. Andersen); og Forestillingen om Guldfloden fra Paradiset er kommet over ham, fordi han i sig følte, at alle Dis-harmonier svandt. Men Jorden er ligesom omrandet af Paradiset,

derfra strømmer alle gode Gaver ned over os, derfra kommer vi selv, og der er vort Hjem efter Døden.

Tanken om Al-Verden som skabt i Guds Billede er så stærk i Ingemann ved denne Tid, at den er med til at præge hans Drømme:

*Drømmen.*¹²

Jeg havde paa Udstillingen i Kjøbh. i April 1837 seet Afbildningen af en Narcissus ved Kilden. Dette Billede anseer jeg som Foranledningen til en Drøm, jeg havde næste Nat. — Jeg saae et Menneske ligge knælende med foldede Hænder for et stort Speil i den største Henrykkelse. »Hvad gjør du, Menneske!« udbrød jeg og greb ham i Armen. — »Stille, forstyr ikke min Andagt«, var Svaret. — »Raser du, Menneske! Tilbeder du dig selv!« — »Jeg tilbeder min Gud og Skaber. Er jeg ikke skabt i Guds Billede, og hvilket Billede ligner jeg vel meer end det der!« — »Det er jo kun et Speilbillede.« — »Det er min Gud. See, det kan forsvinde som — Aand. Det kan ikke gribes med Hænder — det er en Aand. Gud er jo Aand. See der den Gud, i hvis Billede [jeg] er skabt. — Men see, enhver Gjenstand har jo et saadant Speilbillede — tag, hvad du vil — og derfor (?) ligner Speilbilledet Gud.«

Ja visseelig, Verden er ogsaa skabt i Guds Billede, og det Guddommelige aabenbarer sig i alt det Skabte. Kunde den døde Naturgjenstand see, føle den saa sin Gud i sit Billede. Det er Formerne, hvorunder det Guddommelige har aabenbaret sig i enhver Skabning. —

Den *Iklædning*, Ingemann giver den Glæde og Harmoni, der fylder ham, er forskellig.

En Søndag Formiddag, noget efter Påske (26 Marts) 1837 gik Ingemann og lyttede til Sorø Kirkeklokke. En dyb og inderlig Glæde havde grebet ham. Og denne Glæde, der var i hans Sind, forenedes med, gik op i Kirkeklokkeklangen.

Først gled hans Tanker ud i Rummet, bort fra Sorø, ud over al Verden:

Nu ringer alle Klokker mod Sky;
Det kimer i fjerne Riger.

Så gled hans Tanker ud i Tiden; ikke blot nu, men

Hver Søndag Morgen høit paany
Stor Glæde mod Himlen stiger.

Men hvorfra stammer da den Glæde, der fylder mig og alle, så det toner med Lov og Pris og Bøn fra Jord mod Paradishaven? Jo:

Det var en Søndag Morgen skjøn
Vor Frelser stod op af Graven.

For os vandrede han ned i Gruben, for vor Skyld vilde han opstå. Nu er Ingemann ved Opstandelsen, men han må først give Udtryk for sin Jubel:

Al Verdens Glæde begravet laa;
Nu frydes vi alle Dage:
Den Glæde, Søndagssolen saae,
Den har i Verden ei Mage.

Først da kommer Scenen fra Graven: Der sad en Engel paa Gravens Steen — —. Og dette Vers bliver ligesom overskyldet af Glæde, idet der også efter det kommer Ord, gennemsyrede af Digterens Fryd:

Og der blev Glæde paa Jorderig,
Liig Glæden i Engles Himmel:
Livskongen løfter op med sig
Til Livet sin Børnevrimmel.

Men fra hin Påskemorgen stammer ikke blot Glæden her på Jorden (V. 2); også den evige Salighed har sit Udspring derfra:

Guds Børn skal holde med Engle Bøn
Med Jubel i Paradiishaven:
Det var en Søndag Morgen skøn
Vor Frelser stod op af Graven.

Den Glæde, der fyldte ham, har præget Digtet, *Glæde* er det centrale Ord og forekommer ikke mindre end fem Gange. Iklædningen her er (som i de ovenfor fremdragne Digte) religiøs (denne og I Østen stiger er de eneste af Morgen- og Aftensangene, der er optaget i Salmebogen under Salmer. Under »åndelige Sange« finder man Nu vaagne alle — —, Nu titte — —, Dagen gaar med raske Fjed.)

Men Ingemanns Fortid var ikke død: han kunde også nu søge bort til Eventyrets Verden — for i den at finde Udtryk for sin Harmoni (*Tryllehaven* 1838):

Der staaer en deilig Have med alle Blomsters Pragt;
Hver livlig Sjæl fornemmer dens tryllende Magt:
Med alle Livets Farver, med alle Himles Luft
Udstrømmer Tryllehaven alle Zoners Duft.

Der glædes mange Sjæle ved Dag og stille Nat;
Den mindste Blomst indslutter en underfuld Skat;
Hver Sjæl, som fornemmer hvad i dem alle boer,
Den mindste selv aabner en Verden rig og stor.

Men tidt en Sjæl der vanker i Haven uden Lyst,
og Duften kun betynger det gispende Bryst:
Han Blomster nedtræder og river op med Rod —
Han lærd botaniserer med Haand og med Fod.

Lyksalig den Sjæl, som i Tryllehaven stod,
Men ei botaniserte med Haand kun og Fod!
Lyksalig den Sjæl, som med alle Himles Luft
Indaanded fuldkærlig alle Zoners Duft!

Men hvor forskellig er ikke hans Søgen mod Eventyrets Verden nu fra før! I de unge År var det en Flugt fra Virkeligheden, for dog at finde et Hjem etsteds. Nu er det kun for i den at finde et Billede for den lyse Virkelighed, som hans Digterevne og Åndsform var, der med Forståelse og Kærlighed omfattede alt Liv og hver Overbevisning. —

Men for at skildre den Fred, der er i hans Sind, kan han også give os et Billede fra Virkeligheden (*Her er Fred! Aftensang i Høst*, skrevet før 1842 og sikkert omtrent samtidig med de øvrige Aftensange):

Her er Fred! — o! her er saa stille!
 Jeg kan høre hvert faldende Blad.
 Gjennem Lindene Stjernerne spille,
 Hvor i Sommernats-Drømme jeg sad.

Her er venligt i Havestuen:
 Hist staaer Halvmaanens blinkende Segl;
 Med Orion paa Høsthimmelbuen
 Den nedblinker i Skovsøens Speil.

Som en Guldbrud den gamle Sommer
 Staaer forvandlet i guldgule Høst,
 Og med Evighedsanelsen kommer
 Hendes Stjerner fra Dybet i Øst.

Med det høieste Liv fortrolig,
 Straaler Natten med Sirius-Glands,
 Og med Syvstjerne-Sløret saa rolig
 Staaer Naturen med Gyldenskov-Krands.

Her er Fred! — o! her er saa stille
 Som al Strid var i Verden forbi.
 Over Livsdybet Stjernerne spille,
 Og en Evigheds Glands er deri.

En interessant Modsætning til denne og de øvrige syv Aftensange er *Aftensang* (1823). Tilsyneladende ligner den dem: Naturen er den samme, Stemningen her er ens: Fred hviler over Land og By, — ei Verden larmer meer — (og Melodien gør i den almindelige Opfattelse sit til at understrege Overensstemmelsen). Men allerede i tredje Vers drejer Digtet sig:

Det er saa fredeligt, saa tyst
 I Himmel og paa Jord;
 Vær ogsaa stille i mit Bryst,
 Du Flygtning, som der boer!

Fredens Engel, der går over Dal og By, er en Fremmed her — ligesom det urolige Hjerte, kun i Himlen er deres Hjem. Det er, som Ingemann netop ved Modsætningen til Naturen føler sin egen Uro så meget des stærkere og må udbryde: Slut Fred, o Hjerte, med hver Sjæl, — som her dig ei forstaaer! Se Fredens Engel! O, lær af ham din Aftensang! *Fred med hver Sjæl på Jord!* —

Det, der dengang var et Ønske, var nu i disse År gået i Opfyldelse. Ingemann var nu i Fred med alt og alle, en Fred, der ikke var købt med Opgivelse af noget af hans eget Jeg. Hverken i Breve eller i de lyriske Digte fra denne Tid mærker vi den mindste Disharmoni; og det var, som om denne Sindets Fred virkede ind på hans Omgivelser: »Ved Deres Omgang følte jeg mig selv blive et bedre Menneske, mine Følelser mildere, min Tanke renere«. (H. C. Andersen. 25. August 1837). —

Den lyse Stemning fra »Holger Danske-tiden« holdt sig altså de følgende År, og den bragte Ingemann en rig Udvikling som Digter, hvilket nu skal påvises.

UDVIKLING SOM DIGTER

RELIGION

Vi skal først kaste et Blik på Ingemanns tidligere religiøse Digtning: Hymner og Høitidssange (1816), Morgensalmer til Skolen (1822*) og Høimessepsalmer (1825), i hvilke sidste han, gående ud fra Evangelierne på alle Kirkeårets Helligdage, ud fra hvad han regner for det centrale i Dagens Tekst, giver Udtryk for sin religiøse Stemning.

Da Ingemann en Sommerdag i 1820 stod i Fraugde Kirke ved Kingos Grav, bad han den gamle Salmedigter:

Med den Tro, som flytter Bjerge,
Høi som Himmel, dyb som Hav,
Lær mig Aanden at besværgel!
Lær mig sprænge Sjælens Grav!
Kirkeklokkens Malmertunge,
Nordens Davidsharpeklang
Lad gjenfødt og mægtig runge
Over Gravene i Sang.

Hans Ønske skulde ikke gå i Opfyldelse; Ingemann lærte ikke, og kunde ikke lære noget af Kingo:

Medens Brorson følte, at han hørte til dem, der »haste hen til Jesu Kors og Pine«, der elsker den yndigste Rose og ikke vil miste den, »lad Torne end rive og nage«, og at han intet havde at gøre med den Verden, hvor de forhærdede Tidselgemytter gik i Syndens Lænke og Sjælens Slaveri, følte Kingo i sig en Dobbeltthed: »Verden« havde sine stærke Kløer i hans Kød, med store Hænder vilde han gribe Verdens Goder og Glæder, overalt var der Fristelser i de forskellige Skikkelser, der kunde lokke ham til Fald; og samtidig levede der i ham den inderlige Længsel efter Samfund med Gud.

Når Ingemann taler om »Verden«, om Fristelse og Synd, er der sjældent den dybe, alvorlige Klang i Stemmen, der vidner om en Sjel i Nød. Når han taler om Hovmod og Selvretfærdighed, kan det være, som han griber i sin egen Barm:

Ak, mangengang hvad ei jeg saae,
Ukjærlig, blind, jeg dømte;
Jeg kunde Venner ei forstaae,
Og mig blandt Fjender drømte.
Gik ærlig Broder paa min Vei,
Men gik ei vrang Gang, som jeg,
En Daare han mig tyktes.

Også mangfoldige andre Steder tales der om Fristelse og Synd, men næsten overalt i traditionelle og kraftløse Udtryk; han siger nok: »Jeg er en Synder!« Men vi mærker kun lidet til, at han føler det; Munden siger ve, men Sjælen vander sig ikke. Hos Kingo er

* Dette Årstal opgives af Ingemann selv. Originaludgaven har 1823.

»Verden« lutter Håndgribeligheder og Laster, som alle kender noget til; når Ingemann taler om »Verden«, står man som omgivet af Tåge på alle Sider. Og ikke underligt, thi til Fristelse kendte han mindre end de fleste, og mod at give efter havde hans Sind ofte hjulpet ham.

Når Kingo taler om sin Længsel efter Evigheds dejlige Vår, er det følt. Også Ingemann kan tale om sin Udlændighedsstand og anråbe Herren:

Landflygtig gaaer jeg og forviist hernede;
Din Engel ogsaa mig engang vil lede
Til Hjemmets Land.

Der er mit Hjem, hvorfra jeg er udgangen,
Hvor Aanden lyttet har til Seraphsangen
Og drømt om Salighed, før jeg blev fød;
Der er mit Hjem, hvorhen sig Aanden svinger,
Naar den opløfter sig med Ørnevinger
Fra Grav og Død.

Men det er traditionel Salmelyrik, og man står skeptisk overfor, om man i denne Spaltning mellem Himlen som Hjemmet og Jorden som »Længslernes Land« har Ingemanns inderste Jeg.

Hvad der giver Salmerne nogen Værdi, er den inderlige Hengivenhed i Gud. Uden ham er alt forgæves og håbløst:

Men gaaer jeg til din Gjærning, Gud!
Med Sold og Løn for Øie,
Gaaer stærk jeg end og aarle ud;
Forgjæves er min Møie;
Unyttig Tjener er jeg kun,
Og kommer store Aftenstund,
Til Løn jeg er den Sidste.

Fra Gud kommer alt det gode, og med ham formår han alt:

Fra Aanden kommer Syn og Sands
For hvad mig evig glæder.
Fra Aanden kommer Liv og Glands
Og Fryd til øde Steder.
Fra Aanden strømmer Viisdom ud
Og Kjærlighed og Fred i Gud. — —
Du styrker mig
Og jeg al Rigdom har i Dig.

Ingemann var selv klar over Salmernes Styrke og Svaghed. Til Grundtvig, hvis Salmer de lignede så meget ved deres Trosikkerhed og glade Fortrøstning, skrev han (³/₁₁ 1825): »At de kun vare stille Hjertesuk, og at min Længsel efter Aanden og Guds Rige deri var stærkere end mit Haab om at have fundet Kingos Orgel eller Davids-harpen, *det* er vist nok.« —

Nogle År senere i 1833* skrev Ingemann fem Aftensangs-Salmer. Meningen har sikkert været at fuldføre dem ud fra Dagens Text, på samme Måde som Høimesse-Salmerne, men kun to er senere blevet digtet.

* 2. og 7. Nov. blev de læst højt for Fru Rosenørn.

Tonen heri er dybere — Ingemann havde jo lige oplevet de smertefulde Isolationsår. Særlig må fremhæves Igjennem Nat og Trængsel, der vel også er det Digt af ham, der er kommet videst om: 1867 blev det oversat til Engelsk af Sabine Baring-Gould »Through the night of doubt and sorrow«. 1889 (?) blev det omarbejdet på Svensk af Edv. Evers fra Landstads norske Salmebog (Nr. 536)) og denne Omarbejdelse er igen oversat til Engelsk af den norske Præst i Chicago Carl Døving 1911.¹³ Den er en meget skattet Salme i England og blev under Verdenskrigen bl. a. sunget ved Mindegudstjenesten for Miss Cavell.¹⁴ —

Men de kan ikke forrykke Indtrykket af Salmerne.

Når Ingemann om Søndagen i Sorø Kirke deltog i Salmesangen, kunde hans Stemme ikke høres, men forsvandt i Koret. På samme Måde med hans Salmedigtning: når der siges »jeg«, er det ikke Ingemann, det er »Menigheds-jeg'et«; den er ikke opstået ud fra personlige, religiøse Oplevelser; Kristendommen er for ham ikke noget oplevet, men noget selvfølgeligt. Det, han har opnået, er at udtrykke almindelige kristelige Tanker og Stemninger, som alle hans Menighedsfæller kunde dele med ham.

Når vi skal forestille os Ingemann som Salmedigter i disse År, må vi tænke os ham i hans Arbejdsværelse. Der er rullet ned for Solen og Guds fri Natur; han står ved sin Pult; på denne ligger Bibelen opslået; systematisk og i den rigtige Rækkefølge bliver hver Søndagstekst fundet frem og en Salme skrevet på Grundlag af den; og støt og rolig arbejder han videre, indtil alle 73 Salmer er skrevet.

En Forskel mellem hans religiøse Digtning før og nu falder straks i Øjnene: den traditionelle Skildring af Jorden som Længslernes Hjem og Himlen som det rette Hjem er opgivet. Den Jord, der er bestrålet af Morgensolens og Aftensolens Skin, er nu ligeså fuldt hans Hjem som det Paradis, hvorfra Solen kommer, og hvor den går hen.

En anden Forskellighed er fuldt så gennemgribende.

I sine tidligere Værker havde Ingemann ofte søgt at skildre sin egen Barndom, men det var stadig mislykkedes.¹⁵ Allerede i sin Debutbog havde han i *Digtekonsten* (S. 188) prøvet at give sit Syn på Barndommen som Helhed:

O Digtekonst! i Drømme du mig smiiled,
Da blundende jeg end i Vuggen laae,
Og naar det spæde Blik i Rummet hviled,
Var du den Engel det bevidstløs saae;
Og tit jeg leed i Livets første Dage,
Og græd fordi jeg kunde mig ei klage,
Men taug ved ømme Moders Vuggesang;
Thi Sjælen ahned — Harpeklang. — —

Digtet vil, oversat til Prosa, have følgende Mening: Ingemann var lige fra Fødselen inde i Drømmenes og Poesiens Rige, allerede i Vuggen følte Barnet Ynglingens Smerte, og naar Barnet græd, tav det

ved Moderens Vuggesang, thi den lille anede Harpeklang. I Drømmenes Verden lever det også senere; stundom tvinger Omgivelserne Barnet til at betragte Virkeligheden, »det døde Liv«, men snart er det atter i sit Drømmerige, hjemme. Der kan ikke tænkes nogen større Modsætning end mellem denne Drømmeprins og den lille Bernhard på Falster, som Ingemann skildrer sig selv i Levnetsbogen, den lille, kvikke Dreng, der lever glad og ubekymret, fuld af Spilopper og med livlige Barneøjne. Der er da heller ingen Tvivl om, at Tårerne i Ynglingens Øjne har bevirket, at Billedet af Barndommen blev udflydende; så stærk har den unge, syge Digers Ensomhedsfølelse og Verdensfjendskab været, at han ikke kan tænke sig andet, end at det har været sådan ligefra hans første Dage: Barndommen er en Provins af Ungdommen.

I Manddomsværkerne, de historiske Romaner, har Barndoms-erindringerne Gang på Gang spillet ind; men de har »dunkelt foresvævet« ham, har været der »om end ubevidst«, d. v. s. de har kun været tilstede i Underbevidstheden: De sammenblandes med, forenes med og forsvinder i de Indtryk, Stemninger og Forestillinger, Digteren er underkastet under Arbejdet. Nutidens Stemninger er stærkest, men Fortidens kaster deres Farveskær deraf. Barndoms-minderne er som den klare, rislende Bæk, der sender sine Bølger ud i den stærke Flod; snart er de forsvundet, og man hører og ser kun Floden.

Og ligesom Ingemann ikke har kunnet finde sin egen Barndom, har han heller ikke kunnet anslå nogen barnlig Tone.

Ingemann elskede Børn,¹⁶ og det var et stort Savn, at han var barnløs. Men hans friske Natur søgte at udfylde Savnet ved at slutte sig desmere til andres Børn og vinde deres Kærlighed. Som et Bevis på, hvor godt han kunde sætte sig ind i et Barns Natur, og hvor opfindsom han kunde være, når det gjaldt om at glæde de små, kan følgende nævnes: En stærk Svækkelse efter et heftigt Sygdomsanfald havde i flere Måneder bundet den lille Mariane Wilster til Sygelejet. Det var om Sommeren, og hun blev hver Dag båret ned i Haven i sin lille Kurveseng. Hun holdt meget af at læse, og Ingemann var utrættelig med at bringe hende Bøger, men de trættede snart Hoved og Øjne, og hun henfaldt i en Sløvhedstilstand, som i høj Grad ængstede Lægen; alt, hvad hendes nærmeste fandt på for at adsprede hende ved at give hende Dukker og andet Legetøj, var forgæves, der var intet, der formåede at vække Barnets Interesse. En Dag blev der da bragt hende et stort, åbent Kræmmerhus fra Ingemanns, og hendes Fryd kendte ingen Grænser, da hun opdagede, at dets Indhold var levende. Det var en nydelig lille Katteskilling, af hvilke Skabninger det Ingemannske Hus jævnligt var oversvømmet. Den udførte til Fuldkommenhed sin Mission at underholde den lille Patient med sine Løjer og Krumspring og jog Kedsomheden på Flugt. Dermed kom Humør og Appetit tilbage, og Ingemann var stolt. — Juleaften i Mørkningen, når Lysene begyndte at tændes i Husene, aflagde Ingemann Besøg hos sine Venner med Smågaver til Børnene. Hans

Komme blev hilst med Jubel. Børnene syntes ikke, det var rigtig Jul, før de havde hørt hans Banken på Døren.

Når Børneflokket hos Jens Paludan-Müller^{17*} skulde i Seng, kom han ofte netop på den Tid. Da Moderen syntes, det var en uheldig Tid at komme på i al den Afklædningsuro, foreslog hun ham, at han skulde komme en Timestid senere. Men det var just denne Børnesituation, han havde Lyst til at overvære, svarede han. — Når han om Aftenen var der og der blev trakteret med Konditorkager, kunde han tage Kagefadet og sige: »Må jeg give Drengene** Kager?«

I Lyngø Præstegård kom han ofte, og Børnene betragtede ham som deres specielle Ven og forlangte Eventyr af ham, helst om den morsomme »Niels Pilfinger«, der huserede omkring Sorø Kirke. Man kunde da se Digteren så barnlig glad og så venligt smilende, med et eller to af Fengers Børn på Skødet, medens de andre stillede sig omkring ham og lyttede til hans Fortælling. Når han sådan fortalte, skinnede hans små klare Øjne med en mærkelig spillende Glans, og Børnene syntes, at alt blev så forunderligt levende. — Han vilde helst blive til Aftensangen var sunget, og under den sad han altid med de mindste af Fengers mange Børn på Skødet.¹⁸

Men trods denne hans Kærlighed til Børn kunde han ikke finde den barnlige Tone i sin Digtning. Man skulde dog tro, at han i »Morgenpsalmer til Brug for Eleverne i Sorø Academies Skole« (1822) vilde forsøge på at skrive for Børn. Men vi mærker her i de syv Morgensange intet til Børnene, der er intet Forsøg gjort på at sætte sig i deres Sted; der er end ikke Tilløb til et barnligt Tonefald; alle er de Lovprisninger (love, takke, prise, og Afledninger deraf forekommer ikke mindre end 31 Gange, omtrent to Gange gennemsnitligt i hvert Vers); men ud over Halleluja er der næsten intet. — Romanerne gjorde nok et stærkt Indtryk også på mange Børn; men Ingemann skulde meget have sig frabedt, at de var skrevet for Børn; de var digtet til danske Mænd og Kvinder, for at styrke Hjærtet og ruste Hånden. Det vimler da også deri af ædle unge Svende og skønne unge Møer; men Børn findes der næsten ingen af; er der en enkelt Dreng, er han allerede Helt (Carl af Rise), og er der en enkelt Pige, er hun allerede den eftertragtede unge Adelsmø (Rigmor).

Med dette skulde der nu ske en Forandring.

Måske har H. C. Andersen bidraget noget hertil. Ingemann havde med stor Interesse læst hans Hæfter »Eventyr, fortalt for Børn« 1836 og 37 og havde, både mundtligt og skriftligt, diskuteret dem med sin Ven, »den lange Digter«. Af dem så han, at en beslægtet Ånd virkelig kunde »fortælle for (og om) Børn«, og at den barnlige Tone kunde høre hjemme i Kunstens Verden.

Langt den største Betydning har det dog haft, at hans egen Barn-dom netop nu i 1837 for første Gang bliver rigtig levende for ham og nu for første Gang indgår som direkte Skildring i hans Produktion.

* Jens Paludan-Müller var Adjunkt i Sorø 1837—47.

** Skoleelever, der boede i Huset.

Når man ser på »Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-Periode 1811—1837«, som den foreligger trykt, finder man der på de første Sider en sådan Skildring. Men undersøger man Manuskriptet til det lille Værk,¹⁹ vil man finde, at Fordybelsen i Barndommen var langt mere indgående, end det trykte lader ane:

Den franske Litterat Marmier havde i Sommeren 1837 opfordret Ingemann til at give ham en Skildring af sit Forfatterliv. Efter at Ingemann havde skrevet denne, er han imidlertid gået helt uden for Franskmandens Opfordring og har givet sig til at fortælle om sin Barndom, hvilket så er sat forrest i »Tilbageblik« (S. 1—4,¹³, 5,¹¹—8,⁵). Nogle Uger efter at Manuskriptet var afsendt, fik han en ny Opfordring af lignende Art (12. Oktober 1837) fra den i Tyskland ansatte kendte Teolog A. G. Rudelbach, og til ham sendte han samme Efterår sit Manuskript. Men denne Gang var han dukket langt dybere ned i Barndommen: til det gamle »Tillæg« er føjet et nyt, der fylder 15 tætskrevne Kvartsider (det første kun 5), og Erindringerne er i langt højere Grad end før samlet om visse Forhold. Af det nye Tillæg indføjedes kun ganske lidt i Tb. (S. 4,¹³—5,¹¹). Men både dette og det første indflettedes senere (c. 1860) i Levnetsbogen. Da dette er sket omtrent ordret, er det muligt at konstruere en »Urlevnetsbog« fra 1837, idet det kan siges, at Kapitelne 3, 6, 8—10 af Levnetsbogen er forfattet allerede nævnte År.

Det er selvfølgelig ikke tilfældigt, at det blev netop nu og først nu, Ingemann rigtig forstod sin egen Barndom: mellem denne og hans Ungdom er det svært at finde Forbindelsen, fordi den kerne-sunde Dreng var blevet til »den sikre Kandidat til Tæringsdøden«; men den Lethed i Sindet, han nu følte, var så stor, at den mindede ham om den Tid, da han levede som »en lykkelig Benjamin« på Falster. Og på den anden Side er der næppe Tvivl om, at Tankerne om den friske Barndom har virket tilbage, har forenet sig med hans nuværende Stemning og givet denne større Fylde.

I disse År mærker man da også, for første Gang i Ingemanns Digtning, en varm Interesse for Barnet; han skriver Gang på Gang ikke så meget *om* Barnet som *for* Barnet, på sin Måde, som H. C. Andersen på sin.

I Foråret 1837 digtede han *Børnenes Foraarsang* (Storken sidder paa Bondens Tag), noget efter *Børnenes Sang til Storken* (Stork, Stork, Langeben)²⁰ og *Børnenes Julesang*,²¹ hvor Barnet findes i hvert Vers: Hvad Englene sang i Verden ud — nu alle smaa Børn skal sjerne. — Det Barn, som sig glæder fromt og kønt. — Glæden er Jordens Gæst idag med Himmelkongen, den lille. — Dands, lille Barn, paa Moders Skjød. — Frelseren selv var Barn som vi. — Han favner hver Barnesjæl paa Jord.

Sammen med Børnenes Foraarsang kom *Morgensange for Børn* 1837, og Året efter *Syv Aftensange*. Som Navnet lader formode, er Indholdet og Tonen i de sidste ikke så barnlig som i Morgensangene: Skumringen måtte undertiden vække Stemninger og Overvejelser, over Livets Kår og Døden, der ikke faldt helt sammen med det barn-

ligt sorgløse. Dog er det også her meget fremtrædende (Til vor lille Gerning ud — kaldes også i første Udg. Aftensang for Børn).

Undertiden mærkes Børnenes Røst lige fra første Linie og gennem hele Digtet: Til vor lille Gjerning ud — Gik vi Smaa fuldglade —; og Gud skee Tak og Lov! vi saa deiligt sov: — Barnet laae med varme Kind paa Pudens; (den eneste af disse Sange, hvor der skildres en bestemt Slags Børn, idet den er digtet »med særligt Hensyn til Børnene i Asylerne«.)

Men bortset fra disse to Sange mærker vi meget lidt direkte til Børnene; man véd, de er tilstede, men vi ser kun sjældent et Glimt af dem: Livskongen løfted op med sig — til Livet sin Børnevrimmel. — Kysser Barnet, som i Vuggen ligger. — Os han ogsaa favne vil Englen i det Høie. — Guds Himmeriges Fryd har han lovet de Smaa. — Det Barn, der synes mest forladt, Gud Fader selv vil bevare. — Og Kongen i Livets Rige vil favne alle de Smaa. — Den Barnesjæl er bjerget godt, som skjuler sig i dit Rige.

Men træder end Barnet mer eller mindre tydeligt frem — Gud er overalt i Sangene.

Hvordan er da Barnets Forhold til Gud?

Det vil her have sin store Interesse at se, hvad Ingemann — i »Urlevnetsbogen« som den findes i Manuskriptet — ved denne Tid skrev om Barnet Bernhards Forhold til Gud:

Jeg levede i saa fortroligt Samqvem med Alverdens usynlige Ven og Fader, saasnart Tanken om ham blev mig klar, at jeg hver Aften betroede mig til ham (rettet fra: underholdt mig med ham), naar jeg laae i min Kurveseng og havde fortæret det Æble, jeg gerne fik med til Erstatning for de Ældres Aftenunderholdning. — Jeg følte med rolig Barne-Glæde (Forbindelsen med Gud), naar jeg i min Aftenbøn betroede den store usynlige Fader ethvert af mine mindste Ønsker. — Spøgelsesfrygt var jeg ikke fri for; men jeg hørte Intet hellere end de allerrædsomste Spøgelseshistorier af Tjenestefolkene, skjønt det hørte til de forbudne Glæder. Når jeg om Aftenen skulde ligge ene i det mørke Sovekammer, maatte jeg lukke Øinene tæt til og tænke paa hiin usynlige Ven og Beskytter for at faae Mod til at sove.* (Det fik han imidlertid ogsaa, tilføjes der senere i Levnetsbogen).

Når Ingemann nu skal skildre Børnenes Forhold til Gud, er det netop dette, den lille Bernhard og den store, usynlige Fader, der er det tilgrundliggende. Når Bernhard ligger bange i det mørke Soveværelse i sin Kurveseng, men bliver rolig ved Tanken om den usynlige Beskytter, ligger deri Spiren til de trygge Ord:

Det Barn, der synes mest forladt,
Gud Fader selv vil bevare:
Han sender i den stille Nat
Til Jorden sin Engleskare.

De sprede deres Vinger ud,
Naar alle Øine sig lukke.
Selv vaager hele Verdens Gud
Ved Skabningens store Vugge.

* cfr. Levnetsbogen S. 68,1-9 — 69,28-27 — 70,20-24.

Men når Ingemann følte en så dyb og inderlig Glæde ved at give Børnenes dybe og inderlige, naive religiøse Følelse Udtryk, er Grunden ikke blot den, at han derved skildrede en af Grundstemningerne i hans egen lykkelige Barndom. Til Fru Rosenørn skriver han (19. Sept. 1837, samtidig med at han sender hende Morgensangen):

Tillad mig at sende Dem medfølgende Smaasange, som jeg troer vil finde Gjenklang i Deres kjærlige fromme Sind, uagtet de nærmest ere bestemte for Børn; men Børn skulle vi jo dog Alle i en vis Forstand være, og den glade Følelse af Barneforholdet til den store evige Fader veed jeg De kjender og holder fast paa. Naar den Stemning indfinder sig hos mig, føler jeg mig allerlykkeligst, og det kommer mig da for som hiin store Fader saae mildt dertil og betragtede selv Menneskenaturens mindst glædelige Phænomener som store Børnestreger, hvorover han med sin uendelige Kjærlighed slog Streg.

Altså: Når Ingemann lader Børnene udtrykke deres Fortrøstning til den kære Gud og Skaber, gengiver han også sin egen Følelse af Barneforholdet. Når han lader Barnet synge: Den Barnesjæl er bjerget godt, som skjuler sig i dit Rige, betyder Ordet Barnesjæl ikke blot det, det ligefrem udsiger, men den fromme, naive Digter tænker ved det på sig selv, han er bjerget og »føler sig allerlykkeligst«.

Her er vi ved det mest centrale i Ingemanns religiøse Digtning fra disse År. I den tidligere var det altid Forholdet Synder — Gud. Gud var ganske vist ingen streng Gud, men Synderen (»jeg«) var ydmyg, intet kunde han ved egen Kraft, alt fik han af Gud af Nåde. Gud troner i Himlen, Mennesket kryber i Jammerdalen.

Nu er det anderledes. Nu er Mennesket Barnet og Gud Faderen. Derfor forsvinder Kristus næsten; han nævnes kun i Nu titte til hinanden, og der fordi: Guds Søn var selv et Barn, og: han er Børnevennen stor, men mest fordi: Du lærte os til Gud vore Øine opslaae; hvis Kristus ikke havde været, havde vi ikke kunnet forstå Gud som den milde Gud, Faderen.

Gud har i hver Barnesjæl lagt en Kærne, som skal udvikle sig, efterhånden som Barnet vokser, for til sidst at bære evig Frugt i den høje Himmels. Og Gud forlader aldrig sit Barn: Om Morgenens kysses det af hans Sendebud, og om Aftenen er Himlen levende, der skinner Øjne fuldklare.

Ligesom Ingemann har vundet så meget i disse År, er det også, som om hans Verdensbillede er blevet større:

Al Verden, som en Kirke stor,
Bag Sky sig hvælver foroven;
I Templets Krog Guds grønne Jord
Er skjult som et Blad fra Skoven.

Hver Stjerne er en Verden (*Den store Seilads*)²²:

Der seiler den hen i Natten
I Himmeldybets Favn
Stjernernes Lufts-kibs-Flaade.
En Verden er hver en Stavn.

Digteren står på Jordskibsdækket. — Men også i denne »større Verden« er alt og alle bjergede:

Den flyvende Verdensflaade
Har mange Sjæle ombord;
Ingen af alle de Sjæle
Dog saae hvorhen de foer.

Men himmelhøit gaaer Seiladsen;
Hver Seiler Havnen naaer.
Snekkerne løbe ei paa Grund,
Og ingen *Sjæl* forgaaer.

I de fleste af disse Sange er der fredeligt, tyst og stille. Men i et Par af dem bryder Uroen ind. I den anden Aftensang er der i de første Vers en stadig Modsætning:

1. Dagen gaaer med raske Fjed Dagens Børn maae ile.	Aftenrøden bringer Fred, Nattens Stjerner Hvile.
2. Lykken gjækker Store, Smaa, Leger med Guldterning.	Lykkeligst at hvile paa Er fuldendte Gjerning.
3. Lidt dog Store, Mindre Smaa Kan tilgavns fuldbringe.	Villien seer Vor Herre paa, Giver Kraften Vinge.

Men straks derefter kommer Sikkerheden:

Lykkens lunefulde Spil
Leger ei med Sjæle:
Alting føies som Gud vil —
Her er trygt at dvæle.

Lad kun Lykkens Hjul ved Dag rulle op og ned (o: bringende Gevinst eller Tab), når Sjælen ved Kveld finder Fred.

Langt voldsommere bryder dog Dagens Uro og Ufred ind i Digtet *Guds Fred*²³ med Frihedsberøvelse, Ødelæggelse og Død.

Lyksalig, lyksalig hver Sjæl, som har Fred!
Dog Ingen kjender Dagen før Solen gaaer ned.

Verset opfattes vist almindeligt som een Periode, hvor anden Linie er en underordnende Bisætning (dog = skønt). Dette er galt, thi første Linie slutter med Udråbstegn (hvis den populære Opfattelse var den rigtige, måtte det være Komma som i V. 6). — Nej, »dog« er det dog, der bruges som en Slags Interjektion (med Pause efter Ordet og uden omvendt Ordstilling i den følgende Sætning). Linien kommer altså til at stå som en tvivlende Tilføjelse til det første: er det muligt, at nogen Sjæl kan have Fred, når alt er underkastet Lykkens Spil og Tilskikkelserne?

Thi hvad kan Dagen ikke bringe! Fuglen, der om Morgenen kvidrede glad, Småblomsterne, der ved Gry dufted og nikked, BARNET, der leged i Morgensol rød, sad tit om Aftenen bag Fængselets Rist, lå knust under Haglvejrets Sky, eller på Lejet, så stille og død.

På Jorden lever ikke så lykkelig en Sjæl, at ikke Lykken kan omskiftes fra Morgen til Kvæld.

Når Dagen, Livet, er så usikkert, må det, synes man, være umuligt, at noget Menneske kan finde Fred og Hvile. Des stærkere virker derfor de følgende Ord:

Lykkelig dog Sjælen, som kjender Guds Fred,
Skjønt Ingen kjender Dagen før Solen gaaer ned!

I dette Vers, der både i ligefrem og overført Betydning er det centrale i Digtet, springer på den centrale Plads Ordet: *Guds Fred* frem. Faktum'et: Dog Ingen kjender Dagen før Solen gaaer ned havde ligesom overvundet Muligheden: Lykkelig, lykkelig hver Sjæl, som har Fred! »Dagens Fred« kan ikke opnås. Så hører vi pludselig om en anden, dybere Fred, Guds Fred.

Guds Børn kan sjunge med Fuglen om Morgen, selv om de skal bo i mørke Fængsel til Natten. Vi kan glæde os årle som Blomster, selv om vi skal ligge knust under Aftenens Sky. Jeg kan fryde mig i den røde Morgensol som et Barn, om end jeg før Aften er stille og død. Altid kan vi om Aftenen synge: Guds Fred og Godaften, — thi: Vor Herre selv bevarer hver flygtende Sjæl. Det, der ser ud som Død og Ødelæggelse, er ikke Død og Ødelæggelse. Den kære Gud og Skaber, der vilde bevare alt levende Liv på Jorden, ser på Sjælen, der flygter bort fra Jorden, med de samme milde og stærke Øjne og tager også den i sin Varetægt.

Lykkelig, lykkelig hver Sjæl, som har Fred!

Digtet ender med samme Linie, som det begyndte med. Men nu lyder der ingen Tvivl, thi Fred er her Guds Fred, og

Guds Fred er Sjælesolen, som aldrig gaaer ned,

thi, når Sjælen kender den, er Livet Lykke, for Ulykken og Døden har mistet sin Brod, og Døden Lykke, thi »den flygtende Sjæl« er i Guds Hånd. Sjælesolen lyser altid. —

Når Ingemann i sine tidligere Salmer opstillede Modsætningen Gud — Synder, var det traditionel religiøs Lyrik og ret udvendigt. Når han nu gør den lyse og glade Forkyndelse af Gud som den milde Fader, der favner alle de Smaa, til det centrale i sin religiøse Digtning, er han dermed nået frem til det følte og ægte. Her giver han Udtryk for noget, der er rodfæstet i ham: Den usynlige Ven og Fader, til hvem han hver Aften betroede sig, når han lå i sin lille Kurveseng og havde fortæret sit Æble, er den samme som den Vor Herre, der bevarer hans flygtende Sjæl. Fra Vuggen og ind i Evigheden tryk i hans Hånd. *Guds Fred*.

NATUR

I Salmerne fra før Gennembruddet vil man overalt forgæves søge efter *Naturen*, og dette er ikke noget specielt for disse: Gennem næsten hele den yngre Ingemanns Produktion er *Naturen* død.

Hans medfødte Evne til Iagttagelse var såre ringe, og den forringedes yderligere ved den Retning, hans Åndsudvikling tog. Som ung drog han sig tilbage til sin Idéverden og til Beskuelser af det indre Livs store Mysterier. Sanserverdenen, Fænomenernes Yderverden interesserede ham ikke, den var kun Skallen om Kærnen, den overnaturlige, vidunderlige Verden. Oehlsenschläger kunde på sin Morgen-Vandring elske Blomsterne:

De hulde Smaa blomster saa venligt stod
I dunkle Lye,
De smilte saa inderligt ved min Fod
Mod Himlens Skye.

Hos Ingemann er der ingen Indføling, Lindens Løv og Engblommen lader ham kold; hvad der er ved hans Fod, ænses han ikke; han ser mod Skyerne, der er *hans* Land:

Tusind fortryllede Lande og Øer
svømme i Æterens Bølger,
flyvende Bjerge blandt gyldene Søer,
purpurne Skove dem følger;
Kæmper paa Klippernes Sølvslotte staae,
Feslotte glimre, hvor Verdner forgaae,
snart dem en Rosenstrøm dølger.

Under Udenlandsrejsen er den ydre Naturs Indtryk for stærke til at kunne holdes helt ude. Men Beskrivelserne er som en rå, uforarbejdet Masse, Stof uden Sjæl. Og heller ikke i Årene derefter når han stort længere frem. Når *Naturen* skildres, er det med de aller almindeligste Ord:²⁴

Op, sjung og glæd dig, Danmarks Søn!	Den Sal er høi og lys og stor:
Vor Sø er blank, vor Skov er grøn,	Ei paa den hele vide Jord
Og blomsterrig vor Dal.	Er Mark og Eng saa grøn;
Med Mailøvskrands i lyse Haar	Ei paa den hele Verdens Ø
Hun kommen er, den unge Vaar;	Er Dal og Høi og Skov og Sø
Hun pyntet har sin Sal.	Og Luft og Sky saa skjøn.

I de historiske Romaner, hvor Danskhedsfølelsen ellers er så stærk, lever den danske Natur næsten ikke. Kun een Skildring af nogen Skønhed findes deri, Begyndelsen til »Prinds Otto«, og den skønne, fredelige Stemning her er der kun, synes man, fordi den skal brydes ved Holstenernes brutale Angreb.

Ingemann har selv været klar over sine Mangler, og en Dag, 14. Oktober 1829, har han da bestemt følgende²⁵: »For at skærpe Øiet for *Naturen* og øve mig [i] at opfatte og fremstille, vil jeg af og til skildre, hvad jeg seer fra mit Vindue.«

Derpå fortsætter han, under Overskriften *Studier*:

Det er idag en af de umildeste Efterårsdage (som mer synes at høre til November end October Maaned). Stormen afpidsker Løvet i Millionvis og nedryster Æblerne i Skjeppevis; hele Luften er et eeneste graat Regntaaage-Tæppe, hvorigjennem ingen Himmel er synlig. Regnen pidsker paa Tag og Vinduer, den driver hen over Søen i store Taagemasser og skjuler næsten Skoven paa den modsatte Søbred. Det ellers saa smukke Landskab er et farveløst Omrids med ubestemte Former, Graat i Graat, og med en forstemmende Virkning paa Sindet. Oprøret i Naturen er ikke stærkt og voldsomt nok til at ryste og forbause; Uvejret er for svagt til at fremkalde den Sindsopløftelse, som Synet af det Store og Frygtelige altid opvækker. Det er en af Naturens kedsommelige, travle Hverdage, dens store Værksted seer ud som et smudsigt, taaget Brygers, hvor der paaengang bryges, vadskes og slagtes, medens Tjenestefolkene klamres, og Huusholdersken gaaer vranten om og skjender paa Tyendet. (Paa saadan en Dag maa det have været, at C[hristian] M[olbech] og Fru Sch. blev født;) paa saadan en Dag synes Naturen kun at kunne sætte vrantne Recensenter, knurvorne Huusfædre og stygge Rappenskraller ind i Verden. Paa en saadan Dag vanker der vist mange Ørefigen i Skolerne — og slaaes mange Kridtpiber istykker i de ifflandske Familier — og Gud hjælpe de stakkels Krofolk idag — de gjenneblæste og gennemvaade Reisende, som paa en heel Station har tilbageholdt deres Utilfredshed, give den vist Luft i Kroerne, hvor de artigste Folk ofte troe sig berettigede til at holde sig skadesløse for enhver Tvang, Selskabelighed og Høflighed ellers paa lægger dem etc. etc.

Karakteristisk er det, at Ingemann, da han vil »skærpe Øjet for Naturen«, ikke kommer længere end til sit Vindue; på nærmere Hold vil han ikke iagttage den. Og da han har givet en kort Skildring i store Træk af, hvad han ser, slår han over fra Iagttagelse af til Betragninger over Naturen.

Den følgende Dag gør han endnu en Studie: Uveiret igaar endtes med stærk Snee, og det var imorges et ligesaa usædvanligt som besynderligt Syn at see den endnu grønne Skov i dette Vinterklæde, og de røde Æbler i Haven næsten skjulte af Snee. Udenfor mit Vindue staaer endnu en Maanedrose heelt udsprungen midt i Sneen. Det er bleven klart og stille, og Solen skinner venligt paa det forunderlige Sommer-Vinterlandskab, der vilde ansees for en urimelig, sig selv modsigende Konstnerphantasie, hvis man saae det malet.

Dermed er »Studierne« blevet opgivet. Ingemann elskede Sorø Natur, »den velsignede Natur«, som han kaldte den. Men paa Grund af hans svigtende Iagttagelses- og Indfølelse og hans Åndspræg som Romantiker stod han den dog fjern som Digter. Nu havde han gjort et Forsøg på (fra Vinduet!) at skærpe sit Blik for Naturen og at øve sin Evne til at opfatte den. Det mislykkedes, og endnu langt op i 1830erne ligger Sorø Enge og Skove uden for hans Digterrige.

Som han intet ret personligt Udtryk havde fundet for sin reli-

giøse Følelse, således var også hans dybe Glæde over »den velsignede Natur« omkring ham næsten stum.

Men også på dette Område skulde disse rige År skabe Vækst:

April Måned havde været ualmindelig vinterlig, som det vil ses af følgende Uddrag af *Eckersbergs* (utrykte) Dagbog:*

1. *April*. Frost og Sne i Nat, det meste af Sneen tøde dog om Dagen. Deels klart deels skyet. Frost om Aftenen.
2. Der var atter falden Sne i Nat — med Frost. Sneen tøde for en Deel til henimod Aften, da det atter froes, Luften for det meste klar.
3. Frost i Nat. Det var for det meste klart. Solen havde Kraft hvor den skinnede.
4. Det stormede i Nat af S. O. og der var falden en Deel Sne imorges, som vel med Regn og Slud tøde, men imellem 4 og 6 faldt der atter en stor Deel Sne.
5. Frost i Morges; siden svag Tøe med tyk Luft, enkelte Gange fin Sne.
6. Frost i Nat; siden mildere med tyk Luft, der faldt undertiden fin Sne.
7. Frost i Nat. Det blæste en meget kold og stærk Blæst, med for det meste tyk Luft.
8. Det blæste i Nat og heele Dagen en Storm af O. N. O. med haard Frost og en bidende Kulde. Solen, naar den sparsomt skinnede igennem formaaede intet.
9. Det blæste vedholdende i Nat og heele Dagen en stærk Storm, med meget stærk Frost og Sneefog.
10. Den stærke Blæst vedholdt heele Natten og i Dag. Det var dog mildere og det meste af Sneen forsvandt inden Aften. For det meste skyet Himmel, enkelte Soelglimt.
11. Frost i Nat, lys skyet Himmel. Det blæste kun svagt og var mildere.
12. I Morges var der faldet nogen Sne, som dog snart svandt bort. Vejret var noget mildere. Deels skyet, deels Solskin.
13. Det havde frosset lidt i Morges, og skjønt Vinden var Øst, havde vi heele Dagen en stadig Regn.
14. I en Tid af nærvæd 4 Uger havde vi havt Frost hver Nat, men i Nat havde det ikke frosset. Skyet i Form., i Efterm. nogle Timers klar Solskin.

Efter disse 14 Dage med den megen Sne og Frost (Døgnet's Middeltemperatur var gennemsnitlig $\div 0,3^{\circ}$ Celsius, den samme som i

* I den Tanke, at Vejrliget i den Tid, da Morgensangene og Børnenes Foraarssang efter al Sandsynlighed er blevet til, måske kunde frembyde noget af Interesse til Forståelse af Digtene, skrev jeg til *Meteorologisk Institut*, København, med Forespørgsel, om der kunde oplyses noget om dette på Sorøegnen. M. I. havde den store Venlighed at sende mig Værdierne for den daglige Middeltemperatur og den maanedlige Nedbørssum for den ønskede Tid samt Uddrag af *Eckersbergs Dagbog fra Kbhvn.* Man meddelte: »Institutet er ikke i Besiddelse af Optegnelser om Vejrliget paa Sorøegnen i det nævnte Tidsrum, men selv om Vejret paa enkelte Dage kan have været noget forskelligt i Sorø og København, vil Vejrligets Karakter i vedkommende Tidsrum sikkert i det store og hele have været den samme.« — Dagbogen er allerede citeret S. 109.

Slutningen af Januar), og med i de syv Dage: stærk Blæst, meget stærk Blæst, Storm, kom der en Uge med overvejende Regn og Tåge:

15. Tyk taaget Luft med Støvregn.
16. Det havde regnet i Nat, det var skyet i Morges, siden blev det klart og blandet.
17. Ingen Frost. Det var heele Dagen klart smukt Veir, og betydeligt mildere.
18. Klart i Form. siden afvexlende Solskin og tyk Luft, der faldt lidt Regn i Eftm.
19. Heele Dagen tyk noget taaget Luft, fra Kl. 5 om Efterm. vedvarende Regn.
20. Tyk og taaget Luft heele Dagen.
21. Tyk, og noget diiset Luft heele Dagen.

Men saa —:

22. Løverdage. Smukt klart Veir heele Dagen. Det grønne begyndte nu kjendeligen at komme frem af Jorden (maadelig Blæst S. O.)
23. Søndag. Smukt klart Veir heele Dagen (maadelig Blæst Ø.)
24. Mandag. Smukt klart Veir, med enkelte Skyer, det var en deilig Foraarsdag (rask Blæst Ø.).
25. Tirsdag. Deilig klart Veir, heele Dagen været. (svag Blæst Ø. S. Ø.).
26. Onsdag. Smukt klart Veir, hele Dagen (svag Blæst. S.).
(Døgnet's Temperatur fra 7,3, stigende til 11°).

På en af disse skønne Forårsdage lige før Valborgs Dag, da Foråret vældede ud af Himlens Sluser, er Ingemann vandret ud af Sorø. Han er kommet et Stykke bort fra Byen. Da ser han:

Storken sidder paa Bondens Tag;
Han seer over Mark og Enge.

Han hører den:

Storken klapper paa Bondens Tag,
Og Gjægen kukker i Skoven.

Han følger den med Øjnene:

Storken flyver fra Bondens Tag
Han spanker i grønne Enge.

Storken er for ham Forårets Symbol, og nu han ser den, stiger op i ham Følelsen af, at hans Forårs-Længsel skal stilles:

Det bliver saa deilig en Foraarsdag;
Nu kommer den favre Tid, jeg ventede saalænge. —

Med Mailøv nu kommer skjøn Valborgs Dag;
Nu stiger der Pintseglands med Sol over Voven.

Hans Tanke, der først havde forestillet sig »saa deilig en Forårsdag«, derpå »den favre Tid«, går nu længere frem:

Storken flyver til Høsten bort.

Men i den jublende Vårglæde forsvinder Efterår og Vinter, alt er den favre Tid; og det hedder i umiddelbar Fortsættelse:

Han kommer igjen ad Aare (o: til næste Ar).

Derpå munder Digtet ud i den Linie, der som Omkvæd i sig har hele Forårssangens Stemning:

(Du Sommerens Gjest, dvæl ikke for kort!)
Velkommen du favre Tid, jeg elsker saa saare.

I tidligere Tid havde Ingemann jo ikke kunnet finde personligt Udtryk for sine Følelser over for Naturen. Med denne Forårssang kommer først dansk Natur ind i hans Digtning på den for ham ejendommelige Måde. Ganske vist er alle tre Forestillingstyper anvendt: den visuelle (Storken sidder), den auditive (— klapper), den motoriske (— flyver). Men det skildrede er ganske enkelt, og Iagttagelsesmomentet (som det var at vente efter det mislykkede Forsøg d. 14. Oktober 1829) kun lidet fremtrædende. Naturskildringen er udpræget syntetisk, ja er næsten kun Naturstemning (»den favre Tid«), men af stor Inderlighed og Styrke.

Om, hvad der skulde til for at give den ydre Natur Liv og Interesse for Digteren, giver Ingemann selv Besked i et Brev (til Fru Rosenørn) skrevet ved den Tid (1. April 1838), da Aftensangene begyndte at blive til²⁰:

Hvad Nattergalen synger er der dog altid Noget i, selv om det kun er Phantasier om hvad der synes forsvundet eller aldrig fuldelig indtraadt. Selv hvor Naturen phantaserer og ikke forstaaer sig selv, er der dog vist altid nogen Sandhed skjult i Tendentsen, ligesom i Barnets Famlen mod Stjernerne og i vore Drømme om det, vi aldrig gribe. — — Jomfr. Meyer paastaaer for Alvor at de tyske Nattergale have et langt bedre Slag [end de soranske]; mon ikke nogle Bi-Erindringer skulde blande sig i det Omdømme? Saaledes gaaer det mig med mange Ting, med Toner og Blomster, med Træer og Udsigter. Hvad der skal give Tingene Liv og Interesse for Phantasien maa være *oplevede eller forventede Livsmomenter*,* der ligesom fæste sig til dem og bevidst eller ubevidst indvirke paa Stemningen.

Når vi erindrer, hvad der for Ingemann skulde til for at levendegøre »Tingene« og give dem Interesse, forstår vi, hvorfor det netop kunde ske på denne skønne Forårmorgen.

Oplevet Livsmoment:

Han så Storken sidde på Bondens Tag. Storken — det var hans gode Ven fra Barndommen. Ofte havde Bernhard hilst den, når den kom fra fjerne Lande tilbage til ham og Thorkildstrup Præstegård. »Den reisende Stork, som hvert Forår kom tilbage med sin Mage, nikkede til ham som en gammel Bekjendt, og var ham længe den samme, som engang efter Barnetroen havde bragt ham til hans Moder.

* Fremhævet her.

Stork, Stork, Langeben!
 Hvor var du saa længe?
 Saae du Kong Pharaos høie Sten?
 Gik du paa Nilstrømmens Enge?

sang det allerede dengang i ham, og naar siden andre Børn sang denne Vise eller om »Storken paa Bondens Tag«, som bringer »den favre Tid, vi ventede saalænge«, saa kom altid i hans Sind »hin favre Tid tilbage, som han elsked saa saare««. (Levnetsbogen S. 48—49). Så nær er Forbindelsen mellem Visen og Barndommen, at Ingemann selv knytter dem sammen; her går Vejen fra Visen til Barndommen, men først, i Skabelsens Øjeblik, måtte den gå fra Barndommen til Visen.

Og forventede Livsmomenter:

Nu måtte da Vinteren være forbi! Men April satte ind med Frost og Sne, skyet Himmel og stærk Blæst. To Uger gik. Kom da ikke Foråret? Men Dag fulgte efter Dag med Regn og Tåge. Intet Forårstegn! Jorden sort! (30. April: Den haarde Eftervinter som først ophørte midt i April, havde tilbageholdt Vegetationen, som endnu ikke var meget fremmed). Sjældent havde Foråret været forventet hos Ingemann som nu.

Da brød Solen frem. På sin Vandring så han, at »det grønne begyndte nu kjendeligen at komme frem af Jorden«. »Det var en deilig Foraarsdag«. Og ud fra sin Forventning, der var gjort stærkere ved Sneen og Tågen, så han nu de sorte Træer med Majløv, om kun få Dage, på skøn Valborgs Dag, vilde de stå grønne; og det smukke klare Vejr blev for ham til Pinseglans, der steg med Sol over Voven. Foråret kommer, Aprilvinteren forbi: »Nu kommer den favre Tid, jeg ventede saalænge.« Een Gang til må han drage et Suk af Glæde og Lettelse: »Han bringer den favre Tid, jeg ventede saalænge«.

Glæden over Barndomsmindet og Længselen efter Foråret: det oplevede og det forventede Livsmoment, måtte mødes og knyttes nært sammen. Så vilde Tingene få Liv og Interesse. Så vilde den slumrende Natur vågne. Det var sket på denne dejlige Solskinsforårsdag med den milde Blæst. Han havde før elsket »den velsignede Natur«. Nu kunde han også give sin Kærlighed til den Udtryk i milde og simple Ord. —

Der er næppe nogen Tvivl om, at der er Forbindelse mellem Børnenes Forårssang og den 3. Morgensang, Nu vaagner alle Guds Fugle smaa —:

Rytmen i Storken sidder — er følgende:

|) |) |) |) |
) |) ( ) |) ( ) |) |)
) |) |) |) ( ) |) ( ) |
) |) |) |) |) |) |) |) |

Den har ligget Ingemann i Øret, så Rytmen i Morgensangen er blevet så at sige den samme:

Rimstillingen er den samme abab.

I begge Sangene er det Fugle, der nævnes og bruges som Symbol på Foråret og for at skildre Naturens Morgenjubel. De to første Linier i andet Vers bærer endog Præg af Reminiscens:

Nu kviddrer Svalen paa Kirketag   < Storken klapper paa Bondens Tag
Og Spurven ved Menneskers Huse.   Og Gjøgen kukker i Skoven.

Det vil altså sige: den Evne til at udtrykke en enkel Naturstemning, som vi fandt i Forårssangen, har Ingemann overført til den religiøse Lyrik og sat i Forbindelse med sin religiøse Følelse. Hvis man tør formode (og det tør man vist), at Morgensangene er digtede i den Rækkefølge, i hvilken de fremtræder, vil man ved en Sammenligning mellem denne og de to første kunne se, hvad der er sket. Da Ingemann digtede Nu ringer — —, var det sikkert ude i Naturen, men han så intet, hørte kun Kirkeklokkerne; da den anden blev til, tog Solen Skikkelse og skred frem som Lysets Engel. Da det nynnede i ham Nu vaagne alle — —, var det ganske vist Guds Fugle, han besang, men det var også levende Fugle, Svalen og Spurven, som han så dem og hørte dem på Kirketag og ved sit eget Hus. Og i den næste Morgensang hedder det ikke Lysets Engel gaar med Glands, men I Østen stiger Solen op. Og denne Inddragen af Naturen i den religiøse Lyrik hjælper med til at give Udtrykkene for hans religiøse Følelse den Inderlighed og Personlighed, de som oftest havde savnet før.

Den Natur, Ingemann fører os ud i, er meget enkel:

Af levende Væsener er der, foruden Menneskene, næsten kun Fuglene, de muntre Fugle, der kalde på hverandre, Svalen, Spurven; Støren, Lærken og Nattergalen. Man forundrer sig ikke over, at Ingemann elskede dem, thi

Med Fuglen flyve Tankerne frit
Og med de drømmende Skyer.

Allerede i Barndommen havde de været hans kæreste Venner. Han fortæller selv (i »Urlevnedsbogen«): »Det var en Tid mit højeste Ønske i Verden at faae en levende Fugl i min Haand. Synet af den lette, luftige Slægt, der svinger sig over vore Hoveder og tumler sig i den store, blaae Hvælvning, havde mig en saa magisk Tiltrækningskraft, at jeg, næst den Lykke selv at kunne flyve, intet Lykkeligere kunde tænke mig, end at kunne gribe et af hine flyvende Væsner og ligesom neddrage dets Glæde og Lyksalighed til mig.« (cfr. Lb. S. 51).

Af andre levende Væsener er der kun Sneglen:

Nu Sneglen med Huus paa Ryg vil vandre.

Man studser ved, at Ingemann lægger Mærke til noget så småt og uanseeligt. Men Forklaringen er sikkert, at der her er et Barndomsindtryk af så stor Styrke, at Interessen har holdt sig. »Af alle Dyr var der maaske intet, jeg med større Beundring betragtede, end den lille Snegl, der krøb ud af sit Huus, naar jeg sang Barnevisen for den: »Snegl, Snegl, kom ud af dit Huus!« og jeg havde da stor Glæde af at see den som en lille Troldmand spadserer med sit hele Huus paa Ryggen op ad den steileste Træstamme. »Det kan Svane dog ikke gjøre,« udbrød jeg engang, min næstældste Broder Svane var nemlig i mine Øine det mest konstfærdige Menneske i Verden.« (Hertil føjes i Lb. (S. 51): »Men hin Sneglekjærlighed gik vakkrest over til det følgende Aarhundredes Børn, naar de sang: »Nu Sneglen med Hus paa Ryg vil vandre««).

Til Blomster mærker man kun noget den Morgen, da de favre Blomster smaa tittede til hinanden.

Over Landskabet skinner Solen. Selv om den ikke nævnes, føler man dens Stråler næsten i hver Linie af Morgensangene. Og om Aftenen skinner Stjernerne. De kan for Digteren være Øjne fuldklare, der ser ud gennem Himmelsløret, og minder ham om, at den kære store Gud våger ved Skabningens store Vugge. Men de kan også vække Tanker om Evigheden:

Som en Guldbrud den gamle Sommer
Staaer forvandlet i guldgule Høst,
Og med Evighedsanelsen kommer
Hendes Stjerner fra Dybet i Øst.

Her er Fred! — o! her er saa stille
Som al Strid var i Verden forbi.
Over Livsdybet Stjernerne spille,
Og en Evigheds Glands er deri.

Stadig i Sangene føler vi den Ingemann'ske Natur. Men kun een Gang ser vi den:

Der staaer et Slot i Vesterled —

Alle kender det og dets Pragt, og i alle Danskes Sind er der den næreste Idéforbindelse mellem Solnedgangen og Aftensangen.*

Hvert af de 8-liniede Vers består af to Halvdele, og i hvert af disse indledes anden Linie med betonet Stavelse, der træder særlig stærkt frem, fordi der også sidst i første Linie er betonet Stavelse. De to således fremhævede Linier står i en vis Forbindelse med hin-

* Et Tegn på, hvor Digtet lever i Folks Bevidsthed, er, at der er digtet videre om det. I en Kronik i »Politiken« af 23. Juli 1925 skriver Johan Skjoldborg, at: »Ingemann her på Løgstør Bakke, som det fortælles, skrev sin udødelige Sang »Der staaer et Slot i Vesterled«, en Gang han besøgte sin Studerekammerat, der var Præst i Barmer.« — De to Præster i Barmer, Jochum Bering (1803—28) og Frederik Splieth (1828—40) var imidlertid Ingemann ukendte, og ganske vist kendte han den førstes Kapellan, Laurits Blicher og besøgte ham et Par Gange, Juli 1820 og engang omkring 1830 (se Aakjær: St. St. Blichers Livs-Tragedie I S. 142), da han var blevet Præst i Vilsted, lidt syd for Løgstør; men om, at Der staaer et Slot skulde være digtet heroppe, foreligger der intet, og i den Digtsamling, Ingemann udgav 1832, findes det ikke.

anden, understøtter hinanden og angiver Versets Grundtone (tækket med gyldne Skjolde — mageløst staaer det smykket; Porten skinner som Ravet — skinner i Purpurklæder; vandrer til fjerne Lande — gaaer til Forklaringskysten).

Helt igennem de to første Vers gaaer Skildringen af Slottet og dets mageløse Pragt.

Hvor ofte havde Bernhard ikke stået i Præstegårdshaven på Falster og set mod Solen i Vest, set, hvorledes

Ved Kvæld den til sit gyldne Slot
Nedruller i Guldborg-Sund.

Som Digter havde navnlig den Stund og det Syn sat hans Længsler og Drømme i Drift som de vekslende Skyer. Hen mod og ind i det Slot havde hans Helte skuet, sidst Holger Danske:

Men see! Hvor Seilet og Solen svandt,
Opsteg en Stad for mit Øie:
Af Bølgen vel tusind Taarne oprandt
Med Kroner og gyldne Fløie.

Og Staden var et eneste Slot,
Et Slot af tusind Paladser.
De spilled i Guldglands og Himmelblaat
De himmelstræbende Masser. —

Efter at Slottet har »staaet« en Tid, kommer der Bevægelse: Solenglen svinger Lysets Flag — vandrer til fjerne Lande. Som Livet. Med Glands opdukker Sol igjen. Som Livet.

Vi har før set, hvorledes »de oplevede og de forventede Livsmomenter« kunde være nært knyttede sammen. Her er de forenede i eet Billede, som, vel netop derfor, er blevet så betagende. —

Da Ingemann skrev Holger Danske, skildrede han den danske Folkeånd, som den efter hans Mening var, er og vil være, fra Folkets Morgen til Tidernes Aften. Da han i disse År gav Udtryk for sin religiøse Følelse, var det centrale, at Vor Herre, der tog den lille Bernhard i Kurvesengen i sin Varetægt, også vil bevare den gamle Digers flygtende Sjæl. På lignende Måde med Naturen: når den får Liv hos ham, er dette selvfølgelig — selv om Ingemann ikke nævner det — skabt af det glade Øjeblik, af Solskinnet og Harmonien; men det er, som Nuet derpå næsten forsvinder, og Livsfylden kommer fra de oplevede Livsmomenter (med Barndommen som Grænse) og de forventede Livsmomenter (med Evigheden som »Grænse«). Thor-kildstrup Præstegaardshave < Sorø Skove > Paradisets Enge.

Den Natur, Ingemann fører os ud i, er enkel. Men den er også stor.

ELSKOV

16. Dec. 1838 skrev Lucie til Fru Rosenørn: »Bernhard arbejder paa et Salomons-Digt; han er herligt inde i det; men det skulde jeg vist først have spurgt om jeg maatte fortælle.«

Det »Digt«, der her omtales, er »Salomons Ring. Et dramatisk Eventyr« (udkom Året efter).

Sulamiths Flugt fra ham og Død har genfødt Salomons Ånd. Han vil herske over Naturen og kan det, da han har Ringen i sin Magt. Hans Mål er at udrydde alt Ondt; Ringen bruger han

Til skøn Udvikling af hvert Guddomsfrø
I Sind og Sjæl og Alnaturens Rige,
Til selv at naae det Liv, der ei kan døe,
Og Mørkets Magt ved Ordets Kraft bekrige.

Han håber at kunne skabe Livets Harmoni ved at tyde Ringens Indskrift og finde »Ordet«

Allivs-Ordet, som forener
Livet med dets Billed i os —
Ordets Ord, som skal befri os
Fra hin Dunkelhedens Magt
Der har Løgnens Tvedragt bragt
I Alverdens Liv. —

Når »Ordet« er fundet, skal Tvedragten blive til Harmoni, den fordærvede Menneskenatur gennemstråles af Guds Billed, Gudsriget herske, *Theokrati*.

Men i sin Stræben efter at udrydde alt ondt forsøger Salomon også at udrydde den legemlige Død. Dette Overgreb bevirker, at han mister Ringen, og først gennem sin Fornedrelse lærer han at forstå, at Mennesket kun gennem Døden kan komme til Befrielse fra al Synd og derved fra alt Ondt.

Han vinder Ringen tilbage og forstår nu sin Begrænsning. Hvad han har villet, ligger uden for Menneskets Magt. Han kan ikke tyde Indskriften, men Ordet hvisker til ham om Frihed:

Det løser alle bundne Sjæles Baand;
Selv i sin Fjendes Haand det sprænger Lænker
Og skaber hvad en evig Viisdom tænker. — —

Engang vil der komme en Konge, når Nøden er størst. Den sidste skal blive den første, og den ringestes Råb skal først høres af hans Øre.

Først da er Betingelsen skabt for Teokratiet.

Med denne Tanke-Digtets Hovedidé: »Den typiske Hentydning til det sande Verdens- og Aandsherredom i Messias-Magten«²⁷ slutter det (meget uklare og vanskeligt tilgængelige) dramatiske Eventyr. —

Foran det dramatiske Eventyr står der et »lyrisk Forspil, Sulamith og Salomon« (i 1. Udgave: »Salomons Ungdomskjærlighed eller Sulamiths og Salomons Sange«), men Forbindelsen er ganske løs: »i den Følge, hvori disse Sange ere opstillede, kunne de betragtes som et sluttet Heelt«.

I nær Forbindelse står de derimod til »Højsangen«. —

Fra gammel Tid havde der været lagt en allegorisk Mening i denne, da den jo hørte til det gamle Testaments hellige Bøger. For de lærde Jøder var den en Vekselsang mellem Jahve og Israel; de Kristne opfattede den i Analogi hermed som symboliserende Foreningen mellem Kristus og Menigheden; Højdepunktet nåedes vistnok, da Rabbineren Josef ben Kasp (1200—1250) forklarede Højsangen som en Afhandling over aristotelisk Filosofi og udviklede, at den besungne Forening var mellem den aktive og den receptive Intelligens.²⁸

Med disse Fortolkningskunster brød Herder, idet han (1778) udgav sin *Lieder der Liebe. Die ältesten und schönsten aus Morgenlande.*

Som allerede Titelen siger, opfattede han Højsangen som en Samling hebraiske Elskovsviser: Was ist nun sein *Inhalt*? Was sagt das Buch vom Anfang bis zum Ende? Mich dünkt: *Liebe, Liebe*; vom Kusz fängt's an und endigt mit einem zarten Seufzer.

Han elskede disse gamle Sange og gengav dem med frisk og genial Indlevningsevne.

Gennem denne fandt han en Forbindelse mellem de enkelte Sange — en løs ganske vist: Digtene var Perler, dragne på en Snor — men dog en Enhedstråd: Der Verfasser (Herder mente, det var Salomon) verfolgt die Liebe von ihrem ersten Keim, von ihrer zarresten Knospe, durch alle Stufen und Zustände ihres Wachsthums, ihrer Blüthe, ihres Gedeihens bis zu reifer Frucht und neuer Sprosse. —

I sin Bibel havde Ingemann læst over 1. Kap. i Højsangen: »Bruden som er Christi Meenighed, længes efter sin Brudgom Christus. — — Christus berømmer sin Brud, Og hun ham igjen«. — Men efter at have læst Herder er han overbevist: »I »Højsangen« seer jeg med Herder aleene Fragmenter af Hebræernes erotiske Poesie«.

Vistnok efter at have læst *Lieder der Liebe* har Ingemann fået Lyst til at behandle Salomons Ungdomskjærlighed på *sin* Måde.

Hans Plan stødte på Modstand af Lucie: »Jeg holder nu engang ikke af at see Salomon som Elsker; i det Capitel kan han ikke blive efter mit Hoved.«²⁹ Men Ingemann gennemførte den, og 1838, to År efter »Holger Danske«, eet År efter Morgensangene og samme År som Aftensangene, blev »Salomons Ungdomskjærlighed« til.

Man har bebrejdet disse Ingemanns Digte, at de fjernede sig så langt fra Højsangen, at de »skamskændede den. Der er næppe en Tone i hans Gengivelse deraf, som ikke er falsk.«³⁰

Det skal villigt indrømmes, at den danske Diger undertiden ikke gengiver de østerlandske Billeder på den heldigste Måde. Opgaven

var særlig vanskelig p. Gr. a. Forskellen i de Krav, den semitiske Digtning og vi stiller til Metaforer og Billeder. For den første er det nok, at Billedet og Sagen rammer hinanden på det enkelte Punkt, det gælder om at illustrere; det gør da intet, at den videre Gennemførelse vilde virke barokt. En arabisk Digter kan sammenligne sin elskedes hvide Finger og dens rødtefarvede Negl med en hvid Maddike med rødt Hoved; det er kun Farven og Blødheden, det gælder om at fremhæve. Vi derimod forlanger en vis Harmoni inden for Sammenligningen, en vis Overensstemmelse, også når Sammenligningen bliver ført til Bunds. Matematisk fremstillet, kan man betegne en poetisk Sammenligning efter europæiske Begreber som en Tilnærmelse mellem to på et vist Stykke parallelle Linjer; en semitisk Digtters Metafor er som to Linjer, der skærer hinanden i et bestemt Punkt.²¹

At overføre disse Metaforer i en Oversættelse er svært, og kan ofte ikke gøres uden Kommentar, om de skal være forståelige. At overføre dem rå i en selvstændig Digtning vilde være umuligt.

Det er da også kun i et Par Tilfælde, at vi træffer Billeder, der ganske svarer til Højsangens: Elskeren — Hjort, Rå (Nr. 9); hendes Kind — Granatæblet (14); hans Øje — Duens ved Bækken (26); hans Lokker — Ravnens Fjer. (26).

En Del Billeder står uden enhver Forbindelse med Højsangen: Sulamith — Gazelle, Fugl (12); Sulamith efter Ulykken — Bladet for Vinden (28); Sløret — Bjergtågen (14); Klædebon — Svanerne (14); hendes Bryst — Dalen med Lillier blandt Marmorbuur (16); hendes dunhvide Liv — Svanerne (33). — »Din Tale jeg hører i Fuglenes Røst; — Dit Blik mig tindred, naar Nattens Stjerner opstege (14). Således drømte Holger Danske om Skøn Gloriant. — Disse Billeder står alle i Forbindelse med Sulamith (dog: hun, han — Due, Ørn. 15).

Et Par Steder laver han de gamle Metaforer helt om:

Højsangen:*

Hans Laar ere som Marmorstøtter, grundfæstede paa Fødderne af det fine Guld. Hans Hænder ere som Guldringe fyldte med Turkous. Hans Læber ere som Lillier, der dryppe med flydende Myrrha.

Ingemann:

Og hans Fod var som Lillien;
Og hans Hænder — de skinned som
Elfenben.
Paa Marmorbads-Tillien
Ligned han Marmorsets Sten.
Og hans Læber de røde! (26)

Undertiden bringer han et motorisk Element ind:

Dit Haar er som en Gieddehjords, der vel trives og opkommer fra Gilead. Dine to Bryster ere ligesom to unge Raatvillinger, som fødes iblandt Lillier.

Din Haarpragt mig glindser, hvor
Hjorde flye (14).
Jeg skuer dit hvide, bøgende Bryst,
Naar paa Mark mellem Lillier Tvil-
lingkiddene lege (14).

* Der citeres efter en Udgave af Bibeloversættelsen fra 1824.

Oftere søger han at gøre Sammenligningen mere forståelig ved at føje nye Led til:

Ligesom et Æbletræ iblandt Skovens Træer, saa er min Kiereste iblandt Sønnerne; jeg begierer at være under hans Skygge.

Abildtræet i Skoven staar Herligst i grønne Sale.
Herligst blandt Zions Sønner gaar Min Elskede med det favre Haar Gjennem Genezareths Dale.

Abildfrugten har Saft fuldsød,
Gløder i Skovens Skygge.
Min Elskedes Kind har lifligst Glød;
Hans Pande bærer Guldkronen rød,
Straaler med feireste Smykke.

Abildtræet, jeg drømte om,
Blev til min Hjertenskjære;
Lifligt i Skovens Helligdom
Det favreste Billed til mig kom —
Grenene vilde mig bære. (4).

Din Hals er ligesom Davids Taarn, bygt til Rustkammere; hvor der ere hængt tusinde smaa Skiolde paa.

Ei Skjoldenes Taarn i Sangkongens Stad
Er mig skjønt som din Hals med Kjæden hos Perlemorsøret. (14).

Hans Kindbeen ere som kostelige Urters Beed, som Urtekoste.

Snellilliens Klokker
Ligne hans Kinder i Skær.
Men hans Kind kunde gløde
Som mit Mandeltræs Blomst i sit Balsambed. (26).

Dine Øine ere ligesom de Fiskevande i Hesbon.

Hvor Damtene blinke med Maaneglands,
I min Elskovsdrøm dine Øines Klarhed jeg skimter. (33).

Et Sted synes at fordre nærmere Forklaring: Højsangen har: Denne din Høide er liig et Palmetræe, og dine Bryster Viin-Klaserne. Jeg sagde: jeg vil opstige paa Palmetræet, jeg vil tage fat paa dets Grene, og dine Bryster skal være som Viin-Klaser paa Viintræet. — Ingemann har:

Din Høihed jeg mindes, hvor Palmen groer;
Om dit Bryst jeg drømmer, hvor Druen svulmer paa Ranken.

Jeg trykker til Palmen mit hede Bryst,
Og jeg kryster den modne Druer.
Jeg drømmer endnu om vor Elskovslyst.

Sidste Linie viser, hvad Salomon mindes. Og de to foregående Linier betyder da: I Tankerne trykker jeg (som før) dig, du slanke Sulamith, til mit Hjærte, og griber (som før) om dit Bryst. — Ingemanns Behandling ligger her altså ret nær op ad Originalen.*

* Georg Brandes tror, at Salomon omfavner Træerne! — Jeg har hidtil afholdt mig fra Polemik af enhver Art, idet jeg har ment, at det vilde forstyrre den Ro, der gerne skulde være over dette Arbejde. Her — i denne in-

feriære Note — være det mig dog tilladt at fremføre nogle dokumenterede Bemærkninger.

Georg Brandes skriver (S. S. I S. 454): »Man behøver ikke at gaa til slette Steder i denne Digtning. Man tager de skønneste (om end

Det, Ingemann har villet, har ikke i mindste Måde været at skabe en Pastiche. Højsangen har for ham først og fremmest været en Materialesamling, hvorudfra han tog de Situationer (og Udtryk), han mente at have Brug for. Herder mente jo, at de gamle Sange var Perler dragne på en Snor. Men det er, som Ingemann ikke ser Snoren: han betragter åbenbart Sangene som selvstændige og benytter dem, hvor det passer ham; Kap. 2 i Højsangen mærkes således i ikke mindre end syv af Sangene i »Salomons Ungdomskjærlighed« lige fra Nr. 4 til Nr. 19. Ligesom han tidligere havde gjort sine Notater fra Suhms Historie af Danmark og anvendt dem, hvor han

spinkle) Vers: Fornam jeg en Klang? [Nr. 9.] Sammenlign nu den gamle Tekst: Min Elskedes Røst! — Det er som Klangen af det rene Guld mod Lyden af hvislende Papirspenge.« Hvis man imidlertid vil undersøge Sagen,

opdager man straks, at det ikke er Nr. 9, der svarer til Højsangen, men Nr. 11 og 10.

Lad os da se Originalen (i Oversættelsen fra Georg Brandes!) og de danske Sange overfor hinanden:

Min Elskedes Røst!
Se han kommer.
Han springer over Bjergene,
Han iler over Højene,
Lig en Stenged
Eller Hindernes unge Hjort.

Se han standser
Bagved vor Mur,
Han ser gennem Vindvet,
Spejder gennem Gitterværket.
Min Elskede taler og siger:

Staa op min Veninde,
Min skønne, kom, gaa ud!
Vinteren er omme,
Regnen er standset,
Har ganske hørt op.

Blomster ses paa Marker,
Sangens Tid er kommen,
Turtelduens Røst
Høres i vor Lund,
Figentræets Frugt
Begynder at rødme,
Vinranken udaander
Sine Blomsters Duft.
Staa op, min Veninde!
Kom, gaa ud, min Skønne.

11. Det er ingen Drøm. Jeg hører hans Røst.
Som en Raa paa Bjerget min Elskede springer;
Som en Hjort i Skoven, med Sommerlyst
Over Vinhavens Hegn han sig svinger.

Det er ham, som staar ved Husranken der;
Han oplavrer alt til mit Vinduesgitter.
Det er ham. Jeg ser dig, min Hjertenskjær!
Gennem Vindvet min Elskede titter.

10. Er du vaagen? Elskede! Favre, stat op!
Kom herud, min Deilige! Vinteren flyede:
Det ei regner meer; see, hver Blomst har Knop!
Det blev Sommer inat, før det gryede.

Vore Turtelduer alt kurred i Lund;
Der er Vinfrugtblomster med duftende Blade.
Det er Sangens Tid; det er Elskovs Stund!
Alle Fuglene kviddre saa glade.

Er du vaagen? Elskede! Due, min Lyst!
Lad mig see din Skikkelse, hør din Stemme!
Du blev yndig skabt og med liflig Røst,
Du min Fugl, som blandt Klipper har hjemme!

Hvor er »Lyden af hvislende Papirspenge«? Det forekommer mig, at Ingemanns Digte i ingen Retning staar tilbage for Originalen. De har den samme Klang af lødigt Metal. —

Videre hedder det: »Lad det være naturligt og undskyldeligt, at Ingemann savnede al Sans for Skønheden i Sulamiths Begejstring for sin Elskede som Menneske! Hvor Kvindekoret spørger hende, hvad han har forud for Andre og hun jublende begynder: »Min Elskede er hvid og rød, — Udkaaren blandt Titusinde, — Hans Hoved er det fineste Guld, — Hans bølgende Haar er ravnsorte eller hvor hun ikke mindre henrykt slutter: »Hans Mund aander Sødme, — Alt paa ham er Ynde, — Saaledes er min Elskede, I Jerusalems Døtre! — Saaledes er min Ven«, dér var disse Udbrud naturligtvis Ingemann altfor sanselige, altfor

menneskeligt varme til at han kunde bruge sligt.«

Hertil er at bemærke, at Ingemann har benyttet sligt, endogså et Par af de Linier, Brandes citerede. I det Digt, hvor Sulamith priser Salomons Skønhed (Nr. 26) har Ingemann benyttet ikke mindre end 5 af Højsangens 9 Vers. —

Ovenstående var jo et Udslag af Kritikerens Langmodighed: det var naturligt og undskyldeligt, at Ingemann savnede (hvad han ikke savnede!)

Men nu kan det også være nok med den Overbærenhed. Videre hedder det:

»Men skrækkeligt er det, at han lader hende være forelsket i sin Vens *Berømmelse* istedetfor i hans *Person*. Det er den bare Overvejsels-Erotik. Naar hun hører »hans Hæder

mente Stedet var, således har han her benyttet Højsangen (dog ligger et Par af Sangene nær op ad de gamle hebraiske).

Det, han har villet, er ikke at skabe en Pastiche, men at give en Skildring af *et Kærlighedsforholds Udvikling fra den første Opblussen*. Måske har han fået Ideen fra Herder (S. 143). Men han er gået videre: Medens Herder standser med den lykkelige Kærlighed i fuld Blomst, skildrer Ingemann også Forholdets Visnen lige til den bitre Død.

I (Nr. 2*—6). Sulamith stod mellem Festsangens Piger, da de førte den salvede Konge til Davids Sæde. Men Sangen forstummede

paa Jomfruers Tunger«, sidder hun stum, men det sjunger i hendes Hjærte. Hun udbrøder: I dit Navn er Storhed, du Skønhedens Søn! [ukorrekt citeret] Derfor elske dig Libanons Piger.«

Bevisstederne har Br. hentet fra Sulamiths Sang mellem Blomsterne (Nr. 6) mellemste og sidste Vers. Men hvorfor er første Vers ikke medtaget? Lad hende da synge det her:

Jeg er »Rosen fra Saron«, Salomons Lyst,
Naar hans Blik til mit Øie sig klæber:
Hans Bryst har bævet mod Sulamiths Bryst,
Og hans Læber mod Sulamiths Læber.

Man er vist ikke for dristig, når man siger, at første Vers ikke er citeret af Br., fordi hans Ord saa vilde blive Nonsens: Her ser man Sulamith omslynget af Salomon, hun er Salomons Lyst, thi hans Bryst har bævet mod hendes og hans Læber mod hendes. Det er hans Person, hun elsker. At hun frydes ved at høre hans Hæder på Jomfruers Tunge, er vel menneskeligt og tjener vist ikke hende (og Ingemann) til Forringelse.

Som Konklusion af sin Citering af V. 2—3 skriver Br.: »Kort sagt, hun er en bly og bleg Viol fra Danevang, der i Tugt og Ære sværmer for Christian den Ottende.« — Det må tilstås, at det er meget: kort sagt. Thi Ligheden mellem Ingemanns Sulamith omslynget af Salomon og Brandes' bly Viol contra Christian VIII er noget fjern. —

Videre:

»Hvor Ingemann fjerner sig fra Teksten, der fortaber han sig i blaa Dunst. Hvor han følger den Ord for Ord, dér misforstaar han stadigt paa den urimeligste Maade, mest, fordi han ikke vil eller ikke tør forstaa Situationen i dens skønne Naivetet.

Man tage f. Eks. Sulamiths Drøm:
Jeg sov, men mit Hjerte vaagede.
Min Elskedes Stemme!
Han banker!

Han:

Luk op min Søster, min Veninde,
Min Due, min Uplettede!
Mit Hoved er bedækket med Dugg,
Mit Haar er vaadt af Nattens Draaber.

Hun:

Jeg har taget mit Klædebon af.
Skal jeg da tage det paa igen?
Jeg har vasket mine Fødder,
Skal jeg da smudse dem paany?

Hos Ingemann er det Elskeren udenfor Døren, der siger disse meningsløse Ord: »Min Kjortel jeg hang paa Hækken — Og her er saa koldt at staa — Min Fod har jeg tvættet i Bækken — Skal atter i Sumpen jeg gaa?«

Når Br. — for at få Modsetning mellem Original og Bearbejdelse — siger, at de sidste Ord hos Ingemann er Elskerens, er det galt. Anførselstegnene viser tydeligt for enhver, at først taler han »— Mit Hoved drypper af Skyens Dug — Mine Lokker af Nattens Draaber« — saa hun: »Min Kjortel — —« (At Ingemann har »forstået Situationen i dens skønne Naivetet« viser de følgende Vers).

Til Forklaring af dette »Fejlgreb« er der to Muligheder: enten har Brandes læst fejl og oversat et vigtigt Citationstegn. Men en sådan Overfladiskhed tør man vist ikke tilltro ham. Når denne Mulighed forkastes, bliver der imidlertid kun een tilbage: at Forandringen er foretaget med Hensigt, at der altså foreligger bevidst Ændring af Citatet. —

Det må indrømmes, at der er meget i Højsangen, som Ingemann ikke havde Evne til at leve sig ind i. — Men hans Evne (og Vilje) til at leve sig ind i den gamle jødiske Poesi var betydelig større end Brandeses til at leve sig ind i Ingemanns.

Da Brandes skrev sin Afhandling, slog han med Sten, skønt han boede i et Glashus.

Sin Dom om Ingemanns Sulamith-Sange sammenfatter han i følgende Ord: »Enhver Kommentar er her i Grunden overflødig. Den Art Drømmedigtning dømmer sig selv.«

Det forekommer mig, at man efter en kritisk Gennemgang af Brandes' Essay kan anvende de samme Ord med en enkelt Forandring: »Enhver Kommentar er her i Grunden overflødig. Den Art Agitationskrifter dømmer sig selv.«

Hvis man siger om Brandes' Essay, at det kun er lidet instruktivt, er det ikke nogen hård Dom.

Det er lidet oplysende om sit Emne, B. S. Ingemann.

Men en Del oplysende om sin Forfatter. Ingen Fremtidens Ingemann-forsker vil gå dertil for at få Belæring.

Men det kunde måske tænkes, at en Brandes-forsker i Fremtiden vil studere det for at lære visse negative Sider ved dets Forfatters Karakter at kende.

* Nr. 1 står uden for den erotiske Række.

på hendes Tunge; et Blik af Salomon traf hende, og med det fløj et Solglimt ind i Sjælen. — Nu fylder Længsler hende. Alle Vegne, i Vinhaven og Skovduelunden, er han i hendes Tanker, og i Skoven tager Abildtræet hans Skikkelse, og hun ønsker, Grenene vilde bære hende; hun ønsker at bøje sit Hoved imod hans Bryst, at forsvinde i hans Blik og vugges i Livets Flamme. — Det første Møde har fundet Sted, og nu er hun »Rosen fra Saron«, Salomons Lyst, og medens de andre Piger priser Kongen i Sang, sidder hun tavs og glad med sin Lykke.

II (Nr. 7—11). Også Salomon længes, og der er den samme fredfyldte Glæde over hans Længsel som over Sulamiths: han vil drømme i Kærligheds Lund, hvile sin Sjæl i de grønne Sale og sit Hoved i hendes Skød; hvor hun hviler, er Fred. — Sulamith tror i Natten at høre hans Røst: »Vågn op og kom ud, nu er Vinteren omme«. Hun skuffes først. Men da lyder det virkelig: »Er du vågen? Elskede! Favre, stat op! — Kom herud, min Deilige! Vinteren flyede« — og hun ser sin elskede komme nærmere og nærmere, til han står hos hende.

III (Nr. 12—17). Medens de 5 første Sange var Sulamiths og de 5 næste Vekselsange, er det Salomon, der taler i de følgende. — Kongen er steget ned fra sit Slot til Hyrdernes Enge, og her møder Sulamith ham. — Han står i Teltdøren, medens hun sover derinde, og beder alt og alle om ikke at forstyrre hendes Slummer. — Hendes Dejlighed står for ham hver Dag, al Verdens Pryd afspejler hendes Skønhed. — De er sammen steget op på Bjerget Hermon. Nu er Lidenskaben tændt. I hendes Øjne glimter et Flammevæld. »Skjøn er din voxende Elskov, min Brud!« og hans Øjne søger hendes Barm: »En tillukt Have blev mig din Barm.«

Den lukkede Have har Balsam fuldsød;
Der er Dale med Lillier blandt Marmorbuur;
Der rødmer skjult Granatæblets Glød;
Der dufter Myrrha hos Copherdruer. — —
O nedsank til Lilliernes Dal min Pande. —

Nu har Foreningen fundet Sted, og fuld af Æmhed siger Salomon:

Dvæl, Elskede! dvæl!
Har jeg voldet dig Smerte?
Min herlige Brud!
Vil dit Blik mig anklage?

III (Nr. 18—21). Sulamith er nu forladt og hentæres af nagende Elskovssmerte: »Jeg er syg af Kærlighed«. Hun søger den Elskede på Lejet, hun hører hans Stemme, og hun leder efter ham på Gader og Stræder. Hun søger Lindring for Smerten ved Tanken: »O! var du min Broder, o, havde du diet min Moders Bryst!« Men Elskovslængselen bryder igennem: »Læg under mit Hoved din venstre Haand! Omfavn med den høire mit Hjertel«

V (Nr. 22—24). Da bliver hun Salomons Brud. Om Aftenen står hun i Dronningehaven og venter. »O, gid han vil komme!« Han

kommer. Men som en anden, end hun kender ham. »Det vilde« er i ham. Han råber til sine Venner: »Beruser Jer, Venner! — jeg tømmer i Haven — Beruselsens Lystbæger ud!« Han griber hende og siger:

Alt Liv jeg omfatter,
Min Bjergpige-Brud!
Jeg favned Kong Pharaos deilige Datter* —
I Skjønhedens Favntag alt Liv jeg omfatter!
Jeg tømmer mit Livsbæger ud. — —

VI (Nr. 25—34). Da Salomon har søgt Sulamiths Favn efter at have været i en andens, flygter hun forfærdet. *Den Klang i Røsten*, hun nys hørte, var ikke hans, *den Ild i Øjet* var ikke hans. Hun saa det — men kan ikke tro det; »var du midt blandt de Drukne? var det dig, jeg saae paa de Troløses Vei?« — Hun søger op i Bjergene. Om Natten drømmer hun om ham: »I vor Vinløvsal du, som før, er min, — Bringer Sommer til Bjergets Datter«, og om Dagen mindes hun ham i al hans Herlighed. Hun ved, at han i sin Løvsal »hviler i Myrrhabuskfavn«. Men trods Utroskaben ved hun også: »Min Elskedes Sjæl har evig mig kjær«. — Hendes Elskovs Magt var som Dødens (på Grund af, at Salomon har svigtet hende); hendes Skinnsyge som Scheol. Men Kærligheden til ham, som hun har kendt ham før Faldet, lever, og dens Ild kan ingen Afgrundsstrømme slukke. »Nu må jeg lukke mine Øjne, (men snart vågner jeg til ny Kval og nyt Savn, thi) Midsommernatten er kort.«²²

Hendes Formodning om Salomon er rigtig. Han siger:

Og kun Een har jeg elsket, naar Tanken blev i min Hjerne:
Kun paa *dig* har jeg tænkt, naar jeg vidste hvor Sjælen henfløi.
I Flammernes Strøm har jeg drømt om din Vinrankehøi;
Mellem Ildkuglers Sværm var *du* kun min Kjærligheds Stjerne.

Han søger hende i Bjergene, men hun flygter stadig for ham, og tilsidst hører han hendes Stemme fra Tigrenes Bjerg: »Fly, som Hjorten til Hindenes Dal, med Lyst. Tigren er trofast i Sammenligning med dig; hos den brister nu mit Øje«. —

I Forerindringen 1843 skrev Ingemann: »I Salomons Ungdomskjærlighed til Sulamith fremtræder allerede den forvildede Naturdrift [oprindeligt »Libertinage«^{**}] som det ødelæggende [oprindeligt destruerende] Princip.«

Sagt ganske kort er Indholdet af »Salomons Ungdomskjærlighed« følgende: to elskende har fundet hinanden, er lykkelige og har knyttet deres Skæbner sammen. Da griber »den forvildede Naturdrift«, »Libertinagen« ham, og derved bliver deres Lykke ødelagt. Der kommer Splittelse ind i begges Liv. Hun elsker ham stadig, men må flygte af Rædsel for det vilde i ham, der har drevet ham til Utro-

* Men Kong Salomon elskede mange fremmede Kvinder, baade Faraos Datter og Moabitinder, Ammonitinder — og Hettitinder. (Første Konge-Bog Kap. 11).

** Forerindringen 1843 er oprindeligt skrevet Nov. 1839 som et Privatbrev til Estrup (Gal-skjøts Msk.s. Kjøge). Ileri findes de i [ ] satte Udtryk.

skab. Han har kun hende i Hjertet, når der er Ro i hans Sind, men fører samtidig et Liv »blandt Dronningers Vrimmel«.

Denne Handlingens Katastrofe og dens Følger har intet tilsvarende i Højsangen, er Ingemanns egen Opfindelse (ligesom forøvrigt også de første Digte (2—8), der skildrer Længselen og den første fredfyldte Lykke, betegnende nok — bortset fra enkelte Udtryk — ganske er hans egne.)

Muligvis kan man finde de psykologiske Forudsætninger for Skildringen hos Digteren selv.

Han havde følt sig uløseligt knyttet til Lucie Mandix. Da traf han i Italien Maria Bügel, og der kom Uro i hans Blod. »Jeg tænker ofte paa Bügels og savner dem tit, men det var vel, vi skiltes ad, det Vilde og Utilfredsstillelige i mit Gemyt fandt saa megen Samstemning hos dem«. Det er den »vilde Naturdrift«, han senere taler om. Ganske vist blev Ingemann i Tide Herre over sig selv; men så stærk Magt havde Blodet haft over ham, at han en Tid havde frygtet for, at det skulde ødelægge hans og Lucies Forhold, så det spillede ind i hans Drømme: »Jeg drømte fælt inat. Jeg var hjemme, syntes mig, og i mit ulykkelige, utilfredsstillelige Lune, vild og dæmonisk stemt, uden Fred med Gud og med mig selv. Det bragde en spændt og ulykkelig Stemning mellem mig og L. Mine Grüner bebrejdede mig det og sagde, at det blev dog aldrig godt. Den Fred, jeg havde savnet hos hende, savnede jeg selv — og tilsidst maatte jeg skilles fra L.« (5. Maj 1819).

Uro-Månederne dengang har vist ikke bevidst været i hans Tanker, da han skrev Sangene. Men Striden i hans Sind og den Fare, hans Kærlighedslykke var udsat for dengang, har gjort et uudsletteligt Indtryk, så de psykologiske Forudsætninger var tilstede til Skildringen af Salomons Svigten og dens Følger. —

Man forstår, at Lucie ikke følte sig tiltalt af »Salomons Ungdomskjærlighed«. Hun, den himmelske Ånd i jordisk Dragt, havde fået Sommerbrevene fra sin Varner. I de centrale af Sulamith-sangene har hun ikke Lod eller Del og vilde aldrig kunne efterføle dem.

Den erotiske Følelse, der er den gennemgående i Højsangen, er en stærk, noget massiv Glæde over Besiddelsen af den Elskede, særlig knyttet til Beskrivelsen af ham (hende).

Til denne mærkes der så at sige intet hos Ingemann. Når hos ham den elskede prises, er der i Reglen i Lovprisningen Længsel efter den anden eller Sorg over det tabte.

Derimod er der hos den danske Digter — som han har anlagt »Salomons Ungdomskjærlighed« med den fremadskridende Handling — en Mangfoldighed af Følelser knyttet til Elskoven, ligefra den blide, noget sværmeriske Længsel — over Lidenskabeligheden — til Glæden over Mindet og den dybe Sorg over det tabte.

Men den Følelse, der udtales stærkest i Sangene og ligesom slår igennem, er den heftige, utilfredsstillede erotiske Higen mod den elskede (concentreret i Nr. 18—21).

Noget Bevis kan i Følge Sagens Natur ikke fremlægges. Men det

forekommer sandsynligt, at Ingemann ikke havde kunnet skrive disse Digte med den Glød, hvis han ikke havde oplevet Uro-Månederne i Italien. »Det vilde« kaldte han sin Higen, men samtidig — »det uopnåelige«.

Meget af det, disse fire centrale Digte indeholder, ja det meste, findes i Højsangen, men der spredt på forskellige Steder (Kap. 2, 3, 5 og 8). Men Ingemann har samlet dem og lagt sin Stemningsfylde deri.

Ligesom hans Higen dengang forblev utilfredsstillet, gik der mangfoldige År, hvor han intet Udtryk kunde finde for den i sin Digtning. Hans Ungdoms hede Vin var forseglet. Da levede han sig ind i Højsangen, som han opfattede den. Og dens Sange blev de Skåler, hvori han gød sin Ungdoms hede Vin. —

Som Ingemann i disse År nåede så langt frem med Hensyn til at give Udtryk for sine nationale og religiøse Følelser og sin Naturfølelse, således nåede han også frem til at skildre Kærlighedslivet som aldrig før og så rigt og alsidigt, som det med hans Forudsætninger var muligt.

Harmoni-årene.

DE NØGNE ROSENBUSKES TID

»JEG MAA BORT FRA MIN ENSOMHEDS SKOVE«

At sætte et skarpt Skel mellem dette Afsnit af Ingemanns Liv og det tidligere, er umuligt; de glider over i hinanden. Men dog mærker man tydeligt, hvorledes der ved Begyndelsen af 1840 begynder at komme nye Momenter ind i Ingemanns Liv (og Digtning).

Ved denne Tid dukker Klagerne over »Tiden« atter op: »Pur og bar Prosa, helst politisk og statsoeconomisk, er nok det Eneste, som for nærværende Tid kan ventes at blive bemærket. — Jeg kom ikke til Kjøbenhavn i dette Foraar, og som jeg nu hører Tonen og Stemningen skal være, er jeg glad ved kun at høre Skoves og Søers Bruisen«¹ (Foraaret 1840). »Den udanske Kulde, Bitterhed og Uro i vore indre politiske Forhold paralyserer alt poetisk Liv iblandt os og virker selv lammende ind i min afsondrede Sphære«² (7. Juni 1840). »Ingemann var her i Paasketiden — — derude føler han sig i mange Henseender saa ene med den hele Sværm af Døgnblade omkring sig, at han tit er nær ved at tabe Ligevægten.«³ (27. April 1841). »I det Hele finder jeg Tiden med al dens nye Liv philisteragtig prosaisk, og jeg tvivler paa Poesien vil kunne trives i den.«⁴ (9. Sept. 1841). »Ved den aandelige Reise til hiint Polarfolk,⁵ hvor Menneskelivet kan røre sig uden Stat og alle dertil hørende Debatter, har jeg søgt og fundet et Asyl under Larmen af alle vore gemytløse og prosaiske Kjævlerrier.« (25. Decbr. 1841).⁶

Disse Klager minder om dem fra Fortiden. Men ellers er der kommet noget nyt til. 18. Oktober 1840 skriver han således til Grundtvig :»Jeg vilde ønske, jeg kunde dele din Anskuelse af Phønixlivets* Gjenfødelse i den Tid, som nærmest kommer. — — Lige saa gjerne som jeg vilde dele dit altid friske Haab om den Herlighed, der skal komme i denne danske Timelighed, lige saa gjerne gav jeg alt det Liv, jeg har tilbage, til Morgendug-Næring for hin Phønixorm, hvis den ikke saa mig saa lindormsagtig ud gennem Tidsaands-Mikroskopet, at den truer med at opluge al Poesie, for i sin

* G. havde lige sendt I. sin Fugl Phønix »Skjaldeblik paa Danmarks Stjerne i Sølvbryllups-og Kroningsaarete«. 1840.

nærmeste Forvandling at blive til en uhyre Filister-Oxe med nord-amerikanske Horn, i sin lige saa *nødvendige* som lidet poetiske Overgangsform. Hvor vanskabt Bæstet saa bliver, inden det bliver Fugl igjen, er enhver Kraft dog vist spildt, der vil forhindre, hvad der kun kan forsinkes, og derved maaske endog gjøre Pinen længer og værre.«

Ingemann, der før havde kæmpet som en rasende mod Dæmonerne i Tidsånden, udtaler sig altså her forstående over for det nødvendige og uafvendelige af det, han mente var Misdannelser i Tiden.

Men midt i Klagen kan der lyde en Udtalelse, der er endnu mere overraskende. I et Brev til Grundtvig af 6. Oktober 1840 hedder det: »Hvad der i det sidste Halvaar næsten (for at tale moderne) har »paralyseret« mig, er den evige Møllehjulbrusen og Hamren af vort indenlandsk-politiske Damp-Kandestøberi, som jeg intet Kald føler til at tage Deel i, og dog heller ikke kan være ligegyldig ved.«

Vi nærmer os hermed til noget centralt. Ingemann søger altså ikke blot at forstå, men er også interesseret i det nye i Tiden.

Og når det var Tilfældet, måtte han føle sit Ophold i Sorø som noget hæmmende, noget, der satte ham udenfor.

Allerede Nov. 1839 lyder den første Udlængsel:⁷ »Mit isolerede Klosterliv drager min Sjæl meer og meer ind i dens egne Dybder, og hvis jeg ikke bliver omplantet paa en anden Grund, er jeg bange, min Eremithage bliver altfor gaadefuld og fremmed for Tiden, jeg dog paa en Maade lever i.« Men først i 1841 bliver Udveen rigtig stærk, og Gang på Gang får den Udtryk: »Jeg tænker nu for Alvor paa at ombytte det stille, klosterlige Sorø-Liv med en mulig Ansættelse i Kjøbenhavn« (20. Febr.)⁸ »Mit Haab om at komme til Kjøbenhavn vandt vel ikke synderlig Styrke ved at tale med Vedkommende derom. Man er vel meget velvilligt stemt for mit Ønske; men *hvorledes?* er endnu et meget vanskeligt Spørgsmaal; jeg holder imidlertid fast ved Haabet.« (19. April).⁹ »Jeg føler mig ret oplivet af den Paaskereise, ligesom mit Ønske om at lande i Axels og hans Frænders »Havn« endnu derved blev mere levende.« (26. April).¹⁰ »Kunde jeg nu til Vinter faae fast Fod i »Intelligentsens Sæde« kunde der maaskee endnu komme Noget ud af min Alderdom.« (31. Maj.) »Paa min mulige Forflyttelse til Kjøbenhavn synes der endnu ikke at tænkes og i Vinter blive vi nok her for det Første, ligesom det er meget uvist om der nogensinde andensteds vil findes en passende Plads til mig. Efterhaanden som de kjære gamle Venner og i den sidste Tid selv Musen her forlader os, bliver Stedet dog med al sin Skjønhed mere og mere trist.« (9. Sept.)¹¹

Hvad var det da, Ingemann savnede? Hvad var det da, han følte, han trængte til som Digter?

»*Menneskeliv.*«

»At Menneskeliv mere nærer Digterlivet end en stille fredelig og skjøn Natur, mærker man bedst naar man i en Snees Aar har levet hernede.« (16. Oktober 1841.)¹²

Sorø havde haft sin Betydning for ham: »For en halv Snes Aar eller noget længere (jeg har nu været her i 19 Aar) er Sorø-Livet

vist i mange Henseender ønskeligt for en productiv Digter, der har tumlet sig forud om i Verden og samlet poetisk Stof ind til at leve af, uden at behøve Stort af den øvrige Verden. I en saadan Stilhed og Eensomhed kan Meget udfolde sig, som ellers let bortdunster og adspredes.«¹³ Men nu har Sorø udspillet sin Rolle: »Men naar man begynder at blive gammel, kan man atter trænge til nyt Stof af Livet og den store, bevægede Verden. Dette er nu Tilfældet med mig.« (20. Febr. 1841.)¹³

Det var de første bevægede År af Christian VIIIs Regering, da det nye med hvide Bølger voldsomt brød ind på det gamles Dæmninger. »Denne sidste mærkelige Tid«, som Ingemann kaldte den. »Den har idelig beskæftiget mig med Tanken om, hvad den nye Tidsalder — — vel fører i sit Skjold for Danmarks Fremtid. Store og vigtige Reforme maa der sagtens forestaa: men saa vel hvad der rimeligst vil ske, som hvad der ønskeligst kunde ske, stirrer jeg endnu paa som gjennem en Taage.« (19. Jan. 1840).¹⁴ For at forstå den og leve med i den måtte han ud, bort fra Ensomhed til Samfund med Mennesker, bort fra Minderne ud i det levende Liv. Ud vil jeg!

Men Sorø havde ikke blot udspillet sin Rolle: det stængede — værre end de høje Fjælde:

Fortid overalt. Absalons Kirke dominerede over hans Hus. Gik han ind til Byen, var det gennem den gamle Klosterport. I Kirken så han Gravene over den »Slægt, som døde«. Ja selv i hans Hjem var Fortiden trængt ind; han mindedes jo: her ved Pulten havde gamle Saxo, Andreas og Gunner besøgt ham, her i hans Stue havde det vrinlet med en Hær af danske Mænd og Kvinder. Gamle Minder overalt. Fortid, trods alt, også i hans Hjerte.

Han, Ingemann, der havde elsket Minderne og levet i dem, Ingemann, hvem netop Minderne havde gjort til en af Nationens Digttere, kunde nu føle sig så omringet og knuget af Minderne, at han måtte hade dem:

En Fugl har søgt i mit Hjerte Skjul;
Den sjunger med minderig Stemme.
Den følger min Flugt paa Kjøl og paa Hjul,
Den sjunger baade ude og hjemme.
Den sjunger ved Morgen, den sjunger ved Kvel,
Den sjunger i Nattens Drøm til min Sjæl.
Ti stille, du gamle Minders Fugl!
Du sjunger om hvad jeg vil glemme.

„Ak!“ — klager Fuglen i Hjertets Skjul —
„Hvi maa du dog hade min Stemme?
Jeg følger dig tro paa Kjøl og paa Hjul —
Jeg vaager baade ude og hjemme.
Jeg sjunger ved Morgen, jeg sjunger ved Kvel,
Jeg sjunger i Nattens Drøm til din Sjæl:
Først naar du ei hader Mindets Fugl,
Først da du din Sorrige kan glemme.“¹⁵

Men »de gamle Minders Fugl« måtte ofte klage forgæves. Ingemann var på denne Tid, når den Stemning kom op i ham, det, han kalder sig selv ved Digtets Overskrift: *Mindets Hader*.

Så i Efteråret 1841 kom Udbruddet.

Efter et Besøg i sin gamle By Odense afrejste Kongen d. 11. Oktober over Kerteminde til Nyborg, hvor der overnattedes. Den følgende Morgen inspicerede Allershøistsamme Adskilligt i Byen, hvorefter man omtrent Kl. 10 Formiddag sejlede med Dampskib over Bæltet til Korsør. Herfra skulde Rejsen fortsættes uden Ophold til København. Men undervejs har Kongen haft en Samtale med Ingemann — han har vel som ældste Lektor og berømt Digter, der nylig havde fejret Christian VIII i Sang — været tilsagt til Rejsetaffelet, og trods Kongens Rejsetrævlhed har han måttet åbne sit Hjerte.¹⁶

Han har udviklet for Kongen og Dronningen så godt og fornøftigt, han kunde, de Grunde, der bevægede ham til at søge en Ansættelse i København, og hvorfor han gerne vilde bort fra Sorø.

Karoline Amalie ønskede ham nogle Måneders Vinterophold i Hovedstaden; men det, fandt Ingemann, lod sig ikke forene med Embedet i Sorø og vilde desuden kun blive en Adspredelse, men ingen Ro medføre til Arbejdet, og Vinteren var netop hans Arbejdstid, når Lyst og Iver var forhånden.

Kongen derimod svarede på hans Anbringender — sikkert med et Smil, men bag Smilet lå et bestemt Afslag — »at vilde han digte, vilde han boe i Sorø«.

Men trods dette har Ingemann ikke villet opgive sin Sag: vilde Kongen ikke forstå hans Prosa, skulde han forstå hans Poesi, og han skrev da, sikkert straks, så det lå renskrevet, før Kongen den næste Morgen mellem Kl. 2 og 3 ankom til Amalienborg,¹⁷ *Digterliv i Sorø*.¹⁸

Havde Kongen til stille Digtning Ro,
I det stille Sorø vilde han boe
Mellem Søer og susende Skove.

Det er Kongens Ord. I Samtalen var de faldet til sidst efter Ingemanns Bemærkninger; men her stilles de i Spidsen, da det jo er dem, der skal svares på.

Her Fortid sig speiler i Mindets Sø;
Her tier Larmen fra Verdens Ø
Og Livsoceanets Vove.

Her er Fred til den stille Digtning Id;
Her er Ro til Forsknings kjærlige Flid;
Her jeg priste mit Lod blandt Skjalde:
Her sad jeg som Fuglen paa grønne Gren;
Fast tyve Somre mig svandt som een;
Jeg sang i de Vintre alle.

Men så hør da, Konge, — og vid, der er Alvor i mine Ord — hvorfor jeg trods det nu må bort.

Men nu kommer min egen Vinter snart,
Og jeg længes nu efter Havet svart,
Hvor det bruser med stærkere Strømme.
Fast Verden blev mig en fremmed Ø;
Men Hjertet smelted ved stille Sø,
Og Sangen blev Fortids Drømme.

Skal jeg skue de gamle Tiders Høst
 Og blandt Fremtids Sønner hæve min Røst,
 Maa jeg bort fra min Ensomheds Skove.
 Fra Drømmenes venlige, stille Sø
 Mig kalder Røster fra Verdens Ø
 Og Livsoceanets Vove.

Jeg maa høre de fjerne Bølgers Brag,
 Der bortrulle Stordaads-Tidernes Vrag;
 Jeg maa see hvad der ei gik tilgrunde.
 Med graanende Vinger i gyldne Sky
 Maa Svanen flyve mod Morgengry
 Hen over de dybe Sunde.

Sorø havde været for ham som Morganas Ø. Her havde han siddet ved Mindernes Kilde og lyttet, med Glemselens Krone på sit Hoved. Men nu var den trillet i Voven. Da det skete med Holger Danske, lød Røsten: »Nu Timen er kommen — tilbage skal du gaa, — hvor Folkenes Livsbølger larme.« Efter de Ord lyttede Inge-mann nu. Da han skrev sine historiske Digtninge, var Fortiden Virkelighed for ham: Middelalderens Heroer trådte ham *anskueligt* for Øje, han *vidste*, hvorledes Begivenhederne med deres indre Motiver udsprang af de historiske Træk. Men nu, efter »Holger Danske«, var Fortiden ikke noget isoleret, den fortsatte sig, gennem Folkeånden, i Nutiden. Og *Nutiden var det, der skulde bekræfte eller afkræfte hans Drøm om Fortiden*. Derfor slutter han, og i de Ord ligger et Livsspørgsmål for ham:

Jeg maa lytte til Tidens Luftningsstrøm;
 Jeg maa see om Folkets Liv var en Drøm,
 Som jeg saae det i Mindernes Kilde.

Men finder hans Syn engang sin Bekræftelse, — »vorder det Gamle dog ungt engang«, så — det er et Løfte, han aflægger:

Saa skal jeg sjunge min Svanesang
 I Morgenstraaler fuldmilde. —

Digtet er så betydningsfuldt, fordi det viser en ny Udvikling: Nutiden med dens Krav er deri for første Gang stillet frem i fuldt Dagslys, og den er, kan man sige, over for Fortiden gjort til Herre over dens Liv eller Død.

Ingemann længes — med en ganske u-romantisk Længsel — mod sin Samtid, mod det levende Liv. —

En af den nye Tids Bannerførere, Svenskeren *Sturzen-Becker*, skrev et Digt *Verkligheten till fantasien* (Två sångmör vid skiljevågen):

Farväll! Här gränsestenen står
 för barndomslivets värld,
 och nu åt skilda vägar går
 vår mogna ålders färd.
 Med ljufligt sinne, vingad hæl,
 Du himlens rike tar,
 jag, tidens barn af all min själ,
 jag blir på jorden kvar.

I fantasiens luftgondol
 Du seglar kring det blå
 i nyckfull lek forutan mål,
 som himlens vindar gå;
 och eolsharpan på din arm
 den leker själf därvid —
 en brokig klang, än forsens larm,
 än turturdufvans frid.

Jag vandrer på den hårda mark
och sjunger för mitt folk
med stämman ljudelig och stark
idéens bud og tolk.
Jag delar mänskans lust och sorg
och vid dess sida går
på karnevalens glada torg,
i nødens tysta vrår.

Af tempel och af granna slott
din värld Du trollar full,
med väggarna af skyar blott
och tak af mänskensgull;
och väsen utaf blomsterdoft
och morgonrodnans glans,
de svåfva där på högans loft
i fantomistisk dans.

Jag trifs ej i din trolldomsring,
i evigt drömmeri;
med ögat vill jag se mig kring,
med handen gripa i.
För människor jag på jorden här
ett Gimle bygga vill,
och sången blott mitt verktyg är
min murarslef därtill.

Ingemann vilde aldrig som Sturzen-Becker her tage Afstand fra Fantasien og aldrig spalte Fantasien og Virkeligheden. Om den svenske Digter siger Ingemann selv, i Anledning af nogle Forelæsninger, han holdt i København 1846 over svensk Litteratur¹⁹: »Han hører til de ultraliberale politiske Skandinaver og dømmer ofte høist eensidigt og overfladisk og med fransk Letsind over hvad han ikke har Aand og Sands for eller hvad der ikke har den politiske Farve, som han hylder.« Men det, Sturzen-Becker, Manden fra den fremmede Lejr, her i dette Programdigt siger om »Virkeligheden« som Realitet i hans Liv og Digtning, var også Tanker i Ingemanns Sjæl, Ønsker, som han delvis gav Udtryk i »Digterliv i Sorø«. Intet viser vist mere, hvor langt han var kommet bort ikke blot fra den unge Ingemann, Fantasiens Digter, men også fra Sorø-Ingemann, Mindernes Digter.

HÅBET

Hvad vilde Ingemann have opnået, hvis han havde fået sit Ønske opfyldt?

Han manglede Evnen til mundtlig at komme i Kontakt med Folk²⁰: »Ingemann kunde skrive og digte for Folket; men han kunde ikke tale som Grundtvig offentlig til Folket. Det erfarede jeg (∴ Vilh. Birkedal) navnlig en Gang ved en Fest d. 28. Maj i en af Sorø Skove, hvor vi fik ham til at bestige Talerstolen. Han brugte en hel Del fremmede Kunstord om Poesi o. s. v.; men der var ingen folkelig Klang i hans Ord.« — Men først og fremmest er der ingen Grund til at tro, at han, fordi han kom ind til Begivenhedernes Brændpunkt, derfor var kommet den nye Tids Ideer nærmere.

Spørgsmålet har imidlertid kun teoretisk Interesse: det Udbytte, han fik af sin skriftlige, poetiske Bøn var lige så ringe som det, der kom ud af hans mundtlige, prosaiske Ansøgning: han forblev i Sorø.

Resultatet må have været et hårdt Slag for ham: i den Stemning, han befandt sig i, var det jo næsten et Livsspørgsmål for ham at komme bort.

I den første Tid derefter ser han da også sort i sort, og i Brevet, hvori han omtaler Kongens Afslag, der er skrevet kun fire Dage efter Samtalen (16. Oktober), omtaler han Sorø som et Sted, hvor alle nødvendigvis må gå til Grunde; kun i Flugt er der Redning²¹:

I Bredsdorffs Sted er her nu kommet en vakker ung Geolog Steenstrup, han agter snart at gifte sig. Han bliver dog neppe fornøjet henede; thi man har — mod Statuter og Reglement — bebyrdet ham med Elementar-Skole-Undervisning, hvormed man dræbte Bredsdorff, og som kun en forstenet Skolemand, men ingen Videnskabsmand med noget Liv kan holde ud i Længden. Kielsen ligger på Hospitalet i Kjøbenhavn af Svækkelse i et Knæ (maaske Ledevand), han har forgjæves søgt om at blive fri for Skole-Undervisning, som han ikke længer duer til; men Oeconomien er nu streng. Petersen er fremdeles invalid og Jung ligeledes. Adjunkt Monrad er reist til Vestindien for mulig at standse den Svindsot, der desværre vist alt har faaet Magt med ham. Wilh. Rothe søger ivrig at komme herfra og Aug. Rothe tager nu fat igjen paa det Skole-Arbejde, der har været nær ved at ødelægge ham. Harder gaar som Konstner tilgrunde her, og Waage er hjertelig kjed af Regimentet her. Boiesen længes efter Kiøbenhavn, jeg ligeledes.*

Men efter dette næsten vulkanske Udbrud af Lede over Opholdet hører vi næsten intet mere derom. Ingemann har ret snart med roligt Sind fundet sig i det, der ikke kunde være anderledes.

Atter havde Spændkraften i Ingemanns Sind vist sig.

Allerede i September 1841, lidt før Skuffelsen, havde han skrevet *Forventningens Tider*:

Det er bundet det Ord, du venter paa,
Som skal løse dig Tidens Gaade.
Ingen af alle de Vise, du saae,
Hin mørke Tale kan raade.

Det er lukket det Land, din Hu staaer til;
Det er skjult bag en Mur af Fjelde;
Mægted din Haand, hvad i Drømme du vil,
Du sprængte Muren med Vælde.

* J. H. Bredsdorff, Lektor i Mineralogi og Botanik. Med Stillingen var forbundet Forpligtelsen til at undervise i Skolens øverste Klasser, og denne Virksomhed lå efter alles Vidnesbyrd ikke for ham, da han uagtet sin store Viden, sin Flid og venlige Personlighed dog ikke forstod at sætte sig i Respekt hos Eleverne. Han var død i Juni, 51 År gammel. — Japetus Steenstrup (1813—97), den kendte Naturvidenskabsmand. — O. V. Kielsen, Lektor i Matematik og Astronomi. Han døde 1843; 68 År gammel. — F. W. C. Pedersen (1778—1854), Musiklærer. — C. F. Jung (1799—1874), Assistent ved Gymnastik-undervisningen. — C. H. Monrad, konstitueret som Lærer ved Skolen, Jan. 1841; han døde Jan. 1843 på St. Thomas, 30 År gammel. — Wilh. Rothe (1800—78), Lektor i Religion og Moral. — Aug. Rothe (1795—1879), Lektor i fransk Sprog og Litteratur. — J. G. S. Harder (1792—1873), Landskabsmaler, Tegnelærer ved Akademiet. — G. H. Waage (1793—1842), Direktør for Sorø Akademi fra 1837 (efter Estrup). — E. F. C. Bojesen (1803—1864), Lektor i græsk Sprog og Litteratur (1843 konstitueret som Rektor ved Sorø Akademis Skole). — (Dansk biografisk Leksikon. H. G. Olrik: Oversigt over Lærerstanden ved Sorø Akademi og dets Skoler 1822—1922 i Årsskrift fra Sorø Akademis Skole. 1921 og 1922).

Men så kommer det frydefulde Vers:

Ligger Fuglen i Ægget stum en Tid,
Den dog drømmer om Sang og Vinger;
Snevert er Ægget, men Verden er vid —
Hver Fugl med Sang sig udsvinger.

Disse Linier har han senere sat som Motto for sin Levnetsbog, idet en af Grundtankerne i denne er, at der er den nærest mulige Forbindelse mellem Barndommen og det senere Liv, Barndommen er det »Fortidsspejl«, hvori senere Begivenheder kan ses, Barnets Drømmen svarer til den voksnes Virken — som Fugleungens Drøm i Ægget om Sang og Vinger. Også her er der vist noget personligt: min Tid kommer nok, om jeg end nu er indestængt, da jeg atter kan synge. Men først og fremmest er Meningen den: vist er Tiden nu gådefuld og tilsyneladende livløs, men i sig selv har den Spirer, der vil udvikle sig, thi intet, der har Livskraft, kan gå til Grunde. Det fremgår også af næste Vers:

Hvad med Gaaderøst Tidens Sphinx har sagt
Har en Guddom den lagt paa Tunge;
Aanden med Tidernes Sjæle i Pagt
Skal Løsningsordet udsjunge.

»Aanden med Tidernes Sjæle i Pagt« det er Nationalånden, med hvilken jo enhver Tids Ånd stod i fastere eller løsere Forbindelse. Fra den skal Afklaringen komme, og da vil Forventningens Tider blive afløst af Glædens Tider:

Det skal løses — det Ord, du venter paa,
Og dets Klang skal din Sjæl husvale;
Verden engang skal med Livet forstaae
sin Aand i Tidernes Tale.

Det skal aabnes det Land, din Hu staaer til,
Som et Slør skal hin Fjeldmur falde;
Aanden skal skue hvad Tiderne vil
Og kjærlig favne dem alle.

Da »Blandede Digte« Året efter (1842) udkom, satte Ingemann »Forventningens Tider« sidst i Samlingen og markerede derved tydeligt (på samme Måde som ved at lade »Guds Fred« være den sidste af Salmerne), at det indeholder en Grundstemning fra disse År.

Hvad var der da i disse År (1841—48), der kunde gøre en sådan *Forventning* naturlig?

Vi ser først på det, som Ingemann vilde regne for det negative.

En Dag sad han og læste i *Hegels* Historiens Philosophie, oversat af S. Kattrup 1842. Her traf han på følgende Ord: »Et Individ gjen-nemløber som Eet forskjellige Dannelsenstrin og bliver det samme Individ; paa samme Maade ogsaa et Folk, indtil det Trin, som er dets Aands almindelige Trin. — — Dette er Sjælen — — i den filosofiske Opfattelse af Historien (S. 80). — — Folkeaadens Principier i den nødvendige Trinfølge ere selv kun Momenter i den Eene

almindelige Aand, som ved dem i Historien hæver og afslutter sig til en sig gribende Totalitet. — — Philosophien, som den, der syssel-sætter sig med det Sande, har med noget evig Nærværende at gjøre. Alt er for den ufortabt i Fortiden, thi Ideen er præsent, Aanden udødelig, d. v. s. den er ikke forbi og ei endnu ikke, men er væsentlig nu. — — *Aandens nærværende Skikkelse indbefatter alle Trin i sig.** Disse have vel uddannet sig som selvstændige efter hinanden; men hvad Aanden er, har den i sig selv stedse været, Forskjellen er kun Udviklingen af dette *Isigselv.** Den nærværende Aands Liv er et Kredsløb af Trin, som paa den anden Side endnu bestaae ved Siden af hinanden, og kun paa den anden Side sees som forbigangne. *De Momenter, som Aanden synes at have bagved sig, har den ogsaa i sin nærværende Dybde.** (S. 81).«

Disse Ord af den gamle Modstander Hegel har sikkert gjort et stærkt Indtryk på Ingemann; thi her hos ham traf han jo en stor Del af sine egne Meninger fra »Holger Danske«. Intet Under derfor, at han skrev dem op og understregede, hvad han vilde have fremhævet.²²

Dette, at han hos en gammel Fjende traf Meninger, der lå hans egne nær, har sikkert gjort ham forsigtig overfor Modstandere. — Dette være nu som det vil, i hvert Fald træffer vi i disse År så at sige aldrig Udfald mod det, han tidligere havde bekæmpet, mest i det uvittige og ret lidenskabsløse »*Kjærlighed og Politik*« (en Række af lyriske Digte med antydede Situationer.«²³)

De Ideer, der kunde tænkes for Ingemann at gøre Årene til Forventningens Tider, er navnlig følgende: *Skandinavismen og den nationale*.

Som det kunde ventes, var Ingemann grebet af den første Idé: »De skandinaviske Bevægelser i den nyeste Tid — hvis altfor ungdommelige politiske Tendenser man kun maatte ønske tilbagetrængt — er dog vist Dem (Atterbom) som mig et glædeligt Tidens og Nordens Tegn, forsaavidt det er udsprungen af en dyb og sand Folkefrænde-Kjærlighed. Gid det maa lykkes den næste Slægt at realisere Ideen i dens Sandhed og Reenhed og i den Aand, hvori ogsaa Poesien har stræbt at sammensmelte de nordiske Sjæle«²⁴ (19. Decbr. 1843). — Det, Ingemann ønskede, var en »poetisk Skandinavisme«; men »det unge Danmarks« Mål var en politisk. Derfor trækker Ingemann sig noget forskrækket tilbage fra Bevægelsen: »Hvad de »skandinaviske Bevægelser« angaaer, saa er det vistnok uundgaeligt, at naar Ideen, som vi Ældre først har udtalt, nu griber en nyere politisk bevæget Tids frembrusende Ungdom, maa den hist og her gestalten sig for os som en mægtig men tvetydig og farlig Aand, som man med et høiere Maal for Øie, end det statsoeconomisk-politiske, i Kjærlighedens reent menneskelige Begeistring har bidraget til at fremmane.«²⁵ (21. Juli 1844). Saa forsigtig gør den Udvikling, Bevægelsen har taget, ham, at han ikke har Mod paa at rejse til Stockholm med sin Ven M. B. Nygård.²⁶

* Fremhævet af Ingemann.

Den anden Idé, som man kunde vente sig noget af, er altså den nationale. Det ligger nær at tro, at det, at Danskheden vågnede i Sønderjylland, og at Nationalfølelsen i Kongeriget derved fik ny Vækst, også vilde give Ingemanns Fremtidshåb Luft under Vingerne.

Da P. Hjort Lorenzen havde talt Dansk i den slesvigske Stænderforsamling (11. Nov. 1842), hører vi også Ingemanns Stemme: »Den Slesvigholstenske Forurettelse og Forhaanelse af Danskheden har naturligvis ogsaa oprørt vor Nationalfølelse. Gid dog Kongen vilde afgjøre Sagen ved den ligefremme Dom: lige Rettigheder for begge Folk og begge Sprog.« (10. Jan. 1843).²⁷ Samme Dag skriver han til Grundtvig: »Idet jeg nu tilføjer mit Ønske om et glædeligt nyt Aar, indbefatter jeg deri, hvad jeg veed, ligger dig med alle rette Danske paa Hjærtet — en lykkelig Opløsning af vor Nationalitets Mareknude. Skulde jeg svare de slesvigske Stænder, blev Meningen, at — — enhver deputeret kunde tale sit Modersmaal, men maatte forstaa sine Kolleger, og Forhandlingerne protokolleres i begge Sprog. Den naturligste Udvej var vel sagtens en Adskillelse af Stænderforsamlingen efter Sprogkortets Grænser, naar man ikke kan eller vil ens og unde hverandre lige Ret.«

Efterhånden som Striden tilspidises, ængstes han mere og mere: »Over de tyske Historier faa vi nok alle graa Haar, naar vi ikke alt har dem« (22. Marts 1845).²⁸ »Gud give det vil klare sig i den tunge politiske Luft; den har maaskee aldrig seet mere broget ud i nogen Oldenborgers Tid.«²⁹ (29. Sept. 1845). Under den ophidsede Stemning efter Udstedelsen af »det åbne Brev« (Juli 1846), »under den fanatiske Ruus, der nu har grebet hele Tyskland til at præke politisk Korstog mod Danmark«,³⁰ vilde han ikke kunne leve lykkelig i nogen holstensk eller slesvigsk By,³⁰ og han forstår, at det bærer mod Strid: »At Nationalitets-Følelsen og Folke-Eenheds-Ideen i sin ædle men abstracte Skikkelse under de nærværende Omstændigheder, maa fremkalde en lidenskabelig Kamp med Statseenheds-Ideen og en Brydning med de bestående og lovlige Stats-Forhold, er begribeligt.«³⁰ (15. Sept. 1846). »Nu tænker jeg ellers, man vil mærke i Evropa, at Danskere og Tyskere ere to virkelig forskellige Folk. — — Kan ikke Venskabet med det halve Slægtskab holde Prøven ud, vil dog vel til sidst den aandelige Adskillelse medføre Separation eller et Liv som mellem Hund og Kat i een Gaard.«³¹ (22. Oktbr. 1846.)

Som man ser, er der ikke et Ord, der viser Forståelse hos Ingemann af, hvad Danskhedens Kamp i Sønderjylland betød for Nationalfølelsen — han var også en død Mand ved Skamlingsbankefesterne, både som Taler og Sanger.

Det står altså fast, at hverken Skandinavismen i den Form, den fik, eller den nationale Idé i Fyrrerne har kunnet indgive Ingemann Tillid til Fremtiden.

Men alligevel hører vi næsten aldrig Udtalelser af Mistrøst fra disse År (se dog ovenfor Digtet »Fuglen paa Egegrenen« S. 106). Håbet er, trods den for Ingemann øde Virkelighed, næsten altid vågent.

Gang på Gang træffer vi det i Brevene, men smukkest i Digtet *Rosenbørnene*:

De vilde Rosenstokke
Ved Havedøren staae
Med Sneens hvide Flokke
Og røde Hyben paa.

Situationen er den samme som den Februarmorgen for mange År siden, da Digteren så og følte: »I Sne staaer Urt og Busk i Skjul; det er saa koldt derude«. Og også nu lyder Kvidren fra den lille Fugl, der efter sit Slag kaldes »Slid-din-Tid«:

Paa Rosenstokken sjunger
Moskviten i Frost og Sne:
Seer du Rosernes Unger!
De nikke mildt og lee.

Nu vækkes Digterens Opmærksomhed, først for Fuglen, så for Rosenbusken:

Af Vindvet ud jeg titter,
Jeg hører Fuglens Sang.
Har selv de smaa Moskviter
Dog Røst med Liv og Klang!
Jeg seer de Hyben røde
På snehvide Rosentjørn:
Deilig Kinderne gløde
Paa døde Rosers Børn.

Denne Gang er det ikke Moskviten, der synger sit »Giv Tid«, men de røde Hyben taler til Digteren:

Og Rosens Børn mig sige,
Hvad Fuglen ei forstod:
Til Arv et Rosenrige
Dem Moder efterlod;
Med Fremtids Rosenhaver
De hænge paa nøgne Tjørn —
Livets evige Gaver
Er døde Tidens Børn.

Ja vel, de År, jeg nu lever i, er de nøgne Tjøernes Tid; men engang — det ved jeg såvist — da kommer Rosernes Tid.

»At De intet Savn føler med Hensyn paa Hjertets Ungdomsfriskhed er en glædelig Erfaring, som jeg, Gudskelov, ogsaa troer at kunne glæde mig ved«, skrev han (13. Juli 1842) til Fru Rosenørn.⁶² Han havde Ret.

DIREKTOR INGEMANN

Et væsentligt Træk til Karakterisering af disse År er endnu ikke omtalt.

Direktor Waage fik i Slutningen af 1839 Sæde i Komiteen for en Revision af Alterbogen, og i hans Fraværelse var Ingemann konstitueret som Direktor.

I det følgende skal samles hans Udtalelser af hans Virksomhed som praktisk Embedsmand, Udtalelser, der intet vil lade tilbage at ønske med Hensyn til Tydelighed:

»Jeg er i de sidste 6 Uger bleven til en complet Forretningsmand og gruer næsten over den Taalmodighed, hvormed jeg skikker mig deri, som synes mig et slet Testimonium for min poetiske Natur.«³³ (2. Decbr. 1840. I samme Brev tales om »Skolemesterlivets hele Prosa«). »Jeg har siden sidst i Oktober maattet fungere for Waage — —. Kommer han nu ogsaa ind i Commiteen for Undervisningsvæsnet, som man formoder, kan jeg have Udsigt til at fungere for ham hele Vinteren, hvorved al rolig samlet Tid til videnskabeligt og litterairt Arbejde berøves mig.« (26. Decbr. 1840).³⁴ »Hvad der i den senere Tid har gjort mig træt og kjed af det her, er de langvarige og besværlige Directeur-Forretninger. — — Derved berøves mig al videnskabelig og litterair Ro og Tid, og det tager svært paa mig i alle Henseender.«³⁵ (20. Febr. 1841).

»Endelig efter 4 Maaneders Director-Plager er jeg ved Waages Hjemkomst bleven hans Forretninger qvit indtil videre og kan — — vederkvæge mig lidt i Ro.«³⁶ (27. Febr. 1841.)

Men Vederkvælgelsen blev af kort Varighed: »For Øieblikket sidder jeg nu selv midt i Director-Pølen for en 14 Dage eller 3 Uger.«³⁷ (26. April 1841). »Hvad der ogsaa har gjort mig kjed af det her er det Directorskab, jeg aldrig er sikker for og den — paa Hauch nær — næsten totale Mangel paa Interesse for Poesi og Konst.«³⁸ (9. Sept. 1841.)

Ubehaget fortsættes: »Waage er i disse Dage i Kjøbenhavn, og jeg vaager i egentligst Forstand over Academiet; thi jeg plages altid af Søvnløshed i den Function af Mangel paa pædagogisk og administrativ Koldblodighed.«³⁹ (14. Marts 1842.)

I Slutningen af 1842 dør Direktoren. »Jeg har bedet mig fritaget for at konstitueres og venter med Længsel paa min Forløsning. Hvad jeg til Nød kan udholde nogle Maaneder, vilde jeg neppe udholde et Aar, og blev jeg først konstitueret, kunde det have lange Udsigter.«⁴⁰ (25. Decbr. 1842.)

Men 10. Jan. n. Å. »sidder jeg endnu paa den interimistiske Directorstol og længes efter Afløsning. Det er nu atter paa 4de Maaned jeg af den Grund er suspenderet som Poet.«⁴¹ Og stadig er der Afbrydelser: Julemorgen 1842 er han begyndt på et Brev til Grundtvig: »En glad og velsignet Julefest ønsker jeg dig og alle dine — —«; længere kom han ikke, og først d. 10. Jan. tager han fat igen: »Videre kom

jeg ikke i Fjor med mit Julebrev til dig formedelst idelige Direktor-Afbrydelser. — — Jeg venter nu daglig paa Afløsning fra Directora-tet. — — Vikariatet, som nu atter har varet en 3 til 4 Maaneder, er allerede nær ved at lægge mig øde og gjøre mig til en komplet Fili-ster.« »Direktor-Forretningerne og de mange Forhandlinger, den begyndte Reform* medfører, har nu siden Waages Død næsten al-deles hindret mig i al anden Virksomhed.«⁴² (1. Oktbr. 1843.)

Som man ser, former disse Brevudtalelser sig til en hel Jammer-dagbog, og man forstår, at det Utal af ham ligegyldige Småting, han skulde træffe Bestemmelse om, i disse År måtte være ham en Gru.

Om hvad der kunde bydes den stakkels Digter, kan følgende Brev⁴³ tale:

Oldebjerggaard, d. 17. September 1845.

Det har altid været en Bestemmelse, som stedse skal være fulgt, at Forældre, som havde Børn paa Sorø Skole, blev inviterede til Bal-let Kongens Fødselsdag; vel ere baade min Kone og jeg af de Dage, at vi skulle interessere os for at komme paa Bal, men Deres Høivel-baarenhed vil vist selv finde, at vi ikke kan være ganske ligegyldige ved at vi ingen Indbydelse have faaet.

Vore Naboer, Nygaards og Vinstrups, som ingen Børn har paa Skolen ere for længe siden inviterede, og de spørger os med megen Frappueur, hvorledes det kan være at vi ei skal med til Ballet, og da vi ikke veed nogen Aarsag, kan man kun svare, at vi ingen Ind-bydelse har faaet. Jeg tillader mig derfor at spørge Deres Høivel-baarenhed om hvad Grunden er til, at vi saaledes, mod den sædvan-lige Regel, ere blevne udelukt; thi man maa jo antage, at der er noget særdeles tilstødt som Aarsag dertil, og jeg har imidlertid ikke villet skrive til Rektoren om at tage min Søn af Skolen, inden jeg har faaet Deres Svar.

Med høi Agtelse

Ærbødigst

Thygesen

Ingemanns Håb om at komme ud af den interimistiske Direktor-stilling gik ikke i Opfyldelse; d. 3. Marts 1843 blev det meddelt ham, at han vedblivende indtil videre skulde fungere som Direktor for Akademiet,** og i denne Virksomhed blev han da indtil dettes Opløs-ning i 1849.

Fra den Tid, han har fået denne Meddelelse, tier imidlertid Kla-gerne (med Undtagelse af et enkelt Udbrud⁴⁴). Ingemann har fundet sig i det uundgåelige og har ikke villet beklage sig.

Der har også været visse Sider af Virksomheden, der har interes-seret ham.

»For alt det, min Søn har vundet ved Deres omhyggelige Veiled-ning, takker jeg Dem af et erkjendtligt Hjerte«, skriver en Moder til ham,⁴⁵ og der er ingen Tvivl om, at han har omfattet sin pædagogi-ske Virksomhed for de unge Akademister med varm Interesse. Derom vidner et Par Taler, der her skal fremdrages:⁴⁶

* Kongens og Grundtvigs.

** Skolen kom under Dr. Bojesen.

Proclamation 1844.

Med Paaskjønnelse af Skolens heldige Virksomhed, som har ført Dem til dette Maal, lykønske vi Dem til Deres Overgang til et nyt betydende Stadium af Deres Ungdomsliv. Uden at forlænge denne Embedshandling med nogen udførlig Tale vil jeg alene tilføie nogle Ord om, *hvad vore Academister ere berettigede til at vente af den academiske Læreanstalt og hvad Akademiet med Føie forventer af Dem.*

I. Hvad Studenten først og fornømmelig kan vente af den videnskabelige Læreanstalt, hvortil det afsluttede Skoleliv har ført ham, er grundig Veiledning til frie selvstændige Studier og fuldstændig Indvielse i *den almindelige Videnskabelighed*, der er Betingelsen for den i enhver Stilling vigtige humanistiske Dannelse og kan forberede til Valget og Studiet af det enkelte Videnskabsfag, hvortil hans borgerlige Liv og Virksomhed skal slutte sig.

Til den akademiske Undervisning alene indskrænker sig dog ikke den soranske Students billige Forventninger. Det er ikke blot en vis afsluttet Kreds af Kundskaber, her skal meddeles de Studerende. Akademiet her er ikke alene en forberedende Høiskole for Videnskabeligheden og den intellectuelle Dannelse, men ligesaa meget en forberedende Høiskole for *Livet* og dets flersidige Udvikling i andre reent menneskelige Retninger og Forhold. Den soranske Student kan af de akademiske Docenter ikke blot vente Kundskab og klar Oversigt i de forskjellige Videnskaber, Sprog og Litteraturer, men en saadan Tilsluttelse til deres Individualitet og Privatliv som maatte stemme overeens med Enhvers særegne Aandsretning, og en saadan Omhu for den Enkelte, som neppe ved noget fuldstændigt Universitet er mulig, men som unægtelig er en Fordeel ved Academiets, forresten med Føie beklagede Begrændsning. Hvad endelig den tiltrædende Student her med Rette kan glæde sig til, er Samfundet med en tidligere bekjendt og velvillig Kreds af ældre Studerende og en saadan akademisk Frihed, som er tilstrækkelig til at bevare den ungdommelige Friskhed og Livsglæde og som kan bestaae med Hovedøiemedet for hans Ophold ved denne Læreanstalt: *Alvor og Grundighed i Studierne, den frie Aands Glæde i Arbeidet.*

II. Hvad paa den anden Side Akademiet fordrer og forventer af sine Fostersønner har jeg allerede herved betegnet. Naar jeg nævner et aabent og kjærligt Sind for Kundskab, Sandhed og Ret, en reen videnskabelig Stræben, samvittighedsfuld Benyttelse af Tid og Kræfter og af al den Leilighed, der aabnes Dem til ædel videnskabelig Udvikling — saa indbefatter jeg deri Begrebet om den *Aand*, der ene formaaer at gjøre Videnskaben frugtbar og velgjørende for Livet og vække Haabet om en gavnlig og hæderlig Virksomhed for Fædrelandet. Denne Aand vente vi af Dem, den har allerede Skolens og Opdragelsesanstaltens værdige Lærere vakt hos Dem, den ville vi stræbe at nære, opmuntre og bringe til fuldstændig Bevidsthed — den ville *De* vise os saavel i Deres Liv som i Deres Studier! — De særegne Forskrifter for Deres akademiske Liv overleverer jeg Dem

her tilligemed mit Vidnesbyrd om Deres Immatriculation som academisk Borger. Lykke og Velsignelse i Deres nye Stilling!

Proclamation (d. 26. Juli 1845).

Idet jeg paa Academiets Vegne lykønsker Dem til denne Deres Overgang fra Skolelivet til det akademiske Liv, skal jeg blot med nogle faa Ord berøre *den akademiske Borgerrets Betydning*.

Den *Stat*, den unge Studerende erholder Borgerret i, er — som vi alle vide — intet saadant ydre og verdsligt Samfund, der paa nogen Maade vil unddrage sig det fælles Borgerlivs Love og i borgerlig Forstand danne en afsluttet Stat i Staten; den indskrænker sig heller ikke, som det maaske kunde synes, til den særegne Lærestalt alene, hvis specielle Love den akademiske Borger underkaster sig, og hvis Rettigheder og Friheder han nyder, mod Opfyldelsen af visse Forpligtelser. Den, der har aflagt de Prøver, der berettiger til Navnet af academisk Borger, han indtræder derved i Videnskabsdyrkernes aandelige Rige; og — vedbliver han i Sandhed at *være*, hvad han har erhvervet sig Ret til at kaldes — bliver hans Studenterliv en uafbrudt Fremadskriden mod Videnskabens Høider — saa er han en *virkelig* Borger i den indre *aandelige Stat*, der, ubegrænset af alle tilfældige Bestemmelser, omfatter Tænkningens og Forskningens store Verden, Aandens og Videnskabelighedens frie, herlige Rige. Til en Borger i *dette* Rige indvier den unge Studerende sig, ikke blot ved den *ydre* Frihed, som erhverves, men meget mere ved den *indre høiere* Frihed, han søger Adgang til, idet han fremtræder som en Høiskoles Fostersøn. Den *ydre* Frihed, han derved vinder, er *altid* betinget af den særegne Lærestalts Love — men den *høiere* Frihed, han derved skal vinde, er *alene* betinget af den *Aand*, han selv medbringer, af den *Kjærlighed til Sandhed* og af den *Troskab* i Videnskabens Tjeneste, hvorved han stræber at tilegne sig dens høieste og ædleste Skatte.

Naar De saaledes beskue den akademiske Borgerret, ville De ikke betragte dens Navn som Løsnet til nogensomhelst vilkaarlig Unddragelse fra Pligt og Lov og heller ikke som en tom Floskel, der blot betegner en uvæsenlig Forandring i Deres ydre Forhold ved den friere Form, hvori Deres Studier nu skulle fortsættes, men meget mere som en indholdsrig og betydningsfuld Betegnelse af *det Forhold*, hvori De nu med større og større Selvstændighed og Dygtighed skulle udvikle sig til *frie* Tjenere i Aandens Rige.

Frie Tjenere — siger jeg. — Det sidste Ord klinger vel ikke saa smigrende i det unge Øre som »*Herrer i Aandernes Rige*«, hvormed ofte Sangen har tonet paa unge Studerendes Læber, men hvormed de ofte have smigret og skuffet sig selv. — En høiere Værdighed i Aandens Verden tilkommer ikke den største Videnskabsmand, end den, der betegner den frie selvstændige Virksomhed i Aandens og Ideens *Tjeneste*. — Held den, der ved sin Banes Ende tør haabe, at han var en tro og samvittighedsfuld *Tjener* for den *eneste sande Herrer i Aandernes Rige!* — han var derved tillige en

værdig Borger i Sandhedens Rige — og for *ham* var heller ikke Navnet af academisk Borger — naar han med Aand og Blik for dets Opfordring erhvervede sig det — nogen tom og indholdsløs Titel.

Med de bedste Forhaabninger om, at De erkjender Betydningen af det Standpunkt, hvorfra De nu skulle stræbe *fremad*, som *rette* academiske Borgere, overrækker jeg Dem her de Love og Forskrifter, De ved denne Læreanstalt have at iagttage, og ønsker Dem fremdeles i Academiets Navn Lykke og Velsignelse.

[*Dimission.*] (Udateret.)

Inden jeg forkynder Udfaldet af Examen philosophicum for de Herrer Academister, som nu have fuldendt deres Cursus ved Sorø Academie, være det mig tilladt, med nogle faae Ord, at udtale hvad denne Handling nærmest opfordrer mig til.

Det er en Erfaring, som Livet ofte bekræfter, at den uhildede, klare Erkjendelse af vore Livsforhold og vor Samvirken med Mennesker, der forlade os, eller som vi maae forlade, først da ret fremtræder i Bevidstheden, naar hine Livsforhold opløses og hin Samvirken er endt. Det er en blandet Følelse, der ofte griber os ved de Forandringer og Omskiftninger i vor nærmere eller fjernere Omgangskreds, som Livets nødvendige Fremadgaaen dog medfører og som iøvrigt kunne være ligesaa ønskelige og glædelige, som de ere nødvendige. Grunden maa vel søges i hin klarere Erkjendelse baade af, hvad man *har* været for hverandre og *burde* have været.

Det Forhold, hvori denne Stiftelses Indretning sætter den studerende Ungdom til Bestyrelsen og saa mange ældre Videnskabsmænd er ofte med et fromt Ønske betragtet og nævnet som et *sønligt* med Hensyn paa Ungdommen, som et *faderligt* med Hensyn paa Opdragere og Lærere; dog det er vistnok Idealets Synspunkt, hvis Benævnelse ofte klinger som en tom forslidt Floskel, kun altfor meget fjernet fra Sandheden og Virkeligheden til at gjentages. Den Inderlighed, det naturlige Familieforhold eier, ere selv de viseste Love og Indretninger og deres heldigste Anvendelse ikke istand til at fremkalde; en adæqvæt Liighed med Familieforholdet er efter en saadan Stiftelses Natur og Indretning, som den nærværende, neppe mulig; men en Tilmærmelse kan og bør finde Sted.

Det er *Aanden*, der sætter Liv og Bevægelse i Verden — det er en gammel erkjendt Sandhed; det er *Aanden* og *Sindet* der forener de forskjelligste Naturer og Kræfter til ethvert stort og ædelt Fælledsmaal; men hvad er det for en Aand, hvad er det for et Sind, som forener saa Meget? *Kraftens*, *Dygtighedens*, *Frihedens*, *Tidens* mægtige Aand ville Mange sige. Ja vel! naar Kraftens, Frihedens og Tidens mægtige Aand tillige er *Sandhedens*, *Retfærdighedens* og *Kjærlighedens* almindelige og *evige* Aand. Kun *den Aand* er det — derom ere vi vist alle enige — der kan fremkalde Liv og Bevægelse i Verden *til det Gode*; kun den Aand formaaer i det Mindre som i det Større at samle det Adspredte, forene det Modstridende, sammensmelte de mest ulige Nationer og Characterer, forvandle ethvert Sam-

fund, ja i sin Fuldenthed, den hele Menneskeslægt til en eneste Familie. Dog her træde vi atter ind paa hint Idealets Standpunkt som Virkeligheden ofte synes at være den bittreste Satire paa. Vi ville, med de største Fordringer til os selv, dog aldrig spænde Fordringerne til hverandre høiere, end vi virkelig kunne haabe at se dem opfyldte. Uagtet jeg ingenlunde tør paastaae, at det nogensinde er lykkedes Sorø Academie fuldkomment at løse sin vanskelige, blandede Opgave, som Skole, Opdragelsesanstalt og Høiskole, saa haaber jeg dog vist, at enhver retsindig Studerende, der forlader Academiet, med Tilfredshed og Glæde kan see tilbage paa den ofte betydelige Deel af sit Ungdomsliv, han her har tilbragt, og vidne i sit Hjerte, at denne Tid, med dens smaa Sorger og beskedne Glæder, med Eensformigheden, Freden og Stilheden i det klosterlige Studereliv, med Stedets skønne Natur og ærværdige Minder ikke har været spildt og frugteløs, men har baaret gode og velsignede Frugter saavel i Sind og Character, som med Hensyn paa den hele aandelige Udvikling, og at Forholdet her mellem yngre og ældre Videnskabsdyrkere, seet fra det Klarhedens og Bevidsthedens Standpunkt, der fornemmelig ved Opløsningen af vor Forbindelse tilbyder sig, ikke har savnet hiin dybe, sunde Rod i *Kjærlighed til det Sande og Gode*, der — hvor lidet den end manifesterer sig i Livets ydre, blot conventionelle Former, — dog altid maae være inderlig, omend skjult tilstede, hvor et Samliv og en Samvirken skal finde Sted med nogen sand aandelig Betydning.

Et saadant Vidnesbyrd om det akademiske Liv her i Sorø haaber jeg ogsaa, at De, vore unge Venner, vil kunne give i Deres Hjerter. Det er sidste Gang, vi her har Dem iblandt os, som Medlemmer af vort akademiske Samfund, men det er ikke sidste Gang vi med Deeltagelse henvende Sind og Tanker til Dem. Med de hjerteligste Ønsker for Deres Fremtid og for de videnskabelige Frugter, Academiet venter af Deres Ophold her, opløser jeg nu vor hidtil bestaaende Forbindelse, idet jeg meddeler Resultatet af Deres Studeringer her og overrækker Dem Deres Testimonier fra Sorø Academie (Oplæsning). [Til dem, der har fået Udmærkelse]. Academiet *lykønsker* Dem til denne Udmærkelse, som en skøn Frugt af Deres akademiske Flid. De vil vide at *vurdere* den uden at *overvurdere* den, og den vil være Dem en *Opmuntring* til med Lyst og Held at fortsætte Deres Virksomhed.

Modtager nu til Slutning det *Levvel* fra denne Lærestalt, jeg her i dets fuldeste Betydning udtaler i Academiets Navn fra Bestyrelsen og Lærerne og fra Deres yngre Medstuderende! Lever i *høieste* Betydning *vel*, og den *høieste*, den *indre* Lykke vil aldrig forlade Dem. Gid De ofte med venligt Sind maae erindre os og Deres Samliv med os. Gid Stedet med dets ærværdige Minder ofte venligt maa blande sit Billede med Deres bedste og ædleste Følelser. Det usynlige Øie, der vaager over alle Sjæle, vil ogsaa kjærlig hvile paa Dem! Den Sandhedens og Kjærlighedens Aand, der er Livet i al god Gjærning og i al hæderlig Virksomhed, vil velsigne Deres Bestræbelser til

Videnskabernes Fremme, til Fædrelandets Gavn, til Deres egen Tilfredshed og Lykke og til Sorøe Academies Ære. —

Når man tager »Lærer« i den snævrere Betydning af Ordet som Kundskabs-Bibringer, var Ingemann sikkert en ringe Mand. Hans endnu bevarede Optegnelser over den danske Litteraturs Historie⁴⁷ er tørre og åndløse og har sikkert været brugt Gang efter Gang (de er forsynet med Tilskrifter med andet Blæk.) Hans Organ var uheldigt, hans Foredrag dårligt (»Pøh« kaldtes han af de unge); selv hans Oplæsning af Digterværker var såre mangelfuld. Ved en udpræget Eksamensskole vilde han sikkert have hentet sig Nederlag på Nederlag.

Men tager man »Lærer« i den videre Betydning som Opdrager, var Ingemann langt fra af de ubetydelige.

»Den sorte Skole« havde hverken Lod eller Del i hans friske Sind. Examen og dens Resultater var ham — Læreren og Lederen — noget ganske underordnet. Intellektuelt Snæversyn var ham fjernt. Han har sikkert søgt at bedømme de unge efter Totaliteten, efter deres Menneskeværd som Helhed. Hans Mål var — man tør vist her bruge et moderne Udtryk — Karakteropdragelsen, det der altid vil blive den gode Skoles store og vanskelige Opgave.

Grundlaget, den nødvendige Betingelse for hans pædagogiske Virksomhed, var, at han holdt af Ungdommen. De Ord, han bruger i en af Talerne, hvor han ytrer Ønsket om, så vidt han kan, at være de unge i Faders Sted, er ikke Mundsvejr. Han hørte ikke til de Lærere, som afspærrer sig fra sine Elever eller ryster dem af sig som en Plage, når Skoletiden er endt. Der var en permanent Gæstfrihed i hans Hus. Alle var velkomne, Store som Små.⁴⁸ Og han manglede ikke Blik for deres Ejendommeligheder. Troede han at opdage skjulte Anlæg hos en Yngre, der ikke selv havde Tillid til dem, var han ivrig efter at frede om og opmuntre dem. Mer end een kunstnerisk og poetisk Ånd har han forstået at oplyse om hvad den indeholdt. Således har han sikkert bidraget ikke lidet til, at den so-ranske Student Vermehren gav efter for sit Kald og blev Maler.⁴⁹

Når Ingemann i en Forelæsning havde søgt at give de unge Akademister det næstbedste (hans Stræben er vist ikke engang altid gået så højt), kunde de nok overlegent sige: »Pøh har intet Hoved!«⁵⁰ Men når han talte til dem og hans Sinds Violin var stemt, har han sikkert ofte fanget og fænget. Dette står vistnok særlig i Forbindelse med to Egenskaber hos ham, som man mærker i hans Taler: hans *Jævnhed*, — som så udpræget dansk forstod han, at vi er ikke skabte til Højhed og Blæst, man mærker, hvorledes han bevidst undgår at tage de store Følelser forfængelig, intetsteds er der Antydning af Svulst eller Sentimentalitet, — og hans *Ærlighed*; det er, som Manden står bag hvert Ord; når han opfordrede de unge Studenter til at føle sig som Tjenere i Åndernes Rige, kunde han gøre det uden at rødme; thi ingen følte sig mere som Åndens Tjener end den berømte Ingemann.

Et Par enkelte Begivenheder skal fremdrages,⁵¹ hvoraf vi får et lille Indtryk af Director Ingemann i Funktion.

(18. Dec. 1843). Rådet forsamlede sig i Anledning af de i Lærerforsamlingen af 4. Decbr. omtalte af nogle af Academisterne begåede Jagtforseelser.

Director gav en Fremstilling af, hvad der i følge de af ham anstillede Undersøgelser maatte ansees for passeret. Academisterne have vedgaaet, at de flere Gange have gjort sig skyldige i Overtrædelser af den paaankede Natur. Den specielt releverede Klappejagt viste sig at være af en saa lidt kvalificeret Natur som muligt. Director henstiller til det academiske Raad, paa hvad Maade de nævnte Academister maatte være at straffe. Han er selv af den Mening, at der vil være at tilskrive dem et Brev af det Indhold, at Akademiet med Misbilligelse har erfaret det Passerede og formaner, irettesætter og advarer dem. Lektor Wegener foreslaar en mundtlig Irettesættelse. Lector Rothe gjør samme Forslag. Director svarer, at den mundtlige Irettesættelse kunde skee ved at forelæse Academisterne Raadets Dom efter Protocollen. Lector Rothe ytrer — — Lector Wegener bemærker — —. Director spørger: skulle de omtalte Forseelser straffes anderledes end med en Irettesættelse? Directors Spørgsmaal besvares med eenstemmig nej. 2det Spørgsmaal: om mundtligt eller skriftligt? Eenstemmig: mundtlig. Directors Spørgsmaal for det Tredie: hvad Indholdet af Irettesættelsen skal være? Han mener, at det bør siges, at den milde Straf har sin Grund i, at man anseer Forseelsen for en Følge ikke af Trods mod Lovene, men af Ubetænksomhed og ungdommelig Ubesindighed, men at den ikke desto mindre i høi Grad maatte misbilliges, at man venter, at Forseelsen ikke gjentages, og hvis den gjentages, kunde den medføre baade betydelige Mulcter og Indskrænkning i den hidtil indrømmede Frihed. — — 4de Spørgsmaal: Skal Akademist Boye* fremhæves i Irettesættelsen som den der har forseet sig værre end de Andre? Lector Mundt mener, at det ikke behøves at give ham en særskilt Irettesættelse, men en mere indtrængende speciel Advarsel. Director mener, at det vilde være en unødvendig Haardhed. Lectorerne Bornemann, Tregder, Steenstrup, Rothe enige med Lector Mundt. Lector Wegener og Director: nei.

Det ser ud til, at Ingemann i sit Forhold til Lærerne har været en forsigtig Overordnet. Vi mærker intet til, at han søger at drive sin Vilje igennem, han synes nærmest, som før han blev Director, at have betragtet sig som en Ener. Derfor den frie (men også noget ordrige og omstændelige) Forhandlingstone, der herskede. Direktoren stiller ved sine Spørgsmål Lektorerne ganske frit, og må finde sig i undertiden at blive overstemt.

I Forholdet til Akademisterne mærker man Overbærenhed og Ængstelse for at skride for hårdt ind.

(12. Sept. 1847)⁵² forsamledes det academiske Raad. Academiets

* I Skrivelsen fra Forstdirektøren var Boye »betegnet som een, der driver ret Krybskytteri med Uforskamthed«.

Vægter havde imorges indfundet sig hos Director for at give ham Beretning om en natlig Støi der havde fundet Sted paa Academiets Grund og som var blevet fortsat i Byen af nogle Academister, af hvilke han navngav Bille, Arlaud og Buchwald og omtalte en Fjerde, der havde været ham ubekjendt. Urdenerne havde bestaaet i Opstilling af et Skildt, som var nedtaget i Byen, Ringning med Academiets Signalklokke og Flytning af en Oeconomen tilhørende Vogn. Director citerede de 3 Academister til sig. Disse indrømmede vel Vægterens Angivelser, kun benegtede de at have ringet med Klokken, og de vilde vel indrømme, at det øvrige Paatalte var skeet, men de kunde ikke sige, hvem der udførte det. Iøvrigt lode de sig mærke med, at de øvrige Academister vel havde deeltaget. — — Director lod nu ogsaa de øvrige Academister komme for sig. Det fremgik af Samtalen, at Acad. Hattensen havde været den Fjerde af Vægteren angivne, og at Academisterne i Byen havde fortsat deres Skilte- og Vognflytning.

Forsamlingen bestemte, at Academ. Bille, Arlaud, Buchwald og Hattensen skulde tildeles en skarp Irettesættelse og hver for sig erlægge en Mulkt af 4^d til Bibliotheket, og at ligeledes den samme Irettesættelse skulde gives Academ. Nielsen, Nyholm, Købke, Hansen og Jacobi.

Noget efter fik de Tilsigelse til at stille hos Director. De mødte ængstelige for at miste deres Stipendier.⁵³

De fik deres Irettesættelse og blev idømt deres Mulkt.

Men så vendte Ingemann sig med småleende Ansigt om mod den værste af Spektakelmagerne og hviskede: »Naa, var det da saa morsomt!«

For en Mand med dårlig Disciplin vilde en sådan Bemærkning, hvis han havde vovet at fremkomme med den, have virket disciplinært nedbrydende. Men Ingemann, der havde sikkert Hold på de unge, kunde tillade sig den. Med den trænger Smilet frem gennem Masken, Mennesket bag det rutinerede, og som Ingemann vinder vort Hjerter med den, har han sikkert ogsaa vundet Studenternes og derved skaffet sig større Herredømme over dem end ved den oplæste Tale og de 4 Rigsdaler i Mulkt.

Ved sin Optræden og sit milde Væsen vandt Ingemann da ogsaa ikke blot de unges Hjerter, men ogsaa Skoledrengenes: Eleverne nærrede stor Ærbødighed for Digteren, og med Dreng-Justits blev der våget over, at hvad hans var ikke forulempedes. Medens det gjaldt for en ret priselig Dåd at stjæle Æbler fra den Have, der lå på den modsatte Side af Akademiet, såvelsom at rane Druer fra Rektors Espalier, var det strengt forbudt at røre noget i Ingemanns Have, og man undgik gerne at holde Spektakel i stor Stil udenfor det Vindu i Digterens Arbejdsværelse, der vendte ud til Plænen.⁵⁴

At Smilet til den brødefulde Akademist ikke var et Udslag af Svaghed, at den milde Ingemann, når Situationen krævede det, godt kunde være den strenge Direktor, kan følgende vise, der anføres sidst i denne Sammenhæng:

Ved en Fest på Akademiet, hvor Ingemann i Følge sin Stilling var Vært, viste han i al Stilhed en Gæst, endda en kendt yngre Mand fra Egnen, ud af Salen på Grund af upassende Opførsel. Han stod rolig og sikker, og ved en Håndbevægelse og et Par Ord afgjorde han Sagen, uden at nogen lagde Mærke dertil.⁵⁵ —

Det andet, der har optaget ham, var hans Interesse for Sorø Akademis Skæbne; han var jo »et Slags Lods paa Absalons strandede Langskib, der nu længe nok har ligget paa Grund her ved Flommen«. —

I sine Bestræbelser for, at Akademiet i Soer kunde blive omdannet til »Skolen for Livet«, havde Grundtvig en ivrig Forbundsfælle i ham.

Men Ingemann var mere forsigtig og skeptisk over for Udsigterne til, at Ideen kunde realiseres i den nærmeste Fremtid. Derfor ønsker han også — i Modsætning til Vennen — at Akademiet som sådant skulde vedblive at bestå ved Siden af den frie Høiskole: »Anderledes gaar det slet ikke an i de første 50 Aar; dertil er Interessen for, hvad der er os vigtigst, endnu alt for ringe saa vel hos store som hos smaa; og som et for tidlig født Foster kommer Ideen til at gaa i sin Moder igjen, hvis man ikke lader det gamle Skur staa som Stillads for den nye Bygning, som vi kan lægge Grund til og maaske faa en enkelt Fløi opført af, men som der skal en hel vaagen folkelig Aand til at fuldføre.« (11. Maj 1843).

Også i en anden Retning viste Ingemann sig mere nøgtern: Grundtvig, Manden med de store Ideer, mente, at når »Skolen for Livet« kun kom i Gang, vilde alt det ydre, Planen, Rammerne, give sig af sig selv. Men Ingemann havde et åbent Blik for det farlige ved, at alt dette faktisk ikke var i Orden: »I vor Maskintid er det meere smukt og poetisk end praktisk udførligt, at ville opføre en Bygning som den, vi tænke paa, uden en nøagtig detaljeret Plan og et Apparat af Stilladser og Maskinerier, som hverken du eller jeg kan eller vil have med at gjøre.« (30. Jan. 1844).

Grundtvig opfordrede flere Gange sin Ven til at benytte den frem-skudte Stilling, han indtog, til at virke direkte for Planen, men han har sikkert mange Gange været utilfreds med den forsigtige Tilbageholdenhed, Ingemann iagttog. Og dog har sikkert Ingemanns Betydning for det, der opnåedes, været en ikke uvæsentlig: ved kloge Forhandlinger lykkedes det ham at få hele Lærerrådet med til en fælles Indstilling, gående ud på, at der skulde bestå et Akademi for almindelig højere Dannelse uden Hensyn til Embedsstudier, ved Siden af det hidtil bestående, med større Frihed og Frekvens (Oktober 1843),* og derved gav han Kongen et tungt Våben i Hænde mod Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, der modarbejdede Planerne.

Først i 1847 kom der Gang i Sagen, og medens Forhandlingerne stod på, fik ikke blot Grundtvig (22. Juli), men også Ingemann Lejlighed til at tale privat med Kongen.

* Desværre har det været umuligt at finde den Tale, som Ingemann holdt kort i Forvejen om »Videnskabelighedens Forhold til Folkelivet, med nærmest Hensyn paa den forhaabede Reform i folkelig Retning«. (G. og I. S. 266).

Sent på Aftenen d. 14. September var Kongen efter en anstrengende Dag⁵⁶ kommet til Sorø, og denne Aften og Nat stod senere for Ingemann i en særlig Glans:

Her saae vi ham, da Skoven sidst stod i sin alvorlige Efteraarspryd. Vi saae ham opfyldt af hin længe prøvede Tanke paa *det* Sted, hvor store Minder talte til ham fra Gravene — hvor Toner strømmede ham imøde om *Absalons* og *Valdemarernes Dage*, om *Fjerde Christians Ungdomsliv*. — — Vi saae de gamle Dages Liv i hans Blik; vi hørte det Ord fra hans Læbe om »*det danske Folk og den danske Tunge*«,* der, som en mægtig Hærførrøst, hængede over os og syntes at søge Veien til Absalons Grav og kalde hans Aand til Vidne. — I hin alvorsfulde Nat vaagede Kong Christian længe i dybe Tanker i sit Lønkammer histovre og veiede Betydningen for Land og Rige af det Værk, han her vilde fuldføre.⁵⁷

Hvad der i hin mærkelige Nat gik gennem hans Sjæl, med Haabet om en ny Aandens Høst, som skulde komme, med dyb og klar Tanke, med inderlig Kjærlighed til Folket, med Tillid til den Sandhedens Aand, der tilsidst dog skal seire ved sin egen Magt⁵⁷ — dertil var Ingemann betaget Vidne:

»Jeg havde en Privat-Audients hos ham om Natten mellem 2 og 3, som staaer ligesaa romantisk som betydende for mig, og Alt hvad han sagde, baade privat og offentlig, gav os al den Garantie, vi kunde ønske for et nyt frugtbart Soransk Liv, forsaavidt det staaer til ham at fremkalde det.«⁵⁸

Sjældent har der sikkert været større Overensstemmelse mellem en Konge og en Digter i Ønsker og Forhåbning end her under Samtalen i Septembernatten mellem Christian VIII og Ingemann. Den enes Ild og Begejstring for Ideerne har opflammet den anden. —

I de Forhandlinger, der derpå fulgte mellem Universitets-Direktionen på den ene Side og Amtmand Knuth og Direktor Ingemann på den anden Side, med H. C. Ørsted som Opmand, har Ingemann sikkert spillet en ikke ringe Rolle. Gennem et Privatbrev (det nys citerede) er det muligt at se lidt bag Kulisserne:

»Conferentsen med Direktionen og H. C. Ørsted kom endelig — efter endeel Knuder — til det for Øieblikket ønskeligste Resultat. Grev Knuths Betænkning over mit Forslag med Fastholdelse af et humanistisk Element i Real-Høiskolen, Adgang til samme for de lærde Skolers 6. Classe og Afgang — hvis det ønskes — til Universitetet med samme Frihed som for de udvidede Skolers Dimissi og Tilladelse til under et 2aarigt Cursus at tage den philosophiske Examen i Sorø, med frit Valg af et propædeutisk Studium her i en af de 3 særegne Retninger — en historisk, lingvistisk el. naturvidenskabelig — Adgang herfra til Universitet og Alumne-Ret her for Enhver der tager Adgangs-Examen (= den gamle Artium — uden Philologien) og Afgang do. samt særskilt Ex. i Græsk og Latin dog *uden Stil* — derom bleve vi tilsidst — mirabile dictu! — *Alle enige*.

* Efter at der var udbragt et Leve for »Sorø Akademis Opretholder«, havde Kongen svaret: »Jeg forener mine Ønsker med Deres for Sorø Akademis Held og Ære, for den danske Tunge og det danske Folk«.

— — I Spidsen for Høiskoleplanen staaer naturligvis fri Adgang og Afgang uden Examen og til ubestemt Tid, men uden Alumneforhold — for Alverdens Hospitanter. — — Om den locale Overbestyrelse blev der ikke forhandlet i Conferentsen — det er Hovedtornen i Direktionens Øine — derimod kæmpe de paa Liv og Død. Forøvrigt synes de nu at finde sig i Alt (i Munden og paa Papiret). Nye Knuder kan vel ventes og muligt Frafald og Udsættelse; men der maa vaages og arbejdes, og vil Gud, seirer dog tilsidst Ideen, hvis den — som jeg haaber — indeholder Frøet til en ny herlig Væxt. — Under Conferentsen har jeg slet ikke ærgret mig. En god Tone vedligeholdtes uagtet al Meningsforskjel.«

Kommissionens Forslag, som Ingemann altså anså for sit eget (med Knuths Modifikationer) blev — radikaliseret af Kongen selv⁵⁹ — til Lov ved Resolution af 31. December 1847. —

Som Ingemann før havde kæmpet som Digter, havde han her i det praktiske Liv kæmpet for »Genoplivelsen«, under de Former, som han mente passede til Tidens Tarv og Vilkår. —

Det så ud til, at Ingemann havde sejret. Men snart efter Kongens Død stillede Sagen i Bero, og medens man i Sorø under Ingemanns Forsæde holdt 12 lange »Organiseringsmøder«,⁶⁰ blev det mere og mere sandsynligt, at den aldrig vilde blive realiseret.

Men Ingemann håbede: »Hvad nu Sorø angaaer, da haabe vi, at Chr. VIIIs sidste vigtige Regjeringshandling vil respecteres af Fr. VII. Knuth har allerede talt med ham og han har lovet at vi kan stole paa ham«. (18. Febr. 1848.)

Hans Håb skulde ikke gå i Opfyldelse, og en mørk Vinterdag Året efter stod Direktor Ingemann for sidste Gang på Talerstolen, og det har været med bevæget Stemme, han sagde følgende

*Afskedsord til de fra Sorø Academie dimitterede Academister
d. 28. Febr. 1849.*

(I)

Idet jeg nu her, paa Sorø Academies Vegne, tager Afsked med Dem, vore kjære unge Venner! kan den Forestilling ikke fjernes, som ved Deres Bortgang paatvinger sig os Alle.

Ved et første Øiekast kunde det synes, som Kong Frederik den 6tes Academie nu, 22 Aar efter dets Indtrædelse, skulde staae som en tom og øde Ruin, uagtet Academiets af Kalk og Steen staaer fast og beboet af en frisk og livlig Skole-Ungdom.

Dog *nedlagt* kan ingenlunde dette Academie kaldes, saalænge Kong Christian den 8des sidste Villie og Bud om Academiets Udvildelse til en Realhøiskole ikke ved noget senere Kongebud er tilintetgjort. Kun *Udførelsen* af dette Værk er stillet i Bero. Den Standsning i den akademiske Virksomhed, som derved sandsynlig vil indtræde, maa vi betragte som et vigtigt Vendepunkt i Academiets Historie, som enten vil føre til nyt Liv eller tilsyneladende Undergang.

Tilsyneladende — siger jeg, thi jeg tvivler ingenlunde paa Ideernes Uforgjængelighed — og til Sorø Academie knytter der sig en

stor og skøn Idee, den har ligesom *ledt* om sin Form gennem 2 Aarhundreder; netop ved sin omskiftende Skikkelse har den viist, at den har været i en bestandig Udvikling, at den heller vilde forvandles i sin ydre Aabenbarelse, end (som mange udlevede akademiske Stiftelser) crystalliseres i en forsteenet og ufuldendt Form.

Der gives ædle Træer, som mangfoldige Gange kunne berøves deres Krone og dog bestandig fremskyde med fornyet Kraft, saalænge Roden og Stammen ikke udryddes. Selv det forhuggede Piletræ ved Bondens Hegn, gaar jo ikke ud, fordi det *hades*, som det kaldes, men gavner endnu længe med sine mindre Grene — selv *det* kan indpodes med en ny og ædlere Qvist og under troe, pleiende Hænder skyde en herligere Krone, end den tabte.

Sorø Academie er en ædel Frugtræ-Plantning af Danmarks største Konge, vi ville haabe, det kongelige Træ aldrig *saaledes* kappes, at det jo kan fremskyde en ny og skønnere Krone. Dette Haabs Opfyldelse ville vi henstille til *den*, der hidtil har vaaget over Danmark, som over hele den store bevægede Verden, og som ikke vil lade nogen stor og skøn Idee for alle Tider gaae tilgrunde.

II.

Sorø Academie har i enhver af dets Virksomheds-Perioder efterladt sig Vidnesbyrd, saavel i Videnskaben og Litteraturen, som i Livet.

De prentede Vidnesbyrd ere vel kun døde Ord og Bogstaver; men ere de da udsprungne af en levende Aand, skulle de overleve den Slægt, der modtog dem — gennem de døde Bogstaver skal den levende Aand tale til kommende Slægter.

Tallet af de Studerende, der ere udgangne herfra, ogsaa i denne sidste Periode, bestemmer ikke dens Værd, adskillige ere ikke længere blandt de Levende, men over Hundrede Røster kunne dog endnu vidne om, hvad de skyldte denne Stiftelse. Den Aand, de medbragte, skal spores i vor Tid. — Var den skøn og ædel, skal den forplante sin Velsignelse til Slægter, som komme.

Som *levende Vidnesbyrd* om Sorø Academies Virksomhed udsende vi nu ogsaa *Dem*. Det Udbytte af videnskabelig Aand og høiere Dannelse, De herfra medbringe, de Frugter, vi haabe at see deraf i Deres Levnet og Færd, skal i sin Tid bidrage til Bedømmelsen af hvad Academiet som *Lærestalt* i denne Periode af sin Tilværelse har udrettet.

De have *Forgjængere*, som i de forskjelligste Stillinger — selv i de højeste — gjøre Academiet Ære. Dog det er ikke for at fremkalde nogen tom Ærgjerrighed, jeg anfører dette, medens jeg ønsker Dem en *lykkelig og hæderlig* Fremtid.

Den *Lykke*, vi ønske Dem, afhænger ikke af det Standpunkts ydre Høide, De i Tiden ville indtage, men af dets Overensstemmelse med, hvad der i Deres Natur og Væsen er det Ædlest og Bedste.

Den *Hæder*, vi ønske Dem, er ikke betinget af iøinefaldende Glands og Herlighed, men af den *Dygtighed* og det *Sind*, hvormed Enhver af Dem vil anvende sine bedste Kræfter i Videnskabens og i Fædrelandets Tjeneste.

Gid De da ret ofte maa faae Lejlighed til at godtgjøre, at Deres Studereliv i Sorø har været frugtbringende. Den akademiske Flid, De her har lagt for Dagen, er os en Borgen derfor! — Gid der ogsaa ved Dem herfra maae udgaae talende Vidnesbyrd om *den Velsig-nelse*, der — trods alle Gjenvordigheder — har hvilet over *Kong Frederik den 6tes Academie*, som over hans *Liv* og hans *Mindel* —

Ingemann plejede ellers ikke at lade sine officielle Taler indgå i Akademiets Arkiv. Men han har ment, at dette var et historisk Øjeblik, og har derfor ladet denne opbevare der. Mellem »Sager vedrørende Sorø Academie«, der findes i Landsarkivet for Sjælland, er det den næstsidste.⁶¹ Efter den kommer Slutningsordene, hårdt og skærende:

Paa Ministeriets derom nedlagt allerunderdanigst Forestilling har det behaget H. M. Kongen under 12. April allernaadigst at resolve, at den i Aaret 1822 oprettede akademiske Lærestalt i Sorø — — nedlægges fra 1ste April at regne. J. N. Madvig.

DIGTNING

Foruden alt det andet, der kunde hæmme Ingemanns frie digteriske Virksomhed i disse År, var der ogsaa hans Syslen med Nyudgave af den tidligere Produktion, idet han i 1843—45 udgav sine samlede Værker.

Gang på Gang hører vi Klager herover: »Det tørre Forretningsliv udelukker hos mig enhver poetisk Stemning. Til Lykke har jeg i den sidste Tid havt endeel Correctur-Arbejde at *recreere* mig med.«⁶² (25. Decbr. 1842). »Hvad min Dannevirke-Bastion angaar, saa staar jeg nu der og præsenterer Pennen, der næsten i et heelt Aar intet andet Blæk har været i end Kontorblæk og Korrektur-ditto.«⁶³ (6. Jan. 1844). »Correcturen optager største Delen af min Fritid.«⁶⁴ (21. Juni 1844). »Jeg har faaet meere, end jeg ventede, at bestille med at gennemsee og ordne den sidste Afdeling af mine samlede Skrifter.«⁶⁵ (22. Marts 1845). »Endnu i denne Sommer har jeg desværre mest maattet sysle med Revision af ældre Sager.«⁶⁶ (13. Sept. 1845). »Jeg er i den sidste Tid næsten blevet et Apparat til Bogtrykkerpressen.«⁶⁷ (20. Sept. 1845). »Revisionen af de ældre Sager har medtaget den meste Deel af min Tid.«⁶⁸ (20. Marts 1846).

Dertil kom, at Ingemann begyndte at føle sig gammel: »Med Virksomheden tager det af og med Iveren for at udrette Noget — det mærker jeg allerede i nogle Aar — og naar jeg har endt et Arbejde, varer det nu en god Stund inden jeg ret kommer ind i et nyt«⁶⁹ (4. Juni 1842).

Når alt dette bliver lagt sammen: at Tiden ingen Ideer frembød, der kunde begejstre Digteren til Sang, at han var stærkt optaget af praktiske Gøremål som Direktor, at Korrektur og Revision ofte tog det meste af hans Fritid, og at han begyndte at føle sig gammel,

forstår man, at det, Ingemann kunde præstere digterisk i disse År, ikke var meget, og det kan da også straks siges, at hans Produktion i denne Periode kvantitativt er lille og kvalitativt ringe.

Men *Linien* fra Ingemanns tidligere Digtning er tydelig nok; det ser vi af Digtet *Moders Blund*:⁷⁰

Min gamle Moder blunder;
 Hun de klare Øine har lukt.
 Freden jeg vel hende under:
 I Drømme hun smiler saa smukt.
     Dog — det rolige Smil
     Gjør min Sjæl urolig. —
 Vaagn op, kjær Moder! vaagn op!
 Vaagn og ved Børnenes Hjerter dig hvil,
 Med vort Liv og vort Haab fortrolig!
     Vaagn, kjær Moder, vaagn op!
 Lad din stille, din liflige Drøm
 Vorde Liv og Sandhed paa Tidernes Strøm!
     Smil salig i Fred! men vaagn op!
 — Jeg min Røst vil anstrenge
 Til jeg Himmelblikket gjenseer:
 Ak! drømmer hun alt for længe,
 — Ret aldrig hun vaagner i Verden meer.
     Moder, kjær Moder! vaagn op!

Men på hvilken Måde skulde den gamle Moder vækkes af Blunden?

Ingemann forstod nu, at Kostumer fra Fortiden ikke hørte hjemme i Nutiden: »Det oldnordiske Kostume, man nu vil give disse Sympatier (Skandinavismen), ser mig noget for maskeradeagtig ud, til at jeg tør tro paa Sandheden i dette Fænomen. Paa den Maade er det vist ikke, at Nordens Aand skal blive levende i den nye Tid; det er mig, som naar Tyskerne vil kalde Hermanstiden tilbage ved Skjæg og Vildmandskøller.«⁷¹ (22. Marts 1845).

Skulde man følge med Tiden, måtte man finde nye, friske Former:

»Jeg mener trøstig, at Livets, Naturens og Historiens Romantik i forskjellige Skikkelser vil ledsage enhver Generation, og at man for at holde Skridt med Tiden, som det kaldes, ikke som aandelige Modegække kan holde det for et Fremskridt at skifte Aand, medens det kan være en Opgave i enhver ny Tid, at **finde nye og friske Former for Reproduktionen af det aandelige Liv, der gennemstrømmer alle Slægter.*«⁷² (7. Jan. 1846).

Som en sådan frisk Form for Reproduktionen af det åndelige Liv, der gennemstrømmer alle Slægter, fandt Ingemann i denne Tid *Sangen frem*. En ny Form var det for så vidt ikke, som Ingemann jo ofte tidligere havde betjent sig af den, men ny er den ved den *bevidste* Måde, han nu tager den i sin og Genoplivelsens Tjeneste. Før havde han (i Romanerne) forsøgt sig med det læste Ord, nu vilde han — måske noget under Påvirkning af Grundtvigs Iver for det levende Ord — prøve med det sungne Ord.

For et Forsøg i denne Retning må sikkert hans *Folkedandsviser*⁷³ regnes.

• Fremhævet her.

Om hvad der er Hensigten med disse, udtaler han sig selv (i en »Tillægsbemærkning«): »Den gamle, smukke Skik at forene Sang med Dands ved Folkets Festligheder har vel længst vedligeholdt sig i de danske Provindser ved Sommeriby-Festerne. Hos Færøboerne har Dands til Sang, som bekjendt, bevaret sig gennem Aarhundreder indtil vore Dage i nøie Forbindelse med den gamle Folkepøsi. Muligen kunde Sangen atter komme til at ledsage Folkedandsen, naar — ved Folkesangens Gjenoplivelse i vor Tid — ogsaa nye Viser knyttede sig til de endnu bevarede Folkeskikke og tildels med de gamle, folkelige Toner kunde tiltale Sindet ved at opfatte den Stemningens og Følelsens Pøsi, der i hine bevarede Skikke endnu saa umiskjendelig afpræger sig.«

Ved Bryllupsgilderne holdt sig endnu nogle Steder de gamle Danse, og til disse skrev Ingemann — ogsaa for at »forvandle Hverdagslivets Vand ved slig Leilighed til festlig Viin«⁷⁴ — seks Danseviser (til seks Folkevisemelodier), hvortil slutter sig een til Barselgilde.

Hans Mål var ikke ringe: »Ved Ferd. Fenger og slige livlige Karle, der baade kan tale og synge med den virkelige Tunge for Folket, vilde jeg gjerne have bragt Folkesangen saaledes i Gang, at den efterhaanden greb ind i hele Folkelivet og gjenindførte Ordet med de gamle Toner i dens Fester, Lege og Dandse.«⁷⁵ —

Et andet Forsøg gjorde Ingemann i denne Tid med *Sjællands Kjøbstæder. En Sangkreds*.

Hensigten med disse, siges der i Forerindring, er ikke, at de skal læses i Sammenhæng, men enkeltvis opfattes med Liv og Sympati, særlig i de Byer, hvis lokale Betydning, ved Forbindelsen med det fælles Folkeliv, de i sammentrængt lyrisk Form skulde paapege.

Foruden om de historiske Minder skulde der ogsaa synges om Stedets ejendommelige Naturskønhed.⁷⁶ Men som man kunde vente, kommer dette ikke meget til Orde; i Reglen begyndes der dermed:

Staden ved Kampens og Seirenes Bugt
Hæver sin Røst og udsjunger sin Lykke:
Livet ved Aaen og Havet er smukt,
Og venlig er Fredskovens Skygge.

Men derpå kommer straks Fortiden:

Dog naar med Lynglimt det buldrer i Skyen
Høit over Skoven og Havet og Byen,
Folket i Norden
Mindses din Torden,
Stolte Niels Juell ved din brusende Bugt,

og den er det egentlige Emne for Sangen. Tilsidst inddrages da Fortiden i Nutid og Fremtid:

Herlig frembruser, som Ørnen i Flugt,
Østersø-Luftning mod Øresunds Strømme;
Mindet ved Kampens og Seirenes Bugt
Opvaagner, som Løven af Drømme.

Dybet har Kæmpernes Harme begravet;
 Æren dog stiger, som Sol over Havet:
 Lysflag omvifter
 Nordens Bedrifter —
 Aanden har Flammer, som aldrig blev slukt.

Mellem dem, der begejstredes af denne Ingemanns Digtning, var Vilh. Birkedal: »Det er mit og Fleres glade Haab, at Deres Sang vil bidrage Noget til at oplive, hvad der her i Jylland* trænger til at oplives, den rette danske *Folkeaad*. — Bliv ved at laane vore jydskes Steders gamle Minder Sangens Vinger. Isandhed, saadanne smaa Sange har en Betydning, som ei kan beskrives: det er som om Foraarsluften gaaer hen over det visne Vinterplanteliv og fremkalder Blomster og Blade, som om de gamle historiske Minder bleve levende i Gravene og talte til Nutiden. Og, som Mennesket nu engang er, behøver det, at just de Minder, der knytte sig til de vante Omgivelser, til de Steder, hvor det selv lever, stige friske frem af Graven og puster over det, for igjennem dette ene enkelte Medium at kunne tilægne sig det Almindelige, det hele Fædrelands, det hele dyrebare Danmarks Aand og Historie.« (10. Juli 1844).⁷⁷

Efter denne Opfordring skrev Ingemann Digte om (og for) Horsens og Aarhus, men videre kom han ikke med de jyske Købstæder. —

Hypotesen om, at Ingemann i denne Tid i særlig Grad og bevidst tog Sangen i sin Tjeneste, støttes af en interessant Afhandling af Marius Kristensen: Om Ingemanns Verskunst⁷⁸:

Ved en indgående Undersøgelse — ikke af de mange Digte i *rene* Versmål, hvor Skiftningen mellem stærke og svage Stavelser er aldeles regelmæssig (jambisk, anapæstisk, trokæisk, daktylisk), men kun af Digtene i *blandede Versmål*, ganske særlig i folkeviselignende Strofer, — viser det sig, at der ved denne Tid er foregået en Forandring: indtil 1837 kan der kun påvises et Par Eksempler på Digte med bunden blandet Rytme mod Hundreder i fri Rytme; men efter 1840 kan kun rent undtagelsesvis fri Rytme påvises. Det viser, at der uden Tvivl i Slutningen af 1830'erne er foregået en *afgørende* og, vi tør sige, *bevidst* Ændring i Ingemanns Verseform. — Hvad er da Årsagen til dette Skifte? Det rimeligste er, at denne skyldes Hensynet til Sangbarheden. Netop de store Digt kredse fra 1830'erne havde jo tiltrukket Komponisterne i særlig Grad, og det er rimeligt, at de har gjort ham opmærksom på, at hans frie Rytme undertiden kunde volde Vanskelighed, fordi der ikke ligger lige mange Stavelser under Tonerne i alle Vers.

Så vidt Marius Kristensen.

15. Januar 1846 sendte Ingemann et Brev⁷⁹ til Hr. Musikdirektør N. W. Gade, der før havde komponeret den kendte Melodi til det ovenfor citerede Digt »Kjøge« for ham: »Medfølgende 2den Udgave af mine nyeste lyriske Digte (hvori omtrent Halvdelen ikke tilforn

* Ingemann havde sendt ham Digtet »Viborg«.

have været trykte) kan jeg ikke negte mig den Fornøielse at tilsende Dem med en Yttring af den Glæde, Deres Tonelyrik har ydet mig, og med det Ønske, at De maa finde Eet og Andet deri, som kan finde Gjenklang i Deres tonerige Sind og maaske kalde Billederne af den fædrelandske Natur og vort historiske Folkeliv tilbage hos Dem, naar de fremmede Omgivelser og det fremmede Sprog undertiden maatte give Dem Lyst til at dvæle ved Mindet om Hjemmet. Deres mig bekjendte Kjærlighed til den danske Folkenatur er mig saa meget mere kjær, som det netop er Tonepoesien, der i vor nationale Udvikling længst har savnet virkelig danske Dyrkere. Næsten alle vore Componister, selv de 2 sidst bortgangne store, vare af fremmed Herkomst; med *Dem* og *Hartmann* haaber jeg nu Kuhlau og Weyse skulle blive erstattede af virkelig danske Tonekunstnere. Hvor hæderlig og maaske Deres Konst fremmede en Stilling, De endog maatte have fundet i Leipzig, haaber jeg dog vist, at De kommer tilbage og indvier Deres Liv og Virksomhed til Oplivelsen af den fædrelandske Aand, der allerede gennem vore Middelaldersange har aabenbaret sig i skønne eiendommelige Former.«

Altså: Tonekunstneren skulde indivi sit Liv til »Genoplivelsen«, og i denne Kamp skulde han og Digteren være Forbundsfæller. —

Ingemann havde omfattet sit Forsøg med ikke ringe Interesse: »Dersom det kunde lykkes mig paa denne Maade at faa lidt historisk Liv sunget op af Dvale i vore (5: Sjællands) Byer, kunde jeg nu have Lyst til paa en lignende Maade at tage fat paa Jylland og Smaaøerne.« (30. Dec. 1845).⁸⁰

Som man ser, omspænder Planen hele Landet, men det blev ved de 18 sjællandske og tre jyske.

Endnu 1848 klamrede Ingemann sig, noget krampagtigt, til Håbet, idet han mente, at den nu påtænkte Fordeling af Hæren og dens Officerer i de smaa Stæder kunde give Ideen et Stød fremad.⁸¹ Men man mærker så at sige intet til nogen Virkning af Sangen.

»Det er fra alle Sider klart, at skal der komme Liv i Folk, maa det ske med Glæden og med Sangen«, skrev Grundtvig til ham (13. Jan. 1842). Den Opfattelse havde Ingemann også, men han stod i disse År langt under Vennen i Evne til at digte Sange for Folket. Hans Viser er lidet anskuelige, overfyldt med historisk Stof, så han endog har ment at måtte forsyne dem med udførlige Noter, tørre.

Det havde Ingemann forstået lige fra Begyndelsen, at fandt disse Sange kun Læsere, men ikke Sangere, kunde han have ladet dem være utrykte.⁸² — De fandt altså ikke Sangere, og de kunde for så vidt også godt have været utrykte. — Men de har deres Betydning ved, at de viser Ingemanns Bestræbelser også i disse døde År på at vække hans kær Moder af Blund.

Ingemanns Forsøg i 40erne på at finde nye og friske Former for Reproduktionen af det åndelige Liv, der gennemstrømmer alle Slægter, var altså ganske mislykkedes.

Isoleret i Ingemanns Produktion fra disse År står *Kunnuk og Naja eller Grønlænderne*, Fortælling i tre Bøger.

»Det Nyeste, jeg poetisk har befattet mig med, kan De neppe gjætte hvor jeg har søgt Stof til — i det kolde golde — Grønland. Dog det er endnu kun nogle faa Billeder af dette Folks Liv og Phantasie. Saaledes nøder vor Tids vistnok nødvendige men kun lidet poetiske Philistere mig til at reise udenlands, medens jeg ikke kan faae min Lyre besat med politiske og statsoeconomiske Strænge.«⁸⁴

Det var i Vinteren 1840. Så kom der Forstyrrelser, og først næste Vinter bliver den lille Bog til.

Om dens Genesis fortæller Lucie Ingemann⁸⁴: »Jeg har havt megen Glæde af, at Bernhard igjen er kommet prægtig ind i sine Grønlændere, som han ifjor, ved Director-Besværlighederne, maatte forlade. Han skrev den Gang en Række af Digte. — — Nu, efter at de i saa lang Tid havde ligget og han oftere havde tænkt paa dem, fik han i Sinde at bringe en samlende Traad igjennem Digtene; han begyndte da at udfylde Mellemrummene med Fortælling i Prosa, og saaledes blev det til en lille Roman, indflettet med Digte.« —

Arbejdet har så tydeligt været en Flugt bort fra Virkeligheden: »Det har været mig en Vederkvægelse at tumle mig blandt hint uciviliserede Naturfolk midt under vor statsoeconomiske Larm her hjemme.«⁸⁵ (4. Jan. 1842). »Hermed en lille Bog om et Naturfolks Liv uden Stat og Politik, som jeg i den sidste Tid er flygtet til for at blive vort politiske Bulder qvit.«⁸⁶ (30. April 1842).

Ingemann levede sig så stærkt ind deri, at han en Morgen saa Grønland og dets Naturvidundere i *Skybilledet*:

Jeg saa fra Sø over Skoven
Paa Morgenskyernes Leg:
Sky-Synet fløi over Voven
Et fremmed Land der opsteg.

Der blinked islagte Sletter — —
Der skinned Bugter og Fjorde — —
Paa Havet svømmed der Bjerge — —
Som Skibe Bjergene gynged — —

Det Land, jeg golest mig tænkte,
Fremgled i Skyernes Flor;
Det dybt mod Skoven sig sænkte,
Det gled over høstgult Jord.

Det var som Stemmer jeg hørte
Med Sang fra Snebjergets Strand;
Et friskt Naturliv sig rørte
I Nødtøftens golde Land.

Naturens Længsel og Smerte,
Med Barnefolkernes Lyst —
Et kjærligt Menneskehjerte
Gjænlød i fremmede Røst.

Man mærker, hvorledes Ingemann føler sig hjemme i dette Skyland; han ikke blot ser, men hører også — det som han så gerne vil høre.

Interessant er det, at »Kunnuk og Naja« er digtet i Vinteren 1840 og Vinteren 1841. Imellem disse to ligger den Tid, da Livsoceanets Vove og Røster fra Verdens Ø kaldte ham bort fra hans Ensomheds Skove, hvor Fantasien og Minderne beherskede ham. Det viser, hvor stærk en Brydningstid disse to første År af 1840erne har været. —

Fortællingen begynder i den sidste Uge af November, da Solen

lige er helt forsvundet, og slutter et År derefter. Ingemann får der ved Lejlighed til at skildre Grønland på de forskellige Årstider. Stoffet hertil havde han dog ikke kun fra sin Fantasi. Han havde studeret flittigt alt, hvad han kunde finde om Grønland: Hans Egedes Levned af Lund, Hans Egede Saabye: Brudstykker af en Dagbog holden i Grønland i Aarene 1770—1778, samt hvad David Krantz, H. C. Glahn, Graah og Funch havde at fortælle. Missionær Østergaard meddelte ham privat nogle Optegnelser. — Også Karaktererne og Begivenhederne er for en stor Del taget fra disse.

Hovedkilden har *Hans Egede Saabyes* lille Bog været. Af Titelen må man ikke lade sig forlede til at tro, at det er en Dagbog i egentlig Forstand. Der er ingen Kronologi, men Saabye har, ud fra sine Optegnelser, samlet og skildret Begivenheder og Mærkværdigheder, ofte med stort Liv og ikke uden Kunst. Fra en af disse — Noveller, kan man næsten kalde dem, *Faderhævneren eller Religionens Seier*, har Ingemann taget det vigtigste af sin Handling:

Kunnuk er fra sin tidligste Barndom af sin Moder opdraget med det Mål for Øje at hævne sin Fader og dræbe hans Morder. Da hører han ved Præsten, Hans Egede Saabye, om Kristendommen og gribes af den. Saabye søger at få ham til at opgive Hævnen. Men: »forlanger du, at Sønnen ikke må hævne sin Faders Mord, taler du til Stormen, Præst«. Senere, da Kristendommens Lære er kommen til at stå ham nærmere, bliver han dog tvivlrådig: »Hvad jeg vil — det vil jeg dog ikke. Jeg vil tilgive ham — og jeg vil dog ikke tilgive. Jeg har ingen Øren, naar mine Frænder raabe: dræb ham! — og jeg har dog Øren.« Men da Præsten har talt endnu mere med ham, får han »det Andet« til at tie og opgiver Faderhævnen.

Faderhævneren var en Skikkelse, Ingemann yndede. Vi kender den fra »Prinds Otto«, hvor Jernhenrik omfattes med megen Sympati, skønt han er Danmarks Fjende (en Reminiscens fra Romanen er det vistnok, at Grønlænderen undsiger sin Fjende på samme Måde som Niels Ebbesen sin). Men selv Faderhævnen må vige for Religionen. »Religionens Seier« er jo Emnet, det fromme, kærlige, sig selv overvindende kæmper med og viser sig stærkere end det vilde, krigerske, ubeherskede. Det er et af de Emner, Ingemann lige fra Ungdommen havde yndet mest. Men medens han i »Valdemar Seier« personificerer de to Sider af Kongens Væsen, det fromme, fredelige og altruistiske i Dronning Dagmar og det krigerske og ærgærrige i Bengerd og ved deres vekslende Herredømme over ham markerer hans Sjælstilstand, lader han her (efter Kilden) Kampen stå i Kunnuks Sind, her, i Personen selv, strides det nedarvede, hedenske og det til lærte, kristelige.

Medens Flugten fra Tidsånden er det negative, er dette, »Religionens Seier«, det positive, der har fået ham til at behandle Emnet digterisk. —

Til sidst skal endnu et Værk nævnes: *Nye Eventyr og Fortællinger* (1847). Man kunde, siger Ingemann, for at betegne deres Art godt kalde dem Kakkelovnskrogs-Historier; de er nemlig tildels

fremståede i hyggelige Vinteraften-Kredse, på Opfordring til at »fortælle en Historie«. De er kun beregnet på den Opmærksomhed, man vil skænke en kort Meddelelse af et Sagn eller en eventyrlig Begivenhed. Som oftest slutter de sig til virkelige Familiesagn eller er frie Modifikationer af Traditioner og hvad der kommer fra Folkefantasier. — Således er Hovedpersonerne og Hovedbegivenhederne i »Vægterfamilien« virkelige: »Sandrine« (Alexandrine Degang) blev virkelig bortført af den danske Soldat under Okkupationen i Frankrig 1815—18 og sled senere i Sorø trofast for sine Børn og sin svage Mand, så hun endog trak i hans Vægteruniform og tog Nattevagten for ham.⁸⁷

Situationen minder noget om den i 1820: også dengang blev »Eventyr og Fortællinger« til i hyggelige Aftenkredse. Men dengang var det ham en Trang at digte dem: han var lige kommet hjem fra sin Udenlandsrejse. »Besyng den«,⁸⁸ sagde hans Venner. Men Hjemmets Fryd var i hans Bryst, og han satte sig så barneglad ved Kakkelovnens muntre Ild og fortalte, medens Maanens stille Glans skinede på Rudens Isblomster, om »Moster Marie«. — Men nu, i 1847, er det kun Tidsfordriv, så de nye Eventyr og Fortællinger er blevet uden Interesse. —

Også på historiske Digtninge arbejdede Ingemann i denne Tid, men det blev ved Antydninger og Tilløb: »Ingemann har intet imod at Carl Bernhard tager det Tidsrum med de oldenborgske Konger til sin Behandling; han havde rigtignok en Gang tænkt paa Hans Tausen til en historisk Roman; men jeg troer aldrig der var blevet noget af, og selv troer Bernhard det endnu mindre. Hvad jeg gjerne vilde have han skulde have behandlet og som han forberedende havde begyndt paa, var de tre Konger, Erik af Pommeren, Christoffer af Beiren og Christian den Første, for at behandle enten paa en eller anden Maade; men han har hidtil ikke været stemt til det. Hvad der holdt ham tilbage fra Hans Tausen, var Religions-Stridighederne, som han ikke rigtig havde Lyst til at komme i den Grad ind i, som det maaske blev nødvendigt.« (2. Jan. 1847).⁸⁹ —

Endnu et Værk arbejdede Ingemann vistnok på i denne Tid, men det vil blive omtalt senere i en anden Sammenhæng.

I så høj en Grad havde Mangel på Incitament, Tidens Goldhed og praktiske Gøremål afslappet Ingemann, at han i disse sidste År før Krigen næsten kan kaldes digterisk lad. 9. Marts 1846 skriver han til Chr. Winther:⁹⁰

Jeg har kun opsat at skrive Dem til, for mueligen tillige at kunne sende Dem et eller andet Bidrag til den paatænkte Foraarsgave.* I det sidste Bind af mine Samlede Skrifter har jeg nylig udgivet Alt, hvad jeg har liggende af utrykte lyriske Sager; jeg er nu derhos bleven gammel og doven eller paa en anden Maade gaaet over til *Pouls*

* Denne udkom aldrig.

Anskuelse af det poetiske Liv som ingenlunde afhængigt af Blæk og Pen og Bogtrykkerpressen, medens jeg nu ofte nøjes med at lade de poetiske Ideer og Stemninger passere mig uden at bekymre mig om at fastholde dem i nogensomhelst Form. At vor gode *Poul* saaledes *levede* største Delen af sin Poesi op, har De vist ligesaa godt bemærket som jeg, og, da jeg *nu* følger hans Exempel heri, vil jeg Intet indvende derimod. Med Embedsforretninger og slige filistrøse Grunde vil jeg ikke undskylde min Mangel paa Manuskripter; men, for at sende Dem noget Bidrag til Foraarsgaven, maatte jeg — hvad jeg ellers aldrig har Lyst til — ligefrem sætte mig en Opgave for til en poetisk Udarbedelse (som *H. C. Ørsted* siger). Her sender jeg Dem en saadan,⁹¹ og, er den ikke lykkedes mig, skal det slet ikke undre mig; thi den er ikke udsprungen af nogen umiddelbar Trang til Produktion, men — som sagt — forfattet ifølge Deres Opfordring.«

»Et saagodtsom afsluttet Virksomheds-Liv ligger nu vel bag ved mig«, måtte Digteren udbryde.⁹² (3. August 1847).

Alt tydede på, at han havde Ret.

»VOR ROSENTID GENKOMMER«

1848

DE FØRSTE MÅNEDER

Ingemann ventede sig meget af det nye År: »Det nye Liv, vi nu vente i Sorø, glæder jeg mig forresten til, og jeg troer, det er en stor og herlig Idee, Chr. VIII her har iværksat. Der maa imidlertid nye og friske Kræfter til, men vi Gamle ville gjerne gjøre, hvad vi formaae.«¹

Men det skulde gå ganske anderledes: d. 20. Januar døde Kongen.

Ingemann havde lige været sammen med ham, og Billedet af hans velmenende, hjertevarmende Personlighed stod så klart i hans Erindring:²

»Jeg saa Chr. VIII 11 Dage, før han døde, han bar i et Bind den enflammerede Arm, hvori allerede Døden havde taget Bolig. Han modtog Deputationen med Takadressen fra Sorø, med en Elskværdighed og Mildhed, som rørte mig — det var som han dennegang havde afklædt sig Majestæten og i Forudfølelse af, at han ikke kunde leve længe, glædede sig ved denne sidste, gennem saa mange Vanskeligheder gennemførte Sag, der alvorlig havde ligget ham paa Hjertet. Han undgik enhver solén Yttring i den Anledning og indledte strax en ret gemytlig Samtale derom. Hans Billede er blevet staaende smukt og uforglemmeligt for mig. I det sidste Aar havde jeg saa ofte talt med ham om dette Værk; nu var hans sidste Ord til mig et Bifald af min Deeltagelse deri. — — Saaledes som det siden fra Kabinettet kom til at staae i den berlingske Tidende havde det modtaget en officiel Form, hvorved Ingen kunde tage Anstød deraf; men at han ogsaa derved vilde glæde mig personligt, maatte jeg paaskjønne.«

Men elskede han ham som Menneske, elskede han ham ikke mindre som Konge. Christian VIII var Ingemanns Konge (ligesom han var Grundtvigs) i langt højere Grad end Frederik VI og Frederik VII. I den Tale, han holdt ved Sørgefesten på Sorø Akademi (12. Marts), viser han da også en ikke ringe Forståelse af den afdøde Konge:

Han finder, at der går een Plan gennem Christian VIIIs Liv, ligefra han i sin Ungdom gav Norge en Forfatning, til han, kort før sin

Død, arbejdede på en Form for frit Styre i Danmark (Forfatningsreskript af 28. Jan. 1848). Han levede for en Idé, ikke for ydre Glans og Ære, derom vidnede den Udholdenhed, hvormed han gav den Tid til at udvikle sig, den Fasthed, hvormed han selv kunde tilbagetrænge Tanken, til han troede den moden, ikke alene i hans egen Bevidsthed, men også i Folkets; og Ideen var Folkefrihed, grundet på åndelig Frihed.

At det er Ånden, der bevæger Verden, at det er en åndelig Magt, der bærer Folkenes og Rigernes Skæbne, at det er den enkelte Folkeånds Tilegnelse af den højere Menneskeligheds historisk udviklede Kraft og Fylde, der skal bestemme Tiden og Stunden til den ydre Selvstændighed og Frihed, som kan bære Livets og Lyksalighedens Frugt, hvor den, som åndelig Frihed, dybt og fast har slået Rod i Nationernes Inderste, det var en Overbevisning, der prægede denne sjældne Konge. Hans Bestræbelser gik ud på at fremme denne åndelige Frihed, — lige fra han i 1810 holdt en Tale for Norges nye Universitet, gennemsyret af Kærlighed til Videnskab, Kunst og Folkeoplysning, til han få Dage før sin Død udførte sin sidste Bedrift i Åndens Tjeneste: Udvidelsen af Sorø Akademi til en Højskole for Livet — gennemtrængt af Iver for folkelig Dannelse; ikke en sådan, der udelukker Videnskaben, men en folkelig Dannelse, der skulde være frigørende i Ordets ædleste Betydning: den skulde ikke alene befri Ånden fra de Lænker, som Uvidenhed medfører, men også — uden at begrænses af det snævre Begreb om det nyttige — kunne opfatte i sig alt det Sande, Gode og Skønne, der, som en hellig Arv, tilhører Menneskeånden. Det er den samme Grundtanke, der går kæmpende gennem hans Kongeliv: Folkefrihed, grundet på åndelig Frihed, Folkedannelse for Livet, bygget på den højere Menneskeligheds åndelige Grundvold.

I disse Ideer og Bestræbelser havde Christian VIII haft en ivrig Tilhænger og Våbendrager i Ingemann, og for denne havde Kongen, i det Virvar, den nye Tid var, været Tilholdssted for Tanken; hans »Atterdags-Blik« skulde klare Fremtiden.

Ud fra dette forstår vi den Uhyggestemning, der greb Ingemann:

»De første Dage efter en Konges Død ere dunkle uhyggelige Dage, som vi tænke os dem efter en Jordrystelse: Intet synes at staae fast; det er som Folk og Throne et Øjeblik havde vaklet; det er, som den collossale Statsbygning et Øieblik havde bevæget sig i sine Grundvolde; det er som Grændsen mellem Tiderne havde været sprængt — som det Kommende og Ufødte vilde trænge sig frem i det Nærværende og drage både Folket og dets nye Regent bort fra det store Sørgehus. Det er en mørk, det er en uhyggelig Tid.« —

Det var den 12. Marts, den første ulykkelige Tid var gået. Men nu var andet kommet til:

»I Dage og Uger har Sørgebudskabet gjenlydt i Liigklokkelangen, der har gjennemrunget hele Danmark. Vi have seet dets Virkning i hverandres Aasyn; vi ere blevne fortrolige dermed i den ofte gjen-vakte Tanke, i de daglig tilbagevendende Samtaler. Mangfoldige an-

dre Tanker og Bekymringer have blandet sig med Forestillingen om vort Tab: Tanken om Danmarks Fremtid har mangengang ligesom opslugt Bevidstheden om dets Fortid og Nutid; fædrelandske Planer og Forhaabninger have blandet sig med tusinde Ængstelser, for den gaadefulde Tid, der endnu meer end tilforn synes at staae tilsløret for os under Sørgefloret.« —

Ængstelsen øgedes ved private Efterretninger, der kom udefra:

»Fra Hauch havde jeg Brev for nogle Dage siden. Han opfordrer til at være beredt paa den forvovneste Trods mod Danskheden, paa et klippefast Sammenhold og en rodfæstet fix Idee om nødvendig og total Skilsmisse. Maaske slipper det op til en polsk Rigsdag, hvorfra hver gaaer til Sit og Forfatningen bliver — paa Papiret.«³

MARTSDAGENE OG FELTTOGET

Ved Sørgefesten 12. Marts udtalte Ingemann: »Den Nødvendighedens Magt, der kan sammentrænge sig i et eneste Tidsmoment, som i et Lynslag, har mangengang pludselig modnet de Kræfter, der syntes ufuldbaarne, fastnet det Sind, der syntes vankelmodigt og ubestemt, forenet de Hjerter, der var adsplittede i Ukjærlighed og Splid, sammenholdt det Folk og Rige, der syntes indvortes opløst.«

Kun få Dage efter, at dette var sagt, var Danmark inde i Martsdagene, og »Ånden fra 48« gik gennem Folket.

I hvilken Grad Ingemann var med i disse Bevægelser, skal følgende »Dagbog« vise:

»Hver Dag medfører saa vigtige og os Alle nærgaaende Begivenheder. Om dette hvert Øieblik voksende Materiale til de alvorligste Betænkninger — og om Alt det Uhyggelige, vi vist Alle føle i det nu bestemt fjendtlige Forhold til Holsteen og Sydslesvig — vil jeg tie. Vorherre lade det [komme] til en god Udgang, saa at baade Menneskelighed, Danskhed og Nationalære kan bevares. (28. Marts).⁴

Deres kjære venlige Brev var os ret til Opmuntring og Beroligelse i den uhyggelige Stemning, man i denne Tid bestandig lever i, og under Bekymringen ogsaa for Deres og den fromme agtværdige Dronnings nærværende Stilling. Rygterne om raae Udbrud af en uvidende og lidenskabelig Almue, som kunde være krænkende for Nationens Ære og saarende for Dronningen, havde ogsaa naaet os. Gud skee Lov, at de dog ere ugrundede! Ogsaa for Hauchs i Kiel have vi været i Uro. Den slesvigholsteenske Ære, under hvis Beskyttelse de danske Familier skal være sat — synes mig allerede ved saa megen Usandhed og Meened uden Kredit. Det er frygteligt, hvor denne Borgerkrig griber forstyrrende ind i saamange Familieforhold. — — — Al fredelig Virksomhed standser. Nu tænke ogsaa de Soranske Studenter paa at drage i Fricorpser med Armeen. Stemningen er saaledes i krigersk Henseende god. Krigsfolket drager muntert afsted og der er megen Begeistring for dem. Ved en Krig,

som den nu begyndende, er der dog ogsaa den Forbandelse, at den fædrelandske Begeistring ved Følelsen af det brudte Halvbroderforhold bliver bitter — den eneste Trøst vi kan have, er at vor Sag er reen og retfærdig, — — den der greb til Sværdet og lokkede Armeen derovre til Frafald ved List og Usandhed, han har nu Ansvar. Det lader til at blive en blodig Kamp. Mange Aars gjensidige Drillerier og det fæle Nationalhad synes mig gjør enhver anden Udsoning end den blodige, umulig. — — Den Enighed og Kraft, der nu her dog viser sig, anseer jeg for en Følge af Christian den 8des Modenhedsprincip. (30. Marts).⁵

Hæder og fremdeles Lykke med vore tappre danske Krigere! De sidste Dages Efterretninger har vakt stor Glæde iblandt os Alle. Vore Sager gaae endnu, Gudskelov, frem, med ligesaamegen Lykke som Kraft og Udholdenhed. — — Nationalfølelsen har faaet et stort Opsving, og vi takke — næst Gud og Nordens udødelige Aand — vore Krigsmænds Mod og Begeistring for, at det første vigtige Skridt i dette Felttog var et Kæmpeskridt. (14. April).⁶

Første Paaskedag skete det blodige Mord paa Sandhed, Retfærdighed og Folkeret, som skulde gjøre Opstandelsens store Fest til en Dødsdag for saa Mange og til en Sorgens Dag for Fædrelandet. Det blev en stille, alvorfuld Paasketid for Danmark efter det store otte Timers Slag ved Slesvig. Hin første Paaskedag staaer med uudslettelig Blodskrift i Europas Historie, til liden Ære for de Magter, der styrtede sig ud over et lille fredeligt Folk, for at understøtte et æreløst Oprør; men Blodskriften staaer ogsaa til Vidnesbyrd om, at Dansken endnu ikke viger et Skridt tilbage for Overmagten, før det er betegnet med Blod. — — Stemningen var langtfra at være nedslaaet; man følte sig opløftet i Sorgen.⁷

At vore Krigere nu lide af Utaalmodighed efter at standse og tilbagetrænge den fremmede Fjende, der har gjort Forrædernes Sag til deres, kan jeg vel vide, og harmeligt maa det være at bie — men des stærkere vil Slagene falde, naar Danmarks Befrielsestid slaar. Med Guds Hjælp vil den ikke udeblive! — — Tusind Hilsener fra Sorø — navnlig fra Deres Søster, som med al sin Frygt for Krigens Ulykker, dog forleden græd ved Tanken om en Fred, inden Fjenden var ude af Landet. Derpaa tænker heller ingen Dansk anderledes end som paa en utaaelig moralsk Umulighed. Vi leve nu af Haabet og af Rygter. Det gjælder at holde ud — og holde Sindet frisk i Forventningstiden. (8. Maj).⁸

Med al sin Smerte og med alle de uhyre Tab og blodige Offere, har denne vor nyeste Ildprøvetid noget Stort og Opløftende for Nationalfølelsen, som med Guds Hjælp kan have vigtige Følger for Aanden og Livet i hele Norden. Det gjælder nu om Kraft, Udholdenhed og Enighed. Vi behøvede en skarp Prøvelse for at komme til Alvor efter de sidste 20 Aars Lattertid. Jeg har det Haab til Sandhedsaanden i os og i den bedre Deel af Verden, at Folk og Rige skal gaae hel og luttret og med Ære ud af Branden. (10. Maj).⁹

Lykkelige Menneske, som kan leve i fredelig Digtning midt i

denne Kamp- og Oprørstid, medens Øieblikkets Spænding strammer alle Nerver og spidser alle Tanker til Bajonetter og Spyd! Jeg er vel ogsaa af Naturen en Fredens Mand; men den himmelraabende Uret, der har draget Løgnens og Forræderiets Ædderkopspind over Tyskland og trukket Danmark som en uskyldig Sommerfugl ind deri, er mig et saa oprørende Phænomen, at jeg med personlig Lidenskabelighed kun længes efter at see Augustenborgerne ramte af den Nemesis, der sikkert venter dem. I Deres Sted vilde jeg sende Kongen af Preussen hans blodige Ørn tilbage — siden den har gjort Pagt med Løgnens Drage og valgt Nældebladet til sin Laurbærkrands. (29. Maj.)¹⁰

Kjære Capitain Wilster! Jeg skulde forlængesiden have gjort Dem et skriftligt Besøg, og paa Papiret bragt Dem det Hurra for d. 28. Mai og 5. Juni, som har klinget mig i Sjælen ved enhver Efterretning om Deres hæderlige Deeltagelse i hine Dages Bedrifter; men naar man saaledes som jeg staaer langt borte blandt Qvinder, Oldinger og Børn, og seer paa Kampen gennem Aviskiggerter, skammer man sig næsten ved at yttre sin Deeltagelse, der har noget tilfældes med Hønens, der har udruget Ællinger, og tripper med Uro og Beundring om ved Kysten, naar de svømme rask og dukke. Var jeg 20 Aar yngre og kunde være med! Det er i mange Måder en stor og oplyftende Tid — baade for Gamle og Unge — men den, der med Liv og Kraft har kunnet tage Haand i med, hvor det gjaldt, har vundet et Opsving og en Livserfaring, som ikke det virksomste Liv i Studerestuen eller det fredelige Borger- og Embeds-Værksted kan maale sig med. — Høilig maa det imidlertid glæde enhver gammel Dansk at have oplevet vore Dages historiske Beviis paa, at den Aand og Kraft, der skal sammenholde Folket, er uforgjængelig. — Vorherre give Sandheden Lykke og Retfærdigheden Seier! Men hvorledes saa Folkenes Skjæbne skal blive — med Ære vil vi leve og døe! (11. August).¹¹

Det var en pinlig Vaar og Sommer 1848, især for dem, der sad hjemme og ikke personlig kunde tage Deel i hvad der fra Morgen til Aften opfyldte Alles Sind. Baade Gamle og Unge i Hjemmet havde kun een Længsel, det var efter Posten og Aviserne. Man hørte tusinde Rygter og lyttede spændt til dem alle, uagtet man ingen af dem troede. Det ene falske Rygte opslugte det andet, og naar Posten bragte Aviserne, vare de fulde af Oprørernes og deres Hjælperes Storpralier, Bagvaskelser og Usandheder. Det var som Løgnens og Urettens Rige havde udbredt sig fra Eideren og Elben til det halve Europa; det var som der udstrømmede et Ædderhav af Løgnord, under vilde Hærskarers Skrig, mod det enestaaende, blødende Danmark. Jyllands Oversvømmelse af de overmodige Fjendeskarer var en haard Prøvelse. Krigen maatte føres uden tilstrækkelig Vaabenmagt, under idelige Blodtab i de smaa hæderlige Fegtninger. — Dog rørte Livet sig mægtigt alle vegne. Tilliden til den retfærdige Sag gjorde Modet og Udholdenheden jernfast. — Endelig hørte man, at et hemmeligt Vink, formodentlig gennem en Stormagts Penne-

strøg, pludselig jog de fremmede Hære ud af Jylland. Næsten samtidig kom Beretningerne om Seiersdagene d. 28. Mai og 5. Juni. Disse glade Budskaber — — vakte et nyt friskt Haab. — — (Men) straks efter disse Seierstidender kom Budskabet om Vaabenstilstanden i Malmø — og den korte Glæde var forbi. I Slaget d. 28. Mai havde den forbittrede danske Soldat betalt Besøget i Jylland; — — men denne Seier havde mishaget baade Venner og Fjender; — den var vunden før den kunde blive forbudt. — Den blev betragtet som en uklog Hevn — og havde gjort vore Venner lunkne. Den Vaabenhvile, der nu skulde indtræde, var i de Flestes Øine værre selv, end den blodigste Krig.¹² —

Frihedsbevægelsen (»Martsdagene«) havde ladet Ingemann kold, ja sikkert endog frastødt ham. Vi gensfinder vistnok hans Stemninger hos den unge Romantiker Carl i »Den stumme Frøken«: han holder sig inde i de Dage og sidder i alvorlige Tanker. »Det var ham, som der i Alt, hvad han saae og hørte, laae en spottende Ironie over enhver alvorlig Følelse. Den Begeistring for Frihed, Fædreland og Folkelighed, som hist og her traadte smukt og sandt frem, syntes ham dog nu meer Skrig af fanatiske Profeter, som ophidse sig selv, for ikke at tvivle paa Sandheden i deres Sendelse. Folkenes Larm og vilde Raab fjernt og nær syntes ham rasende Menneskers Drømme. Hans egne fredelige Drømmerier syntes ham nu taabelige, saa aldeles ude af Tiden og Livet.« (S. 116).

Men det nationale Opsving, der gik gennem Folket, har grebet Ingemann så stærkt som nogen, som hans Udtalelser viser. Han har følt både Stoltheden og Smerten sammen med sit Folk, vi mærker hos ham alle de Stemningssvingninger, Folket gennemgik i de begivenhedsrige Måneder. En Følelse mærker man — som man kunde vente — stærkere hos ham end ellers hos hans Landsmænd i denne Tid: Ængstelsen. Han føler sig i et vist Modsætningsforhold til »vor sangvinske Tid«¹³, og Sammenligningen med Hønen, der har udruget Ællinger og nu tripper urolig omkring, medens de svømmer, passer ikke ilde.

Men kunde end Ingemann således nu på et væsentlig Område — det nationale — føle med Folket, dele dets Glæde og Sorg — digte for det, så det sang med og glædede sig, kunde han endnu ikke:

I April skrev han *Fem Kampsange fra Oprørstiden 1848*.¹⁴ De er fyldt med stærke Ord; der tales om Forræderhoben, der er troløs og svigfuld, Troskabs Brudd, Falskhed, Had, Mened, Oprørsfærd, Niddingsmod, styrte Troskabs Banner. Oprørsøglens Øjne luer med den vilde Vanvidsdrøm om et selvskabt Rige, hvis Ret er Svig, hvis Lov er Rænker. Billedet har behaget ham så meget, at han har genoptaget det:

I Rensborg ligger en Drage led;
Den sprælder med gyldne Ringe.
Hver Ring var før en stolt Ridder, der red
Med Brask og med Bulder til Thinge.
I Rensborg spræller den Drage!

Ridderne brød med Skam deres Ed og blev til Ringe på Løgn- dragens Ham, før den fik Hoved og Hale. To Hoveder voksede ud; de var før Ørnesjæle, men brød deres Ed imod Konge og Gud og hvisled med Slangemæle. Den hvislende Slange fik Munden på Gled med Prokuratortunger, og Hale fik Dragen, så bred og lang, af Giften i Løgnens Lunger. Den Drage vil opsluge Danmark, men — o. s. v.

Ingemann gjorde, hvad han kunde for at få Sangene udbredt: (Til Wilster ^{14/4}) »Hermed en lille Sang, hvortil jeg skal sende Dem Melodien, hvis De ikke kjender den. En Sang af mig til Melodien Kong Christian¹⁵ har staaet i Fædrelandet og kan derfra være kommen til Enhver, som den maatte tiltale og som maatte have Lyst til at synge den.« Senere sender han Kaptajn Wilster alle Kampsangene og meddeler, at et større Parti af dem gennem Boghandelen vilde blive tilsendt Armékorpsset.¹⁶

Men det var forgæves. De Sange kom aldrig på Soldaternes eller Folkets Tunge. Hos Akademiets Gymnastiklærer, Krigsassessor Prehn, forhenværende Vagtmester i Garden, havde Ingemann, fortælles der,¹⁷ fået en skarpt sleben Huggert; den lagde han på sit Bord med en gammel restaureret Rytterpistol. Men lige saa lidt som han forstod at håndtere Huggerten og Rytterpistolen, forstod han at skrive Kampsange for den danske Soldat. Hans Krigsdigte er med deres hastemte Højtidelighed og glubske Forbitrelse lige så langt fra det jævnt folkelige (Den tapre Landsoldat) som fra det ophøjede enkle (Paaskeklokken kimed mildt. — —)

En anden Digtning, der sikkert også er blevet til i denne Tid, er Fortællingen *De sidste Herrer af Gervansborg*, hvor Ingemann søger at give en Skildring af Oprøreren, Hertug Christian af Augustenborg. Ganske vist er den først udgivet noget senere (1850 i Fire nye Fortællinger), men den skriver sig vistnok fra disse Måneder, da Augustenborgerne fyldte alle danske Sind;¹⁸ Begivenhederne slutter også med de sidste Dage af April 1848.

På den gamle Hertug, Gervan af Gervansborgs Dødsleje lykkes det hans Privatsekretær, Jesuitten Dr. Ignats, at få ham lokket til ubeset at underskrive et Dokument, hvor hans Arvekrav er fremstillet i en Form, der er forfattet af Jesuitten. Ved denne Svig får Ignats bibragt den unge Prins Emil en urokkelig Tro på sin Sags Retfærdighed. Da han er fyldt af denne, mener han, drevet frem af Jesuitten, at han har Lov til at bruge Svig og Falskhed for at nå sit Mål. De mest læste europæiske Tidsskrifter forsynes med Artikler, der taler for Prinsens Arvekrav,¹⁹ uden at han selv træder frem. Selv med de demokratiske Frihedsbestræbelser knytter han Forbindelse. — Tidens Fylde kommer, og vi ser nu Prinsen i Spidsen for fremmede blodbestænkede Skarer, der har overvældet hans Landsmænd, som tilsyneladende Sejerherre rykke ind i en Grænseby, hvor Sproget og Folkestammen er blandet.

Men Fortællingen standser ikke med Indtoget i Flensborg efter Slaget ved Slesvig. »Jeg længes med personlig Lidenskabelighed kun efter at see Augustenborgerne ramte af den Nemesis, der sikkert

venter dem,« skrev Ingemann jo (29. Maj 1848). Derfor: »Vi gaae nu nogle Skridt frem i Tiden og fuldføre Billedet, som det viser sig for os i dets indre Nødvendighed«:

Efter at Ignats på sit Dødsleie har åbenbaret Bedraget, ser vi Prins Emil i et temmelig dunkelt Gemak. Det er ikke Gervansborg — der er intet Gervansborg mere til, han og hans Slægt er landflygtig, Godset hjemfaldet til Kronen — men et Bjergslot i et fremmed Land. På Bordet ligger en Mængde politiske Tidsskrifter, og Prinsen mumler: »Drøm, Løgn som alt det andet.« Ved Siden af ligger en Liste med mange tusinde Navne, hvorover der staar: Døde og Saa-rede. »Tusinders Blod strømmer over mit Hoved«, råber han, springer op og farer med rasende Hyl mod Væggen. Ved den voldsomme Bevægelse falder den store Kappe fra hans Skuldre; han rører ikke en Hånd for at tage den op — hans Arme er sammenbundne på hans Ryg i de lange Ærmer af en — Spændetrøje.

Med overraskende Frejdighed sendte Ingemann Fru Rosenørn Fortællingen »til mulig Overleverelse i Deres kjære Dronnings Haand.« Så forstår man bedre Fru Rosenørn, der skrev: »Oprigtig maa jeg tilstaae Dem, kjære Ven, havde De, som i gamle Dage, kunnet forelæst mig Fortællingen utrykt, saa vilde jeg have bedet Dem, at lade den forblive utrykt til efter Caroline Amalies Død«; thi Ingemann har givet så nøjagtigt et Billede af Hertugen, som han formåede: Aldersopgivelserne og flere ydre Omstændigheder stemmer, Karakteristikken S. 11—12 ser ud til at være bygget på Indtrykket fra Samværet med Hertugen i Italien 1819, og den for Prins Emil så lidet smigrende Afskedsfest i La Storta, er — som det senere skal ses — en Gengivelse af den virkelige Afskedsfest i April 1819. —

Så meget står fast, at det ikke var Krigen og de store Begivenheder i 1848, der atter gjorde Ingemann til Digter. Han forstod nok den Betydning, de kunde få, og skrev til Kaptajn Wilster: »Naar der er Tid tilovers, saa optegn ethvert mærkeligt Træk som De selv har seet eller havt sikker Vished om! Hovedbegivenhederne tilhøre Historien; men enhver interessant Enkelthed tilhører Fremtidens Poesi.« (8. Maj). Men de Følelser af »Ånden fra 48«, der foreløbig havde trykket ham Pennen i Hånd, var Had og Forbitrelse, og med dem i sit Sind kunde han ikke erobre sin Digtningss Kongerige tilbage.

VÅBENSTILSTANDEN OG FORFATNINGSSAGEN

I Tiden fra Juli 1848 til et Par Måneder ind i næste År oplevede Ingemann een glædelig og oplivende Begivenhed: Soldaternes Hjemkomst i September:

Der kom nu daglig hjemdragende Skarer forbi af kraftige unge Landsoldater, som næsten Alle havde gennemgået Ildprøven. De sang og spøgede; de nikkede til Pigerne paa Veien; de glædede sig til Hjemmet og deres Familier; men de længtes dog efter at føres mod

Fjenden paany: man saae det i deres Blik; man hørte det i deres jævne, ukonstlede Ord og freidige Sang. Enkelte af dem bare med lidt Selvfølelse Chaco'er, som vare gjennemborede af Kugler; Nogle havde smaae Seierstegn i en Pikkelhue eller et erobret Vaaben; Mange havde Skrammer efter lykkelig lægte Saar; men de talte ikke derom, naar de ikke bleve spurgte, og der var ingen Stortalenhed i hvad de fortalte. Derimod vare de rige paa snurrige Smaa historier og fortalte helst Løier fra Krigen.²⁰

Men bortset fra denne Begivenhed kunde det, der prægede disse Måneder udadtil og indadtil, kun forstemme ham.

I hans Sind lå endnu Hadet til Tyskerne: »Førend Tydskerne har gjort aabenbare Skridt til Udsoning og Forglemmelse af deres blodige Uret mod os, kan jeg ikke føle nogen Lyst til paa nogen Maade at betræde deres Grændse. Endnu kan ingen Dansk vente Andet hiin Side Elben end Uretfærdighed og utaaeligt Hovmod. Gud give os Alle bedre Tider!«²¹ (8. December.)

Dette langvarige Had var på en vis Måde hans Natur imod (Fortsættelsen af ovenstående Brevstump lyder: »— og gid vi endnu maae opleve at see en kjærlig forsonende Aand gaee over Nationen«) og har sikkert pint ham. Men skulde der kæmpes, vilde han, med sit iltre Temperament, have Striden udkæmpet straks.

Derfor var Våbenstilstanden ham så meget imod, »den fatale Stilstand«.²² »Vor saakaldte Vaabenstilstands Svig og Skjændsel er ikke til at udholde — med al Kjærlighed til Fred ønsker jeg nu kun Krig baade til Lands og Vands og med al Kraft.« (17. Oktober).²³

Den var med til at gøre ham uarbejdsdygtig: »Sommeren gik hen i Feber-Spænding, hvori jeg duede til ingen Ting; Vaabenstilstanden slog mig et Kar koldt Vand over Hovedet, som gjorde den aandelige Feber galdeagtig.« (1. Jan. 1849).²⁴

Endnu mere pintes Ingemann dog af den politiske Udvikling. Efterhånden som Året gik, blev den demokratiske Strømning stærkere og stærkere, og dens Sejr med Indførelsen af lige og almindelig Valgret til den grundlovgivende Rigsforsamling forbitrede ham mangen en Stund:

»De nordamerikanske Tilstande her i Danmark har jeg ingen stor Begeistring for — jeg frygter Vrovlet bliver saa stærkt og Lugten af de »fiddede Huer« saa varm, at man med al sin Liberalitet faaar aristokratisk Qualme.« (24. Septbr.).²⁵

Efter Valget (5. Oktbr.) hedder det: »Saaledes som Tiden og de dæmonisk begejstrede Folk vil løse den nuværende Generations Op-gave, maa nødvendig en Reaktion indtræde, eller det raae, vilde Dyr i Menneskenaturen opluge og nedtrampe al Menneskelighed.« (17. Oktb.).²⁶ »Hvad den Valglov, Kasinoministeriet gav os, duer til, mener jeg, vi tilstrækkelig har erfaret ved første Prøve; kan Rigsforsamlingen ikke raade Bod derpaa, vare nok vi gamle danske, der ikke have langt tilbage i denne Verden, de lykkeligste, naar ikke just Haabet om Folkets og Rigets Fremtid hørte først og væsentligst til vor Lykke.« (1. Jan. 1849).²⁷

Når Ingemann da på Nytårsdag gør det gamle Års Regnskab op,²⁷ viser det sig næsten sort i sort:

»Det var et stort Prøvelsens Aar, som gik forbi, baade opvækkende og ydmygende for os danske. Udbyttet af alle vore Anstrængelser var dog Oprørets foreløbige Seier, med de to store heel- og halvtyske Statslemmers Affald — og Indledningen til en Allemands-Enevoldsmagt, som dog nok i Grunden er Galskab.« Også m. H. t. Sorø er han mistrøstig, saa: »du seer, at det seer noget tyndt ud med mit Haab om det nye Aar for Danmark i det hele og for Sorø.«

Hele Sommeren og Efteråret er han lammet af Tidens Udvikling, og først i Slutningen af Året får han åndelig Ro til at producere, og det, han digter, er — som tidligere i lignende Situationer — et Eventyr. Thi: »Den eventyrlige Verden er mig som et Fristed, hvorefter jeg kan tye, naar Larmen i den bindegale Verden bliver mig for utaalelig.« (2. Marts 1849).²⁸

Eventyret er »*De fire Rubiner*«.

Om hvad der er det centrale i dette, fortæller han selv²⁹ (til Wald. Rothe 1. Jan. 1849): »Du glædede os med en venlig Ihukommelse i de sidste Dage af det gamle halvgale Aar, som nu har gjort sine sidste Optøier. — Den Frihed, Tiden vil realisere, idet den vender op og ned paa den evige Sandheds Orden, og vil lade Statsideen udvikle sig af sig selv, uden den nødvendig høiere guddommelige Idee, den skal hvile paa, forekommer mig som et stort Verdensvanvid, meget galere end den babyloniske Taarnbygning. Hvorledes jeg mener det, vil du om nogen Tid faae at see i et Eventyr. Det vil sagtens kun lidet hue dem, der iblinde kæmpe for Grundideens momentane Incarnation i den nærværende Slægt. — Det er forresten ingen frostig Satire eller gnaven reactionær Krebsgjænger, men — som jeg haaber vil kunne sees — en virkelig Enthusiast for den Frihed, der med Guds Hjælp engang skal seire.«

Altså: det, Ingemann tager op til digterisk Behandling, er Frihedens Idee. Han stiller sig i den skarpeste Opposition til Rørelser, der er oppe i Tiden, også Demokratiet, den politiske Frihed, og udvikler derimod det, som han mener er det ideale.

Forøvrigt skal en Gennemgang af Værket endnu opsættes noget, til den Sammenhæng kommer, hvor den snarest hører hjemme. —

Som Resultat af denne Undersøgelse af Ingemanns Stilling i 1848 kan følgende altså fastslås:

Han er stærkt grebet af den nationale Rejsning, der gik gennem Folket. Men den har ikke virket digterisk befriende på ham. Begivenhederne havde gjort ham for højstemt og bragt for stærk Uro i hans Blod, og for det højstemte og Uroen ejede hans Poesi ingen skønne Toner. Kun Hadet til Fjenden fik Udtryk — i Digtninge uden Værdi.

Overfor den anden Bevægelse, der gør 1848 til en stor Tid, Frihedsbevægelsen, stod han i Kampstilling. Den og Krigens foreløbige Resultat (Våbenstilstanden) oprørte ham i den Grad, at han på et

væsentligt Punkt af Folkets Nutidsliv måtte føle sig isoleret. Han nedlagde sine Tanker i et Eventyr, men dette er uklart og uden digterisk Værd.

En stor Tid var det! Men hvad havde han udrettet i den?

Et sådant bittert Spørgsmål er det vist, der har givet Anledning til det sørgmodige Digt: *Til den gamle Sangfugl*.³⁰

Saa blind og fattig staaer du
Paa gyldne Skattes Bunke —
Midt i et Lyshav gaaer du
Og leder om en Funke.

Dog Livets Væld er i dig —
Vaagn op og afryst Døden!
Flyv, Aandens Fugl! befri dig!
Flyv! sjung i Aftenrøden.

1849

Nederlaget i Eckernførde Fjord ramte Ingemann som enhver af hans Landsmænd:

»Denne Begivenhed gjenemrystede hver Dansk som et ødelæggende Jordskjælv fra det Havdyb, der altid tilforn var »Danskens Vei til Ros og Magt«. Heller ikke den gang havde Modet svigtet eller Æren lidt; men det stolte Dannebrog var dog strøget og for nogle usle Kanoner fra et Par Oprørsskandser. Folkets Stolthed var krænket. Forbittrelsen mod den æreløse Fjende var grændseløs. Der var neppe saa gammel en Mand eller saa ung en Skoledreng i Danmark, som jo fornam hvad der uhyggeligt gjenemlynedes Folkets Nerver. Det var hverken Frygt eller Bæven — det var vel Gru over det store, blodige Menneskeoffer, uden begribelig Hensigt; men det var langt mere bitter Harme over Slethedens øieblikkelige dømmiske Lykke, end Sorg over Tabet og det spildte Blod. Af Menneskemagt følte man sig ikke her ydmyget.«³¹

Ikke af Menneskemagt, mente Ingemann, men vel af Gud: »Det eneste Anker, som holder oppe i den Nød, er Troen paa Gud, som har fundet en saa stor Ydmygelse nødvendig, for maaskee at kalde mange Sjæle til sig, der kunde staae Fare for at gaae under i Tidens Vantro. Det er tunge sørgelige Tider vi leve i.« (16. April).³²

Og »Tidens Pinagtighed«³³ fortsattes: »Det varede ikke længe inden denne Paasketids Ild- og Blodmærke i det danske Folks Sind maatte give Plads for nye, stærke Indtryk. Hver Dag fløi de smaa Skillingsblade gennem Hovedstaden og Landet rundt, med Beretninger om Fjendens voxende Styrke og Fremskridt. Efter en blodig Kamp maatte det ubefæstede Kolding, for ikke at opbrændes, falde i Oprørernes Hænder. — — — Det hele Foraar og Juni Maaned 1849 var en pinlig Tid. Et Opsving, en Oprejsning var nødvendig, hvis nu ikke Folkets Frimodighed skulde slappes. Fred eller Vaabenhvile efter Ulykken i Eckernførde Fjord og det spildte Blodbad i

Kolding — —, vilde have dæmpet Ilden i vore tappre Krigeres Bryst og nedtrykt hele Folket.«³⁴

Da vandtes Sejren ved Fredericia, og med den begyndte Befrielsen for Ingemann, ikke blot nationalt, men også digterisk.

Dette skyldes vist navnlig to Årsager:

I det Digt, hvormed Ingemann fejrede Sejren, hedder det tilsidst:

Guds er Æren! — Sejren han gav!
Et Dommedagsslag *han* slog!
Med Fredericia-Slaget
Staaer en *Guds-Dom* i Tidernes Bog.

For Ingemann fik Begivenhederne forøget Betydning ved den religiøse Mening, han lagde deri: af Nederlaget d. 5. April slutter han, at Gud har villet sende en Straffedom over Folket for at ydmyge det, og når Dansken vinder Sejren ved Frederits, taler Guds Røst også derigennem; han giver os Sejr over Oprørerne og Menederne. Men når en Guds Dom således udtales, bringer den Ingemann nærmere til Forsoning med Folket og Tiden.

Den anden Grund til, at den digteriske Befrielse begynder, finder vi i et Brev til Grundtvig (12. Sept.):

»En Danebrogs-Splint fra Eckernførde havde ogsaa ramt mig, — men den glemte jeg næsten over det danske Hurra ved Frederits. — — I den senere Tid har det undertiden forekommet mig, at jeg intet Fremtidsliv havde at see hen efter i denne Verden, medens jeg ingen levende Udsending har til Livets Fortsættelse i næste Slægt. Om Papir-Børn skal blive til andet end Fidibusser, vil jo komme an paa den Ild og Aande, de komme i Berøring med. Dog, denne Tid maa have lært os, at *Familien*, Gud skee Lov, *er stor i Danmark, af den Rod og Stamme, vi regne os til.*«*

For første Gang træffer vi en Udtalelse af Ingemann med sikre Ord, der viser Fællesfølelse med Samtidens Danske, og en sådan Følelse af Fællesskab med Nutiden var — nu mere end nogensinde — nødvendig, hvis Ingemann atter skulde kunne digte. Det var det Fællesskab, han havde søgt i den sidste halve Snes År og så heftigt savnet.

Dermed var Betingelserne skabt for, at Ingemann kunde forsøge sig i »Nytidsfortællingen«, og om Vinteren og det følgende Forår skrev han da »Christen Bloks Ungdomsstreger« og »Den stumme Frøken«, der vil blive behandlet i deres Sammenhæng.

* Fremhævet her.

DET SIDSTE FELTTOG OG SOLDATERNES HJEMKOMST

Men hvor stærkt et Indtryk de store Begivenheder i 1849 end havde gjort på Ingemann, de havde ikke helt forsonet ham med Tiden. Endnu i Begyndelsen af 1850 (13. Jan.) kunde han skrive³⁵: »Vor nyeste Tid bærer paa et stort Foster — men om det er en Genius eller et Uhyre er endnu uvist — om dens Poesie skal flyve med Engle- eller med Dæmon-Vinger ligeledes.«

Da kom Sejrene i 1850 til.

Nu måtte, mente Ingemann, Kampen kæmpes til Ende:

»Freden [med Prøjsen] kan jeg ikke glæde mig over; den synes mig kun Forbud paa en ny og blodig Kamp. Vorherre lede det til en god Ende! Lad os imidlertid i enhver Henseende holde Hovedet frisk (og) opreist og gjøre hvad Godt og Smukt vi kan uden at see til Høire eller til Venstre!« (13. Juli).³⁶

Med Spænding fulgte Ingemann den danske Hær i Tankerne: »I disse Dage aande og leve vi kun med vor mageløse Hær paa gamle Dannevirke.« (30. Juli).³⁷ »Mine Tanker har været hos Dem [Kapitajn Wilster] og vor hele Helte-Armee hver Dag og næsten hver Time siden Indrykningen i det Slesvigske begyndte. Rygterne om et stort og blodigt Slag fløi forud for enhver paalidelig Efterretning og satte os i stor Spænding — endelig kom en Løbeseddel med det store Seiersbudskab. Glæden var vel stor, men dog stille og blandet med nogen Uro og Bekymring for de mange dyrebare Liv, den havde kostet.« (5. Aug).³⁸

Fyldte Isted Ingemann med Glæde, gjorde Frederiksstad det ikke mindre (Oktober)³⁹: »Frederiksstads heltemodige Forsvar har atter begejstret hele Folket for vor Hær. Hvad en enkelt Deel af Hæren har havt Lejlighed til at udrette, stort og uforglemmeligt, saalænge Folket og dets Minder er til — fortjener visselig hele Hæren Tak og Priis for, navnlig Enhver, som allerede har viist os, hvor hans Hjerte sidder — saavist som vi vide, at enhver rigtig dansk og prøvet Krieger vilde under samme Omstændigheder med *Glæde* have gjort det Samme. Denne Glæde, hvormed de største Opoffrelser i denne vor nye Heltetid skee, kan bringe det ældste Hjerte til at klappe i et dansk Bryst. Det er *een* herlig Aand, der besjæler vore Tapre. Vi, som sidde hjemme og hver Dag see over mod den store blodige Kampplads maae nøies med at springe op og række dem vi kjende, Haand og sige Tak for hver Kugle, der peb dig forbi Øret — Tak for hvert Skud, der ramte vor Dødsfjende! Tak for hver kjæk og freidig Tanke, der gjaldt Danmark! Vi har tidt tænkt paa Dem (Wilster) i den sidste Kamptid og med Længsel seet Brev imøde fra Dem efter enhver Dyst. Lykke og Velsignelse følge Dem i dette Deres nye Livsaar! gid det blive et vedvarende Seiersaar for Danmark og bringe os den Fred, saa mange ædle Kræfter kæmpe for, og saa meget herligt Blod er rundet for.

Man tænker nu paa Mindetavler i Kirkerne for vore Faldne. Til Liunge Kirke er een bestilt. — Til denne og lignende Tavler med hvert Sogns Faldnes Navne har jeg sat følgende Indskrift:

For Danmarks Folk og Konge troe de stred,
Og de har Krav paa herligt Eftermæle:
De gik med Sang i Døden for vor Fred —
Gud lønne dem og glæde deres Sjæle!
Paa helligt Sted skal deres Navne staae;
De ihukommnes skal i Folkets Bønner.
Gud lader gamle Danmark ei forgaae
Mens danske Mødre føde Heltesønner.“

Nu var der Sommer i Danmark som aldrig før, og under Indtryk af Istedsejren skrev Ingemann (i Juli) *Rosentiden*⁴⁰:

Vor Rosentid gjenkommer: — Det spørges vel over Strand — Saa rig var aldrig en Sommer Paa Roser i Danmarks Land.	Om „deiligst Vang og Vænge“ Høit jubler freidige Røst: — Han gaaer til Hæderens Enge Med Roser paa Hat og Bryst.
Paa Veien danske Piger Med Hybenroserne staae; Glad nikker standsede Kriger: Han smykket til Kampen gaaer.	En større Rose bringer Han vist fra blodige Dyst, Om og den Rose udspringer Fra Hjertet i trofast Bryst.

Da Ingemann hin Vinterdag for nogle År siden stod og så på de røde Hyben i den hvide Sne, følte han, at den Tid, han levede i, var de nøgne Tjørnes Tid. — Han håbede. — Og nu var Rosernes Tid der. —

En Dag, mens Roserne endnu blomstrede, fik Ingemann Besøg fra Lynges Præstegård, Ferd. Fenger og hans 11årige Datter Johanne.

Fenger var opfyldt af, hvad han nylig havde læst i et tysk Tidsskrift, *Neueste Nachrichten aus dem Reiche Gottes*, en Sang, »ein altes Kreuzbrüderlied«.

1. Schönster Herr Jesu, o Herrscher aller Erden, Gottes und Marien Sohn: dich will ich lieben, dich will ich ehren, du meiner Seelen Freund und Kron!	2. Schön sind die Felder, noch schöner sind die Wälder in der schönen Frühlingszeit: Jesus ist schöner Jesus ist reiner der unser traurig Herz erfreut.
3. Schön leucht die Sonne, noch schöner leucht der Monden und die Sternlein allzumal: Jesus leucht schöner, Jesus leucht reiner als all die Engel im Himmelsaal. ⁴¹	

Fenger fortalte: Sangen var nylig af en lykkelig Hånd fundet i Westphalen blandt andre Levninger fra Middelalderen. Den skulde på Korstogenes Tid være blevet sunget af Korsfarere og Pilgrimme på deres Vandring mod Jerusalem. Sangen var på ny kommet ud

blandt Folk og havde i Tyskland udbredt sig fra Sted til Sted, så den i mange Egne blev sunget af Gamle og Unge, af Hyrdedrengene på Heden og af de små Børn. Ved en Missionsfest i det Lippeske, hvor Sangen forhen var ganske ubekendt, blev den sunget af kun tre Stemmer, og straks derpå istemtes den af en Forsamling der talte Mennesker i Hundredvis. Derpå fløj den fra Fest til Fest, især ved Rhinen. Da Folk vendte hjem fra det store Møde i Wittemberg i Fjor Efterår, blev den sunget af En under Farten på Jernbanen, og trods Skinnernes Raslen stemte straks flere i, og da man kom til Banegården i Køthen, blev den opskrevet og atter opskrevet for med mange at vandre til Hjemmet.

»Ordene er fromme og smukke, men langt skønnere er Melodien. Spil den Johanne. Hør nu!«

Så spillede Barnet (med een Finger) den gamle Melodi for Ingemann, og Fenger sang — med Rolands Røsten — de tyske Ord, så godt han kunde huske dem.

Nu kom Fenger med sit egentlige Ærinde: »Ingemann, skriv os en god dansk Sang til denne skønne Melodi.«

Han lovede at tænke på det.

Allerede næste Morgen kom Basse-Dorte, der gik med Hvedebrød og Post, ud til Præstegården i Lyngby med Brev fra Ingemann, og et Øjeblik efter lød for første Gang Pilgrimssangen *Dejlig er Jorden*.⁴³

Fenger sendte den til Dansk Kirketidende, og heri blev den trykt d. 8. September 1850* med Melodien og Fengers Introduktion. —

Engang tidligere, for omtrent 20 År siden, havde Ingemann sunget om Sjælens Valfartsgang:

Igjennem Nat og Trængsel
Gaaer Sjælens Valfartsgang
Med stille Håb og Længsel,
Med dyb Forventningssang.
Det gjennem Natten luer;
Det lysner gjennem Sky —
Til Broder Broder skuer
Og kjender ham paany.

Den »Pilgrimssang«, han nu digter, er i Ordets egentligste Forstand så forskellig fra den tidligere som Dag fra Nat:

Deilig er Jorden!
Prægtig er Guds Himmell!
Skjøn er Sjælens Pilgrimsgang!
Gjennem de favre
Riger paa Jorden
Gaae vi til Paradis med Sang!

* Det var i Martshæftet af det tyske Tidsskrift, Fenger havde set Melodien. Mellem Marts og 8. September er altså *Dejlig er Jorden* digtet. I Hæftet før 8. Sept. (1/9) er der imidlertid en Artikel »Vemmeløv Skole« af Pastor W. Rothe, skrevet i August. Det er næppe sandsynligt, at denne vilde være indrykket først, hvis Ingemanns Salme havde været indsendt tidligere. Alle de Steder, hvor det kan kontrolleres, viser det sig, at Artiklerne i Kirketidende er skrevet, kort før de er trykt. Det forekommer mig derfor ikke dristigt at antage, at *Dejlig er Jorden!* er digtet i August eller Slutningen af Juli.

Fra først af har sikkert det, at det skulde være en Sang og Melodi fra Middelalderen, bidraget til at give Ingemann Interesse for Op-gaven. Men det er karakteristisk for ham nu, at der intet er i Salmen, der minder om Korsfarere på Vandring mod Jerusalem. Det er Inge-manns, Menneskenes, Pilgrimsgang mod Paradiset.

Verset er et af de mest strålende i dansk Digtning: dejlig, prægtig, skøn, de favre Riger, Paradis, Sang. Det stråler af Glæde.

Det genkalder i Mindet Morgen- og Aftensangene, der er samme Skær derover, samme Grundstemning deri.

De fjorten små Sange blev jo skrevet, da Digteren, efter Forvit-ringsårene, var bleven fyldt af en stor Glæde, Håbet. — Noget lig-nende er Tilfældet med Dejlig er Jorden.

Tider skal komme,
Tider skal henrulle,
Slægt skal følge Slægters Gang —
Aldrig forstummer
Tonen fra Himlen,
Sjælens glade Pilgrimssang!

Først hørte vi kun, at Skaren gik frem under Sang. Her tales der om en bestemt Sang, Tonen fra Himlen, der altid lyder. Nu bliver denne Sangs Indhold os givet:

Englene sang den
Først til Markens Hyrder;
Skjönt fra Sjæl til Sjæl det lød:
Fred over Jorden!
Menneske! fryd Dig!
Os er en evig Frelser fød!

Fred over Jorden! — For ikke lang Tid siden havde der været Revolution i næsten hvert Land; overalt Ufred og Opløsning. Her-hjemme Splid om Forfatningen og Oprør i Hertugdømmerne. — Nu var der Fred rundt om i Landene, den politiske Frihed og det danske Folk forligtes godt, syntes Ingemann nu. Og for kort Tid siden var Sejren ved Isted vundet. Nu vilde en retfærdig Fred komme. Holger Dankses Landsmænd vilde vise Ædelmodighed mod Fjenderne og vinde dem.

I den Stund af Harmoni, da Dejlig er Jorden! blev til, lovede alt ham Fred over Jorden, den Fred, han følte i sig selv. —

I et Brev fra denne Tid er det, som vi kan følge hans Stemning fra Salmen. Han skriver (30. Juli 1850) til Fru Rosenørn:

»Naar De modtager dette Brev, har De med Guds Hjælp frisk og glad her oplevet den Fødselsdag, som det forekommer mig De har troet at skulle høitideligholde i en anden Verden. Lad os kun glæde os til hiint Fredens og Frihedens sande Liv, medens vi takke Gud for ethvert Livsaar ogsaa i denne deilige Verden!«

Det er en Prosaomskrivning af Poesiens Ord om Sjælens Pil-grimsgang: Dejlig er Jorden! Prægtig er Guds Himmell!

Derpå fortsættes der:

»I disse Dage aande og leve vi kun med vor mageløse Hær paa gamle Dannevirke. Gud give nu det store Fjendskab maa have ud-blødt sig og en retfærdig Fred maa være tilkæmpet. Vorherres evige Tanke vil naturligvis seire tilsidst.«

Vorherres evige Tanke — det er Tonen fra Himlen, der aldrig forstummer: Fred over Jorden.

Når man så tilbage på de tre År, hvor meget var der da ikke vundet!

»Hvor uendelig Meget er der ikke skeet siden vi saaes her! — Det er som man i nogle Aar vare blevne steengamle — og dog er jo netop hele Folket blevet forynget. — Somme er alt for unge — blandt andre min gode gamle Ven Grundtvig i Rigsdagssalen.«⁴⁸ (1. Juli.)

Også Ingemann havde været stengammel. Nu var han, trods sine godt 60 År, ved at blive ung igen (yngre end da han var 20!)

Og det, der var vundet, var ikke blot vundet for Nutiden, men for sene Slægter: »Med Oprøret og med Krigen er der gaaet en stor aandelig Vækker over Folket. Den Kraftens og Folkelighedens Bevidsthed, derved er vakt for Aarhundreders Slægter i Danmark, er ikke kjøbt for dyrt, selv med Strømme af det ædleste Blod.«⁴⁴ (28. Sept.)

Men alligevel, trods al Glæden — og Glæden var dog ellers den Jordbund, hvoraf det bedste af Ingemanns Poesi voksede frem — var det foreløbig, som de sidste store Begivenheder ikke skulde komme til at spille nogen Rolle for ham som Digter: Pilgrimssangen blev kun efterfulgt af »Glade Jul!« — ellers var han tavs. I de første Måneder af Året havde han dog med Iver og Kærlighed (og Kritik) skildret sin egen Tid i »Den stumme Frøken«. Men nu i Efteråret vendte han sig bort og lod Blikket glide tilbage på sit Liv og regnede med den Mulighed, at disse Livserindringer blev hans sidste Værk⁴⁶: »Jeg tænker nu paa en Fremstilling af mine Levnets-Erindringer, der tillige skulde omfatte min Beskuelse af dette Aarhundredes første Halvdeel, forsaavidt jeg har følt mig i Berøring med dets Begivenheder og aandelige Phænomener. Det bliver maaske et udførligt Arbejde og vil neppe komme for Lyset før efter min Bortgang fra denne Verden. — — Uagtet jeg ikke vil modstræbe Aanden, naar den kalder og tvinger, bliver dog nu maaske det nye Arbejde, jeg her sender Dem, det sidste, jeg lader trykke. Deri har jeg fulgt den nye Tid i de tre sidste for os Danske saa mærkelige Aar; men det gaaer mig tildeels som min gamle Præst i Fortællingen med Hensyn paa at holde Skridt med vor Damptid og dens Bevægelser.« (8. Oktober).

Da oplevede Ingemann de danske Soldaters Hjemkomst.

Troppernes Modtagelse ved Sorø. Ogsaa det lille Sorø feirer efter Evne vore hæderkronede Krigsmænds Hjemkomst. Daglig er en Bataillon (omtrent 1200 Mand) draget forbi; efter Opfordring have de gjort Holdt; som Ordfører have Amtmanden o. Fl., med nogle Ord, tolket dem Sorøes Velkomsthilsen, Officererne have med Villie taget tiltakke med en tarvelig Frokost, og hver af de Menige med Snaps, Øl, Hvedebrød, Sigar m. v. Tredie Liniebataillon, hvoraf en Deel garnisonerede i Sorø i 1848, drog ind i Byen, hvor, efter at den sædvanlige Forfriskning var nydt, alle Beboerne kappedes om at bevorte hele Bataillonens med Kaffe osv. Foruden den Glæde, det er at see de med Seir og Fred Hjemvendende, er det og en Lyst at bemærke deres fortrinlige Holdning i enhver Henseende (Meddelt).⁴⁶

Da Krigerne efter Krigens Ende vendte tilbage, og de forbimarcherende Tropper holdt Rast ude ved Sorø Mølle — —, var Ingemann altid tilstede og var da altid Gjenstand for den største Hyldest af Officerer og Soldater. Der udbragtes Skaaler for ham, og man udtalte, at hans Romaner havde tændt den første patriotiske Gnist hos Soldaterne og Befalingsmændene.⁴⁷

Dette er imidlertid kun de ydre Sider ved Begivenheden.

Nu er det så heldigt, at der kan fremdrages et Par Manuskrifter, der viser det såre stærke Indtryk, disse Dage gjorde på Ingemann.

Det ene er et Brev,⁴⁸ Ingemann (20. Febr. 1851) skrev til Charlotta Paludan Müller.

Det andet er af den største Betydning i denne Sammenhæng.

Ingemann havde ligesom sin tidligste Ungdom haft Opskrivningsbøger, hvori han, ofte på sine Spadsereure, skrev de Tanker og Ideer op, der faldt ham ind.⁴⁹ I dette betydningsfulde År (måske også allerede tidligere) opnoterede han således de »Mærkeligheder«, han oplevede eller hørte om. Dette Hæfte er blevet fundet⁵⁰ og vil blive citeret efter ovennævnte Brev:

»Det er en stor og bedriftrig Tid, vi i de sidste 3 Aar har oplevet. Det Liv og den Begeistring, der nu gennemstrømmer Folket ved Hærens Hjemkomst efter det store Seiersaar, er noget af det Herligste, jeg har oplevet. Jeg fornemte noget lignende som Dreng 1801 — dermed har vi maattet nøies i 50 Aar. Vi Gamle, som tillige følte Ydmygelserne Anno 7 og 14 maa vel takke Gud, at vi oplevede Aaret 1850. Over 14 Dage har jeg nu daglig gået ud til Møller Sarrauws, for der at see og hilse og takke vore brave Krigsmænd. Det er en Glæde at see deres Freidighed og Beskedenhed og jævne muntre Opfattelse selv af det meest Storartede, de har oplevet og taget Deel i. Hvad jeg nu glæder mig over, er alene denne nye Heltetids rige Udbytte for Folkelivet og Aanden gennem Aarhundreder.«

Mærkelighed B. Troppernes Hjemkomst

d. 12. Febr. 1851. De sidste 14 Dage siden den 30. Jan. har hver Dag her været en Festdag. Hærens Hjemkomst med Seier og Hæder er en Begivenhed, som begejstrer enhver Dansk, der ikke er Stok og Steen. Jeg har hilset de brave Krigsmænd hver Dag, talt med mange Menige og havt stor Glæde af deres Jævnhed og Beskeden-

hed, deres Glæde og Trøstighed. — Nu er Alt godt, mene de. Det er rigtignok et stort Spørgsmaal endnu. Haab om Fred og en hæderlig Fred har jeg vel — men hvad jeg glæder mig over, er nu alene, hvad der er vist: de vundne Seire og det store Opsving i Folkelivet ved Bevidstheden om, at den gamle Kraft og Helteaand endnu er ligesaa lyslevende i Danmark som for Aartusinder siden. Jeg har ikke Røst til at tale hørligt for 1200 Mand i fri Luft, men har kun af og til med korte Udraab udbragt et Hurra. A. Rothe er vor Folketaler og har holdt meget smukke og kraftige Taler til de Menige. I Stuen imod har jeg holdt smaa Taler til Officererne med Glasset i Haanden og uden Forberedelse efter Øjeblikkets Indskydelse; jeg har overrakt Cheferne for enhver Afdeling mit Drapa og som oftest læst det høit for dem alle:

Sønner af Norden!*
Kæmpernes Afkom!
I har beseglet
Danfolkets Ry:
Hjerternes stille
Løver har reist sig;
Ung, Holger Danske
Lever paany.

Sønner af Danmark,
Døbte med Ildaa!
Seiren i Blodspor
Fulgte jer Gang.
Helte, som fløj til
„Ryes Brigade“,
Saa Eders Seire,
Hørte jer Sang.

See! Dronning *Thyras*
Smuldrende Volde,
Atter de blev til
Danrigets Hegn;
Over dem vajer
Valdemar Seiers
Himmelske Banner,
Fredskongens Tegn.

Løver har atter
Kæmpet med Drager;
Bau har fornummet
Dragernes Skrig;
Ved *Frederits* gik
Løver med *Rye*
Knusende over
Mordbrænder-Lig.

Sundeveds Stridsmænd!
Schlepppegrells Kæmper!
Helgesens Ildmænd!
Hvil Jer nu glad!
Slægter og Folk skal
Undrende prise
Dansken ved *Idsted*
Og *Frederiksstad*.

Derfor skal Danmarks
Deilige Døttre
Krandse med Nordens
Skjalde jert Navn;
Derfor skal kjærlig,
Evigung Moder
Knuge den danske
Kriger i Favn.

Jeg har takket dem for den fornyede Glands, de har givet gamle Dannebroke. Det er iaar 632 Aar siden et dansk Øie førstegang saae dette Seiersbanner; der var stor Glæde i Danmark, da Valdemar Seier Aar 1219 bragte det hjem fra Estland efter det store Wolmarslag. Det var en Erobrings-Seier, de Danske dengang glædede sig over; men de skønneste Laurbær og de herligste Seire vindes i Forsvars-krigen. I alle de 6 Aarhundreder har vi ikke vundet herligere Seire end 1849 og 1850, og aldrig har Danmark havt Grund til med større Glæde at hilse Dannebroke og dets Helte. Jeg har takket dem paa den danske Histories og den danske Poesies Vegne og sagt dem, at de har skrevet de 3 skønneste Blade i Danmarks Aarbøger med Sværd og Blod — og at de med samme Staalpen har skrevet det bedste Heltedigt, der er skrevet i Danmark gennem Aarhundreder. Jeg har takket vore Krigsmænd for det nye Liv, de har vakt i hele Folket, det Opsving, de har givet Folkeaanden. Et saadant trænge vi til idetmindste hvert halve hundred Aar. Det er netop i Aar 50 Aar siden, at en saadan Almenfølelse gennemtrængte hele Folket efter Slaget i Kongedybet d. 2den April 1801. Disse Aars Kampe ere langt større og betydningsfuldere; selv uden Hensyn paa Seierens politiske

* Drapaet er naturligvis ikke citeret i Ms., men da det jo er blevet fremsagt af Ingemann ved disse Sammenkomster, har jeg ment det rigtigst at indflette det her.

Følger. Folkeaaanden er nu først heelt vakt med Helteaanden. Den gamle Holger Danske var alt for meget blevet til hin philistrøse Suppleant Hr. Sørensen; nu staaer han ung paany for os i den tappe Landsoldat og i enhver af de tappe Høvdinge. Jeg har takket Kriegerne paa Fremtidens Vegne; Digterne har man kaldt Fremtidens Sønner, Kriegerne er det ogsaa, hvor deres Bedrifter lyse for Fremtiden, og disse 3 Aars Bedrifter skal virke styrkende og oplivende paa Sønnerne af vore Børnebørns Børn. Jeg har takket Hæren som den folkelige Digtningens Sædemænd. Daaden er Sangens Moder, og disse Aars Daad indeholde blodige, men uendelig rige Frøkorn til en hel ny Folkepoesie i Danmark. Det er i sin Orden, at Løverne staae hos Hjerterne i det danske Skjold. Hvile Løverne alt for længe, blive Hjerterne syge og altfor bløde. — Hvergang Løverne reise sig med Kraft, styrkes Hjertefolkets Sind og — Løverne *har* reist sig. —

Da Ingemann havde fået Ansættelse i Sorø, varede det ikke længe, inden den danske Fortid trådte lyslevende frem for ham. Dette er vistnok oprindeligt sket ved et Syn, en Vision — Ingemanns Åndsform og Åndsretning på denne Tid taler derfor. Men vi kan ikke som hos Oehlenschläger (»Guldhornene«), Grundtvig (»Strandbakken ved Egelykke«), Schack Staffeldt (»Indvielsen«) og Goldschmidt (Sabbatlyset) finde det Øjeblik og den Begivenhed, hvorpå den senere Digttervirksomhed hviler. *Måske* har vi den i »Valdemar Seier« i Skildringer af Saxo (og Carl af Rise) i Sorø Kirke om Natten: »Imidlertid faldt Fader Saxo i underlige Tanker, Stedet og Tiden virkede med en uimodstaaelig Magt paa ham, og det var ham i hans vaagne Drømme, som han saa sin henfarne Ven, den store Absalon, reise sig af sin Grav og træde for Alteret i biskoppelig Ornat, med Krumstaven og Monstransen i de ærværdige Hænder, og lyse Velsignelsen over Land og Folk. »Herren være med Eder!« syntes han endelig tydelig at høre udsjunget paa Latin med Absalons mægtige Stemme, og han knælede ubevidst selv.« En Vision har Digteren selv skildret i »Nordskjalden«, hvor den gamle Kæmpe fra Gravhøjen giver Barden den Opgave og det Mål, der klinger så stærkt igennem: Stig op af Graven, du Slægt, som døde —

Da Ingemann i September 1836 vandrede »i de dybe Dale, blandt de Nattergale«, var hans Håb om Danmarks Fremtid så stærkt, at han næsten følte det som Vished.

Det, Ingemann oplevede nu, var ikke nogen Fortids-Vision eller noget Fremtids-Syn. Det var Virkelighed og Nutid. Det var 1200 danske Soldater, der kom marcherende hen ad Slagelse Landevej frem mod Sarrauws Mølle.

Hvad betød disse Skarer for Ingemann?

Han takkede Hæren på den danske Histories Vegne. Der var kastet ny Glans over Dannebrog. De sidste Års Bedrifter var de stolteste gennem Århundreder, og de var vundet i en Forsvarskrig. Man havde sagt ham, at hans Romaner havde tændt den første patriotiske Gnist hos Soldaterne og Befalingsmændene (S. 202), og selv om Ingemann vistnok har været klar over det noget overdrevne heri, har han følt Forbindelsen mellem Fortidens og Nutidens Helte og

glædet sig over, at han havde været med til at vække Slægten »til dansk og stor og til herlig Id«. Han følte, og følte det stærkere nu der var Fred og nu da han så Soldaterne, at hans Drømme om Fremtiden havde fundet deres Bekræftelse.

Han takkede Hæren på Fremtidens Vegne. Bedrifterne nu vilde virke styrkende på Folket gennem mange Slægtled. Hans eget Håb om Fremtiden, som han havde bevaret gennem de mange År trods de trange Tider, var blevet bekræftet og styrket.

Men først og fremmest betød de noget for den danske Nutid: »Jeg har takket vore Krigsmænd for det nye Liv, de har vakt i hele Folket, det Opsving, de har givet Folkeaanden.«

I 1841 havde Ingemann bedt Christian VIII om at måtte komme bort fra sin Ensomheds Skove. Tiden, Livet, kaldte ham bort med de fremmede Røster. Han blev, trods sine inderlige Ønsker og Længsler, i Sorø, og indtil den senere Tid havde han følt sig fremmed for Tiden, ja selv Begivenhederne i de sidste År havde kun delvis haft hans Sympati.

Nu lød der taktfaste Skridt af 1200 Soldater. Det var den nye Tid, der kom dragende hen til ham, som han stod der ved Møllen uden for Sorø.

Bag sig havde Soldaterne Sejrene. Som Holger Danske havde overvundet Burmand, havde de fældet »Dragen fra Rensborg«; som Holger Danske havde sejret over Stærk Didrik »alt på den sorte Hede«, havde de overvundet Oprørerne ved Isted.

Nu så han Soldaterne, talte med mange af dem, og Dag efter Dag bekræftedes og forstærkedes Indtrykket. At de var tapre og modige, vidste han. Nu fandt han også andre Egenskaber hos dem, konstateret gennem hans egne Øjne og egne Øren: »Det er en stor Glæde at see deres Freidighed og Beskedenhed, deres jævne muntre Opfattelse selv af det meest Storartede, de har oplevet og taget Deel i, deres Glæde og Trøstighed«.

Det var jo netop Grundelementerne i Holger Danskes Sind.

Derfor udbryder Ingemann — og her er vi vist ved det, der har størst personlig Betydning for Digteren —: »Folkeaanden er nu først heelt vakt med Helteaanden. Den gamle Holger Danske var altfor meget blevet til hin philistrøse Suppleant Hr. Sørensen; nu staaer han ung paany for os i den tappre Landsoldat og i enhver af de tappe Høvdinge.«

Men når Holger Danske nu var vendt tilbage, var dermed også, *nu endelig*, Forsoning kommet i Stand mellem Ingemann og Tiden, ja mere end det: Ingemann måtte i disse Dage føle sig i den næreste Kontakt med den tapre Landsoldat, og det var for ham Folket.

Ikke underligt, at han kunde skrive: »De sidste 14 Dage siden d. 30. Jan. har hver Dag været en Festdag«.

Samklang overalt!

Samklang mellem Ingemanns Digtning og Sejrene; (»hvad der i de sidste 40 Aar har fundet Indgang i Folkesindet af de gamle Tidens Aand og Liv, har ikke været frugtesløst.«⁵¹ (19. Febr. 1851). Samklang mellem Forventningen og Opfyldelsen (»Det store Haab

til Danmarks Fremtid og vidunderlige Lykke — — har disse tre Aars Bedrifter nu tordnet ind i mange Sjæle⁵¹). Samklang mellem Diger og Folk.

»Jeg glæder mig over, hvad der er vist, — og det er det store Tegn, der er givet for, at Gud er med Folket og dets Aand alle Tider.«⁵¹ Så stærke og sikre Ord havde Ingemann aldrig før brugt. —

En sådan Stemning af Harmoni gav — som vi før har set — de bedste Betingelser for Ingemanns Poesi.

Nu var han ikke mere den gamle Sangfugl, der stod blind og fattig på gyldne Skattes Bunke, nu havde den afrystet Døden og fløj op for at synge i Aftenrøden.

Programmet for den Digting, der nu skulde komme, var Ingemann hurtigt klar over: på Bindet af den ovenfor omtalte »Mærkeligheds-Bog«, hvor Soldaternes Hjemkomst er skildret, har han skrevet kort og godt:

Udk.(ommer?) til *Fru Dana og Hr. Sørensen*.

Udførligere Besked får vi i *Veien til Børsen*⁵² eller *Den lykkelige* Ø. Tiden: den 20. Marts 1848.

Selve Eventyr-Lystspillet er i denne Forbindelse uden Betydning. Så meget vigtigere er Epilogen; Feen Felicia fremtræder og siger til Digeren Floristan:

Den Daadstid

Jeg spaaede Dig og Danmarks Folk engang
Nu snarlig kommer. Og med Daaden kommer
Det Sind, som friskt og aabent kan modtage
Alt Skjönt og Herligt. Ingen bundløs Kløft
Skal meer adskille Poesiens Verden
Fra Livet og fra Folket i din Samtid.
Den Luftning, som jeg sendte hid med Frugter
Fra Ghinnistan og Lykkens skønne Øer,
Snart bringer andre bittre Frugter hid
Fra Gravensten og hine Egnes Stæder.
Men selv af Giften, som de Frugter skjule,
Skal Lægedom udstømme over Folket;
Og mørke Mænd her stige skal iland,
De bringe Ord til Folket og den Fyrste,
Som skal betales dyrt med Blod — men herligt
Skal Folkeaanden over store Blodstrøm
Opløfte sig. Det Heltemod, den Kraft,
Det høie Sind, som eders Skjalde sang om,
Skal vise sig i Liv og mægtig Stordaad;
Du selv skal gribes af Bedriftens Aand
Og gaae med freidig Sang igjennem Flammer
Med Helteslægten, som Du fødtes blandt.
Dog først naar, efter dyre Seire, Freden
Paany omskygger Dig og Fædrelandet,
Først da Du helt skal sande mine Ord
Om Poesien, som tilhører Livet.

Bevidst tager Ingemann Afstand fra den romantiske Grundidé om Spaltningen mellem Poesiens Verden og den tilsyneladende Virkelighed. Poesien tilhører Livet, Samtiden, Folket.

»LANDSBYBØRNENE«

NYE PLANER

Da Ingemann havde oplevet de 14 Festdage, som Soldaternes Hjemkomst var for ham, og Stemningen af Harmoni havde fyldt ham, varede det ikke længe, før Tanker og Planer om nye Arbejder vældede ind på ham.

Dette kunde ventes apriori. Men der kan også føres et ret sikkert Bevis derfor:

I den ovenfor benyttede Mærkeligheds-Bog af 1851 (Nr. 1) er der nemlig på den indvendige Side af Bindet, kun fire Blade fra »Mærkelighed B. Troppernes Hjemkomst«, under Overskriften O. F. (opera futura) af Ingemann selv opnoteret, hvilke Planer om fremtidige Arbejder han udkastede.

Den første er: *Af Præsten Holms efterladte Papirer*, samlede af hans Pleiesøn, udgivne af B. S. I. Hans Ungdomshistorie. Dreng 1801. Hans Deeltagelse i Stormen 1807. 1814 Ydmygelsen. Hans Begeistring for Svedenborg (?) Hans Kjærlighedshistorie. Hans Interesse for Jean Paul. Hans Deeltagelse for den romantiske Pleiesøn. — —* Religion i den Napoleonske Tid. Hans Enkemandstid og Pleiesøn. Hans Glæde over Seirene 1850.** Lykke ved den store Fred. Hans Søns Forening med en Slesvigerinde.

Dette påtænkte Værk står i Forbindelse med »Den stumme Frøken«, idet Præsten Holm, hans Plejesøn (Carl) og hans Søn (Gustav) er Personer herfra.

Nærmere ligger det dog den Levnedsskildring, Ingemann kort Tid i Forvejen havde tænkt på at skrive; thi der er vist ikke Tvivl om, at vi i »Af Præsten Holms efterladte Papirer« vilde have fået store Dele af Ingemanns eget Liv og Levned i forklædt Form. (Der vilde næppe opstå nogen Uoverensstemmelse til Pastor Holm i Den st. Fr.; thi af hans Mund taler netop Ingemann'ske Stemninger og Tanker fra før og nu.)

En sådan fordækt Måde at fortælle på om sig selv vilde netop tiltale Ingemann, idet han, af en Slags åndelig Blufærdighed, ikke

* 3—4 ulæselige Ord. Skriften er ret svær at tyde.

** I Msk. står Sætningen »Hans Glæde« — efter Sætningen »Lykke«. Der er en Tilføjelse og på det rigtige Sted (foran »Lykke«) var der ikke Plads.

kunde få sig til at fortælle ligefrem om sig selv: »Det har syntes ham profant, at gjøre den store Proteus, man kalder Publicum, til sin Skriftefader.« (Levnetsb. S. 6. Kun ved at skrive »han« i St. f. »jeg« om sig selv lykkedes det ham endelig — så sent som i 1860 — at komme i Gang med Levnetsbogen.)

Værket vilde da have givet os en Skildring af den Tid af hans Ungdom, da hans Sjæls Tilstand var således, at han følte sig som svævende mellem to Verdener; han vidste ikke, til hvilken han skulde slutte sig, men den hinsidige, dunkle tiltrak ham mest. Dette skulde (hvis jeg har læst Navnet rigtigt, hvad der er meget usikkert) have været fremstillet ved hans Begejstring for Svedenborg.*

Videre vilde han have fortalt sin og Lucies Kærligheds Historie.

Med »Hans Enkemandstid og Pleiesøn« (den romantiske Carl) vilde han måske have skildret sin Isolation og sine Forhåbninger om Fremtiden.

Men ligger Planerne til dette Værk tæt op ad Arbejdet på Levnedsbogen, er de dog ligeså nært knyttet til hans Glæde over den Tid, han nu oplevede.

I Dagene lige efter Troppernes Hjemkomst (19. og 20. Febr. 1851) skrev han: »Siden jeg var Dreng (1801), har jeg ikke fornummet denne opløftende Følelse af et Liv og en Begejstring, der gaaer helt igjennem Folket og knytter vort Liv til den Heltetid, vi i et halvt Aarhundrede har drømt og sjunget om.«¹ Og: »Jeg fornåm noget lignende som Dreng 1801 — dermed har vi maattet nøies i 50 Aar. Vi Gamle, som tillige følte Ydmygelserne Anno 7 og 14, maa vel takke Gud, at vi oplevede Aaret 1850.« (S. 202).

På samme Måde skulde man i »Af Præsten Holms efterladte Papirer« først høre om Ingemann som begejstret Dreng, en Kriger en miniature, 1801 i Slagelse, dernæst om hans Deltagelse i Forsvaret 1807 og om Ydmygelsen 1814 (cfr. S. 103).

Mod Slutningen af Værket skulde da skildres Digterens Glæde over Sejrene 1850 og Lykke over Freden, og til sidst vilde der — symboliseret i Foreningen mellem den danske Kriger Gustav Holm og en Slesvigerinde** — være antydning den Forsoning mellem Danskere og Slesvigholstenerne, som Ingemann i sin glade Stemning endnu havde Mod til at håbe. —

Hvor vidt Ingemann senere kom med Værket, kan ikke konstateres, da der intet er opbevaret ud over denne Plan. Måske er det andetsteds² fremdragne Fragment, »Skoledrengen«, hvor Ingemann bl. a. fortæller om Bevægelsen 1801 mellem Drengene i Slagelse, en Udløber deraf. —

Det andet Udkast lyder:

Seiersaaret (1850). En Fortælling knyttet til *Idstedslaget* og

* Ingemann havde et Par År før fra Atterbom fået tilsendt hans Bog om Svedenborg (Svenska Stare och Skalder II). Han havde læst den og den »interesserede mig høilig«. (I. og A. 47).

** I Den st. Fr. er Gustav som såret Fange blevet plejet af en slesvigsk Sygeplejerske. I Fortællingen er hans sidste Ord: »Farer Løgnedjævelen ud af min Engel i Slesvig, saa kan jeg maaske blive ligesaa lykkelig som I«.

Stormen af *Frederiksstad* og *Hærens Hjemkomst* i Januar og Febr. 1851.

Allerede ved Krigens Begyndelse havde Ingemann jo opfordret Kaptajn Wilster til at gøre Optegnelser fra Felten; »enhver interessant Enkelthed tilhører Fremtidens Poesie«.

Nu lyttede han selv til, hvad de fra Krigen hjemvendende fortalte ham. Og når Underlæge Rudolph Pedersen, der havde været med i alle tre Felttog, Underlæge Jacobi eller Kaptajn Glahn meddelte ham deres Oplevelser og Iagttagelser, skrev han dem ned: efter »Troppernes Hjemkomst« følger i Bogen, under »Mærkelighed C«, ret udførlige Optegnelser af, hvad de har fortalt ham.

I disse står der om Istedslaget og Stormen på *Frederiksstad*, om de Danskes og Tyskernes Måde at være på på Lasarettet, Anekdoter om Enkeltmand, Træk til Karakteristik af Kulsviere og Jyder, om Madam Eschenbach i Slesvig.

Disse Optegnelser (plus måske nogle flere³) skulde sikkert have været anvendt i Fortællingen »Seiersaaret«, der vel var fremtrådt i nogen Forbindelse med »Den stumme Frøken«, der jo omhandler de tre foregaaende Års Begivenheder.

Vi kender imidlertid intet til eventuelle Forsøg på at realisere Planen.

Det samme gælder et tredie »opus futurum«, *Huset i Pilealléen* (Dag til Nat.)

Den fjerde Plan, som vi finder her bag på Bindet, skulde derimod få den største Betydning i Ingemanns Produktion.

»LANDSBYBØRNENE«S GENESIS

Den unge Højskolemand H. Rosendal og hans »Fæstemø« besøgte engang i Foråret 1860 Ingemann. I Kirken kom ganske naturligt hans historiske Romaner på Tale, og på Vejen derfra hjem til hans Bolig ytrede Rosendal, at han på Skolen havde læst »Landsbybørnene« for Eleverne ligesom de 4 »Kongebøger«, fordi han syntes, det var en Nutidsskildring, der dannede et værdigt Sidestykke til de andre som Skildringer af Middelalderen. Ingemann blev øjensynlig glad og fortalte, at »Landsbybørnene« var et af de Arbejder, han satte størst Pris på og havde gjort sig mest Umage med. »Jeg arbejdede paa den Bog Aar efter Aar«, sagde han, »men jeg syntes altid, der var ikke noget ret Indhold i den; det var naturligvis, fordi der ikke var noget Indhold i Tiden. Men saa kom 1848 og Krigen, og saa kunde jeg faa den færdig.«⁴

Man kunde have Lov til at stille sig skeptisk over for denne Rosendals Meddelelse — den er jo nedskrevet omtrent en Menneskealder efter Besøget; i Ingemanns Erindring kunde der jo også være sket Forskydninger i de 8 År, der var gået, siden »Landsbybørnene« udkom.

Nu er det imidlertid så heldigt, at der kan fremdrages et samtidigt Brev (af 4. April 1853), der fuldstændig bekræfter Hovedindholdet af Rosendals Meddelelse:

Jens Paludan Müller havde skrevet et meget udførligt Brev, hvor han sagde sin Mening om »Landsbybørnene«. Ingemann takkede ham og fortsatte: »Det har i mange Aar hørt til mine Yndlingsplaner at givet et Billede af vor Samtid; men først efter vore tre store Bedriftaar (48—50) kom det Indhold ind i vor folkelige Nutid, som jeg ledte om.«

Det kan altså fastslås, 1) at vi må søge Begyndelsen til Romanen en rum Tid før 1852 og 2) at det først var efter 1850, der kom Fart i Arbejdet. (Rosendal siger 1848, men selvfølgelig er Ingemanns Meddelelse fra 1853 og ikke Rosendals fra 1889 den pålideligste).

Måske kan man med nogen Sandsynlighed angive Tidspunktet for Tilblivelsen, og hvad Indholdet af »Landsbybørnene« på dette første Stadium har været.

I Midten af Fyrreerne var det centrale i Ingemanns Digtning: gennem Sangen, i Folkevisens Tonart, at virke for Genoplivelsen. Og Hånd i Hånd med denne Bestræbelse ønskede han at Tonekunstnerne skulde virke til Oplivelsen af Folkeånden, der allerede havde åbenbaret sig i vore Folkeviser.

Også for Anton er det væsentligste Mål at nå frem til at finde »de gemte Folketoner« og med dem indvirke på Folket. Det er et af Grundelementerne i »Landsbybørnene«.

Til Anton-Skikkelsens Opståen har måske Niels W. Gade bidraget noget. Han levede jo (som Anton) i Udlandet, skønt der hjemme ventede en Opgave på ham i Genoplivelsens Tjeneste (Brev af 15. Jan. 1846 S. 179). — Men en stor Del af sit åndelige Indhold har Skikkelsen fået af *H. C. Andersen*. Netop ved denne Tid (Jan.—Febr. 1847) modtog Ingemann hans tyske Biografi, og den, navnlig første Del, blev læst af ham med den største Interesse.

En Ting i »Landsbybørnene« forundrer i høj Grad; det er det indgående Kendskab, Ingemann har til *Weyses* private Liv, hans Huses Indretning, hans Måde at være på, hans Fester med hans unge Venner. Det kan vistnok ikke være ved Selvsyn alene, dette er erhvervet. Kun ved det årlige Besøg ved Påsketid, der ikke plejede at strække sig længere end over højst en halv Snes Dage, var der Lejlighed til at se ham; der foreligger ikke Bevis for, at de har kendt hinanden før 1836, da Weyse komponerede Ingemanns Julecantate: »Jubler, o jubler i salige Toner« og »Spillemand, spiller paa Strænge«, og disse er foruden Morgen- og Aftensangene de eneste af Ingemanns Digte, Weyse har sat Melodi til.

1846 kom den unge theologiske Kandidat *Theodor Hansen* til Sorø som Adjunkt.⁵ Han havde hørt til *Weyses* unge Venner, var mellem dem, som Komponisten tog sig særlig af, havde boet i hans Hus. Da han havde været oppe til sin Examen, havde Weyse holdt et smukt Gilde for ham og skrevet en munter Sang til ham; han var tilstede ved sin faderlige Vens Dødsleje, og da Pennen faldt ud af

Weyses Hånd, var det Theodor Hansen, der tog den, og fuldførte hans sidste Brev.⁶

Nu blev han altså Ingemanns Kollega i Sorø, og fra ham stammer utvivlsomt de mange Oplysninger om Weyse, der findes i »Landsbybørnene«. Og hvis Ingemann på dette Tidspunkt vilde skrive en Kunstnerroman, har sikkert allerede nu Weyse været tænkt som en af Hovedpersonerne, måske foranlediget af Theodor Hansens Fortællen.*

Det er altså muligt, at Planerne til Romanen er blevet til 1846.** Et af de vigtigste Motiver har måske allerede fra Begyndelsen været Kunstneren, der skal genskabe den folkelige, nationale Tonekunst. Til hans Person har H. C. Andersen givet Stof. Som Fremmer af denne Bestræbelse har Weyse stået ved hans Side. (»Den gamle Professor« forudsætter atter som sin Modpol Spontani). —

Selv om Ingemann har haft disse Planer (Planer havde han i hvert Fald), er de neppe blevet udført; vi mindes hans Slaphed i disse År: »Jeg nøies nu ofte med at lade de poetiske Ideer og Stemninger passere mig uden at bekymre mig om at fastholde dem i nogen som helst Form. (S. 184.) —

Da Samtiden med År 1848 blev en anden, måtte selvfølgelig også hans Planer med en Samtids-roman blive delvis anderledes. I Slutningen af Året skrev han jo De fire Rubiner, hvor han udviklede de efter hans Mening gale Former for Frihed og den rette Frihed. I »Landsbybørnene« er Sundby hans Talerør for hans politisk-religiøse Meninger, og det er sandsynligt, at Skikkelsen i store Omrids er opstået i 1849, da han erkendte, hvor vanskeligt tilgængelig De fire Rubiner er (og lod det efterfølge af en Epilog), og det politisk-religiøse Motiv er dermed kommet ind i Planerne om Samtids-romanen. —

I denne Tid kan nogle Hverdagsskildringer have indvirket på ham:

Ingemann lånte *Auerbachs Dorfgeschichten* af H. C. Andersen, og da han sendte dem tilbage, skrev han (17. Oktober 1848): »Tak for Laanet af »Dorfgeschichten«, som hermed følge tilbage. Forfatteren har unegtelig med megen Dygtighed anskueliggjort det Characteristiske i de tyske Landsbyesæder, Skikke og Dialect.«

En af Fortællingerne var Die Frau Professorin. Heri skildres Modsætningen mellem Byen, med dens Manér og Unatur, og Landet, med de ærlige og naturlige Mennesker. En lignende Modsætning findes i »Landsbybørnene«, men Emnet er af så almindelig Art, at man ikke på Grundlag af Læsningen tør antage nogen direkte Forbindelse.

Derimod har sikkert *Fredrika Bremer* spillet en vis Rolle.

* Fru Inge Goskesen (Hants. Southsea), Theodor Hansens Datter, hvem jeg har forelagt Spørgsmålet, meddeler: »Jeg ved, Fader kom en Del hos Ingemann og var temmelig intim med ham. Det kan saa godt tænkes, at han har fortalt om Weyse, men noget Bevis for det har jeg ikke«.

** Måske er Hauchs Bemærkning: »Det glæder mig, at De igjen fortsætter Deres poetiske Virksomhed« (19/11 1846, Ill. Tid. 11 B Nr. 532) Svar på Meddelelse fra Ingemann om det nye Arbejde, men der kan intet siges med Sikkerhed, da Hauchs Korrespondance gik tabt, da han flygtede fra Kiel i Marts 1848.

3. Febr. 1849 skriver Lucie Ingemann til Fru Rosenørn: »Det vil naturligvis fornøie baade Bernhard og mig meget at gjøre Frederikke Bremers Bekjendtskab, hvis Arbejder vi har læst med saa megen Interesse. — — Det vilde egentlig være mig kjærest, om vi først kunde see hende i Kbhn. og siden, helst naar hun blev til Bøgene begyndte at springe ud, en 8 Dages Tid herude hos os; saa fik hun tillige noget af Sorøes venlige Natur at see. Hendes sidste Roman have vi ikke seet endnu. Hendes »i Dalarne« udkommen 1845, er den sidste jeg har; den holder jeg særdeles meget af, der er meget Poesie i den. — — Af hendes foregaaende er Presidentens Døttre mig den kjæreste, og Granderne er Ingemann den kjæreste, han har nu forelsket sig i den gamle Frue.«

Da Skoven var ved at springe ud, begyndte Lucie at blive lidt utålmodig: »Skoven lige for har store grønne Partier. Naar du seer Frk. Bremer, er du saa saa god at hilse hende fra mig, at ogsaa Nattergalene er kommet; saa at naar Vejret bliver saa mildt, at hun kan taale at reise, saa glæde vi os til at see hende.« (7. Mai).

I Juni kom så Besøget: »Igaar reiste Frederikke Bremer, som har været saa god at tilbringe nogen Tid hos os. Hun bragte os Hilsen fra vor elskværdige Dronning, som vi meget skønne paa. Det er da et ypperligt Portrait af Dronningen, Frederikke Bremer har tegnet i sin lille Bog; jeg har intet seet af Dronningen, som i den Grad har tilfredsstillet mig; jeg kan ikke ønske mig meer. Jeg kan saa godt lide den Maade hun gjør det paa, hun griber det smukt characteristiske og holder sig til Hovedsagen, uden at bryde sig synderlig om Detaillen og Biting. Det er et vakkert Talent, som smukt gaar ved Siden af hendes dygtige Virksomhed som Romanforfatterinde. Det varme Hjerte, som er nøie forenet med hendes psykologiske Blik, i hendes Fremstilling af Naturen, det føler man altid er tilstede i hendes Liv, og det gjør Livet med hende saa behageligt.« (20. Juni).

Selv da hun er rejst, fortsættes Samlivet en Tid gennem hendes Bøger: »Jeg var ret glad over, at den elskværdige Frederikke Bremer, uagtet det fatale Veir, dog fandt sig vel hos os; men hun forstaaer at bruge sin Tid, og kan taale at spadsere selv i daarligt Veir. — — Hun har, formodentlig fra Helsingør, sendt os: Trælinden, Strid og Fred og Søkendelivet. — — Trælinden greb jeg allerførst; det er en eneste replique; — — jeg har nu altid en Forkjærlighed for det dramatiske; det har nu Bernhard ikke; men hun tiltalte den i høi Grad.« (9. Oktober 1849).

Denne sin Kones Begejstring delte Ingemann — som det ogsaa delvis fremgår af Brevene. Ved Afskeden gav han sin svenske Gæst sine Morgen- og Aftensange med et lille Vers:

Med klare Blik og med kjærligt Sind
Du seer i Hjerternes Lønkamre ind,
Naar Barnet derinde sjunger.
Lad mildt Dig følge fra Dannevang
Guds Fred, som Morgen- og Aftensang
Med Toner fra Barnetunger!

Ikke mindre glad var hun for den danske Digter: »Ni står för mig i Sorø fredliga skuggor som en af ljusets och sångens ädlaste Söner, till Er vänder jag mig med tack och välsignelse för hvad Ni gifvit och gifver Menskligheten, och likaså mycket för hvad Ni är. — — Jag älskar Er sång och saga ännu högre, emedan jag älskar Er. Och såsom Ni nu står så borde hvarje Menniska stå, i höstande af sitt lif, icke förvissnad och skrumpen — —, utan krönt af Eterneller och af hesperiska frukter, en skön bild af Menniskans höstlif.«⁷ (15. Jan. 1854).

Som man ser, var den Sympati i rigt Mål tilstede, som var nødvendig for, at Ingemann skulde kunne modtage Påvirkning.

På to Punkter kan det tænkes, at Fredrika Bremers Bøger og Samværet med hende kan have haft Betydning:

Når Ingemann hidtil havde tænkt at skildre sin Samtid, havde han følt sig som en Idéforkynder, der vilde retlede den, lede den ind på den Opfattelse af Kunst, Politik og Religion, der for ham var den rette.

I Fredrika Bremers Bøger fra før 1849 kan der også findes Tendens. Men de er først og fremmest det, hun også kalder dem, »Teckningar utur hvardagslifvet«. Dette gælder i særlig Grad Ingemanns Yndlingsbog »Grannarne«, »Lifvet bär oftare sin hvardags än sin helgdagsdrägt«, siges det heri. — Fredrika Bremer kan da have fået Ingemann til at tænke på, om han i sin Samtidsroman ikke skulde stige ned fra Bukken og se nøjere på, hvad han mødte nede på Landevejen.

Det, der særlig giver Fr. Bremers Bøger Liv, er Karaktererne, der ofte er grebet lige ud af Livet. Fortællersken i »Grannarne« siger om sig selv: »Jag är nu så — et strängaspel, törhända alltför lätt-rördt. Jag håller af Byron för det han kallar hjertat »a pendulum betwixt a smile and tear««. Selv ved Helt og Heltinde kan det være, som Digterinden tager sig i det og udbryder: »Men prosan i denna teckning! det jordiska draget hos denna englabild! Ack det måste fram äfven det: Serena är — låghalt!« Man husker, hvor Lucie glædede sig over hendes Portræt af Dronningen, og Ingemann var helt forelsket i Den gamle Frue (ma chère mère). — Ingemanns Karakterer havde hidtil så godt som altid været ret stive og uforanderlige. Når der på dette Punkt sker en Forandring i »Landsbybørnene«, har måske her Den gamle Frue og det øvrige levende Selskab hos Fredrika Bremer ikke været uden Betydning. —

Som tidligere nævnt kan det næppe formodes, at Ingemann har skrevet noget ned af Romanen ud over Planer. Men han har ladet »die Absicht immer sachte neben sich hergehen«, og når han (31. Decbr. 1849) siger: »Nogle større Planer har jeg vel, men de synes mig Halsbrækker-Spring for en 60 Aars Krabat (siger Dovenskaben)«,⁸ har han vist først og fremmest tænkt på sine Planer med Romanen.

Det, Ingemann ellers tænkte på her ved Årsskiftet 1849—50, var nogle Småhistorier: »Jeg sidder nu med Hænderne i Skjødet og tænker på nogle fredelige Smaahistorier, eller hvad jeg endnu kan due til at bringe paa Papiret.«

Tre Dage derefter fortæller hans Kone Fru Rosenørn: »Bernhard har skreven en lille Fortælling.«

Dette er sikkert *Skolekammeraterne*.

Her bevæger Ingemann sig endnu i de gamle Baner: »Jeg er tilbøjelig til at see noget Dæmonisk i de Lidenskaber og Laster, som udhule og ødelægge selv bedre Naturer. I Fortællingen »Skolekammeraterne« har jeg saaledes villet fremstille det Dæmoniske i Beruselsens Aand, hvorved en bedre Natur gaar tilgrunde.«⁹ Gang på Gang skildres Rusen; men det er en Rus af en ejendommelig Art: »Den magiske Konst skal level! Mesmerismen skal leve og Ætherens Aand fremfor Alt! Den har opløftet mig Naturens trivielle Hverdagssløv og gjort mig til Aandernes Herre som Salomon og den herlige Faust«, siger Mathias, og ved sine Kunster får han sin gamle Skolekammerat Valman, efter Nydelsen af Vin, til at leve et Liv, hvor hans Ønsker og Længsler er korporlig Virkelighed, et Liv, der ødelægger ham.

Nogen Tid efter Nytår sad Ingemann ikke længere med Hænderne i Skødet: »Jeg har i den sidste Tid været temmelig flittig. Jeg har et nyt Bind Fortællinger* færdig til Pressen og skriver paa en ny Fortælling.« (11. Marts 1850).¹⁰

Det, han skrev på i de første to Måneder af Året, var *Christen Bloks Ungdomsstreger*.

Når Ingemann skrev: »Et Forsøg i en tildeels ny Retning, den humoristiske næsten comoedieagtige Fortælling, vil De finde i »Christen Bloks Ungdomsstreger«,⁹ er det rigtigt. I to Retninger betegner Fortællingen noget nyt:

Ingemann havde altid haft et godt Humør, Smilet og Latteren lurede i hans Ansigt. Da Peter Rørdam havde besøgt ham, skrev han fra København (19. Juli 1837)¹¹: »Tør jeg ikke nok ved et Par Linier sige Dem min hjærteligste Taksigelse for den store Glæde jeg nød ved at tale med Dem! Jeg ønske saa gjerne at finde i Deres Portrait det Billede jeg efter Deres Bøger hade dannet mig om Dem — og jeg fandt Dem ligesaa elskværdig — ærlig — dansk som jeg i de bedste Øjeblikke tænkte Dem. — Kun maa jeg sige, at det ironiske Smil, som saa ofte spillede om deres Mund, hade jeg ikke ventet.«

At Rørdam blev forbavset over det Smil, forstår man, thi Ingemanns gode Humør var meget sjældent kommet frem i hans Digting før Mødet, og heller ikke i Årene mellem det og Århundredets Midte kommer Smilet ret frem. Ingemann forstod godt dets Betydning: da Grundtvig havde sendt ham sin Græsk og nordisk Mytologi for Ungdommen 1847 og sagt: »Har du lagt Mærke til Sønnen af Musernes Amme, den plumpe Krotos? jeg veed ikke længe, jeg har faaet saa hjærtelig en Latter, som da jeg først fik Syn paa den Krabat«, svarede han (3. Marts 1847): »Vel maa man le med dig, naar man med dig seer Pans kluntede Søn anstrænge sig lige saa meget for at beklappe Silens og Momuses Sølerier og Kjælder mænd, som for at

* Fire nye Fortællinger (De sidste Herrer af Gervansborg; Araberen i Constantinopel, Måneskinsbillede; Skolekammeraterne; Christen Bloks Ungdomsstreger). Udkom 1850.

hylde Apols og Musernes Sange; men man trænger dog mere til den Klodrian, end man vil være bekendt, — og skal der komme rigtigt Liv i vor »Kongedatter«, maa Krotos ogsaa bruge sine Næver.»

I Christen Bloks Ungdomstreger bruger »Krotos« for første Gang rigtigt sine Næver i Ingemanns Digting. De Bedrifter, som »gale Christen Blok«, »den lystige Murersvend«, »den ærlige Fusentast« udfører, er så groteske, at de Gang på Gang kan aflokke Børn en høj Latter. Derfor har Fortællingen sin Interesse, fordi han ved den lærer sig at udnytte den humoristiske Åre, som han var i Besiddelse af. Sporene heraf i Landsbybørnene er umiskendelige.

Når Christen Bloks Ungdomstreger gjorde så stor Lykke i Soldaterlejren i Slesvig,¹² skyldes det sikkert først og fremmest »Krotos«.

I alle de Fortællinger, Ingemann før havde skrevet, havde Handlingen foregået i de to Verdener, og af disse havde det overnaturliges interesseret ham mest. Christen Bloks Ungdomstreger er hans første teckning utur hvardagslivet; her er for første Gang hans Blik helt vendt bort fra Åndeverdenen og kun rettet mod Virkeligheden, den sjællandske Købstad. —

Son: det vil erindres, skrev Ingemann d. 11. Marts: »Jeg har et nyt Bind Fortællinger færdig til Pressen og skriver paa en ny Fortælling.«

Den nye Fortælling er »*Den stumme Frøken*«.

»I den lille Bog, jeg her sender Dem, vil De finde min Opfattelse af Livet og Stemningerne i Danmark i det vigtige Treaar 1847—49, seet fra det stille Hjem og som Baggrund for et Billede af Privatlivet, med Repræsentanter for nogle af de mærkeligste Retninger i Folkeudviklingen.« (28. Sept. 1850. Til Jens Paludan-Müller).

Det ses, at Ingemann har tre Hensigter med Fortællingen.

For det første vil han fremsætte sin Opfattelse af Livet i Danmark i de sidste tre År. Det sker gennem Mag. Holm; »det gaaer mig tildeels som min gamle Præst i Fortællingen med Hensyn paa at holde Skridt med vor Damptid og dens Bevægelser.«¹³

Dernæst vil han (som Fredrika Bremer) skildre en Familiekres og dens Naboer.

Endelig er det hans Hensigt at opstille Repræsentanter for nogle af de vigtigste Retninger i *Folkeudviklingen* : Personifikation af Åndsretninger fra tidligere Tid. — Dette har selvfølgelig haft et Mål i sig selv; men der ligger heri sikkert også en Bestræbelse for bedre at kunne forstå sin Samtid; når han arbejdede sig digterisk ind i den nærmest foregående Tid, havde han derved også bedre Betingelser for at kunne forstå sin egen.

»Den stumme Frøken« er i endnu højere Grad end »Christen Bloks Ungdomstreger« et Forarbejde til Samtidsromanen. —

De tre Bedriftsår var gået. Ingemann havde oplevet de fjorten Festdage, da Soldaterne drog hjemad forbi Sorø.

Da skrev han nogen Tid derefter på Bindet af »Mærkeligheds-Bogen« — det er den fjerde Plan (se S. 209) —:

Slet Aandrihed — Lyst til at opholde sig over mindre Begavede

og deres Ord og Adfærd — over smaa Misgreb og Keitetheder i Omgangslivet — over Mangel paa Convenientstone og Modesmag — over legemlige Feil og Skrøbeligheder el. Mangel, for E. Parykke, Skaldethed — Alderdoms Svagheder — Skjævhed — Foragt for almindelig Skikkelighed — Overvurdering af Forstand og saakaldet Dannelselse og Aandrigthed — selv hvor den er hjerteløs og gudløs. *Det rige Eenfolds Seier over den hule hjerteløse Aandrigthed og Dannelselse.* Æmne til en Novelle.

Som man ser, er det her fremdragne oprindelig Stof til en selvstændig Novelle. Men nogen Tid derefter er der sket det, at den Tanke, der af Ingemann er betegnet som den centrale: *Det rige Enfolds Sejr over den hule hjerteløse Åndrigthed og Dannelselse*, er blevet kombineret med Planerne til Samtidsromanen. Til de første Motiver, Kunstneren, der skal finde de gemte Folketoner frem, og det politisk-religiøse Motiv, er der kommet et tredje: *det rige Enfolds Sejr.*

Med disse tre Motiver har vi Grundelementerne til »Landsbybørnene«, og med deres Kombination var en væsentlig Betingelse skabt for den egentlige Skabelse af Digtværket.

En anden Grundbetingelse kom til omtrent samtidig. »For at leve mig ind i Tiden maatte jeg elske og agte den«, ¹⁴ skrev Ingemann. Nu efter de tre Bedriftsår og Fredsslutningen var den psykologiske Betingelse for Digtning af en Samtidsroman tilstede, som Ingemann jo selv sagde (S. 210), og vi tør formode, at Digteren, da Grundelementerne til Romanen stod tydeligt for ham, ofte har arbejdet med Fart over Fantasien, Klarhed i Tanken og Lykke i Sindet.

Ingemanns Stemning i denne Tid kan man slutte sig til ud fra Digtet *Kronos og Sangfuglen*¹⁵:

Henover Tidernes Kirkegaard
Der gaar en Kæmpe fuldmørk;
Om Issen flager det hvide Haar:
Hans Sjæl er en frydløs Ørk.

Tungsindig er han, den gamle Ørn,
Og stundom lidt bittert stemt:
Han har fortært sine fleste Børn,
Og dem, han begrov, har han glemt.

Han har Hyæneens graadige Blik;
Han mumler med tandløs Mund;
Hans Smil er som Skorpionens Stik;
Hans Øine har ingen Bund.

Men over Tidernes Kirkegaard
En Sangfugl flyver mod Sky;
Dens Sang til Oldingens Øren naaer,
Han kan dens Toner ei flye.

Det er den gamle Tidernes Drot:
Gud Kronos kaldtes han før.
Han har Alverdens Grave til Slot:
Han eier Alt, hvad der døer.

Den synger om Alt, hvad Tiden har
Men som der er Evighed i. glemt,
Hvert Glimt af Gud, der i Verden
Er evig Livsposesi. blev gjemt,

For kun et Par År siden havde Ingemann sammenlignet sin Digtning med den gamle Sangfugl, der sad, blind og fattig, der gik og ledte. Nu er hans Digtning en Sangfugl, der med kraftige Vingeslag flyver mod Sky, syngende om alt, hvori der er Evighed og Glimt af Gud. Den lille Fugl er stærkere end den mørke Kæmpe, Kronos.

Det kunde hænde, at Sangfuglen tav, og i en sådan Stemning skrev Ingemann ret mismodig (5. November 1851)¹⁶: »Man maa vexle Strænge, naar man vil høres. *Jeg* har ingen nye Strænge at

vexle med og maa være glad ved, at man endnu ikke er bleven kjed af, hvad der kom fra de gamle. I det sidste Aar har jeg puslet med mange Ting, begyndt paa meget og ladet det ligge. Jeg er nok bleven for gammel til at holde Skridt med Tiden, og den løber fra mig. Saa længe jeg kan holde Krop og Sjæl sammen, følger jeg imidlertid, saa godt jeg kan, baade Venners og Fjenders Bevægelser med aabent Sind og Øre, og har jævnlig Pennen dyppet for at lystre Ordre, hvis jeg skulde faa sikkert Bud om, at jeg endnu havde noget at meddele, som man vilde have Glæde eller Gavn af at modtage.«

Endnu samme Måned som dette blev skrevet — November 1851 — »fik han sikkert Bud«, og Nedskrivningen af »Landsbybørnene« begyndte.

Nu veg Ingemann næsten ikke fra sin Skrivepult. Systematisk blev Kapitel til efter Kapitel. Når et var færdigt, blev det læst højt for Lucie; thi på den Måde kunde også hun leve sig ind i det Livsbillede, der optog ham så stærkt. Omtrent hver tredie Aften kunde han glæde hende og sig selv med Oplæsning af et Kapitel.

I lidt over 3 Måneder var det ham et kært Arbejde. På kun 3 Måneder blev »Landsbybørnene« skrevet, Ingemanns umfangsrigeste Værk, 763 Sider. (Når der tales om de 3 Måneder, menes dog naturligvis kun Udformningen, Nedskrivningen. Den sikkert ikke ubetydelige Tid, der er gået forud med Planer og Udkast, er ikke medregnet.)

I Begyndelsen af Marts 1852 lå »Landsbybørnene« færdig på Ingemanns Pult. Men under sådan et Højtryk havde han arbejdet, at Renskrivningen tog omtrent ligeså lang Tid som den første egentlige Behandling.

Derpå kom Korrekturlæsningen; — Ingemann opgjorde selv — noget summarisk — Tiden, Arbejdet havde taget, på følgende Måde: 1 År; det behøvede 3 Måneder til at blive til, 3 andre til Renskrivning og 2den Behandling samt 6 til at læse Korrektur i.¹⁷

I Begyndelsen af December 1852 kunde Ingemann sende sit smukke Værk afsted til sine Venner Bredahl, Atterbom, H. C. Andersen og Jens Paludan-Müller.*

* Ovenstående Skildring kan naturligvis dokumenteres:

»Bernhard er endnu ikke kommet ind i noget større Arbejde« (17. November 1851. Lucie Ingemann til Fru Rosenørn).

»Jeg arbejder nu paa en Roman i et Par Bind. . .« (14. Febr. 1852. Breve. S. 462).

»Jeg har travlt med at reenskrive en temmelig udførlig »Nytidsroman«. — Jeg bruger næsten længere Tid til Reenskrivningen end til den første og egentlige Behandling, som i 4 Maaneder har været mig et kiært Arbejde«. (9. Marts 1852 til H. C. Andersen. Coll. Saml.).

»Min nye Bog er indrettet til at kunne læses som Feuilleton-Artikel, 1 à 2 Kapitler ad Gangen paa 1½ eller 2 Maaneder. For Lucie har jeg læst den saaledes som den blev til — eet Kapitel ad Gangen — i 3 Maaneder og — det gik an. Det Samme har jeg prøvet med Dr. Kierkegaard — og jeg troer virkelig, at man ved saadan langsom Læsning — kun uden for lang Mellemtid — ligesom lever sig ind i et saadant Livsbillede, der gaar gjennem 10—12 Aar af vor nyeste Tid«. (4. Dec. 1852. Til Jens Paludan-Müller).

VIRKELIGHED OG SAMTIDIGHED

Da Ingemann sendte sin sidste Samling »Kakkelovnskrogshistorier« til Mynster, skrev han (14. Dec. 1847):¹⁸

»Uagtet jeg ikke tør vente, at De just skulde have Lyst og Leilighed til at sætte Dem ind i den noget phantastiske Stemning, hvori jeg endnu af og til lader slige Billeder passere mig forbi, er jeg dog temmelig vis paa, at hvor en dybere Idee skjuler sig bag det phantastiske Drømmesyn, vil det ikke undgaa Deres dybsindige Blik, og at De ingen Forargelse vil tage af min Lyst til at lade Døren staa paa Klem mellem en overnaturlig Verden og den ydre Naturligheds Forstandsverden.«

Men samtidig med, at Ingemann digtede på denne Måde, var hans Interesse for den ydre Virkelighed blevet mere levende:

Engang ved denne Tid besøgte Vermehren som ganske ung Maler Ingemanns ledsaget af Ferd. Fenger.¹⁹ Han blev budt ind i Fruens Atelier for at se hendes nyeste Maleri »Stormen på Genezareth Sø«. Hvad der på nogen Måde lod sig rose, blev rost; men den unge Maler kunde ikke lade være at spørge, om Fruen mente, at det lod sig perspektivisk forsvare, at man samtidig kunde se Kølen og Bunden af Skibet. »Jo, mig synes dog«, svarede hun, lidt stødt.

Så hurtigt og let kunde Ingemann ikke afgøre en sådan Sag. — En Dag stødte han på Sorø Gader pludselig på en Sømænd.²⁰ Han kendte ham ikke og vidste ikke, hvorledes han var kommet dertil; men han styrede lige løs på ham og bad ham om at gå med hjem for at se på Maleriet. Han vilde nemlig vide, om Sejlene på Skibet var rigtigt anbragt. Matrosen fulgte med og blev meget betaget af Fremstillingen: Skibet, omgivet af de høje, stormpiskede Bølger, de angstfulde Disciple og Herren, der lå rolig i Bagstavnens og sov. Han opfattede hele det religiøse Moment i Maleriet og var fuld af Bevægelse over at se hele den kendte Fortælling, han havde lært i sin Barndom, så levende gengivet. Dog, det brød Ingemann sig mindre om at mærke. Han vilde vide, om Sejlene var rigtigt anbragte. Da Matrosen endelig opfattede det, udrød han: »Nej, Vorherre bevares, havde de været sat sådan, var de alle gået under derude på Søen!« — Da Ingemann fortalte Paludan-Müllers Historien, lo han så overstadig af det uvilkårlige Udbrud, at det smittede de andre, og det blev en munter Aften med en Understrøm af Glæde over, at Indholdet havde sejret over Formen. Men Fru Paludan-Müller havde dog en Fornemmelse af, at det alligevel havde været Ingemann en Tilfredsstillelse, om Sejlene havde hængt rigtigt.

Denne Tendens mod Virkelighed, der sikkert blev understøttet ved, at han i disse År stod midt i det praktiske Liv, mærkes da også i hans Digtning.

Hvor nær Ingemann kunde komme Virkeligheden, kan ses af følgende Skildring af Prins Emils Afskedsfest i la Storta (»De sidste Herrer af Gervansborg« S. 23):

Blandt Landsmændene var der tilfældigviis nogle temmelig raæ Udhalere, der gjerne angave Tonen i Prindsens Jagtselskaber, og som nu ogsaa her vare de mest høirøstede. Osteriet gjenlød snart af en bacchantisk Larm. — — Under Sang, Latter og Guitar-Musik blev Underholdningen bestandig lystigere. Nærværelsen af hine Udhalere gav snart Anledning til Vildhed og Raahed. — — Prindsen var for høflig til at afbryde Lystigheden og deltog selv i et Par Skaaler, som kun de faa Kinder rødmede ved, der ikke allerede blussede meer end tilbørligt af de hede Vine. — En af Prindsens unge Landsmænd havde forfattet en Afskedssang. — — Sangen endtes med et Leve for Gervansborg-Ørnen, Fyrstens og Fædrenelandets troe Ven. Dette »Leve« blev saaledes udbrolet af de berusede Gjester til den skrækkelige Henrettelses-Melodie, at det klang dæmonisk og ledsagedes af en overstadig Latter. — — »Lad os nu ende med et Pereat for hver Fjendel«, raabte en lallende, beruset Stemme. »Pereat hver Fjendel — —« lød mange skingrende Stemmer, og nu var Vildheden kommen til det Yderste: under en gruelig Piben slog man Glas og Flasker istykker, man blæste alle Lysene ud og slog Tallerkener, Fade og Frugtkurve ud af de sønderslagne Ruder.«

Ingemann selv vedkender sig Scenen som hentet fra Virkeligheden: »Den vilde Scene i La Storta er med nogen Modification efter Naturen. Jeg var med og havde skrevet Sangen til Hertugen af Augustenborgs Ære — den staaer i min Reiselyre — nu har jeg kun sat Musik til den efter en hemmelig Opfordring af Nemesis.«²¹

Men selv om Ingemann mente, at Skildringen var Virkelighed, er det jo ikke sikkert, at den dækkede denne. Hvor vidt dette er Tilfældet, kan man overbevise sig om ved at sammenligne den med en Beretning, skrevet fire Dage efter Afskedsfesten af Rud. Bay (1. Maj 1819),²² der ogsaa var med:

— — Derpaa drak man: alle *elskværdige Englønderinders Skaal!* Hvad synes Du om den Betise i et dansk Selskab? — — Nu hævede Hs. Durchlauchtighed Prinds *Frederik af Augustenborg*, en kødelig Neveu af Kongen af Danmark, sig op og med høi Røst proponerede: K. . . . .s Skaal! — Hvad synes Du om det — er det ikke meget anstændigt! Og er det ikke en Fornøielse, naar National-Characteren saaledes udtaler sig? — — *Schubart* havde bragt en Snees Flasker Biskop med, som nu kom for en Dag, og nu blev der da drukket noget umaneerligt og sagt en forfærdelig Hoben Svineri. — — Lystigheden tiltog stedse, blev til Overgivenhed, derpaa til Rühhed og endelig til reen Brutalitet, som gik saa vidt, at man under Prindsernes Anførsel drak: pereat *Kongen af Sverig!* og derpaa slog man Glas, Flasker, Kopper etc., hvad der stod paa Bordet i tusinde Mas. — — Derpaa sprang man op paa Bordet og dandsede og skraalede; de fleeste vare overstadig drukne, saa at de neppe kunde gaae, især Prindserne; man sang en Mængde liderlige Viser, især tyske Studentersange. — — Nok er det, at jeg min Sjæl aldrig har været i noget liderligere Selskab i mine Dage.«

Da Ingemanns Beretning stemmer så temmelig nøje med Bays,

kan den siges at være i det store og hele i Overensstemmelse med Virkeligheden. —

I »Den stumme Frøken« er Virkeligheden — trods den megen Romantik — dominerende; Fortællingen var jo Ingemanns »Beskuelse af vort mærkelige Treår 1847—49, seet fra det stille Hjem«.

Først og fremmest finder vi heri en sikkert ganske pålidelig Gengivelse af de forskellige Stemninger, der var oppe i Folket i disse begivenhedsrige År. Deres Præg af Troværdighed er så stort, at jeg har ment at kunne bruge nogle af dem i foranstående »Ingemann-Dagbog« fra Krigsårene. En samtidig²³ vidner også: »De Minder, som De i denne interessante Roman har opbevaret af de mange karakteristiske smaa Træk, som levendegjøre Anskuelsen af vore bevægede, i mange Henseender opløftende sidste 3 Aars Tildragelser og Charakter, vil bringe disse klarere for Efterverdenens Øine. Min Stine sagde i den Anledning, at det vilde blive moersomt om nogle Aar at gjenlemve denne Tid paa nye, ved Hjælp af Deres talende Stemme.«

I Fortællingen vil Ingemann skildre Repræsentanter for de forskellige Bevægelser, der er oppe i Tiden, og også til disse har han undertiden benyttet Virkeligheden.

Ingemann havde forstået (og lod Carl udtale det i Fortællingen), at »hvad der skulde gjøre noget virkeligt Indtryk, maatte hænge sammen med en Forestillingskreds, man med Sandhed kunde til egne sig.«

Derfor var han en Modstander af de Folk, der levede i Forestillinger fra Oldtiden, talte — uforståeligt for Folket — ud fra dem og søgte at genoplive dem uformidlet.

I Staal har Ingemann givet en — stærkt overdreven — Skildring af slige Folk. Til denne har han vistnok benyttet Træk af den excentriske Digter-Agitator Fr. Sneedorff Birch. —

Imellem nogle Ingemannske Papirer²⁴ finder man følgende *Aphorisme*:

Man har sammenlignet Tidsskriftet »Corsaren« med Fyrsternes Hofnarre i Middelalderen, hvis Embede det var at gjøre Løier med Alting, selv med deres Herrer, paa en humoristisk og vittig Maade. Der er dog den Forskjel at i gamle Dage var det Fyrsterne, der holdt Narre, nu holder Folket dem. Corsaren er en *Folkenar*, Folket holder ham for ved hans Spas at lee af Alting og af sig selv med. Som Hofnarrene er Folkenarrene ringe agtet; han ansees ikke for at besidde saa megen Ære, at han kan alvorlig fornærme. Man kan ligesaa lidt udfordre ham og fordre Æreserstatning af ham, som en Ridder eller Hofmand kunde fegte med en Hofnar for et Slag af hans Brix eller en ondsksfuld Vittighed af hans Tunge. Af Folkenarrene som af Hofnarrene kan man ligesaa lidt fordre Sandhed, Retfærdighed og ædelt Sind som Agtelse for noget Agtværdigt eller Følelse af Ære. Hans Ære bestaaer netop i at trodse saavel Begrebet om Sandhed og Ret som af Ære. Vor Folkenar har valgt sig selv et Navn, som betegner denne Trods og Foragt for al Hæderlighed — og

det er ganske i sin Orden, at han har kaldet sig en Corsar — —. Han lever af Rov, som en hedensk nordisk Viking og sætter sin Ære med fræk Stolthed i Røvernavnet. Alt, hvad han kan faa fat paa eller gribe ved den endelige Side og drage over i det latterlige, er hans Bytte, uden Hensyn paa, om det er Sandhed eller Løgn, Ondt eller Godt, Agtværdigt eller Foragteligt, Helligt eller Profant, uden Hensyn paa om det er en stor Idee eller dens jammerlige Karrikatur, om det er sand og ædel Begeistring eller tom Affectation, om det er Folkets Palladier eller Snurrepiberier, om det [er] Fædrelandskjærlighed, Ærbødighed for Folkeliv, Folkeaad og Nationalhistorie, eller det er Landsforræderie, lav Egoisme og aandløs Philisterie. — —

En Del af disse Ingemanns Udtalelser findes ogsaa i »Den stumme Frøken«, og »Den unge Publicist«, til hvem de er knyttet, frembyder et kendt Ansigt.

I 1845 havde P. L. Møller været i Sorø og ogsaa aflagt Ingemann et Besøg. Digteren havde ikke gjort noget sympatetisk Indtryk på ham: »Han er lav af Væxt og har langt mindre Udseende af en Digter end af en Forretningsmand. Dette er han da ogsaa i de senere Aar bleven, idet hans Tid for største Delen have været optaget af hans Functioner som Directør ved Academiet og Ud giver af sine samlede Værker.«²⁵ Ingemann fandt ikke mere Behag i ham, »Cor-sarlapsen« kalder han ham,²⁶ og i »Den unge Publicist« genfinder vi ham, ikke alt for venligt opfattet. —

I »Landsbybørnene« er det romantiske trængt i høj Grad tilbage, selv om ikke »Døren til det overnaturliges Verden« er lukket helt (Eventyr Marie). Planen med Romanen havde jo lige fra Begyndelsen været at give et Billede af *Samtiden*, og i en sådan måtte selvfølgelig Virkeligheden komme til at spille en særlig betydningsfuld Rolle.

Vi mærker den da ogsaa heri i endnu højere Grad end i »Den stumme Frøken«.

Først skal nævnes, at Ingemann har draget Begivenheder fra sit eget tidligere Liv ind i Romanen. »Naar Verden gik Anton imod i hans Barndom, kunde han undertiden faae en umaadelig Lyst til at *forsvinde*. Han kunde da opsøge den mørkeste og mest skjulte Afkrog i Fattighuset, som oftest et lille Sandskur under Loftstrappen, hvor han hele Timer kunde sidde og nyde sin Verdensforagt og sin Fortvivelse i Ro. Men som oftest fordrede Livligheden i ham dog snart sin Ret. Han blev inderlig ked af at være tungsindig og sprang da gjerne syngende ud af Sandskuret, især naar Ingen havde bekymret sig om hans Griller og beklaget hans formentlige Ulykke.« (12. B. S. 133). — En ganske tilsvarende Skildring findes i Levnetsbogen (I 153).

Skildringen af Stemningen i Lundeby Præstegård fremkalder Mindet om Thorkildstrup.

Den gamle Professor havde, kort før sin Død, givet Anton nogle Blade. På Udenlandsrejsen åbner Anton det lille Håndskrift og læser:

Faustinas Øine — — Kjender du Legenden om den hellige Lucie? — — Hun havde et Par Øine, som, med al deres Fromhed, vare for-dærvelige; ingen Mand kunde see dem, uden at fortæres af uimod-
 staaelig, rasende Elskov. — Saadanne Øine havde ogsaa Faustina. Fromme kunde de ogsaa se ud. — Naar hun hørte mine Hymner og opløftede sine Straaleblik, da sittede der en fortryllende Taare-
 glands under de lange, sorte Øienhaar. Det Blik kunde have gjort en Djævel til en Helgen. Men saae Helgenen for dybt i det Blik, kunde han nedrive Himlen, for at flyve med Amorinen derinde til Venusbjerget. — Hin hellige Nonne gik altid med Slør, for at ingen Mand skulde see hendes Øine. — Det gjorde Faustina kun paa vore Reiser, naar Luften var skarp, eller naar vi gik sammen i Skoven i stille, maanelyse Nætter og hun vilde forøge Flammen i min Sjæl ved den Konst, hun havde lært af Maanen. — — Hin fromme Nonne havde engang — — ladet sit Slør flagre tilside, da hun knælede for Guds Moder i Bønnen. Det saa den ærværdige Broder — — og han var fortabt. Han havde fra det Øieblik ingen anden Tanke, end disse Øine. Han kunde ikke bede, uden at see dem. — — Han blev bleg og udmagret, som en Døende. Men Blodet foer dog op og brændte i hans Kinder, naar han saae et Glimt af hendes Skikkelse, naar han hørte et Ord fra hendes Læber. Gjennem det tætteste Slør syntes han at see hendes Øine, og i deres Glands saae han hele hendes Skikkelse — baade vaagen og i Drømme. Forgjeves flyede han hendes Nærhed. Det var som hendes Øine forfulgte ham: de blinkede til ham fra de klare Søers Dyb; de ramte ham med fortærende Straaler fra hver Stjerne paa Himlen. — Han var nær ved Vanvid. — — Saaledes gik det mig med Faustina. Munk var jeg vel ikke, og hun ingen hellig Nonne; men hun var en anden Mands Hustru — og jeg vidste, at min Lidenskab for Faustina vilde for evig fjerne mig fra den Kvinde, som jeg igrunnen elskede høiest og havde svoret Kjærlighed og Troskab i mit Hjerte. — Dog det gik mig som Munken — jeg brød Eden og Trokabsløftet i min Sjæl — jeg slap min høieste Kjærlighed for et skjønt, men skuffende Løgnbillede. Der var Splid og Kamp i mit Inderste. — — Gav jeg efter for min Lidenskab — vilde jeg foragte mig selv. Det Hjerte, jeg selv foragtede, var jeg for stolt til at skuffe nogen ren og ædel Sjæl med; — dog det var nu eengang tabt og fortæret — det stod ikke til at redde. — Lucifers og Munkens brændende Helvede kjendte jeg ikke; men jeg kjendte det, som var værre — Foragt for Livet og Verden og mig selv. — Det gik mig som Lucifer og Munken.« (11. B. S. 29).

Som Baggrund for Skildringen af sin Kærlighed til Faustina bruger Den gamle Professor altså Munken — den hellige Lucia. Men det er ikke urimeligt at antage, at Ingemann ved denne Skildring har tænkt på sine egne Oplevelser i Syditalien. De tre Forhold er parallelle:

Munken.	St. Lucia.	Klosterløftet.
Den gamle Professor.	Faustina.	Den Kvinde, han havde svoret Troskab i sit Hjerte (senere Grevinde Høg).
Ingemann.	Maria Bügel.	Lucie Mandix.

Hvis denne Formodning er rigtig, har vi altså her den mørkere Side af Billedet fra Ungdomsårene. »Sjæle-Gammen i min Trængsel«. I »Holger Danske« skildredes næsten kun det første, det lyse og glade ved Forholdet. Her får vi i lidenskabelige Ord »Trængselen«, den Sjælenød og Selvforagt, der knugede ham, når det fremmede, han ikke vilde vedkende som sit eget, glødede i ham og truede med at overvinde det, han regnede for det bedste i ham selv.

Men ikke blot ved Den gamle Professors Ungdomsminde mærker vi Spor af Ingemanns Italiensfærd: »I 3die Deel vil De gjenfinde mine Spor i Udlandet fra min Reiselyre«, siger han selv (3. Decbr. 1852),²⁷ og hans Repræsentanter i »Landsbybørnene« færdes da også på næsten alle de Steder i Italien, han selv havde været:

Overfarten over Adriaterhavet er en så tydelig Genspejling af hans egen, at den er bygget direkte på hans »Adria« fra 1819, der citeres af Anton som en Sang af »en reisende Landsmand«. — Sundbys Begejstring over Oldtidens og Middelalderens Rom genfindes i Reiselyren, ligeså Skildringen af Karnevalet. Rejsen til Neapel foretages, som Ingemann havde foretaget den, og ved Ariccia fortælles Sagnet om Fyrsten af Savelli, som den unge Bernhard Ingemann havde fortalt det til Familien Bügel. — Man nærmer sig den prægtige Havkyst ved Teracina og synger: »Kong Christian stod ved høien Mast«, ligesom Maria Bügel og to af hendes Søstre dengang sad ved Stranden der og lod Hymnen lyde. — Didrik af Berns Borg dernede bestiges som før under knitrende Lyn, og de Røvere, som Ingemanns Fantasi tidligere havde befolket Borgen med, er nu korporligt tilstede. — I Neapel »føjte Sundby sig for første Gang saa aldeles henreven af den ydre Verdens Skjønhed«, ligesom Digteren selv i de unge Dage. — Når Sundby går fra Camaldolensernes Kloster ad en Fjeldvej gennem en Løvskov, standser i Skyggen af en Steneg, går hen til en Stenbænk og skuer henrykt ud over Havet og de Steder, han i to Måneder havde tumlet om imellem, er alt dette oplevet: Klosteret, Fjeldvejen, Skoven, Stenbænken, de to Måneder (Februar—Marts 1819), alt genfindes i »Rejselyren«, og de 11 skønne Steder, Sundby lader sine Øine passere forbi, er de samme, Ingemann har set på; de nævnes endogså i nøjagtig den samme Rækkefølge og med omtrent de samme Ord. Så stor er Overensstemmelsen, at det med temmelig Sikkerhed kan siges, at Ingemann har haft Rejselyren eller »den lille Bog« om Neapelrejsen (S. 78) liggende foran sig, da han skrev dette Afsnit af Romanen.

Når Sundby (i 1844) siger (til Grev Ferdinand): »Vil du ligne Vorherre, min unge Ven! vil jeg raade dig til at begynde *frainden* og uden alle Toiletkonster! Det var Noget, de gode, unge Kunstnere i Rom ogsaa skulde betænke!« — har vi her Ingemanns Kritik af »Nazarenerne« i Rom og deres ydre Manér.

Også Skildringer fra Kiel og Wien hviler på Rejs Eindtryk. —

Men fuldt så meget som fra sit eget Liv søgte Ingemann at drage Stof ind i Digtningen fra andre Menneskeskæbner og Karakterer.

Hans Blik og Interesse er nu så afgjort rettet mod det konkrete.

Efter at have takket H. C. Andersen for hans »Historier« 1852, skriver han²⁸: »Jeg holder meer af Deres rigtige Eventyr — som i det Hele meer af Menneskeliv end af Naturliv — meer af konkrete Livsbilleder end af abstracte Tanker i Allegorier og Fabler. Til Allegorier henregner jeg tildeels »Aarets Historie« — —, til Fablernes Sphære henregner jeg »Det er ganske vist«, som er en meget træffende Satire. Det patriotiske »Svanerede« og det humoristiske »godt Humeur« flyve let og fornøieligt forbi Forestillingen. Det sidste holder jeg mest af, fordi der fremtræder et Characterbillede af et virkeligt Menneske.«

Dette er skrevet i Brevet, hvor han fortæller om »Landsbybørnene«s Skabelse. Men endnu bedre Besked giver han i det Brev, hvor han svarer på H. C. Andersens Taksigelse for Romanen, idet han her taler direkte om sit eget.²⁹ »At jeg har grebet Elementer ud af det virkelige Liv og selv af bekendte Personligheder, skal jeg aldrig negte, men jeg har intet heelt Portrait villet tegne.«

Ingemann har vist oftere, end man har antaget, skildret Mennesker eller Træk af Mennesker, som han kendte. Således skriver han i Expectationsbogen (under 17. Juni 1829): *Characterer af Livet*. Min Fader og Grandmama — mine Brødre — Fru Mandix — Fru Bergsøe, Oberst Heide, Ad(judant) Bülow, Jahn.* — Der er ingen Tvivl om, at det har været hans Hensigt eventuelt at drage disse ind i Digtningen, men hvorvidt dette er sket, unddrager sig Iagttageren, dels p. Gr. a. manglende Kendskab til flere af Personerne, dels p. Gr. a. Digterens stærkt subjektive Syn.

At der i »Landsbybørnene« er i hvert Fald fire af Personerne, der står i Forbindelse med Virkeligheden, er sikkert.

Disse er: Postmester Hemmer, Stadsmusikant Skade, Anton Knudsen og Den gamle Professor, Professor X. At de to første er tegnet efter Slagelse-Originaler, fortæller han selv i Levnetsbogen, og at den sidste har Træk af Komponisten Weyse, benægtede han aldrig, naar han havde fået Taksigelser for det vellignende Billede. At H. C. Andersen på flere Punkter har givet ham Stof til Anton, vil tydeligt fremgå af det følgende.

M. H. t. Overensstemmelse med Virkeligheden falder de i to Grupper, Hemmer og Skade på den ene Side, Anton og Den gamle Professor på den anden.

At fastslå de to førstes Pålideligheds-Grad kunde synes vanskeligt, da vi intet kender til de to Slagelse-Originaler. En Undersøgelse af Hr. Høffding i Levnetsbogen kan hjælpe os, idet C. N. Rosenkilde,

* I 1789 havde Ingemanns Svigerfader ægtet Margretha Elisabeth Hvistendahl, Datter af Kapellan H. ved Frue Kirke i Kbh. og havde levet med hende i et lykkeligt Ægteskab til hendes Død 1816. — Fru Bergsøe, vel Slægtning af Frk. Luise Bergsøe, der stod Ingemanns meget nær. (Breve S. 10). — Oberst Heide. Statskalenderen for 1829 har kun Generalmajor Andreas Gram v. Heide (*R.), Chef for Veivæsenet. Richter: 100 Aars Dødsfald oplyser, at han døde på Lavindsgård (ved Odense) 19/3 1829, 69 År gammel. — Frants Bülow (1769—1844). En af Fr. G's mest formående Adjutanter. Ingemann havde nogen Tid i Forvejen været indbudt af ham til en prægtig Diner i Krebshuset. (Breve S. 186). — F. H. Jahn (1789—1828). Kaptajn. Historiker. Ingemanns gode Ven. (Breve Nr. 76,80.)

der jo gik i Skole sammen med Ingemann, i sit Autobiografisk Fragment har givet en Skildring af den gamle Lærer, en Skildring, der kan tjene til Sammenligning med den tilsvarende i Levnetsbogen.³⁰

Hos Ingemann er Fjerdelektie-Høreren, Hr. Høffding, en ganske latterlig Person, larmende og flegmatisk; hans eneste Lidenskab er Prygl, som han giver af Hjertenslyst, men dog godmodigt. I hans Timer er der fuldstændigt Anarki, og i den Farce, der daglig spilles, er Rosenkilde og hans Kammerat de egentlig agerende, der både handler og taler, medens Hr. Høffding forsåvidt træder i Baggrunden, som han kun af og til får nogle få Ord indføjjet efter Drengenes lange Replikker; han står, når han ikke prygler, altid dumt måbende, er Stykkets Arv, og bliver af Drengene, der svarer til Henrik og Pernille, ikke behandlet med mere Overbærenhed end Gaardskarlen af Tjenestefolkene hos Holberg. — Skal man sige det kort, er han: Bajassen i Funktion.

Rosenkilde begynder sin Skildring af Hr. Høffding³¹ på følgende Måde: »Gamle underlige Mand! men en sjelden kjærlig Ven af Fatigfolk og Børn. Naar jeg kommer til at tænke paa Dig, hvor god Du var imod mig, da jeg var en lille lystig Dreng paa syv Aar og løb Ærinder for Dig; paa dine morsomme Straffeprædikener paa Latin og Græsk, baade til min Fader, der var noget langsom af sig som Bogbinder, og til Andre, som Du vilde skjænde paa, og hvor let Du saa var at forsoner; din fantastiske Sværmen for din Harpe, som Du slet ikke spillede saa daarlig, syntes mig; paa den godlidende og fordringsløse Maade, paa hvilken du delte dine Gaver ud, Du, med det Lidet, Du selv havde at raade over; paa den saa uendelig morsomme Maade, Du underviste og docerede paa! Ja vel, man sagde jo nok om Dig, maaske med Rette, at din filosofiske Lærdom, den var svedt ud — med den var det forlængst forbi — at Du egentlig var som Skolemand en Karrikatur. Ja, ja, jeg hørte det; det sagde de nok om Dig, men ikke jeg, jeg syntes, Du var en rar gammel Fyr, jeg holdt meget af dig. — Jeg mindes Dig saa tydelig! — saa klart staaer Du hel og holden for mig! — I mine Øjne var Du den Gang saa vel-signet, Du gamle Høffding! — Jeg føler det venlige Klap endnu paa min Kind. Jeg seer dit forunderlig henrykte, rullende Øje, det glade Smil, saa lunestraalende hen over det hele Aasyn, naar Du sang dine to Livviser: »Nys fyldte skøn Sigrid sit attende Aar« og »Jeg fremmed her til Stedet kom«, mens Du i en Begejstring, der var til at le sig fordærvet over, slog Harpen dertil, som Du kaldte det.«

Hvad selve Løjerne angår, har Rosenkilde (ligesom Ingemann) en Skildring af en Time: Man læser af Ovids Breve fra Pontus. En af Drengene spørger, hvad Gederne var for noget, og Hr. Høffding fortæller udførligt om Getherne (ikke Gederne, du tossede Dreng!); derpå får han Lejlighed til at brede sig over Spørgsmålet »Pile besmurt med Øgle-Galde«; da man nu er ked af Ovid, spørger én: »Hr. Høffding, jeg læste forleden i en Bog, det var en Komædie af Holberg, der stod i, at Ovidius det var en Skræder i Aalborg, det kan da vel ikke have været af den Familie?« Hr. Høffding ser så bistert som

muligt på Spørgeren og svarer så: »Seer Du, Dreng, Holberg, det var en stor Mand, og en møjed vittig Mand, og kunde vel drive en Smule Skjemt med den Ting, at kalde en Skrædder i Aalborg Ovidius; men du er ikke vittig, naar Du kommer med saadan Noget; saa er Du en uartig Dreng, og saa gi'er jeg Dig nok strax En paa Øret, og det er nok muligt, at Du faaer To. — Føj!« Efter dette mislykkede Forsøg spørger en, hvad Filosofi er; Hr. Høffding svarer udførligt, og således videre, indtil han giver fri.

Når vi sammenligner de to Skildringer, finder vi intet Træk fælles, undtagen Godmodigheden og det lattervækkende.

Forskellighederne derimod er store og iøjnefaldende:

Hos *Ingemann* er Hr. Høffding
larmende og buldrende;
altid pryglende;
forsvarsløs over for Drengene;

i Bund og Grund latterlig;
kun den umulige Lærer. —

Tillige er det i *Levnettsbogen*
stadig Drengenes Tale og Handlinger,
der fylder Skildringerne.

Handlingen er en *Farce* (I. bruger
selv Ordet) af den vildeste Art.

Hos *Rosenkilde* er han
stille
sagtmodig
i Besiddelse af
en vis afdæmpende,
mild Humor;
lattervækkende, men tillige sympatetisk; også et ædelt Menneske, med et rigt Følelsesliv.

Det er Hr. H.s Monologer, der er det humoristiske Indhold, idet Drengenes Rolle kun er at give Stikordet, der er som Overskrift over hver Monolog.

Handlingen er en stilfærdig *Komedie*.

Som man ser, er der ligefrem to Hr. Høffdinge. De to Skildringer er ganske uforenelige, og der må træffes et Valg.

Et Resultat nås måske ved at undersøge de to Øjenvidners Værdi som Kilde.

Et Vidnes Værdi udfindes, ved at man prøver I selve dets Iagttagelsesevne, II dets Evne til at erindre det iagttagne og III dets Evne til nøjagtig Gengivelse af det erindrede.³²

I. I Barndommen havde Ingemanns Evne til at iagttage været slet, det fortæller bl. a. Episoden om Milepælen os, som han tog for en Bautasten. Hans drømmende Blik var i hele Ungdommen før Udenlandsrejsen vendt bort fra Virkeligheden, som heller ikke hans Middelalder-Skildringer gav ham videre Anledning til at beskæftige sig med. Vi mindes det sørgelige Resultat af hans »Studier« (i 1829), da han for at skærpe Øjet for Naturen og øve sig i at opfatte og fremstille, vilde af og til skildre, hvad han så fra sit Vindue (S. 134). I hans lyriske Digte findes der meget lidt, der kan betegnes som Iagttagelser.

Om *Rosenkilde* fortælles der:³³ »Iagttagende var han i en sjælden Grad. Lige fra Naturlivets mindste Fænomener og Dyrenes pudsige eller rørende Færd til Menneskelivets altid vekslende Situationer i den daglige Verden iagttog han dem med et altid vaagent Øje, selv naar han, døv for de Omværende, sad tilsyneladende aandelig uvirk-

som eller han paa sine daglige Spadseretoure kun syntes at skridte stærkt ud for at faa Ende paa den nødvendige Motion.« Som komisk Skuespiller var han også ligefrem tvunget til at bruge sine Øjne. — Medens der hos Ingemann ikke er en eneste tillidvækkende Enkelt-
hed, har Rosenkilde derimod mangfoldige små lagttagelser af Hr. Høffding (se f. Eks. S. 45,⁴⁻¹³), ligesom han også har haft Blik for langt flere Sider af Karakteren.

II. Hvad Ingemanns Evne til at erindre det iagttagne angår, må det siges, at man, før »Landsbybørnene«, næsten ikke finder Bestræbelser efter eller Interesse for at erindre nøjagtigt. Han bruger ikke som Goldschmidt »Viljens borende Magt« til Genfremstillingen. Tværtimod; de Gange, han har benyttet Erindringsbilleder, har det været »ubevidst«, (dette Ord eller et tilsvarende knytter han altid til, når han fortæller om Forbindelse mellem sin Digtning og Virkelighedsstof fra tidligere Tid), og selvfølgelig er Erindringsbillederne derved kun kommet frem fra Mørke til Halvmørke. At Ingemanns Evne som »Husker« er ringe, tør man vel ikke sige; men at Evnen, om den har været til Stede, ikke blev udnyttet, er uomtvisteligt. — I dette konkrete Tilfælde må det også mærkes, at han kun kendte Hr. Høffding som Lærer, og det er bekendt nok, at der næsten intet upå-
lideligere er end Børns Erindring om, hvad der er foregået i urolige Undervisningstimer: Drengefantasier virker, Ubetydeligheder bliver til Heltebedrifter, Børnene hidser gensidig hinanden op ved Fortælling. En Del af Skildringen er da også så fantastisk (Episoden med Parykken Lb. II. S. 40—41), at Ingemann ikke tør stå inde for den som Øjenvidne, men skriver: der fortælles — —

I hele Rosenkildes Kunst var der bestemt Stræben efter Sandhed, alt unaturligt og uægte var ham inderligt imod, og uden en pålidelig Evne til at huske det engang iagttagne havde det været ham umuligt som komisk Skuespiller at nå de Ydelser, han nåede. — I dette konkrete Tilfælde havde han den Fordel, at hans Erindringer hvilede på så solidt et Grundlag, idet han i 3—4 År havde været Hr. Høffdings »Amanuensis« og også senere havde omgædet ham næsten dagligt.

III. Angående selve Gengivelsen må der vist tages Hensyn til, at Timen hos Ingemann sikkert skulde svare til den Skoleånd, han havde skildret. Ligesom der var Løssluppenhed og Vildskab mellem Drengene, skulde der være Tøjlesløshed og Anarki i Timerne. — Værre er dog sikkert Erindringsbilledet af det iagttagne blevet forrykket i Gengivelsen ved visse digteriske Karaktertræk hos Ingemann selv: han havde altid ved Persontegning haft Hang til det overdrevne, Drost Peder Hessel er til Overmål ædel og opofrende, Åge Kagge er en Skurk så sort som muligt, Mellemparver findes næsten aldrig. Tillige var der hos ham en udpræget Forkærlighed for det lavkomiske; denne sporedes allerede hos hans »simple« Personer i Romanerne og var i de senere År blevet mere fremtrædende (Knud Matros i »Grønlænderne«, »Christen Bloks Ungdomsstreger«, Stål i »Den stumme Frøken«.) — Der kan næppe være Tvivl om, at disse Dig-

terens Tilbøjeligheder, for det overdrevne og for det lavkomiske, også har spillet ind her ved hans Gengivelse af Erindringsbillederne.

Det eneste hos Rosenkilde, der kan fremkalde nogen Tvivl om Gengivelsens fulde Pålidelighed, er hans Sympati for hans gamle Lærer, der måske kan have fået ham til at skildre med noget for lyse Farver.

Som det ses, er Ingemann både som Iagttaget, »Husker« og Gengiver et Menneske, hvis Vidnesbyrd må tages med den yderste Varsomhed, medens Rosenkilde er absolut tillidvækkende. — Resultatet er altså, at medens den ene Person, Rosenkildes Hr. Høffding, har al mulig Sandsynlighed for sig, må den anden Person, Ingemanns Hr. Høffding, betragtes med den største Skepsis, ja, han og de Begivenheder, der står i Forbindelse med ham, må nærmest anses for at høre hjemme i Fantasiens Verden.

Men kan dette med nogenlunde Sikkerhed formodes om Ingemanns Hr. Høffding, forekommer det mig ikke dristigt at drage en Slutning m. H. t. Postmester Hemmer og Stadsmusikant Skade. Disse to Hædersmænd er, ligesom Hr. Høffding, Slagelse-Originaler fra Ingemanns Barndom. Også de er blevet præget og omdannet af Drengefantasi. De har gennem Årene hørt til de faste Skikkelser, den muntre Ingemann vendte tilbage til, når han fortalte om sin Barndom, og stadig med et nyt Tillæg. Som de fremtræder i »Landsbybørnene«, har de også det samme Præg af Lavkomik og Outrance som den gamle Lærer. Der er derfor ingen som helst Grund til at mene, at de skulde have mere med Virkeligheden at gøre end Hr. Høffding. —

Ganske anderledes forholder det sig med de to sidste af de fire før nævnte Personer, Anton og Den gamle Professor.

Da Hauch havde udgivet »Slottet ved Rhinen« (1845), kom Folk og fortalte H. C. Andersen, at han var affildet deri som den forfængelige og gale Digter Eginhard. »Hvad har De gjort Hauch? Det er jo skammeligt!«, sagde de. Men H. C. Andersen troede det ikke. Dog, da han havde læst Bogen, blev Tonen en anden: »Jeg skrev til Dem, at jeg maatte være vred paa de Mennesker, som, saasomt de læste om en selvsyg, forskruet Digter, strax sagde, det var mig. Jeg maa nu dømme Godtfolk anderledes, nu, da jeg har seet denne Figur; jo, man har Ret i at sige: »Det er Andersen!« Her ere alle mine Svagheder samlede! Jeg vil troe og haabe, at jeg har gennemgaaet denne Periode; men Alt, hvad denne Poet siger og gjør, kunde jeg have sagt og gjort; jeg følte mig uhyggeligt greben af dette grelle Billede, der viste mig i min Elendighed. Vel troer jeg rigtignok, at der, for at give mig tro, hører endnu et betydeligt Supplement til, som jeg fortrøster mig ved har en Deel bedre Elementer, hvorved jeg i Livet bliver taaleligere, næsten kunde jeg have skrevet: mindre foragtelig; thi jeg foragter eller ynkes over den Ulykkelige, der skildres i Romanen. Imidlertid er jeg fuldkomment overtudet om, at Hauch ikke har meent, at der var en saa stor Lighed, som der virkelig er, ikke har havt Tanke om, hvorledes *Alle* maatte overføre det paa mig.«³⁴

Ingemann søgte at trøste og opmuntre, men var i Virkeligheden

så rystet over Hauchs Eginhard, at han taler om »det uhyggelige Indtryk, »Slottet ved Rhinen« gjør ved den umiskjendelige og næsten grusomme Hentydning til A. .’s ulykkelige Fangenskab i sin naive Forfatterforfængelighed«. (29. Sept. 1845).³⁵

Ved denne Tid er det, Ingemann begynder på sin Kunstnerroman. Når han vælger at benytte Træk af H. C. Andersens Liv og Person til Skildringen af Anton, kan dertil findes tre Grunde: dels vilde han give Vennen Opregnsning efter Eginhard ved at give en sympatisk Skildring af ham; dels vilde han vise, hvorledes levende Mennesker burde drages ind i Poesien; Hauchs Metode havde hans kraftigste Mishag: »Hvor man har troet at see Hentydning eller Benyttelse af de Smaasvagheder, De med aabent, næsten barnligt Sind har vedkjendt Dem og selv humoristisk spøget med — der har det ikke gaaet ud over *Dem*, men er med Skarphed faldet tilbage paa Romandigteren, der dog vist ikke behøvede sine Venners gamle, affaldne Pjalter til at decorere sine Helte med« (17. Sept. 1845).³⁶ Ingemanns Princip, som han realiserede i »Landsbybørnene« og ikke mindst med Anton, er det stik modsatte af det, han mente at finde hos Hauch i hans Roman: »At jeg har grebet Elementer ud af det virkelige Liv og selv af bekendte Personligheder, skal jeg aldrig negte, men jeg har intet heelt Portrait villet tegne — og heller ikke betegne nogen Personlighed anderledes, end at Vedkommende, hvis de eller deres Venner skulde kjende de til Digtningens Ideer knyttede Charactertræk — kunde være tilfredse dermed og see sig beskuede i Kjærlighed« (24. Decbr. 1852).³⁷

Men den vigtigste Grund for Ingemann til for en væsentlig Del at bruge H. C. Andersen til Hovedperson i Kunstnerromanen om hans Samtid har dog naturligvis været, at Ingemann har ment, at der i Vennen og hans Liv var Stof dertil. Han var det naive Geni, den udpræget danske Natur, hans Liv var et Eventyr. Ham forstod han, og hans Udvikling havde han fulgt og søgt at retlede lige fra Ungdommen.

Et Par Måneder efter Eginhard-Episoden fik Ingemann ligesom fast Grund under Fødderne ved, at H. C. Andersen sendte ham Halvdelen af sin tyske Biografi. (Januar 1847). Den betog Ingemann: »Jeg læste strax Biographien og slap den ikke, før den var læst; den interesserede mig fra først til sidst og bevægede mig hjertelig mangan Gang, især ved Billedet af deres Barndomsliv og den Kjærlighed og Tillid til den evige Styrer af ethvert Menneskeliv, der med Sandhed og Inderlighed slutter sig til ham. Deres Levnet og Udviklingshistorie har et Eventyrs Interesse for mig og stadfæster, hvad jeg selv, med Tak til Gud har erfaret, at netop hvad der synes os værst og allerbittrest at opleve, meget ofte er som den oprevne Jords skarpe Plougjern-Saar og Harve-Rivning, hvorved Blomsterlivet og Frugtsædhøsten nødvendig forberedes.« (20. Jan. 1847).

Da H. C. Andersen noget efter (10. Febr.) sendte anden Del, kunde han med nogen Ret skrive: »Naar De har læst den igjennem, da ligger saa temmelig oprullet for Dem mit hele Liv, min hele Personlighed.«

Anton vokser op i et fattigt Hjem, men Hygge er der. Han er

eneste Barn og forkæles og forgudes af sine Forældre. »De holdt begge to saa meget af mig. Jeg var hos dem baade Dag og Nat, og vi havde det saa rart sammen, naar de ikke laa syge og led Ondt. Fader kunde lege med mig, som han selv var en Dreng, baade med Tinsoldater og med Top, og Moder klippede baade Dyr og Mennesker ud til mig af Guldpapir.« Men Faderen er en noget utilfreds Natur, er noget for sig og lever i Uoverensstemmelse med Forholdene, som de er. Det gik tilbage for dem, og tilsidst kom Familien på Fattiggården, hvor de sagde, at Faderen drak. Snart efter døde Forældrene og blev begravet på Fattigkirkegården.

Anton er en lille brunlokket Dreng med et noget blegt og magert Ansigt. Når han ser sig i Spejlet, må han selv erkende sin Grimhed: »Vist er jeg styg, det kommer af, at jeg altid er saa blegnæbbet og aldrig kan faae vasket de dumme Fregner af. — — Men Øinene er skam prægtige.«

Hans Omgivelser sætter ikke Målet højt med ham: »Kunde der blive en Stadstrompeter af ham, som Hr. Skade«, siger Jørgen Hønskræmmer. Men selv lever han i Eventyr og drømmer, at han skal blive til noget stort: det vil gå ham som Pjaltepeer, han vil blive til den store og smukke Prins, og så vil han komme med den røde Karet og de fire røde Heste, og så skal Lise og hendes Forældre bo hos ham på det store røde Slot med de røde Tårne.

På Konfirmationsdagen bærer han en meget afstikkende, sammentigget Dragt, bl. a. en sort Fipkjole, der næsten slæber efter ham. Et Par lange kjoleklædte Labaner blandt Konfirmanderne stikker Hovederne sammen og fniser. — Selv har han ingen blandt dem at slutte sig til, men søger Ensomheden.

Ved Velynderes Understøttelse (de gamle Møllerfolk, Kyng) bliver han sat i Stand til at uddanne sine Evner, og en smuk Septemberdag ruller han hen ad Kongevejen og ind til København.

Her bor han i et Kvistværrelse i et lille, fattigt Hus. Han er sammen med Bundfaldet af Storbyen: »Bal-Damerne vare, trods Novemberkulden og den stærke Trækvind i Salen, yderst let klædte, med korte og meget nedringede Kjoler af stivt udstaaende Musselin. Nogle vare synligt sminkede, Andre havde naturligt glødende Kinder og bleve ofte opvartede med Punsch af deres Cavallerer. De Fleste loe høit under Dandsen, og der var gjerne noget Vildt og lidet Sømmeligt i deres Blik og Bevægelser.« Men »Anton saae dog Alt i det reneste Lys«, og han undgår med frelst barnligt Sind Fordærvelsen.

At rejse er hans største Lyst. Allerede i den lille Købstad står han og stirrer på et Skib langt borte på Havet, og det var ham, som han selv stod derpå og sejlede bort, langt bort. I København udbryder han: »Reise! — reise! — o! det var den største Lykke, jeg turde tænke mig i Verden.« Det er forgæves, Sundby taler om hans »Sommerfuglenatur«, hans Længsel efter at rejse og se fremmede Lande blev næsten en Lidenskab.

Han kan være ret uberegnelig og hæftig i sin Optræden. Da han siger Farvel til Mag. Stær og Vilhelmine, griber han deres Hænder, trykker dem hæftigt til sit Bryst og farer ud af Døren.

Undertiden kan Selvbetragtning og Medlidenhed med sig selv forfølge ham, hvor han står og går.

Hans Forfængelighed er ret iøjnefaldende: »Den Uro og Spænding, hvormed han tænkte paa Sundbys Frelse, hindrede ham dog ikke i at kaste et Blik i Speilet, der hang skraa for Sofaen, og ordne sin Klædedragt saa net, som det i hans liggende Stilling var muligt.« Den forleder ham til Handlinger, der falder ind under det latterlige.

I Følge Sagens Natur er det kun Barndommen og Ungdommen, der skildres. Men engang Anton sidder med Fløjten for Munden og fantaserer, ser han i Drømme hele H. C. Andersens Fremtid for sig: »Han dansede paa en Solstraale i Luften og gennem den hele Verden. Han blev rost og beklappet af alle de Mennesker, der var til, og tilsidst saae han Konger og Dronninger, med Kroner paa Hovederne og store Sceptre i Hænderne, som de smed bort, for at klappe ad ham; — fra deres Hænder fløi der Tulipaner, Papirssole og smaa Guldheste, med Piber i Halen, som alle bleve hængende paa hans grønne Trøie.«

»Livet er et vidunderligt Eventyr!« udbryder Anton.

Naturligvis er der mindre Uoverensstemmelser, men den store Lighed med H. C. Andersens Liv og Person vil vist være så iøjnefaldende, at den overhovedet ingen nærmere Påvisning behøver for den litteraturkyndige.

Stoffet er altså overvejende hentet fra *Das Märchen meines Lebens*. Men selvfølgelig er det det umiddelbare Indtryk af Vennen fra det hyppige Samvær, der har givet Skikkelsen Liv.

Hvad Skildringen af Weyse angår, har her Theodor Hansen spillet den samme Rolle som *Das Märchen meines Lebens* for den af H. C. Andersen: fra ham er en stor Del af det Stof hentet, der har med Virkeligheden at gøre. Det var jo en af Weyses største Glæder at færdes mellem og gøre godt mod unge Mennesker (også H. C. Andersen havde som bekendt nydt godt af hans Gavmildhed), og mellem disse unge Mennesker var vist Theodor Hansen, næst efter hans Plejesøn Schaumburg-Müller, den, der stod hans Hjerte nærmest: han boede jo der i Huset, og der er bevaret ikke mindre end 44 Breve,³⁸ skrevne 1840—42, dels fra Roskilde, når Weyse var på Besøg der og bad Th. Hansen om at forberede det nødvendige til hans Hjemkomst, dels fra København, efter at den unge Ven var kommet ud som Huslærer.

Skildringen af Antons Kvistværelse med Udsigten over Rosenborg Have er da vel Theodor Hansens, ligesom Fortællingerne om Samværet med de unge Mennesker må skyldes ham deres Virkelighedspræg: »En Aften i December havde man udført nogle gribende Nummere af Mozart og prøvet en herlig Julehymne. — — »Guddommeligt! hans Muse værdigt!« lød det høirøstet blandt Professorens yngre Beundrere. »Men det maa høres i Kirken! her tager det sig dog ikke ud —,« bemærkede den Lystigste af dem Alle. — — »I længes allerede efter Verden, I Belials Sønner! Det kan jeg begribe!« sagde Professorens med sit humoristiske Smil. »Nu vell! lad os da faae min store Verdens-Fuga ovenpaa!« »Bravo! Bravo!« raabte de nu Alle

og udførte strax, med den mest levende Deeltagelse, en musikalsk Spøg af deres lunefulde Mester i en rigt varieret Composition til den meningsløse Text:

Alverden gaaer omkring
i en grøn Kasseking. — —

Dette Thema gjentoges mangfoldige Gange i den fuldstændigste Udførelse af den mest glimrende Fuga — og med Udtrykket af den høieste Begeistring.« Noget senere opføres en Hundetragedie: »Man havde nu faaet den Ballade fat, som Bulbideren, den store Molossus, skulde synge. Det var en vittig men bidende Parodi paa den nyere Tids Efterligninger af de rædselsfulde og altfor sønderrivende Ballader, navnlig den skotske: »Edvard! Edvard!« — —»Molossus! Molossus!« og »Ve! Ve!« var det hylende Omkvæd, og det gjentoges af Choret. Musikken var en Blanding af Gjøen og Hundehyl, som idelig afbrødes af de Syngendes Latter. Sangen udførtes med stor Flid af aldeles falske Stemmer og ledsagedes af lutter skurrende Barne-Instrumenter, Skraller, Trommer, Piber, Tintrompeter og Hakkebræt. Componisten blæste selv paa en Redekam.« (cfr. fra anden Virkelighed:³⁹ »I Mørkningen aabnede Weyse selv det gamle Instrument, og — det var som om hans Fingre ved et Trylleri omskabte dets Toner! Stille lyttende, næsten med tilbageholdt Aandedræt sade vi Alle tabte i Beundring og Forbavselse. — — Men pludselig slog han en underlig Disharmoni an og begyndte at pruste, hvæse og miave som den skinbarligste Kat, og saa gav han os sin bekjendte »Kattens Bravourarie«. Da var det umuligt at tvinge Latteren, skjøndt vi Alle gjorde os Umage derfor, for ei at tabe en Tone. Saa anslog han en Slutningsakkord med en Dissonants bagefter, miavede endnu engang, sprang op, lukkede Instrumentet og istemmede Latterchoret, som brød løs.« Kendt er også hans Parodi: Signelil sad i Kakkellovnskrog — —).

Den smukke Skildring af Weyses Død og de unge Menneskers Sorg skyldes sikkert også Th. Hansen, der jo var tilstede ved Dødslejet.

Weyse var en Mand med stort Herredømme over Sproget, han legede med Ord (både danske og fremmede), boltrede sig i Ord, overraskede ved morsomme Vendinger, omlavede og selvavede Ord. Meget af dette Tonefald genfindes hos Den gamle Professor. Inge-mann havde aldrig før vist Evne til at karakterisere gennem Sproget. Th. Hansen derimod var indlevet i Weyses Sprog; der herskede i Kredsen en Jargon skabt af Weyse og efterlignet af hans unge Beundrede, også af Th. Hansen, såvidt man kan se af et bevaret Brev. Det er derfor sandsynligt, at det er med den unge Adjunkt som Mellemled, den morsomme ironiske Tone er kommet ind.

Det, der angår Weyses Ydre og Manér, kan derimod godt skyldes Ingemanns egen Iagttagelse.

Den gamle Professors Ansigt er blegt og slapt; undertiden spiller der et ironisk Smil om hans Læber ved hvert Ord, han siger. Når han spiller, lukker han sommetider de dybt indfaldne Øjne. — I

Selskab bruger han sit »Geni-Monopol«, at gøre sig kostbar og opføre sig, som han vil. — Hans Væsen er underligt dobbelt: han er munter, men han ler kun udvendigt, han er en graa, tungsindig Nattegal med al sin Lystighed. »Den humoristiske Maske, hvormed den gamle Professor legede baade med Godt og Ondt, baade med hvad han igrunden agtede og hvad han forkastede, som Affectation, Konstleri og Tomhed — denne undertiden farceagtige Maske, hvorunder han skjulte sin dybere Natur, havde for Anton som for saa mange andre unge Mennesker noget besynderligt Tiltrækkende. De havde altid Bevidstheden om den Genius, der legede Skjul selv under Abemasken, naar det undertiden kunde falde den gamle Mand ind med krumme Knæ og fremrakte dinglende Hænder virkelig at efterligne dette modbydelige Dyrs Lader. Hvad der da morede Ungdommen mest var det Lune, hvormed han med det dummeste Drengemæle parodierede de sædvanlige Floskler af Selskabslivet eller den indbildte Aandrigheds Domme over Kunst og Literatur.«

Dermed er dog ikke Emnet Den gamle Professor og Weyse udtømt. Figuren har flere Berøringspunkter med Virkeligheden.

Mellem Weyse og Ingemann var der på flere Punkter Overensstemmelse m. H. t. Karakter og Temperament, Bestræbelser og Virken. Når Den gamle Professor et Par Gange senere bliver fremdraget, er det som Talerør for Ingemanns Anskuelse og Meninger. At disse på væsentlige Punkter er i Overensstemmelse med Weyses, vilde nok kunne påvises. Men da det, som sagt, er som Digterens Resonnør, Den gamle Professor senere vil blive undersøgt, skal det her kun nævnes. —

Hvor stor Glæde, Ingemann vilde gøre Folk, der havde kendt Weyse, ved den umiskendelige og smukke Lighed, det erfarede han allerede, før Romanen var trykt, idet hans Korrektør, *L. R. Møller*, skrev til ham (16. Juli 1852): »Jeg kan ikke undlade at bringe Dem min Tak for den *specielle* Glæde, De har forskaffet mig ved Gjennemlæsningen af de tvende medfølgende Ark, i hvilke de for Deres Læsere fremfører den gamle Professor og lader ham blive Antons Skytsaad. Denne store Konstner har jeg ikke alene kjendt under mit mangeaarige Ophold i Hr. Reitzels Tjeneste, men ved den tilfældige Omstændighed, at min afdøde Fader var en Collega af »den gamle Pr.«; ansat i et af de mindre Embeder her i Staden, benyttede denne ham i en lang Aarrække af og til ved Besørgelsen af sin Embedstjeneste. Han kom saaledes ofte i Forretninger hjem til min Fader, og jeg lærte ham at kjende fra min tidlige Barndom, da han — denne lunefulde og humoristiske Aand — aldrig undlod at henvende nogle spøgefulde Ord til mig. — Det vil derfor være Dem klart, med hvilken Interesse jeg har fulgt Deres Skildring af *hans* Personlighed, som jeg selv saa godt har kjendt, ligesom ogsaa af hans Omgivelser, Bolig og de mange forskellige aesthetiske og kunstneriske Gjenstande, som fandtes i denne sidste, hvilket jeg alt genkjender fra min Faders Fortællinger, naar han undertiden havde Ærinde hos ham.«⁴⁰

Da Romanen var udkommet, skrev Fru Rosenørn:⁴¹ »Den gamle Professor er fortræffelig, jeg har hørt af Folk, der havde kjendt Weise, at man gjenfandt meget af hans geniale Individualität i Deres Prof. X.« *Berggreen*, der en Snes År senere (1876) skrev den smukke Biografi af Komponisten, var opfyldt af Taknemmelighed: »Idet jeg tænker paa det sidste Arbeide af Dem, »Landsbybørnene«, kan jeg ikke Andet end hjertelig takke Dem for det smukke Minde, De deri har sat min uforglemmelige Lærer, Weyse. Alt, hvad der ikke er historisk Sandt i Skildringen af »den gamle Professor«, kunde være det. Jeg haaber derfor, De tilgiver, at jeg i en Anmærkning i mit Psalmeværk ligesom har demaskeret en Person, der er altfor fortræffeligt skildret, til at være ukjendelig« (o: ukendt).⁴² — Endnu stærkere Ord om Billedets Virkelighedstroskab bruger Weyses anden Biograf, *Carl Thrane*:⁴³ han indleder sin Skildring med et Citat fra Romanen som Motto og skriver senere: »Ingemann gav et med stor Kjærlighed affattet, næsten fotografisk tro Billede af ham gjennem Professor X i Fortællingen »Landsbybørnene«.« —

Når man sammenligner de fire Personer, hvor Ingemann notorisk har ment at benytte Virkeligheden, viser der sig altså stor Forskel: Skade og Hemmer er —trods Digterens Mening — sikkert næsten Fantasifostre, medens Anton og Den gamle Professor står med begge Fødder plantet på Sjællands Jord. Dette står vistnok i Forbindelse med følgende: den muntre og snaksomme Ingemann har — som før bemærket — ofte fremdraget de lystige Historier og sære Personer fra hans Barndom; Fantasien og Fortællingen har revet ham med, så der stadig er kommet nye og morsomme, frit opfundne Tillæg, der er blevet gentaget og troet af ham selv og tilsidst helt har overgroet det virkelige. Anton og Den gamle Professor derimod er blevet til 1846—52, i den Periode altså, da Ingemann i særlig Grad havde vendt sig mod Virkeligheden, og der er ikke mindste Tvivl om, at han her *bevidst* har søgt at trænge ind i Karaktererne: han har studeret *Das Märchen meines Lebens*, han har skrevet op, hvad Theodor Hansen fortalte ham, og benyttet det, og han har med Flid søgt at generindre sig, hvad han mindedes om Weyse, og ved Iagttagelse at finde frem til, hvad han havde Brug for hos H. C. Andersen til det sympatiske Billede.

Når Ingemann med disse to Skikkelser nåede så højt, så højt, som han aldrig før eller siden nåede, skyldes det dog langt fra udelukkende, at han her hentede Stof fra Virkeligheden. »Det er intet heelt Portrait«, forsikrer han stadig. Og dette er rigtigt: Skikkelsernes høje æstetiske Værdi er nået ved, at Digteren har taget to med ham ligestemte Personer, som han elskede og kunde forstå, og ved, at han med dem har forenet sig selv. Men om dette Islæt af Ingemann i de to Hovedpersoner senere.

Medens 1. Del af »Landsbybørnene« foregår 1840, 2. Del 1842 og 3. 1844—45, begynder 4. Del så sent som 12. September 1851. Derefter føres vi frem til Slutningen af Oktober og til Julen 1851, og Handlingen ender først Dagen efter Helligtrekonger 1852. Begivenhederne slutter altså først ca. 6 Uger før det Tidspunkt, da Arbejdet med Romanen afsluttes, og 6 Uger efter den Tid, da Nedskrivningen begyndte. Ikke for intet kaldte Ingemann sit Arbejde for »Nytids-Roman«. I intet andet Værk i dansk Litteratur er vistnok Begivenhederne ført i den Grad op til Dato.

Ud fra dette kunde man vente, at flere samtidige Begivenheder var inddraget i »Landsbybørnene«. Og dette er da også Tilfældet. I det følgende skal der gøres et Forsøg på at finde sådanne Begivenheder fra det År (1851), da Romanen fik sin endelige Form. —

Den 19. Juni 1851 skrev H. C. Andersen til Ingemann fra Glorup:⁴⁴ »Gamle Excellence paa Glorup har paalagt mig at hilse fra ham; han er saa rask og rørig; en stor Fest har han bestemt at give Soldaterne den 7. Juli. — — Alle de paa hans Gods Hjempermitterede, omtrent 160, ere indbudne; de komme til Middag, og om Aftenen komme Kjæresterne; thi da skal Dandsen staae. Hele Forsamlingen bliver paa over 400 Personer. Et meget stort Dandsetelt reises i Haven, og mig er det overdraget at være Festens Bournonville, der styrer Arrangementet. Blus og brogede Lamper tændes, et lille Skib tiltakles, Skjolde med Navnene paa vore Seirsteder samt paa flere af Krigerne blive malede og ophængte.« Også Ingemann kom med til en 6. Juli-fest; han svarede (8. Juli):⁴⁵ »Jeg var den 6te ved en Mindefest i Slagelse, hvortil jeg havde skrevet en Sang.⁴⁶ Skade, at de hjemforlovede Krigere *ikke* vare tilstede! Det blev saaledes ingen Folkefest, men kun en Borgerfest. Der holdtes adskillige gode Taler, navnlig for Fædrelandet af Dr. Rudelbach. — Saaledes som det er indrettet paa Glorup har det vist været smukt og folkeligt.« — Om denne Fest kan vi høre lidt nærmere af Sorø Amtstidende (8. Juli): »Til Minde om vor Armees Seir — — ved Fredericia afholdtes i Søndags en Mindefest for Slagelse Byes og Omegns Beboere. Deeltagerne samlede Kl. 6 Eftermiddag og droge ud til Antvorskov Lystskov, hvor man i det festligt smykkede Locale strax gik tilbords. Under Maaltidet udbragtes Toaster for Kongen, Armeen, Danmark, Hædersgjæsten Etatsraad B. S. Ingemann. — — Til Skaalen for Armeen knyttede Taleren, i Anledning af den nu forestaaende Forandring i vort Cabinet, det Ønske, at vor tapre Hærs dyrtkjøbte Seire maatte bære sine rette Frugter. Kl. 9, med Maaltidets Ende, var den egentlige Fest forbi.«

Referat af Stemningen fra denne Fest finder vi i »Landsbybørnene«: »Folkefesten paa Høgholm (12. Sept., Årsdagen for Sejren ved Mysunde) var i fuld Gang. — — Stemningen var ikke saa livlig og munter, som Stamherren havde ventet. Den Uro og Spænding, hvori saamange fædrelandsksindede Danske netop i dette Efteraar (1851) befandt sig, over de betænkelige Underhandlinger med Stormagterne og selv med de besejrede Oprørere, dæmpede Lysten til at

more sig og gav sig hist og her Luft i misfornøiede Yttringer. Man undrede sig over, at Nogen i en saadan Tid kunde tænke paa glade Erindringsfester over »vore spildte Seiervindinger«. Man trak paa Skuldrene, men havde dog Lyst til at see hvorledes det gik til. Soldaterne vilde man nok endnu gjøre nogen Ære af. Hist og her hørtes dog ogsaa vrantne Yttringer derom. »Nu havde man tit nok skreget Hurra og gjort Stads for Soldaterne«, hed det, »de maatte jo selv være kede og lede deraf!«

Forøvrigt må selve Festen på Høgholt ikke betragtes som en Gengivelse af den, Ingemann var med til i Slagelse, snarere som en Kritik deraf. Ingemann havde få Måneder i Forvejen oplevet de 14 Festdage, da Tropperne vendte hjem. Nu førte man ham ud til Antvorskov, hvor man »straks« gik til Bords, og da Festmåltidet var forbi Kl. 9, var ogsaa Mindefesten forbi. Den Slags Festligheder var ikke noget for Ingemann; se ogsaa, hvor kortfattet og forbeholden han er i Brevet til H. C. Andersen. Derfor bliver ogsaa Stamherren utilfreds med det hele: »Alt Slags forberedt Høitidelighed og Begeistring havde tilforn været ham en Pest. Den virkelig begejstrede Tid, han nylig havde oplevet og med Liv og Sjæl været inde i, havde dog saaledes vakt hans Følelse for det Gribende og Storartede i virkelige Folkefester, at han endnu sværmede derfor og havde fundet sig i de Forberedelser, hans Søster og Sundby fandt nødvendige.« Men hans bedste Festprogram er, at »det maa komme af sig selv«, og snart råber han: »Bort med det Sludderbatterie! væk med Vrøvlestolen! den grønne Pinebænk der!« og snart efter fløj Kranse, Buketter og Sløjfer hulter til hulter ned over Hovederne på Festsdeltagerne. — Sundby havde skrevet en Sang til Festen, men fortryder det: »Jeg giver dig fuldkommen Ret, Magnus! Ethvert bekendt eller ubekendt Festprogram er igrunden den største Satire paa hele Festen og gjør den til en Løgn — til en tom, indstuderet Farce. Sange paa Papir, som man skal læse sin Fornuft eller Begeistring ud af, duer heller ikke! Begeistringen skal vi tage ud af os selv eller syngende ud af vore Sjæle med de Ord, man kjender og elsker, som Udtrykket for en sand Stemning. Det er første og sidste Gang, jeg skriver Sang til nogen Fest eller forbereder, hvad der kun kan være Sandhed og Natur i, naar det er uforberedt.« — Det var den sidste Sang, Ingemann skrev til nogen Mindefest, og der er intet fortalt om, at han senere deltog i nogen arrangeret Folkefest. —

I 1848 var der fundet Guldejer i Kalifornien. I Sorø Amtstidende fortælles der (19. April 1851): »Fra Californien er der nu atter udført betydelige Partier Guldstøv, et af Værdie 500,000 og et andet paa 1 Million Dollars« og (15. Jan. 1852): *Danske Guldgravere*: »Tre Personer, som for tre eller fire Aar siden begav sig herfra til Californien for at prøve deres Lykke, ere i disse Dage vendte tilbage til deres Fødestavn.« — Beretninger af denne Art kan have foranlediget, at Ingemann lod Anton forsøge sin Lykke derovre. —

I 1851 vakte Mormonerne stort Røre på Sorøegnen. Der blev

holdt Møder adskillige Steder, hvor »Apostlene« (bl. a. Johnsen og Svendsen) talte om Paradisets Glæder og om at drage til Zion i Amerika. Der blev sunget åndelige Sange efter en lille Sangbog, prædiket og vidnet om Åbenbarelses.⁴⁷ Bevægelsen rykkede Ingemann helt ind på Livet, da den også kom til Ferd. Fengers Virksomhedsområde: en Væver i Bråby, der først havde været grebet af Fengers Prædiken, havde ladet sig gendøbe i Tjustrup Sø. Senere fortrød han det og søgte og fandt Genoptagelse i Kirken Efteråret 1851. Men kun kort Tid gik, så søgte han til Mormonerne, som i Sørbymagle Sogn havde dannet en Menighed. Fengers Advarsler var forgæves, og noget senere lod han sig mormondøbe.⁴⁸ — Allerede før Nedskrivningen af »Landsbybørnene« begyndte, havde Bredahl skrevet (7. Nov. 1851):⁴⁹ »Glem (i dine Bemærkninger over din Samtid) ei Mormonerne: Bundfaldet af det Væmmelige i Troesrøret i det nittende Aarhundrede efter Christi Fødsel«. Nu fandt Ingemann rigeligt Stof til Skildringen af de to Profeter og Lises Døb i, hvad der skete i Sorø Omegn i dette År. Som Kilde har han desuden brugt Mormon-salmebogen. Der er anvendt tre Brudstykker; ved det ene står der udtrykkeligt (som Note) »Mormonpsalme«, efter det andet står der: »De Brudstykker af et Slags gudelige Secterer-Sange — — fandt man siden i en Mormonpsalmebog.« —

En Sommernat 1850 skete der Indbrud hos et Par gamle Garverfolk lige udenfor Sorø.⁵⁰ En af Røverne lagde Dynen over den gamle Kones Ansigt og kvalte hende. De røvede Penge blev senere fundne på de Steder, hvor de var blevet gemt. — Begivenheden minder så meget om Drabet på de gamle Møllerfolk, at den måske har haft sin Betydning. —

Så nært var Samlivet mellem Ingemann og Lucie, at de ikke kunde være en Dag borte fra hinanden uden at længes. Når de tænkte på Døden, forestillede de sig med en Slags Selvopholdelsesdrift, at de skulde følges ad også i den Stund. Derfor siger også Karen til Jørgen ved de gamle Møllerfolks Lig: »Med alt det Gruelige for Andre har de gamle Mennesker dog faaet en smuk Død. . . Kunde jeg saaledes døe engang i samme Øieblik, som du, med din Haand i min og dit trofaste Ansigt vendt mod mig i Døden, saa vilde min udødelige Sjæl takke Vorherre for en saadan Bortgang til ham i Kjærlighed.« Endnu engang dvæler Ingemann ved et gammelt Ægtepars Død: »Den gamle (Provst) talte med svag, men dog tydelig Stemme: »Veiene ere mange — —, men de mødes! H v a d G u d vil samle, skal Verden ikke længe adskille!« At han fornemmelig tænkte paa sin stille, gamle Hustru og Skilsmissen med hende, var aabenbart. Han holdt endnu hendes Haand fast, og hans kjærlige Blik tabte sig i hendes. — — Derpaa sank han tilbage, og hans Aand hortfoer med et stille Suk. — — Hans blege, stille Hustru sad paa Sengen ved hans Side med hans kolde Haand i sin. — — Hun foldede sine Hænder og saae paa hans Ansigt, til Solen gik ned og kastede ligesom en Glorieglands ind paa Dødssengen over dem

begge. Da sank hendes Hoved ned mod hans. Deres snehvide Haar blandedes — og hendes Bevidsthed var borte. Hun blev nu baaret hen til det Leie, hvorfra hun aldrig meer skulde reise sig.«

D. 14. Jan. 1851 døde Fru Lise Grundtvig, og allerede Dagen efter skrev Ingemann et Trøstebrev til Vennen. Han svarede ikke; og i næste Måned sendte Ingemann da (i en ellers tom Konvolut) Minde-digtet*

Tit gamle Seer
Bøjer sit Hoved tavs:
Ak! *hun* er borte —
Hun, som ham elsked mest;
Ei meer han hører
Ordet med Kjærligheds
Lifligste Hjærterøst
Fra Livets Sommer.

Men graaet Seer
Løfter sit Tankeblik;
Hans Aand fornemmer
Straalen fra Livets Hjem;
Fra Aandens store,
Evide Fædreland
Hvisker hans Ungdomsbrud:
Guds Fred! du kjære!

Guds Fred hun aander
Ud fra sit Paradis
Til dem, hun elsked,
Og — dem, hun aldrig saae.
Dybt Skjalden føler
Paradis-Luftningen,
Seer i Guds Rige ind
Med stille Lovsang.

Herpå svarede Grundtvig (18. Febr.) med de ærlige og sørgmodige Ord: »Nu maa jeg i Guds Navn baade sige og skrive, hvad sandt er, uden ængstelig at spørge, hvordan det vil see ud, — og det er sandt: jeg kunde ikke længer trøste og opmuntre den ædle Sjæl med det tunge Sind, og hun kunde da heller ingenlunde trøste og opmuntre mig, som dog ogsaa trænger langt meere til begge Deele, end Verden veed eller med Guds Hjælp skal faa at vide. Derfor sørgede jeg vel inderlig ved hendes Dødsseng, men *ikke* ved hendes *Grav*, hvor jeg sagde af mit inderste Hjærte: Herren *gav*, Herren *tog*, Herrens Navn være lovet!«

Dette Brev glædede både Ingemann og Lucie; nu troede de klart at se ind i hans kærlige Hjærte og forstå Dybden i dets Bevægelser, når han led og tav. (19. Febr.).

Men hvad de ikke kunde forstå, var, hvad der derpå skete: allerede i Begyndelsen af August var Grundtvig forlovet, og 25. Oktober 1851 blev han gift med Ane Marie Elise Toft.

I sit Lykønskingsbrev (5. Nov.) siger Ingemann, ærligt, men for-sigtigt: »Hvad du havde faaet i Hjærtet, kunde vi ikke ret faa i Ho-vedet. Det vilde ikke føie sig efter vore Forestillinger om *Tid*.«

Lucie er som sædvanlig mindre forbeholden; hun skriver Sand-heden lige rent ud, som hun (de) føler den (til Fru Rosenørn ^{17/11})⁵¹: »Grundtvigs nye Ægteskab gjorde et temmelig uhyggeligt Indtryk

* Det er skrevet mellem d. 7. og 12. Februar, hvad der kan ses af, at Kladen til to Vers står i »Mærkelighedsbogen« mellem de nævnte Datoer.

paa os, skjøndt jeg ikke kan sige, at det kom os uventet; alt hvad der kan siges imod det, føle alle; hvad der kan siges for det, føler han selv, og derefter har han naturligtvis handlet.«*

Under Indtrykket af disse Begivenheder er det sikkert, at Inge-mann har skrevet Digtet *Bondens Enke*⁵²: Ellen sidder ene, hendes Mand ligger Lig. Straks melder sig en Bejler. Han frier, men medens han venter på Svar, støder hun Døren op til Ligstuen:

Enken dækker Manden
Med hvide Lagenfold:
„Lad nu ham blive kold!
Saa brat staaer ei min Hu til en Anden.“

— Enken blev tilbage,
Lod Ungersvenden gaae.
Hun blev gammel og graae;
Men eet var hendes Sind alle Dage.

Men tydeligst har han dog sagt sin Mening i »Landsbybørnene«: Den 18-årige Lise tænker, skuffet og ude af Ligevægt som hun er, på at gifte sig med den aldrende Byfoged Kyng. »Den næsten meer end faderlige Kjærlighed, hvormed Kyng søgte at trøste Lise, der saalænge havde været hans og hele Husets Yndling, var først nylig bleven Camilla betænkelig. Lises ubegrændsede Hengivenhed for denne retskafne, faderlige Ven syntes hende at kunne føre til en gjensidig Misforstaaelse af deres Følelsers sande Natur og maaske selv til en mulig Forbindelse, som forekom hende unaturlig og forfærdelig. Uden ligefrem at hentyde dertil, havde hun dog grebet Anledning af de kjære Gamles Kjærlighed og Død til at prise den lykkelige Lighed saavel i Alder, som i Udvikling og Character, der betingede Muligheden i saa skjønt og sjældent et Ægteskabsliv.«

Her har vi Ingemanns inderste Mening om Grundtvigs Ægteskab, skrevet et Par Måneder efter dettes Indgåelse, og som man ser, falder den sammen med Lucies. —

Dette er det Stof fra Virkeligheden, der kan findes i Ingemanns »Nytids-Roman«. Det må vist indrømmes, at det ikke er saa helt lidt. Og dog tør man apriori slutte, at der findes adskilligt mere, som er skjult selv for den opmærksomme Iagttagere.

* Ved Grundtvigs tredje Ægteskab 1858 taler hun om »Grundtvigs Routine i at gifte sig«.

KUNSTEN

Den Form for Kunst, hvorom der er Tale i »Landsbybørnene«, er Musikken, Anton er jo Virtuøs og Komponist.

Men Musikken må ikke være isoleret, kun i Forening med Digterens Ord opnår den sin indtrængende Virkning: »Hvad jeg hører allermost beundre, paa Concerter og i Operaen, er netop hvad der allermindst gaaer mig til Hjertet, men alene kildrer mine Øren til Fortvivlelse eller gjør mig ør i Hovedet af Bedøvelse. Melodien er jo dog Sjælen i al Musik. Den skal bæres af Harmonierne som af Seraphvinger eller mægtige Cherubvinger, men Vingernes Susen og Brusen eller Klappren maa aldrig overdøve dens simple, aandsopløftende Sjælerøst. Egenlig forstaaer jeg denne Røst kun helt, naar Ordet kommer til eller naar jeg hører dets rene, simple, ublandede Toneudtryk. — Kan Aandens og Ordets Digttere og Tonepoeten ikke kjønt følges ad blandt os stakkels enfoldige Mennesker og, allerhelst i broderlig Forening, give Aanden baade Menneskerøst og Engleflugt!« (Sundby).

Et Eksempel paa denne nære Forbindelse mellem Musik og Poesi har vi i Scenen, hvor Den gamle Professor spiller for Anton: »Anton fulgte med Henrykkelse de milde, foraarlslyse Drømmerier, der i Begyndelsen vare de fremherskende; han studsede ved deres Overgang til det dunkle Hemmelighedsfulde, det Vilde og Sønderrivende, der snart fik en frygtelig Overvægt. Han følte sig ængstet og uhyggelig tilmode. — Men nu opløste det Sønderrivende sig i dybe, mægtige Choraltoner. Det blev høitideligt og i høieste Grad opløftende. Anton foldede sine Hænder og hensmeltede i Andagt. Men pludselig gik Musikken over i en besynderlig vrængende Tone, og det Hele endtes med en lystig Springedands i den allerlaveste Fjællebodstil.«

Anton oversætter det, han har hørt, til poetiske Billeder: et Land, fuldt af Blomster og små Børn — den fortryllede Prinsesse, der befries af Ridderen — Kirkegården, hvor der sidder fæle Kvinder og æder Lig — Verden som en høj prægtig Kirke, Stjernerne er Lysene.

Og Den gamle Professor fortæller, hvad han har villet skildre: hans egen og hele hans Tids Åndshistorie. Først Idyllen fra Christian den 7des Tid. Dernæst Romantikken og Opløftelsen (i den Udvikling, Ingemann kendte fra sig selv, fra Ungdommens dunkle Naturromantik og Kirkegårds- og Spøgelseslyrik til den Tid for få År siden, da han skrev: Al Verden som en Kirke stor — bag Sky sig hvælver foroven); og endelig »vor nyeste friske Lirumlarum«, den sidste Tid med dens Sans for det lette, udadvendte og praktiske.

Som Repræsentant for Idyltiden, Rahbeks Tid, er Stadsmusikant Skade fremstillet.

Den Hensigt han har med sine Bestræbelser er at udbrede Kunsten i Livet og glæde sine Medmennesker, så de bliver bedre, lykkeligere Mennesker. Han fører ofte Moralen i Munden: »Svig ei din Ven! vær tro mod din Pige! — Virksom du fremme Brødres Vell!« »Er

det ikke så opbyggeligt og rørende, Hr. Professor, som det kunde være taget ud af den evangelisk christelige Psalmebog?» Der svares: »Ganske rigtig, Hr. Skade! Jeg tror endogsaa de samme Ord maae findes der. Det var saaledes en staaende Tanke i den gode moralske Tid, da vi var Børn.«

»Men«, tilføjes der, »Poesien vil vi nu rigtignok slaae en Streg over.«

Hr. Skade er da ogsaa som »Kunstner« ganske latterlig; naar han hengiver sig til sine Stemninger, indbringer hans Præstationer ham kun Hån.

I en vis Forbindelse med de to andre Tidsaldre står to andre Kunstnere, Anton og Spontani.

Efter at Anton var kommet ind til Byen og var blevet optaget i Byfogdens Hus, begyndte man at tage sig af hans Opdragelse. Men man overlod ham meget til sig selv, og derved trivedes han fortræffeligt både i den indre og ydre Vækst.

Skønt han var ude over sine første Barneår, levede Eventyr-Marie og hendes Eventyr stadig i hans Erindring; den rige Eventyrverden, der fød havde været ham så sand og virkelig, afspejlede sig endnu bestandig i alle hans Forestillinger.

Sine Stemninger søger han at finde Udtryk for gennem sin lille Hyldefløjte.

Allerede på Bogens første Blad klinger dens Toner, og senere lyder de Gang på Gang.

Først vil Fløjten ikke lystre; han sætter den for Munden, men frembringer nogle forskrækkelig hvinende Toner, og det til Trods for, at det, han vilde spille, havde lydt så smukt og rørende, førend han hørte det.

Men førend han forstår at håndtere den, ved han, hvad hans Mål er: En Morgen, han vågnede, greb han sin Hyldefløjte, satte sig overende i Sengen og åndede sagte deri, men uden at give den Lyd. Da Kusken vågnede og så sin Sovekammerat sidde således i Sengen med lukkede Øjne, Fløjten for Munden og det henrykt begejstrede Ansigt, brast han i Latter: »Rider Fanden dig, Dreng, bilder du dig ind, du blæser Paradis ind, ligesom Hr. Skade blæser Nytaar ind?« »Rigtig, Morten. Det var det netop. Ak ja! hvem der kunde blæse Paradis ind i Verden. Det maatte være det lyksaligste Menneske i Verden!«

Da han har fået lidt mere Færdighed, søger han ofte ud i Ensomhed for at øve sig: »De vistnok forvirrede Toneforbindelser, han da frembragte, havde et Trylleri for ham selv, som han ikke vidste om noget andet Menneske vilde have nogen Anelse om. Derom bekymrede han sig ikke heller i lang Tid. Det var ham nok at give sine drømmende Stemninger Luft for sig selv. Det var ham da tidt som hans inderste Væsen opløste sig og sammensmeltede med de Toner, han udaandede, og han svømmede i en Strøm af Livsbilleder om en Verden og en Fremtid, han ikke kjendte. De Billeder, der altid da skjønnest foresvævede ham, havde næsten alle Hensyn til et

kvindeligt Væsen, hvori der blandede sig Træk af Alt, hvad hans Hjerte hang ved.«

Da Anton er kommet til Den gamle Professor, søger denne at give ham Sans for det naive, enkle og hjertelige i Kunsten, og da han skal til at dø, beder han Anton synge det gamle Folkevisesvers: Jeg gik mig ud en Sommerdag at høre — Fuglesang, som Hjertet maatte røre — — (Det Vers, hvori Ingemann selv engang havde lagt så megen Stemning). —

Bort fra denne Udvikling ledes han af Italieneren Spontani.

For denne er Kunsten først og fremmest, ja næsten kun, Teknik (Form); kun på Færdighed kommer det an. Ved hans store Bravourer gribes Tilhørerne af Beundring over hans tekniske Kunnen, men Hjertet er koldt. Han er tom for Idealer, ved sin Kunst vil han ikke virke for andet eller andre end sig selv; at han bruger Bestikkelser overfor Anmelderne, forsvarer han således: »Hverken Publicum eller Avisskriverne — — kan virkelig afgjøre hvad en Konstner duer til, men kun hvad han skal gjælde for; dog Andet kommer det heller ikke an paa, saalænge man nødes til at bruge Konsten som Middel til engang at blive dens frie, lyksalige Dyrkere paa en smuk Villa eller et fyrsteligt Slot.«

Allerede medens Anton var hos Den gamle Professor, droges han daglig mere og mere bort fra Erindringerne om sit Barndomsliv. I denne Periode er det Spontani begynder at virke.

Der var hos Anton, allerede før han kom rigtig ud i Verden, en vis overdreven Lyst til at beskæftige sig med sig selv; han kunde »gøre sig til Genstand for en Selvbetragtning og Medlidenhed med sig selv, der forfulgte ham, hvor han gik og stod.« På dette Punkt, hans Selvoptagethed, sætter Spontani ind.

Det Middel, han (og hans smukke Søster Fioribella) anvender, er overstrømmende Ros og (tilsyneladende) blind Beundring: Når han synger, hviskes der: »Har du hørt noget Skjønnerel!« De overøser ham med Beundring og Taksigelser, de behandler ham bestandig som en Autoritet, en overlegen Genius, og sætter hans Beskedenhed på de hårdeste Prøver ved deres ubetingede Hyldest. Han er »vor geniale Ven«, og de selv »kun tjenende Genier«. De roser hans Værker: »Har De ingen store Sager komponeret endnu, saa har De jo komponeret guddommelige Ting i det Mindre, som disse himmelske Sonetter til Laura og Beatrice, det er smaa men kostelige Perler og uskattefulde Diamanter i Deres Krands. Disse smaa Mesterværker alene vil gjøre Deres Navn u dødeligt.«

Allerede i København er han opfyldt af en urolig Sindsstemning og en stedse mere brændende Higen efter Storhed og Berømmelse. Under Spontanis Påvirkning vokser denne, så han ingen anden Tanke har end sin personlige Lykke, Berømmelsen og Kærligheden til Fioribella. Forbindelsen med Barndommen og dens Poesi er helt afbrudt.

Som Modvægt mod Spontani står Den gamle Professor. Endnu i Italien kan det hedde om Anton: »Hvad der dog endnu syntes at værne ham mod de Forfængelighedens og Indbildskhedens latterlige

Dæmoner, *der hemmelig lure i ethvert Kunstnerbryst*,* var Erindringerne om den gamle Professors ofte bidende Spot og Ironi over denne sædvanlige Virtuossvaghed. Hvergang han følte sig i nogen høj Grad smigret — —, hørte han gjerne den gamle Professors Stemme lee i hans Inderste. Han kunde da pludselig blive ildrød i sine Kinder og føle sig dybt ydmyget i sin egen Bevidsthed.«

Professorens Virkemidler kan være milde Advarsler og Over-talelser, som da han fortæller Fabeln fra Dantes Barndom: »Dantes Moder drømte, at hendes Søn voxede og blev stor uden anden Næring end Frugten af Laurbærtræet og Kildens klare Vand. Hun saae ham da springe af alle Kræfter, for at gribe Bladene af det Træ, der havde nærret ham, men han *faldt* og blev forvandlet til en *skinnende Paa-fugl*. — Passer Drømmen ikke som Spaadom paa Dante«, fortsætter han, »saa passer den desbedre paa hans allerfleste Colleger og paa alle Kunstnere. Jeg har idetmindste Ingen kjendt, der har været for stolt til at kunne smigres eller krænkes af Dosmere.«

Men hyppigere virker han ved Parodieren og kras Satire og Ironi. — Da således Anton har komponeret en stor Bravour-Arie, spiller og synger han den med den mest overdrevne Patos og med alle den nyere italienske Skoles Snirkler og Rullader. I Stedet for de manglende Ord sang han kun: »Lirumlarum, la, la!« og efterlignede alle de larmende Instrumenter, der skulde ledsage Temaet. Eller: da Anton har haft sin Debut og har gjort stormende Lykke, slår han koldt Vand i Blodet ved at sige: »Vær ingen Nar. Havde de dumme Skraalere havt Ret, var du virkelig culmineret med dine Prøveklude — saa kunde du havt Grund til at blive bleg om Næbbet. Nej, trøst dig, min gode Ven! — — Det var Jux igrunden.« Men Årsagen til hans tilsyneladende Hårdhed er, at han vil redde Anton »fra den Kunstner-Forfængelighed, han hader, som Pesten, og meer, end nogen virkelig Last.«

Sålænge Anton således kredser om sig selv og er besat af Forfængeligheden, hersker der Disharmoni i hans Sind; det er, som der er gået noget i Stykker i ham. »Du er i Ufred med dig selv. Du lider!« —

Da Anton, efter at have flakket om i Amerika på Jagt efter Guld og Ære, kommer hjem, bundulykkelig og mistvivlende om alt, træffer han på Juleaften sammen med næsten alle sine Barndomsvenner. Og i sin Blund Julemorgen træffer han dem alle: »Han havde hørt et Velkomstchor ligesom af alle de kjæreste Røster fra sin Barndom og sin Lærlingetid; han havde deri kjendt sine døde Forældres og den gamle Professors Stemmer og alle de Sjælerøster, han havde havt virkelig kjær. — — Lises barnlige Sangstemme havde sjunget Englebuds-kabet om Frelserens Fødsel for ham — — i de Toner, der fra hans tidligste Barndom havde slumret i hans eget Indre.

»Velkommen hjem, Anton«, hvisker Lise. Og ligesom han er kommet hjem til sine Barndoms-Omgivelser, er han åndeligt kommen hjem.

* Fremhævet her.

Han forstår nu, at han er mere end en udtjent Virtuos med visne Kranse. En ny og rig Virksomhed venter ham.

Allerede i Italien havde det stået for ham, hvad han burde stræbe efter: »Kan jeg engang fremkalde Toner, som maaske i Aartusinder har slumret og drømt i Menneskenaturens Bryst eller i det Folks Sjæl, jeg nærmest tilhører, kan jeg derved vække og fremkalde den ubevidste Verdensaand eller en ædel Folkeaand til nyt Liv og til udødelig Storbedrift i kommende Tider, saa er jeg det Bedste og det Største, jeg nogensinde har drømt om.«

Nu udvikler Sundby for ham, hvori hans nye Virksomhed skal bestå, og Anton hører efter »i høi Grad opmærksom«: »Vi eie forlængesiden en eiendommelig folkelig Musik i vore Kæmpevisetoner; men vor nationale Musik maa gaae videre med Poesien! Hvad den folkelige Deel af vor nyere Konstpoesie har grebet ud af Folkets Inderste, maa der vist ogsaa være eiendommelige Toner til i Folkesjælen. — — Dybden og Letheden skal forenes, uden skrigende Contrast. Djærvheden og Freidigheden, som i vor Holgermythe, maae kunne gaae Haand i Haand med Inderligheden og Blødheden i det danske Folkehjerte. Den store tragiske Dissonans fra Hedenoldet maa finde sin harmoniske Opløsning i en Orgeltone, som Folket greb den i Kingos Kirkesang; men den fra Romerkirken laante opløftende Choral maa ikke blive slæbende — ellers dræber den Livet og Flugten i Begeistring. Folkenaturen maa ogsaa her hævde sin Frihed.«

Så at sige alle Ingemanns tidligere Hovedværker havde stået i Genoplivelsens Tjeneste. I »Landsbybørnene« hører vi derimod ikke et Ord om Folkets Vækkelse. Og ikke underligt: »Landsbybørnene« er blevet skabt i Skyggen af Istedslaget, Ingemanns Drøm var blevet Virkelighed.

Fra Ingemanns Tilbageblik på mit Liv og min Forfatterperiode 1837 véd vi, at han mente at finde to Retninger i dansk (nordisk) Litteratur, der allerede i den ældste Tid havde været tydelige, og som eksisterede den Dag i Dag, Letheden og Dybden, Forstanden og Følelsen. Mellem dem havde der stadig været og var der stadig Krig, idet snart den ene, snart den anden havde Overvægten. Men kunde de forenes, vilde meget være vundet, Splid vilde undgås, og Folket stå mere samlet og med større Kraft.

Anton fandt sig selv, da han vendte tilbage til sine Barndoms-egne, legemligt og åndeligt. Også i Kunsten burde den store, tragiske Dissonans, der havde hersket helt fra Hedenold, finde sin harmoniske Opløsning. — *De gemte Folketoner* må findes frem.

Og »Landsbybørnene« er Ingemanns Forsøg på at finde »de gemte Folketoner« frem; i dette Værk, Hovedværket i hans senere År, har han søgt at forene Letheden og Dybden, Frejdigheden og Inderligheden.

»DET RIGE EENFOLDS SEIER OVER DEN HULE HJERTELØSE AANDRIGHED OG DANNELSE«

Som det vil erindres, skrev Ingemann, nogen Tid før han rigtig tog fat på Romanen:

Slet Aandrihed — Lyst til at opholde sig over mindre Begavede og deres Ord og Adfærd — over smaa Misgreb og Keitetheder i Omgangslivet — over Mangel paa Convenientstone og Modesmag — over legemlige Feil og Skrøbeligheder el. Mangel, for E. Parykke, Skaldethed — Alderdoms Svagheder — Skjævhed — Foragt for almindelig Skikkelighed — Overvurdering af Forstand og saakaldet Dannelse og Aandrihed — selv hvor den er hjerteløs og gudløs. *Det rige Eenfolds Seier over den hule hjerteløse Aandrihed og Dannelse.* Æmne til en Novelle.

Og ligesom Motivet nævnes nogen Tid før Påbegyndelsen af Romanen, omtales det kort efter Fuldendelsen — i det før citerede, vigtige Brev til Jens Paludan Müller (af 4. April 1853):

»Den Aandens Ligeberettigelse, vor Samtid siden mit Fødselsaar har kæmpet sig frem til, maatte skee sin Ret; men det Aandens, Talentets og selv den vindige Virtuositets Aristokrati, der med huul Forfængelighed og anmassende Hovmod, med Foragt for Menneskeligheden og Guddommelighedens Afspeiling i Ringheden og de mindre begavede Naturer troer at kunne ophøie sig paa Ruinerne af det ydre Aristokrati, man er udover, det maatte ogsaa skee sin Ret, uden at Fremstillingen udartede til nogen kold Satire over den Tid, jeg dog maatte elske og agte, for at leve mig ind i den. See! den Livsbeskuelse maatte uden synderlig at paapeges snoe sig mellem de udspundne Livstraade af det jævne danske Personale, der for Alting ikke maatte trætte og kede os.«

Det hovmodige Fødselsaristokrati har sine Repræsentanter i den dumme Grev Høg og den nedrige Grev Strahl. Pengearistokratiet har sin i den rige Agent Frandsen, der håner Anton ved at kalde ham »den Pog af en Bondeknold« og »den sølle Dreng med det fregnede Tiggerunge-Ansigt og den grønstribede Dynevaars-Trøie«; selv da han er blevet gammel og fattig og sidder som Tigger ved Kirkegårdsstien, har han en Mine på, der røber et Hovmod, der synes ude af Stand til at bede om noget.

Men først og fremmest er Satiren altså rettet mod Hovmodet hos »Aandens, Talentets og den vindige Virtuositets Aristokrati«.

Dette har sin Repræsentant i den æstetiske Hr. Qvist, der er Skriver på Byfogdens Kontor, men lader sig kalde Sekretær. Han, der selv nævner sig som hørende til »Aandrihedens, Geniets, Viddets Aristokrati«, er almindelig frygtet som den lille Bys største Geni og Satiriker. Navnlig må den barnlige Anton døje megen Forhånelse og Småtyranni af den opblæste, æstetiske Skriver. Han kalder ham

en Kålorm, Prins Paddehat, Frøkenens Dæggelam, Paddehatten fra Muddergrøften, Eventyrprinsen, Tosse-Peer, der leder om Prinsessen og det halve Rige, og med et Slags Gøglertalent forstår han at efterligne Antons Bondedialekt.

Tilslidst skriver han et tarveligt Brev til Magister Stær, anonymt og med fordrejet og ukendelig Skrif. Antons Tålmodighed havde ofte været lige ved at briste; da han finder dette Brev, er det ude med den, og Hævnen kommer over Skrивeren.

Omtrent på samme Måde som den æstetiske Skrивer overfor Anton står Tyskerne overfor Danskerne (Magnus og Ferdinand). Sundby taler om: den Lavhed og hjerteløse Begavethed hos de tyske Studenter, der føler sig smigret ved at have mindre Begavede til bedste. Under en Tale siger han om Repræsentanten for den tyske Folkeånd, Kejser Barbarossa: »Han var høi og majestætisk; men Overmod, Stolthed og en umættelig Begjerlighed var den inderste Kilde til al hans Høihed og Storhed«. Efter at Barbarossa og Holger Danske (Schwaberen og Magnus) har været oppe at slås, sidder Sundby tavs: »Der var sagtens meer Alvor i den Leg, end vi just Alle vilde vide; Folkeaaenden skal man ikke drive Spøg med!« Men efter Treårskrigen hedder det: »Det var paa høie Tid, vi kom i blodig Kamp med den forskruede Aandrigheds Verdenserobrere, da de, med Foragt for al Sandhed og Ret, vilde trampe os og vor Folkenatur under Fødder.« —

Anton er dog ikke forsvarsløs overfor den hule Åndrighed og Hovmodet. Han har den lille Hasselkæp, han har fået af Eventyr-Marie, og når han lider Ondt og det er ganske vist, at han har Ret, må han sige: »Rap dig, Kæp«, og lade den danse på »Nederdrægtighedens Rygstykker«; thi: »slår nogen dig med Uret, skal du slå igen«, og »from til Måde skal man være og have Ben i Næsen«, som Jørgen siger. Derfor bruger han den på Grev Strahl og, efter Opdagelsen af Brevet, på den æstetiske Skrивer. »Tørre Prygl paa rette Sted er altid en Guds Velsignelse«, siger hans gode Ven, Hans Litsenbroder. — Da de har lidt Overlast af Studenterne i Kiel, stod Anton tankefuld; det var ham, som Fløjten i hans Koffert sukkede og »Rap-dig-Kæp« i hans Hånd blev til en Bøsse.

Men Anton griber (ligesom Ingemann) meget nødigt til Kæppen: efter Affæren med »den æstetiske Skrивer« siger han: »Jeg holder mere af at haandtere Fløjten end Kæppen. Var jeg ikke just kommen til at tænke paa det gamle Eventyr om: »Rap dig, Kæp!« var jeg neppe saaledes faret i ham« (jf. Ingemann og »Huldregaverne«). Efter Afbankningen af Grev Strahl hedder det: »Den unge Virtuos havde saaledes givet sin Vrede næsten meer end tilstrækkelig Luft. — I sin oprørte Stemning havde han næsten glemt alle harmoniske Instrumenter for den svaiende Lyd af Kæppen«. Og da Sundby har brugt de ovenfor citerede Ord om Kampen mod Tyskerne, »den forskruede Aandrigheds Verdenserobrere«, tilføjer han straks: »Blodig behøvede Kampen dog neppe at have været, naar Aanden havde været vaagen itide, og en ren aandelig Kamp været mulig i en Løgnens og Afsindighedens Seierstid.« —

I de historiske Romaner var Særkendemærket for Ingemanns Helt altid det rige Eenfold, fra Vugge til Grav bar han det umiskendelige Præg deraf. I Anton derimod står der en Kamp mellem Eenfold og »Åndrighed«, Ydmyghed og Hovmod:

Engang i Neapel åbner han sit Hjerter for Sundby: han foragter det Publikum, der tiljubler ham, tilslænger dem, hvad de vil have, men vil ikke give dem, hvad der rører sig dybest inde i ham. Sundby kalder det et grueligt Hovmod, en selvsyg, ukærlig Stolthed. »Da du i din Uskyldighed blæste Fløjten paa Dandseboden og troede, du var i godt Selskab, dengang foragtede du intet Menneske.« »Det var *dengang*«, svarer Anton, »dengang var jeg et Barn, for hvem Guds Rige jo staaer aabent — nu er jeg den berømte Virtuoso, for hvem alle *andre* Riger staae aabne«. — Men ogsaa på dette Område sker der en Tilbagevenden til Barndommen. Han vendte hjem og: den Lidenskab, der havde tyranniseret ham, havde knækket hans Stolthed. Han stod nu ydmyget for sig selv og så tilbage til sit Barndomsliv og sine Eventyrdrømme, som der var mere Sandhed i, end hvad han greb efter.

En lignende Kamp foregår i Den gamle Professor.

Der er i hans Væsen en stærk Tendens til Spot. »Vi er Lapsere og kaade Hundehvalpe tilhobe, baade Gamle og Unge, i vor oversunde, drengungdommelige Tid«, siger han. Men samtidig en stærk Vilje til at bekæmpe den: da således Hr. Skade og Madam Madsen besøger ham, og hans unge Venner morer sig over den latterlige Fremtoning, siger han: »De og Deres Forlovede staae i dette Øieblik langt over mig og mit Selskab baade i Humanitet og gode Sæder.« Den kloge, berømte gamle Mand lader sig endog belære af Anton, hvis Væsen er sådan, at Professoren ved det første Møde spørger ham: »Fra hvilket Uskyldighedens Paradis er du kommen hid?« Da han således engang slår sig til Ridder på en Prins, han har været sammen med, og håner ham for hans Dumhed, og Anton indvender: »Hvad kunde den stakkels Prinds for, at han var saa dum og holdt meer af Tappenstreg, end hvad De spillede saa rørende for ham?« svarer han: »Det har du Ret i. Ydmyg, ydmyg skal jeg blive — at sige for Vorherre! Er De saa tilfreds med mig? Deres Velærværdighed!« Og ved en lignende Lejlighed udtaler han sig endnu tydeligere: »Du har Ret, jeg hører til de allerutaaleligste Aristokrater — til det fornemme aandrige Pak. Af Adelskab tør nu kun Fæhoveder kroe sig. Den Jammerlighed har man nu dog lært at grine ud. Nei, nu er Dannelsens Noblesse i Vælten; nu er det Aandens og Geniets Aristokrater, Hovmodsdjævelen er faret i; men de maae ydmyges! — de maae trædes under Fødder af de Fattige og Umyndige i Aanden!« Som man ser, sejrer ogsaa her det rige Eenfold, og ved hans Begravelse kan Sundby, da nogle af de unge Venner har hånet Antons Bevægelse, sige: »Hvad han længst vil huske og glæde sig ved i Paradis, er Anton Knudsens *Sentimentalitet og Fantasteri*, med samt den gamle Piges Paaskeliljer. De Talenter, han nu agter høiest, er *Alvor, Kjærlighed og Sandhed*.«

»Det rige Eenfold« er repræsenteret ved Lundeby Præstegård og dens Beboere.

Her er Jævnheden og Simpelheden til Huse, og Fred og Harmoni hersker. Om Aftenen toner Schulzes gamle Melodier, og Søndag Morgen står Husmoderens Rok skjult i en Krøg; Gulvet var bestroet med fint Strandsand, der omhyggeligt var fejlet i Flammer. De gamle Præstefolk lever i Fred med alt og alle, og kaldes af næsten alle Bedstefader og Bedstemoder. Da de dør, »går de ud paa eengang som to smukke Kirkelys, de flyve bort sammen, de to hvide Stære.« Man forstår, at Magnus ikke kunde glemme de to gamle Mennesker, der i »vor Grinebidertid« kunde holde så alvorligt af hinanden. »Det kan jeg godt lide dem for, de gamle Stære!« sagde han, »hvad man saadan dør paa i sin Alderdom, det kan man dog altid vide har været ramme Alvor hele Tiden.«

Deres Søn, Magister Stær, er i og for sig en ganske latterlig Person. Han dukker vel meget med Hovedet, er temmelig lang og mager, og så blufærdigt et Karlfolk havde Kokkepigen aldrig kendt: »Han kan jo blive rød, naar man blot kommer til at løbe paa ham i Døren, og det duer vist ikke«. Da han første Gang viser sig, er hans splinternye, sorte Kjole knappet skævt, og han bukker for Drengen Anton og taber Hatten. Han løfter ikke det neddukkede Hoved, men siger til Drengen: »Om Forladelse, Hr. Justitsraad, at jeg er saa fri«. På Vilhelmine ser han kun, når hun vender Ryggen til, og taler næsten kun til hende om Martensens nye Dogmatik. — På Rejsen hjem efter Brylluppet har Mikkelt Kvæler stjålet hans Tøj, og han tager da om Morgenen Gavtyvens på: en overmåde afslidt, smudsig sort Kjole, forhen gule Skindbukser og en rød Plysvesvest, uden at opdage noget, og bliver ført bort af Politiet uden at kunne forhindre det. — Men på Trods af alt er han af Digteren opfattet med stor Sympati, thi han har i sig det milde tilgivende Sind, så han om Forbryderen kan sige: »Der er, Gud ske Lov! en uendelig Fred og Glæde at haabe for alle Sjæle.«

Det rige Eenfold træffes endvidere — foruden hos de »simple« Folk — hos Greverne Magnus og Ferdinand, »Stamherren« og »Vindspilleren«. Tilsyneladende er også de kun latterlige, de er åndelig talt små Hoveder, har intet lært, og de fremkalder Smilet ved deres barnagtige Småforfængelighed, Ferdinand, når han, ved at give sin Dragt det passende Anstrøg, tilstræber at gælde for Løjtnant, og Magnus ved hans Lyst til at sidde på Bukken og lade Firhestepisken knalde. Men de er ærlige (Ferdinand foretrækker det åbenbare Våben, den store Ryttersabel, for nogetsomhelst skjult), og de har Mulighederne i sig: »Det forsikkrer jeg dig — jeg kan blive aarvaagen, som en Gaard-Hane, og haardfør, som en Tyr, og flittig med, naar jeg vil og naar det skal være — og jeg vil ikke holde mig for bedre, end den Ringeste.« — Og Uffe hin Spage-Kræfterne kommer til Udfoldelse: da Krigen bryder ud, iler de hovedkulds hjem, udmærker sig og vinder Officersepauletterne; og derefter udfylder de deres Plads som Godsejere på den smukkeste Måde, det gode Forhold,

hvori de stod til deres Fæstebønder, som de på de billigste Vilkår gav Valget mellem Arvefæste og Selvejendom, var en glædelig Frugt af deres Retfærdighedsfølelse og Frihedssind. —

Engang Sundby besøgte sine fattige og syge, fandt han, at mange af disse var åndeligt friskere og i højeste Betydning rigere end Anton, den hjemkomne Eventyrhelt, der dog havde vundet Rigdom og Ære nok i Verden. — Hvis den mere begavede hånede den mindre begavede, beviste han kun, at han hverken havde Ånd nok til at le uden Bitterhed eller Hjerte nok til at have Medlidenhed uden at hovmode sig.

Thi det, det kommer an på, er ikke at have den rige Begavelse — den kan godt forenes med ringe Menneskeværd — men at bringe de Evner, store eller små, til Udfoldelse, der er blevet givet Mennesket ved Fødselen. »Det er jo Vorherres Naadegaver Altsammen, som Ingen skal hovmode sig af. Det sagde vor gode Præst altid til dem, der vilde være størst i Fattighuset«, siger den lille Anton til den berømte Professor.

Denne Lære forkyndes på et af Bogens første Blade, idet den gamle Møller siger til Jørgen og Karen: »I er kommen på jer Hylde, Børn! og vi ligesaa. See! det er altid en Hovedsag. Hvad Vorherre vil have ud af os, skal vi kun see, vi kan blive til, enten det er stort eller smaat. See, det ligger i Naturen, og det er hvad de Lærde kalde Skeni. Det er ikke Noget, man skal være storagtig af — det har baade Folk og Fæ paa en Maade. Jeg kan strax see paa et Føl, om det har Skeni til at blive Ridehest eller Ploughest. En har Skeni til Fint og en Anden til Groft. Det kommer ud paa Eet for Vorherre, naar Enhver kun følger sit.«

Og den forkyndes på et af Bogens sidste Blade, idet Jørgen siger: »Naar du saa kommer hjem, Anton, som en stor Mand, og du saa hører snakke om *Danmarks store Høsekræmmer*, ligesom det hedder om Jer Spillekanter og om Skrivere og Dukkemagere — saa veed du hvem den Mand er!«

I Ord af denne Art, hvor Ingemann stiller sig selv og sin Berømmelse på lige Fod med Kræmmere og Husmænd, blot de udfylder deres Plads forsvarligt, har vi Ingemanns jævne og usnobbede Mening om Menneskeværd.

IN DEO MUNDUS

I Ingemanns Skrivebordsskuffe fandtes der ved hans Død et Manuskrift med Overskriften: Theologiske og kirkelige *Theses*. I Margenen er skrevet med Blyant af en fremmed Hånd — vel Pastor J. Galskjøt, Udgiveren af hans efterladte Papirer —: Lucie er forvissat om, at dette er Ingemanns egen Anskuelse, da han omskrev (?) det. Anføres i Levnetsbogens Anhang.*

Disse *Theses*, der altså med temmelig Sikkerhed kan regnes for at gengive Ingemanns egne Meninger, skal her fremdrages:

I. Christendommens urokkelige Grund er den guddommelige Aabenbaring ved Gudmennesket Jesus Christus efter Aandens og Ordets Vidnesbyrd saavel i det gamle og nye Testamente som i den hellige og almindelige Kirke.

II. Hele det gamle og nye Testamente efter den efterhaanden af Paver og Concilier vedtagne Canon, kan ikke kaldes *Guds Ord*, men kun *det* i Skrifterne, som har den hellige Aands og den sande hellige almindelige Kirkes Vidnesbyrd for sig, er det sande Guds Ord.

Anm. Pauli Ord: »Den ganske Skrift er indblæst af Gud« (og den deraf paa hvert Skriftord baade i det nye og gamle Testamente anvendte Inspirations Lære) kan kun som Apostelens (den daværende Jødechristnes) Anskuelse anvendes paa, hvad der dengang af Skriften var til og kaldtes med dette Navn (Moses og Propheeterne), men ikke paa Samlingen af det nye Testaments Bøger og den Tro, som paa samme er bygget.

III. Hvad der som »Guds Ord« i Skriften har Aandens Vidnesbyrd for sig, maa først og fornemmelig være Jesu Christi egne Ord og hvad der angaar Guds Rige (som ikke er af denne Verden). Alt hvad der som Datidens Anskuelse af den ydre og timelige Verden er temporairt og underkastet Tidernes Omskiftelser med Hensyn paa den hele menneskelige Viden, Kjendskabet til Naturlovene og alle blot jordiske Videnskaber og Konster har kun temporair Gyldighed, som indvendig Betingelse for Muligheden af Ordets Opfattelse af den daværende Menneskegenerations Bevidsthed. — Al Anvendelse af Bibelordet som modsigende eller begrænsende, hvad der er Sandhed efter menneskelig Videnskabs Bevidsthed om det tidligere Ubevidste, maa forkastes; og i den Henseende maa Bibelen læses menneskeligt som ethvert andet Oldtidsskrift, med Forudsættelse af Tidsalderens verdensvidenskabelige Stade.

IV. Alt hvad der i Skriften har Aandens Vidnesbyrd for sig som det sande, rene, aabenbarede Guds Ord, og som saadant udelukkende vedkommende Gudsriget, maa opfattes aandeligt (ø: »i Aand og Sandhed«); af dets Form og Fremstilling maa dets sande guddommelige Betydning efterhaanden ved Aandens Beskuelse udsondres fra, hvad der tilhører et enkelt Folks og en enkelt Tids Billed-

* Et sådant er aldrig udkommet. Derimod et »Anhang« til »Tilbageblik«, hvor dog ovenstående ikke findes.

sprog og forbigaaende Verdensanskuelse, f. E.: Begreberne Fader og Søn — Guds høire Haand, Himlen — Guds Throne, Nedfart til Underverden — Gravene, som de Dødes Rige — Jorden, (som Verden, Universet eller dets Midtpunkt.)

V De christlige Bekjendelsesskrifter (— — det christelige Symbolon) maa paa samme Maade forstaaes og forklares efter dets guddommelige og evige Betydning (efter Aandens og Kirkens Vidnesbyrd).

VI Aanden (Guds Aand — den Hellig Aand) er hverken Verdensaanden (den ubevidste Naturaand eller Verdenssjæl) eller Menneskets Aand (den fra det Ubevidste til det Bevidste stræbende Menneskesjæl), men det over enhver Menneskeand svævende og i hins inderste Bevidsthed sig manifesterende guddommelige Sandhedsvidne, som skaber Troen paa det Evige og Guddommelige i al Tilværelse.*

VII Den hellige almindelige Kirke, hvis Vidnesbyrd uadskillelig i Forening med Aandens maa stadfæste al sand Tro paa det sande Guds Ord og Guds Rige, er kun heelt tilstede, hvor Gudsordet og Gudsriget forkyndes rettelig. Den kan saaledes kun for en Deel være tilstede i den stridende, sig selv tildeels modsigende og opløsende Kirke i alle de forskjellige, hinanden bestridende saakaldte christelige Samfund. Selv i den oprindelige apostoliske Kirke har den kun, forsaavidt været heelt tilstede, som Apostlene i Aandens Eenhed har forstaaet og forkyndt Christi guddommelige Ord rettelig. Men han vidner selv, at der er Meget i, hvad han lærer, som først ved Aandens Lys siden skal blive klart, at han endnu taler til dem i Billeder og Lignelser (— Betingelserne for den temporaire Opfattelse af Gudsordet), men at den Tid skal komme, da han skal tale til sine Disciple uden Lignelser — og hvor de skal see, forstaae Sandheden, og Sandheden gjøre dem frie, klart som Ansigt til Ansigt. Har en saadan Klarhed endogsaa for en Stund været udbredt over Apostelskaren og deres Disciple paa hiin Aandens Aabenbarelsesdag, da den christne Kirke paa Jorden grundfæstedes, saa har dog ikke dermed Aandens Klarhed bevaret sig i den jordiske eller stridende Kirke.

Den hell. almindelige Kirke, den evige og seirende, maa følgelig være den her i Verden usynlige, det Rige, som ikke er af denne Verden, maa være af en indre Verden, og hvor er nærmest (?) den anden Verden, uden hvor Jesus Christus og hans Apostle til Dagenes Ende samle de Helliges Samfund, eftersom de udtræde af den første Tilværelse og den stridende Kirke i den anden uendelig større Tilværelse, hvor han var med hin omvendte og troende Røver efter Døden, og hvor han som Gudmennesket (Jesus Christus) vil være med sine Troende alle Dage i høieste og cegenligste Betydning, uagtet han ogsaa her aandelig er med sine, gennem Jordlivet vandrende Disciple til deres korte Jord-Dages Ende.

* I Stedet for de sidste 8 Ord stod der oprindelig: »og Kjærligheden til Gud og Mennesker (Gudsbevidsthed og Menneskelighed)«.

Den hel. alm. Kirke er saaledes i sandeste Betydning og i dens fuldstændige Heelhed kun heelt samlet ved alle Dages Ende i den Deel af de Afdødes store Rige, som Herren kalder Paradiset, medens den her kun draabevis og stykkevis er meer eller mindre tilstede i vor Kirke. —

Når Ingemanns dogmatiske Meninger her fremdrages, er det for at vise, hvor lidet bundet han følte sig på flere Punkter overfor det af Kirkens Autoriteter fastslåede, hvordan han helt igennem har dannet sig sine egne Meninger.* Disse var ofte Diskussionsemner, når han havde Besøg af sine teologiske Venner, Ferd. Fenger og Jens Paludan-Müller, en Diskussion, hvor også Lucie var en ivrig Deltager. — Men i hans Digtning (før 1853) mærker vi intet til dem; man husker også, at det, der skræmmede Ingemann tilbage fra en historisk Roman om Hans Tausen, var, at han vilde blive nødt til at fordybe sig i dogmatiske Stridigheder. —

Men hvad der interesserede, optog, fyldte Ingemann, det var det Liv, Kristendommen kaldte frem (eller skulde kalde frem) hos det enkelte Menneske og i Folket.

1841 kunde man læse hans smukke Salme *Mesteren kommer*⁵⁸:

1. Den store Mester kommer; Fuldkærlig er hans Id; Han sidder ved Smeltediglen Og luttrer Sølvet med Flid.	4. <i>Det</i> Øieblik han venter Og agter kjærligt paa, Naar klarlig <i>hans eget Billed</i> Vil dybt i Sølvspeilet staae.
2. Han ser paa Diglen nøie; Han veier Tid og Stund; Naar Ertsen i Strøm udsmelter, Han stirrer dybt i dens Grund.	5. Da glædes høie Mester: Da Værket er fuldbragt; Da priser det ædle Sølvstof Sin Mesters Daad i sin Pragt.
3. Han kjender Tegn og Mærke Paa Klarheds Gjennembrud, Naar Sølvstoffets ædle Indre Af Ertsen luttrer sig ud.	6. — Den store Mester kommer, Som smelter Sjæl og Sind; Han sidder ved Hjertegruben; Han seer i Sjælene ind.

7. Og har i Hjertedybet
Sit Billed klart han seet,
Saa glædes den høie Mester —
Saa er hans Gjærning alt skeet.

* Da jeg ikke har teologiske Kundskaber til at kunne bedømme disse Theses tilstrækkelig skarpt, har jeg (gennem Docent Mosbech) forelagt dem for Prof. Plum, der har vist mig den Velvilje at afgive følgende Responsum: »Jeg maa tilstaa, at jeg ingen egl. *Kilde* finder til den fremsatte Anskuelse, heller ikke noget, der direkte polemiseres mod. Man kunde vel kalde Forf. »Ein Grundtvigianer høierer Ordning«, om end denne Grundtvigianisme *ikke* viser sig paa særlig Maade uden i den megen Tale om Aanden og Kødet, — og saa paa hele »Svinget«. — I § 4 og 5 synes en svag Opposition mod Grundtvig (i § 4 i Tilknytning til Martensens Dogm. § 27). — § 6 en vis Forbindelse m. Martensen § 183 Anm. og en vis Polemik mod Schelling i Tilknytning til Martensen § 181 Anm. Ligeledes kan lidt Antihegelianisme spores. — I § 3 kan maaske ses en Tilknytning til H. N. Clausen: Katolicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus, 308 f. — Iøvrigt svage Ligheder med Martensen § 188 og 192. — Men — til Slut — alle disse Allusioner er saa svage, at jeg ikke et Øjeblik turde hævde Nødvendigheden af *litterær* Afhængighed. Hvis jeg ikke tager fejl, ser Skriftet mest af alt ud til at være et Udtryk for Anskuelser hos en Mand, der er kendt med Tidens forskellige Rørelser, og som føler Trang til at klare Skriftens og Kirkens Autoritet med Hensyntagen til Paastandene fra Clausens og Grundtvigs Side, uden at ville slutte sig til nogen af dem fuldtud«.

Digtet er som en af Bibelens Lignelser; først Billedet, Handlingen, så Sagen, Opløsningen. — De sidste to Vers dækker imidlertid kun delvis de første: V. 6 — V. 1; V. 7 — V. 4—5. Men så stor er Overensstemmelsen — Ord og hele Sætninger gentages ordret — at det er umuligt i Opløsningen ikke at lade Tankerne dvæle også ved de manglende Led fra Billedet (V. 2—3). Altså:

Herren og Mesteren, der kender Menneskets Sind, alt deri, ud og ind, sidder ved Hjertegruben og ser ind i Sjælen. Han ser på de onde og gode Tanker, på den Strøm af Lidenskaber og ideel Stræben, der glider gennem Sjælen. Han venter tålmodigt, til det gode og ædle bryder igennem og træder tydeligt frem. Og da, når han i det smeltede — blødgjorte, mildnede, rensede — Sind finder sit eget Billed, Afglans af sin Godhed og Kærlighed, da glædes han.

(Der er vist ikke nogen Tvivl om, at Digtet har en personlig Baggrund. Thi det er skrevet netop ved den Tid, da Ingemann selv i sit Sind havde mærket: Klarhedens Gennembrud, da Sølvstoffets ædle Indre af Ertsen lutred sig ud. Han havde selv følt sig den store Mester nær og mærket hans Billed i sig selv, ligesom hans Præg over alt i Naturen.)

De sidste Ord i Billedet: Da priser det ædle Sølvstof — Sin Mesters Daad i sin Pragt, fik ikke Anvendelse i Opløsningen. Vi kan bruge dem om Ingemanns Salmer og Sange fra »Harmonitiden«; enhver kan så lægge i Ordene »sin Mester«, hvad han vil.) —

Er Ingemann optaget af at finde og skildre »Guds Billed« i den enkelte, er han ikke mindre opfyldt af »Gudsriget« i Folket og Folkene i Kamp med Mørkets Rige. Ikke for intet var hans Valgsprog (det vistnok selvavede) *In deo mundus*. Ikke for intet havde han til sit Segl valgt en Lyre, der støtter sig til Korset.

Vi finder dette Ledemotiv allerede i Ungdomsdigtningen, her klædt i Eventyrets Form.

I »Reinald Underbarnet« er Menneskeånden og den forkrænkelige Natur hildet i det Onde. Befrielsen kommer fra den poetisk-kristelige Barneånd, Reinald, udrustet med Skovhornet og det korsdannede Sværd. Ikke ved egen Kløgt og Kraft, men ved Tilegnelsen af Guddomskraften i Fromheden og den evige Kærlighed kan han kalde Menneskelivets og Naturens gode Ånder frem til Kamp for det tabte Åndens Rige. Kun ved Korset kan han forløse Naturen, så den bliver et Hjem for det befriede Menneskeliv. Naturen er forenet med Gud, og den frafaldne Menneskenatur optaget i det guddommelige Liv. — En lignende Idé går gennem »De sorte Riddere«.

I »Nordskjalden«, der sikkert er fra den Tid, da »Valdemar den Store og hans Mænd« blev til, siger »Kæmpeaanden« til »Barden«:

Lad i Hedninghøien
Rustne Tyrving smuldre!
Oldtids Malm selv brister
I den store Kamp:
Under Golgatha det Glavind luer,
Som for evig Midgaardsormen kuer.

Kan du det fremdrage —
 Kan med rene Hænder
 Korsets Helteskare
 Løfte det mod Sky —
 Da, o Skjald! din Røst mod Himlen runger —
 Salig, Livets Seierssang du sjunger.

En sådan Korsets Helteskare i den store Kamp var det, der stred for »Gudsriget« i de historiske Digtninge. Allerede i Begyndelsen til det første Digt antydes det, at Frelsen kommer fra Gud, når det til »Slægten, der døde«, lyder: Advar os for Udslettelsens Dom, — og viis os hvorfra din Frelse kom.

Ligesom Reinald havde Valdhornet, har Absalon Saxo ved sin Side og grunder Sorø Kloster, hvis Munke skal vogte Lyset i den dunkle Tid. For det korsdannede Sværd har han Bibelens Ord og den kristelige Medlidenhed. Og ligesom Reinald ved sine »Våben« befriede den besatte Verden, således lykkes det Absalon at føre Folket, der ved Mordet på Knud Lavard var nedsænket i det Onde, frem til »Folkets Genforening i Gudsfrygt, Kjærlighed og Sandhed«. Da det er sket, hedder det da også:

Men paa Forløserens Tornekrands
 Bisp Axel peger; med Stav han vinker:
 „Se Kronen hist over alle Kroner!
 For den vi knæle i Støvet ned!“

Som det centrale i »Valdemar Seier« angav Ingemann selv på et tidligt Tidspunkt, at »den stolte Seierherre maatte ydmyges, inden han bøiede sig for Herrens straffende Haand«, og ikke blot Kongens Skæbne, men også Dronning Dagmar og Berengaria, Bisp Valdemar, Ærkebisp Andreas og Bisp Peder tjener — direkte eller indirekte — til det samme: at advare mod Ærgerrighed og prise den fromme Selvfornægtelse og kristelige Ydmyghed.

Drost Peder lader sine Handlinger bestemme af »Selvfornægtelsens store Lov«. Drost Åge og Junker Otto lever kun for andre, ganske forglemmende sig selv, opfyldende Bjergprædikens strenge Bud.

Denne Korsets Helteskare, der selvfornægtende kæmper for Troskabens, Sandhedens og Kjærlighedens Rige her på Jorden, ejer Ingemanns fulde Hjerte. Han tilstræbte en Folkets Genrejsning; men det, han vilde med sine historiske Digtninge, var, når alt kom til alt, ikke en Opflammen til krigersk Bedrift, men en Lutring, en Karakteropdragelse, om man vil, af den enkelte og derigennem af Folket i Overensstemmelse med de Idealer, den kristne Tro havde givet ham, fordi de passede til hans Væsens Grundpræg. Kun under Korset kunde Dansken sejre.

I Tiden mellem Romanerne, da Ingemann var ved at miste sin Tro på Folket og Håb om Fremtiden, lod han Ahasverus udånde hans Længsel efter Gudsriget, *Theokratiet* (1833):

Hvor straalers Himmelspiret nu paa Jord?
Hvor er nu Folkets Lov en Guddoms Ord?

Hvor bærer en usynlig Konge Kronen?
Hvor bøier sig et Folk for Almagtsthronen?

Hvor straalers Lys og Ret og Frihed ud
Fra Guddomspagtens himmelklare Bud? — —

Fjernt straalers Spiret i Jehovas Hænder;
Det straale skal, naar Jord og Himmel brænder.

For Himmelspiret troer sig Verden fri:
— Sin egen Lænke Jorden jubler i.

Også i »Salomons Ring« (1839) spores Tanken, thi Hovedsagen heri er, efter Ingemanns egne Ord⁵⁴: »den typiske Hentydning til det sande Verdens- og Aandsherredom i Messias-Magten.«

Da den Tid kommer, der atter rører kraftigt op i Ingemanns Sind og efter den døde Periode atter bringer Liv, er det netop denne Idé, der optager ham i Eventyret: *De fire Rubiner*. (1849). Der var så meget nyt oppe i Tiden, som der måtte tages Stilling til, samtidig med at han søgte at fremstille sine egne Idealer.

Selve Eventyret forekommer mig både digterisk så betydningsløst og så søgt i sin Allegori, at det kan forsvares at lade det ligge og holde sig til det vigtigste af Meningen.

Revolutionen og den ved den vundne Frihed forkastes, da den kun er vundet ved den rå Styrke, og lige så lidt den som den forfinede Smag eller den åndløse Rigdom kan bringe noget godt. Ej heller Vidsdommen alene (den fjerde Rubin) kan hjælpe frem til Folkens sande Frihed, den skaber kun den politiske Doktrin, der er som en sygelig Vanskabning med stort Hoved og lille Krop.

I nogle Optegnelser, vistnok fra denne Tid,⁵⁵ skriver Ingemann:

Af λεγόμενα Κυρίου

Da en Viismand spurgte Christus, naar Verdens yderste Dag skulde komme, svarede han: Naar 2 vorde 1, og det Indvortes vorder det Udvortes — 5: naar Idealitet og Realitet, naar Gud og Naturen, naar Aand og Legem falde (?) sammen, og det Aandige, Indre faar Liv, udvikler sig og fremtræder i sin forklarede Form, — naar Legem-verdenen forklares ved Aanden, — naar Guds Aand gennemtrænger og opfylder Alt, — naar Mennesket lever i Gud som Gud i Mennesket, — saa er Paradiset gjenvundet, saa er der ingen Strid og Adskillelse mellem Aand og Legem, mellem det Endelige og Evige, saa er den store Tohed een evig Eenhed, og den indre, salige Evighedsblomst har da udfoldet sig gennem Menneskelivet og (er) blevet udvortes levende, saa er Aanden Ord og Ordet Aand, saa er Verden i Gud og Gud i Verden, — saa er den gudadskilte, endelige Verdens sidste Dag kommet, og det evige, uforgjængelige Liv udrundet af Forgjængelighedens Grav og den endelige Verdens Ruin. —

Som det allerede fremgår heraf, kan »Gudsriget« ikke vindes til-

bage før den yderste Dag. Ved Syndfaldet er Splittelsen kommet, og »det evige religiøse Grundelement«, »det tabte Hellivs Frugt« kan aldrig helt vindes tilbage.

Men man kan stræbe derhenimod.

Den Mand, — siger »De fire Rubiner« — der skal kæmpe for Gudsriget, må befri sig for Tidens Svagheder: Forfængelighed, Smaalighed, Egoisme, Ærgerrighed, Blødagtighed og åndelig Magelighed. Han må være en frisk, elskværdig, naiv Natur af Folket, og hans Mål må efterhånden blive ham bevidst mere gennem Følelsens Dybde end ved klar Erkendelse. Han må levende opfatte Ånden i Fortiden og kunne kaste et dybt Blik ind i Fremtiden og overalt finde den guddommelige Tanke. Og han må være fyldt med Tro på de højeste Ideer, han virker for, elske dem og besjæles af et levende Håb om at kunne finde, hvad han søger.

Så når han, vel ikke hvad han søger, men dog at virke for »Gudsriget«. —

Den samme Idé som i »De fire Rubiner«, om end ikke så fremtrædende (og delvis afløst af den tunge Allegori) går gennem »Den stumme Frøken«. (1850).

I den gamle Præst, Mag. Holm, finder vi Ingemanns Meninger om Nutiden: »Det gaaer mig tildeels som min gamle Præst i Fortællingen med Hensyn på at holde Skridt med vor Dampetid og dens Bevægelser«. ⁵⁶

»Jeg vil følge med Tiden saa godt jeg kan«, siger han, »men først og fremmest med det evige Ord, som nu næsten er halvnittende Aarhundrede gammelt i Verden.«

Derfor finder han, at det først og fremmest kommer an på Ydmyghed for Gud både i Lykke og Ulykke, og hvis den Dyd ikke kommer tilbage, da vil og må Prøvelserne blive endnu langt hårdere. — Nederlaget i Eckernförde Fjord overrasker ham da ikke, thi han har tit tænkt på de gamle Sagn om overmodige Helte, som en fortørnet Guddom har dømt til at falde for den foragteligste Hånd.

Kun når den Ånd bliver levende, der hverken stoler på Afguder eller egen Styrke, kan der være Håb for Danmark, og Bogens Slutningsord bliver da også: »Lad os, med al vor Kjærlighed til vort eget Folk og vort dyrebare jordiske Fædreland, aldrig sætte nogen Endelighedens Aand over Guds Aand! men lad os i Krig som i Fred bede af Hjertet med alle christne Folkefærd: *til os komme dit Rige!*«

I Pauline, den stumme Frøken, har Ingemann lagt sit Håb om Fremtiden. Tiden var ham en Overgangstid; hvordan den danske Folkeånd vilde udvikle sig, vidste han ikke; derfor er Pauline stum, det eneste Ord, hun kan sige, er det forventningsfulde »Saa!« Da læser hun Kongens Opråb til Folket, der slutter: Med Gud for Kongen og Fædrelandet, og ud fra hendes Indre trænger sig Ordene: »med Gud«. — Nogen Tid derefter bliver hun konfirmeret, og bevæget af den hellige Pagt fremsiger hun Ordene: »Ja, jeg troer«. Ud fra disse Ord former Ingemann sit Fremtidshåb for det danske Folk i »den stumme Frøken«s Slutningsbemærkning: »Saa, med Gud! — ja, jeg troer det vist — saa kommer den lykkeligste Tid for os Alle!« —

Heller ikke i Tiden efter »Den stumme Frøken« forlod Tanken om »Gudsriget« Ingemann. I Anledning af H. C. Andersens: »I Sverrig«, hvor Vennen efter hans Mening er for stærkt påvirket af H. C. Ørstedes »Aanden i Naturen«, særlig i Kapitlerne »Tro og Videnskab (Prædiken i Naturen«) og »Poesiens Californien«, skriver han (25. Maj 1851):⁵⁷ »Nei, tro mig, kjære Ven! det Guddommelige og evig Sande i Menneskenaturen, i Menneskeaaanden, i dens Liv og Historie, er Poesiens evig friske og evig udtømmelige Kilde — hele den øvrige Natur med al dens Skjønhed og Herlighed, er Staffage og Ramme for Mennesket og Gudmennesket og — for Gud, saaledes som vi her kunne see ham.« —

Det blev da også dette, der fra Ingemanns Side er ment som det centrale i »Landsbybørnene«. Kirkeklokkerne høres ind i Menneskenes Tale lige i Begyndelsen af Romanen (endnu før Lyden af Hyldefløjten), og denne Klang skal høres som Undertone gennem hele Bogen.

»Grundtonen i det Hele er religiøs, som den er det i Alt, hvad Bernhard skriver, skjønt meer eller mindre fremspringende«, skrev Lucie (2. Jan 1853),⁵⁸ og også Ingemann selv sagde det med rene Ord (4. April 1853):⁵⁹ »Min Beskuelse af Frihedsideen i Alm. havde jeg symbolsk udtalt i Eventyret »de 4 Rubiner«. Det blev kun maaelig forstaaet af den større Læseverden og manglede sagtens tilbørlig Krop. Nu vilde jeg gaee udenfra ind og lade Tidsideerne afbilde sig selv i en ren concret Virkelighed uden selv med nogen Reflexion at forstyrre det levende Indtryk. Kun i Sundby kunde af og til Tidens Grundide naturlig fremtræde med Bevidsthed, og De har ganske rigtig opfattet, hvad jeg især gennem ham har villet antyde: Verdensaaandernes Forhold til Gudsaaanden — Forholdet mellem Frihed og Nødvendighed, saavel i Enkeltlivets som i Folkelivets og Statslivets Udvikling i vor Samtid.« Og, netop da han arbejder på Slutningen af Romanen (14. Februar 1852) hedder det: »Menneskelivet selv og dets Fremadstræben mod et Sandhedens Rige midt i Tomhedens og Skuffelsernes Verden er mig deri Hovedsagen.«⁶⁰

Ånden fra det revolutionære År 1848 har sin Repræsentant i Ludovico Speranza. Det, han vil, er: »Livets Seier over den grimme Død, Frihedens over Despotiet, Folkenes over de unaturlige Stater, der skylde Uretfærdighed og raa Magt deres Oprindelse — alle Throners Fald, der hvile paa Ruinerne af adsplittede og opløste Nationaliteter.«

Sundby lader sig ikke henrive af hans begejstrede Ord. »Spørgsmaalet om Frihed og Nødvendighed«, svarer han, »er vist ligesaa vanskeligt at besvare i politisk, som i psykologisk og moralsk-filosofisk Forstand. Hvo elsker ikke Friheden og ethvert Folks naturlige Rettigheder? Men hvo erkjender derfor ikke tillige en vistnok berettiget Magt i den store Nødvendighed, der nu engang er Grundpillen for de colossale, folkehistoriske Bygninger, vi kalde Stater!« Dog »hvor Folkeaaanden kan røre sig frit i sine høieste Retninger, hvor hverken Religion, Sæder eller Modersprog bliver krænket, har jeg nu megen Tvivl om Nationalitetens Berettigelse til at omstyrte Staterne, hvor ingen Grundlov er overtraadt.«

Men er der stor Forskel i Opfattelsen af Målet, er den ikke mindre i Opfattelsen af de Midler, der bør anvendes for at vinde »Friheden«.

Speranza vil ved voldsom Handling nå den Frihed, han kæmper for. — For Sundby står denne Fremfærd som Udslag af Lovløshed, Edsbrud og Troløshed; ad den Vej kan ingen sand Frihed vindes, den fører til en større Trældom, Åndens, til Fredens og Salighedens evige Forlis. Speranza har en dansk Åndsfælle, en Ven af Sundby; han skriver: »Kom herind! skriv! tal! raab! Du har Folket og Friheden kjær. — — Krig er mit Løsen! Krig mod alle Magter, mod hele Europa, mod alle Verdensdele, mod Vorherre selv, hvis han er uretfærdig. — — Krig være vort Løsen! Modstand til det Yderste, med Pen og med Mund, med Haand og med Sværd, hvis det behøves! Kamp mod enhver saakaldt Nødvendighed, der vil kue Sandhed og Ret! Bort med alt Andet! bort med Christendommen selv, hvis den gjør os til Trælle!«

Men Sundby reagerer ikke. Han afviser såvel hans som Speranzas Opfordring om at deltage i denne Kamp: han betragter sig kun som en Åndens Stridsmand i Verden og anser enhver Hævdelse af Ret og Sandhed med rå, legemlig Mægt for en Slags Vanvid. Ganske vist vil han leve og virke for Folkeliv og Folkefrihed, nærmest for det Land, han tilhører, — »men der er dog et større Rige og en større Aand, jeg først og fremmest tjener og kun bøier mig ubetinget for — *Gudsriget* — den evige *Gudsaa*nd selv!«

Nødvendigt for den enkelte er det, at han ganske underordner sin egen Person under Ideen, ja glemmer sig selv: »Alt under Solen er Forfængelighed! Den Klippe maa enhver dybere Aand strande paa, naar han et Øjeblik falder ud af Guds Verden og tumler om i sin egen. Det Heles Storhed og Betydning forgaar i den krænkende Følelse af vor egen og selv det største Enkeltvæsens Intethed uden for Gud. Bort med alle Fordringer i Personlighedens Navn!«

En lignende Lutring må Folket gennemgå: »Mod Løgnens og Hadets Herredømme skal hvert Folk staae paa Vagt! hvert halve Aarhundrede behøves maaske selv en blodig Kamp for at holde os vaagne — men have vi sønderrevet de Hjernespind, hvormed en jammerlig Ærgjerrighed og endnu jammerligere Forfængelighed vil omsnoe os, saa gjælder det en fri og ædel Daadskamp for et Sandhedens, Skjønhedens og Kjærlighedens Rige paa Jorden!«

Dette Gudsrige, det *hele* Rige i os, er omspændende. Da Anton tilsidst rejser til Italien, siger Sundby: »Hvad du søger langt borte i de dybe Kirke-Toner fra en forsvunden Tid, det vil du søge for-gjeves, hvis du ikke, med Guds Hjælp, havde fundet Ordet og Harmonierne dertil i dit eget Livsthema, i din Kjærlighed og i dit Folk. De *gjemte* Livets og Aandens Grundtoner, hvis Fremdragelse gennem Konsten blev dit Livs Opgave, er det Samme paa en anden Maade for os Alle. Det er Vingesuset af den evige Sandheds og Kjærligheds Aand. Den svæver endnu over ethvert Chaos, der skal blive til en Verden, — og visselig! den rører sig i hver Folkenatur, der skal høre til Guds Rige!«

Når der kæmpes for det rige Enfolds Sejr, kæmpes der også for Gudsriget; når der arbejdes for at finde de gemte Folke-Toner, arbejdes der også for Gudsriget. De to første Motiver er nok selvstændige, men går alligevel ind under »In deo mundus«. Det er umuligt at få fastslået, hvad det er, der en Novemberdag 1851 tilsyneladende pludselig har bragt Ingemann til at bruge sine Kræfter til deres yderste Ydeevne; men sandsynligt er det, at det har været denne Centralisering under Hovedsynspunktet, som han selv nævnde et Par Måneder derefter: »Menneskelivet og dets Fremadstræben mod et Sandhedens Rige midt i Tomhedens og Skuffelsernes Verden.« —

Vi kan finde Tanken om Gudsriget allerede i Ingemanns Ungdom. Den følger ham så at sige til hans Død: efter hans Død blev der i Klade fundet et Digt, vistnok skrevet samtidig med »Den hemmelighedsfulde Port« (Efteråret 1861) *Verdensfreden*:

Naar skal Aanden høi og fri,
Verdensfredens Høitid feire?
Naar er Hadets Tid forbi?
Naar skal Kjærligheden seire?
Skal Aartusinder paany
Rulle hen med Kamptids Torden?
Sang forgyeves under Sky
Engleskaren: Fred paa Jorden!

Engleskarens Efterklang
Toner dog endnu for Sjæle —
Julens glade Bud har Sang,
Fredens Konning Eftermæle —
O! men Slægt paa Slægt henfoer —
Tidens Arv blev Hadets Minder —
Fra det første Brodermord
Broderblod til Hav end rinder.

Kainsverden, ak! dog skjønl!
Hvor du ligger i det Onde —
Skjuler du med Kaaben grøn
Hadets Dolk og Nagets Vunde:
Med Forraadnelsen i Favn
Dækker du med Blomsterfloret
Dødens Gru og Fredens Savn,
Sukker dybt end Englechoret.

Fred paa Jorden kommer dog
Rig med alle Tidens Fylde;
Fredens Lære i Guds Bog
Skal den sidste Slægt dog hylde.
Hid til en forvandlet Jord
Kommer blandt Udødelige
Riget, hvori Freden boer,
Kjærlighedens store Rige.

Skal du rulle hen i Blod,
Jord med alle dine Slægter,
Haabet dig dog ei forlod,
Haabet ei sit Liv fornægter.
Hadets Verden skal forgaae
Og sit Kainstegn udbrænde;
Kjærlighedens Magt skal naae
Ud til alle Dages Ende.

Fredens Konge har forkyndt
Dagen, naar al Kamp er omme,
Hvad han har paa Jord begyndt,
Vil han til hin Dag fuldkomme.
Naar den sidste Sjælehær
Flyver over Jord forklaret,
Da er Verdensfreden nær,
Sandheds Ord os aabenbaret. —

Arbejdet for at udbrede den kristne Moral efter Bjergprædikens strenge og konsekvente Krav mærkes altså i Ingemanns Digtning fra hans Ungdom til hans sidste Dage. Tanken om Gudsriget forlod ham aldrig.

Håbet om det er sammenflettet med hans Håb om Folkets Gjenrejsning (»Holger Danske«). Da det sidste var gået i Opfyldelse med Treårskrigen, rettes alle hans Forhåbninger i hans sidste Hovedværk mod Gudsriget.

Til at udtale disse har han ikke haft Grundtvigs digteriske Kraft; han mangler også Vennens Selvstændighed, idet hans Meninger fuldt og helt hviler på Bjergprædiken; ikke heller ejer han Evne til at føre sine Meninger ud i det praktiske Liv. Men i Overbevisningens Styrke og Håbets Kraft står han ved Siden af Grundtvig.

FORAN »DEN HEMMELIGHEDSFULDE PORT«

Med »Landsbybørnene« er det Stof udtømt, der skulde behandles her. Dog skal — yderst kort — Ingemanns sidste År omtales.

Efter Afslutningen af »Nytidsromanen« forsøgte han at få en historisk Roman fra Christian den 4.s Tid, »Venusinus' Ring«, skrevet.¹ Men det mislykkedes.

I sine sidste Leveår skrev Ingemann sin Levnetsbog (der er behandlet udførligt i en anden Sammenhæng.)²

Men ellers var hans Blik næsten altid vendt bort fra den jordiske Tilværelse mod det Hinsidige.

Ingemann var ikke livstræt: »Er Paradiset paa den anden Side end tusinde Gange saa deiligt, og forstyrres Freden der end ikke af alle de — — Skygger, der — — fare hen over vor lille Planet — Guds Rige kan dog, Gud skee evig Tak, være her som hist, baade i os og udenom os.«³ (3. Jan. 1858).

Ingemann troede paa »Livets« store Sammenhæng og Uendelighed: »Jeg holder undertiden en lille Præken for Folk om *Livstraaden*, hvis friske jordgrønne Begyndelse vi holde saa fast paa, som kunde den virkelig briste eller slippe i vor Haand, medens den dog er fastknyttet til den himmelblaa Traad i det uendelige, uoprullelige Nøgle, vi har faaet i Haanden ved vor Fødsel og faaet Øie paa i vor Daab.«³ (8. Aug. 1853).

Jo nærmere man rykker Grænsen mellem »her« og »hist«, syntes han, jo stærkere opfordres man til at få et så klart og roligt og, om muligt, glad-begejstret Blik ind i hint ubekendte Land.⁴ (15. Dec. 1856).

Hans Breve fra disse År er da også fyldt af Tanker om og Overvejelser over Livet efter Døden. Der har eksisteret nogle »Huskebøger« fra 1854, 1855 og 1857—59⁵ (de er nu forsvundet), og også de viste, hvorledes hans Tanker mere og mere kredsede om det Hinsidige.

Hvad han beskæftigede sig med og skrev i denne Tid, viser da også denne Interesse.

19. Maj 1854 blev det overdraget ham at revidere den af Roskilde Præstekonvent udgivne Salmebog. Og de Værker, han skrev, var

»Følgeblade til Luthers lille Catechismus« (1854), »Tankebreve fra en Afdød« (1855), »Guldæblet« (1856), »Blik paa det Første og det Sidste, nogle religiøse Digte« (udgivet 1865) og (1861) »religiøse Digte i 4de Udgave med Tillæg«, (en Produktion, som ikke mange Nutidslæsere vil kunne afvinde synderlig Interesse.)

I et af Digtene i »Blik paa det Første og det Sidste« skildrer han *De tre Paradiser*.

Det første er Barndommen:

Guddomssagn om Edens Havel
Først du Barnesjælen naaer:
Livets Træ med evig Gave
Alt ved Slægtens Vugge staaer.

Dette beskrev han i »Levnetsbogen«.

Af de to andre er det ikke så meget »Himmelrige-Paradiset«, der beskæftiger hans Tanker, som det »Store Paradis blandt Døde! Andet Himmelstige-trin! — Himmellivets Morgenrøde«, Opholdsstedet for alle Døde fra Dødsdagen indtil Dommens Dag.

Vi har set, hvor frie Ingemanns dogmatiske Meninger var (S. 250—52). Han tilstår da også, at han på visse Punkter er en Kætter. Han ved, at mange vil fordømme ham derfor; »men hvad en fri Fugl synger paa Kirketaget gjør Kirken ingen Skade, om der også skulde befindes nogle Smaa-Kjætterier deriblandt.« (17. Sept. 1855).⁶

Det er netop i Opfattelsen af dette »andet Paradis«, »Mellemtilstanden«, at han særlig føler sig som Kætter:

»Min Opfattelse af Opstandelseslæren og min Opposition mod alt, hvad der lugter af Liig, i Aandernes Verden, saavelsom mod Sjælesøvn — vil sagtens ikke finde Medhold hos nogle af mine forresten gode Venner i den Kirke, jeg ogsaa bekjender mig til, men som jeg dog troer der er et Par skumle Kroge i, som hellig trænge til at renses og klares.«⁷ (17. Sept. 1855).

Når Ingemann tror på dette de Dødes Opholdssted, Hades kalder han det ofte, er det ikke blot, fordi han tror, at ved dette »det store Tilværelsens Mellemlid knyttes Tiden til Evigheden gennem den fortsatte Udvikling.«⁸ (22. Jan. 1857).

Allerede i sin Manddom havde han skildret *Den store Seilads*:

Himmelhøit gaaer Seiladsen;
Hver Seiler Havnen naaer.
Snekkerne løbe ei paa Grund,
Og ingen *Sjæl* forgaer.

I sine sidste Leveår siger Ingemann da også: »Det Kætteri, som man kalder Apokatastasis er jeg noget tilbøjelig til.«⁹ Også derfor må han tro på »Mellemtilstanden«, hvor endnu alle kan frelses: »At Christus er Verdens Frelser (ikke blot Jordens og Menneskenes) og at selv Dæmonerne (de faldne Engle) og de fortabte Sjæle endnu ikke ere fordømte, men kunne føres til Frelse før Dommens og den endelige Afgørelses Dag er ligeledes en Mening, som De maaske vil

finde forenelig med Skriftens Lære og uadskillelig fra Forestillingen om Guds Barmhjertighed.«⁹ (17. Sept. 1855).

Jo mere Tiden gik, des vanskeligere blev det at vende Blikket bort: »Siden jeg var i Hades med min »Afdøde«, er det gaaet mig som den bortførte Proserpina, da hun havde nydt Granatæblekjerner hos Pluto. Jeg kan ikke ret komme tilbage fra det store Rige, hvor dog igrunder den hele Menneskeslægt kun findes, medens den her farer i Generationer forbi, som Reisende paa Veien til Banegaarden. Jo kortere et Stykke Vei man har tilbage til det store Banetog, vi skal med, jo vigtigere synes mig Fremadsblikket med Vorherres Lys for Øie, og jo mindre synes mig Alt hvad der ligger bag ved os, selv om man — med en underlig almindelig Skuffelse — kalder dets Indhold Menneskeslægtens Historie, medens det kun er dens Fortale og vor første Barndomshistorie.« (2. Jan. 1857).¹⁰

De sidste ni År af sit Liv stod Ingemann foran »den hemmelighedsfulde Port« med Tankerne næsten stadig henvendt på, hvad der var bag denne.

HENVISNINGER (OG NOTER)

Forkortelser:

- S. S. ∴ Bernhard Sev. Ingemanns Samlede Skrifter. 2. Udg. 1853—1864. (Dog er de historiske Romaner citeret efter P. E. Langballes Udg. 1912).
Breve ∴ Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, udgivet af V. Heise 1879.
G. og I. ∴ Grundtvig og Ingemann. Brevvexling 1851—1859. Udgiven og indledet af Svend Grundtvig. 1882.
H. C. A. ∴ Breve til Hans Christian Andersen. Udgivne af C. St. A. Bille og Nikolaj Bøgh. 1877.
Fru R. ∴ Brevveksling mellem B. S. Ingemann og Fru I. C. von Rosenørn ved V. Heise. 1881.
S. A. s M. ∴ Sorø Akademis Biblioteks Manuskriptsamling.
I. og A. ∴ Kjeld Galster: Ingemann og Atterbom. En Brevveksling. 1924.
Edda XVI ∴ Kjeld Galster: Ingemanns Barndom i hans Digtning. (Edda XVI. S. 161—202.)
I. h. R. ∴ Kjeld Galster: Ingemanns historiske Romaner og Digte. 1922.
-

Depressions- og Raseri-Aar. S. 7—23.

¹ I. h. R. S. 122—23. 139. — ² S. S. IV 8 B S. 82. — ³ S. S. IV 6 B S. 167. — ⁴ Citatet i sin Helhed kan findes i Herders: Sämmtliche Werke III. Stuttgart. 1827. S. 60. — ⁵ ∴ S. 140. 143—44. Nævnte Bind var netop udkommet 1828.

Ahasverus. S. 24—42.

¹ Tilbageblik. S. 54. — ² Breve. S. 282. — ³ S. S. IV 8 B. S. 81. — ⁴ H. P. Holst: Nytaarsgave fra danske Digtere 1836. — ⁵ H. P. Holst: Nytaarsg. f. d. D. 1837. — ⁶ Breve. S. 242. — ⁷ S. S. IV 8. B. S. 69. — ⁸ G. og I. S. 91. — ⁹ Breve. S. 242. — ¹⁰ Smst. S. 169. — ¹¹ G. og I. S. 170. — ¹² Smst. S. 169. — ¹³ Smst. S. 110. — ¹⁴ Smst. S. 111. — ¹⁵ Smst. S. 169. — ¹⁶ Smst. S. 101. — ¹⁷ Smst. S. 146. — ¹⁸ Brev til Th. Schorn af ¹⁷/₈ 1834 (Kgl. Bibl.) — ¹⁹ G. og I. S. 174. — ²⁰ W. Schorn: Da Voldene stod. S. 285. Brevet er her fejlagtigt dateret 1835. — ²¹ G. og I. S. 136. — ²² Smst. S. 175. — ²³ Smst. S. 140. — ²⁴ Smst. S. 162. Arbejdet er trykt posthumt i S. S. IV 9. B. S. 24 ff. — ²⁵ Breve S. 288. — ²⁶ I. h. R. S. 202—04. — ²⁷ Sextende Beretning om den qvindelige Pleieforenings Virken. 1859. — ²⁸ Breve. S. 307. — ²⁹ Smst. S. 318. — ³⁰ G. og I. S. 175. — ³¹ S. S. IV. 8. B. S. 75. — ³² Smst. S. 80.

»Holger Danske«. S. 43—107.

¹ Breve fra H. C. Andersen. I. S. 351. — ² H. C. A. S. 278. — ³ Findes i den Galskjøtske Manuskriptsamling, Kjøge. — ⁴ Hertha. 1817. S. 48—52. — ⁵ I. K. Rosenørn-Teilmann: Om Slægten Wormskiold. S. 33. — ⁶ Smst. S. 33. — ⁷ I. og A. S. 7. — ⁸ Smst. S. 11. — ⁹ S. S. IV 6. B. S. 123. — ¹⁰ Den nordiske Kirke-Tidende. 1834. Nr. 33—34. — ¹¹ Sorø Amts Aarbøger. VII. S. 178. — ¹² Slutningsforedraget af Brage-Snak. 1843. — ¹³ Chr. Wilster til Ernst Wilster ¹/₁₂ 1836. (S. A. s M.) — ¹⁴ Nyrop: Indledning til Dansk lærerforenings Udgave af »Holger Danske«. 1893. — I sin

»Danmarks Historie« I (S. 98) skriver Arup: »Til kejserhoffet og kejserriget følte de nordiske høvdinge sig draget. — Selveste *Holger Danske* er som historisk person den første danske høvding, der nævnes ved Karls hof allerede 788«. Men hvad der er hans Hjemmel hertil, har jeg ikke kunnet finde. — ¹⁵ Dansk Folkekarakter. Sjællændere og Jyder. 1911. S. 81—82. — ¹⁶ Levnetsbogen I. S. 200—201. — ¹⁷ Edda XVI S. 193—94. — ¹⁸ Tanken herom har tidligere været udtalt af Brix (i »Fagre Ord« S. 153—54). — ¹⁹ Oprindelig fortalt I i Paris af Kaptajn Abrahams. Genfortalt i »Smaadigte og Reiseminder«. S. 123. — ²⁰ Fr. Schmidts Dagbøger (Det Kgl. Bibl.) — ²¹ Breve. S. 121. Anm. 2. — ^{21a} Breve. S. 119 ff. — ²² Bl. a. i I. h. R. S. 25. — ²³ En Analyse af Digtet er forsøgt af Brix (»Fagre Ord« S. 152); men det er ikke udtømt, det er blevet ved Antydninger. — ²⁴ I. h. R. S. 25. — ²⁵ Brix har været inde på en lignende Tankegang (»Fagre Ord« S. 154—59). — ²⁶ I »Middelalderens Historie« (Udv. Skr. VIII. 1908). S. 198. — ²⁷ I. og A. S. 20-21. — ²⁸ Fortalen til S. S. I. Afd. 1. B. 1843.

Harmoni-Tiden. S. 108—151.

¹ Fru R. S. 30. — ² H. F. Rørdam: Peter Rørdam I. S. 88. — ³ Lucie Ingemann til Fru Rosenørn (Nørholm). — ⁴ H. F. Rørdam: Peter Rørdam I. S. 95. — ⁵ S. A. S. M. — ⁶ Berggreen: Weyse. S. 98. — ⁷ Breve. S. 363, 372, 374. — ⁸ Trykt i »Den danske Børneven« 1839; ikke senere optrykt. — ⁹ Brage og Idun I. 1839. S. 577. — ¹⁰ Brage og Idun. Vårheft 1839. S. 574. — ¹¹ Smst. Nyårsheft 1839. S. 273. — ¹² Mellem Arkitekt Ingemanns Papirer. Rungsted. — ¹³ Velvilligt meddelt mig af Dr. Marius Kristensen. — ¹⁴ Meddelt af Biskop Ammundsen i et Foredrag. — ¹⁵ Til det følgende har jeg benyttet Edda XVI. — ¹⁶ Den følgende Skildring er af Mariane Wilster (Digterens Datter). Ill. Tid. 1897—98. S. 209. — ¹⁷ Omstående er blevet mig fortalt af Fru Klostergartner Haar, f. Paludan-Müller. — ¹⁸ Meddelt mig af Fru Helene Ehrenreich, f. Fenger, og Frk. Marie Magdalene Fenger (suppleret med Mau: J. F. Fenger. S. 158). — ¹⁹ S. A. S. B. — ²⁰ Folkedandsviser og blandede Digte. 1842. — ²¹ Nord. Tidsskr. f. chr. Theologi. I. B. 1840. — ²² H. P. Holst: Nytaarsgave fra danske Digtere 1838. — ²³ Dansk Folkekalender 1841. S. 161. — Selv uden for de Kristnes Kreds har dette Digt vundet Indpas som Salme, idet det er blevet ret almindeligt, at man benytter den i Kapellet ved jødiske Begravelser, dog med Udeladelse af enkelte Vers (meddelt mig af Overretssagf. A. Henriques). — ²⁴ S. S. IV. 6. B. S. 96. — ²⁵ Expectorationsbogen. — ²⁶ Breve. S. 364, 372. — ²⁷ I. og A. S. 31. — ²⁸ I. Østrup: Højsangen. S. 15. — ²⁹ ^{20/10} 1839 til Fru Rosenørn (Nørholm). — ³⁰ Georg Brandes: S. S. I. 453. — ³¹ I. Østrup: Højsangen. S. 19—20. — ³² Jvnf. Georg Brandes' Effekt-sortie. S. S. I. S. 457—58.

De nøgne Rosenbuskes Tid. S. 152—184.

¹ Ill. Tid. 1897—98. S. 209. — ² Fru R. S. 8. — ³ Breve fra og til N. F. S. Grundtvig. II. 1926. S. 333. — ⁴ Fru R. S. 22. — ⁵ Kunnuk og Naja eller Grønlanderne. 1842. — ⁶ Fru R. S. 25. — ⁷ Utrykt Brev (om Salomons Ring) til Estrup (Kjøge). — ⁸ H. C. A. S. 301. — ⁹ Fru R. S. 7. — ¹⁰ G. og I. S. 243. — ¹¹ Fru R. S. 20—21. — ¹² Smst. S. 23. — ¹³ H. C. A. S. 302. — ¹⁴ G. og I. S. 235. — ¹⁵ Digte 1842-45. S. S. IV 8. B. S. 279. — ¹⁶ Fru R. S. 23. Den vest-sjæll. Avis 1841. S. 626. — ¹⁷ Smst. S. 642. — ¹⁸ S. S. IV 8. B. S. 49. — ¹⁹ I. og A. S. 47. — ²⁰ Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser II. S. 70. — ²¹ Fru R. S. 24. — ²² Optegnelserne findes på nogle løse Blade i Galskjøts Manuskriptsamling. — ²³ S. S. IV 8. B. S. 248 ff. — ²⁴ I. og A. S. 39. — ²⁵ Smst. S. 43. — ²⁶ Breve. S. 409. — ²⁷ Utrykt Stykke af et Brev til Fru Rosenørn (S. A. S. M.) — ²⁸ G. og I. S. 277. — ²⁹ Fru R. S. 51. — ³⁰ Smst. S. 59, 58, 55. — ³¹ G. og I. S. 284. — ³² Utrykt Brev. (Tilh. Frk. Rosenørn Teilmann). — ³³ Breve. S. 389. — ³⁴ Fru R. S. 11. — ³⁵ H. C. A. S. 302. — ³⁶ Fru R. S. 15. — ³⁷ G. og I. S. 244. — ³⁸ Fru R. S. 22. — ³⁹ Smst. S. 34. — ⁴⁰ Smst. S. 40. — ⁴¹ Smst. S. 42. — ⁴² G. og I. S. 266. — ⁴³ Galskjøts Msk.saml. — ⁴⁴ Breve. S. 431. — ⁴⁵ Fru R. S. 17. — ⁴⁶ Galskjøts Msk.s. — ⁴⁷ Universitetsbiblioteket. — ⁴⁸ Schwanenflügel: I. S. Liv og Digtning. S. 382. — ⁴⁹ Smst. S. 386. — ⁵⁰ Smst. S. 379. — ⁵¹ Af »Protocol, autoriseret til Brug ved de akademiske Læreres Forhandlinger ved Sorøe Academie« (Landsarkivet, Kbhvn.) — ⁵² Smst. — ⁵³ Schwanenflügel: I. S. Liv og Digtning. S. 382. Hjemmelmanden Bille havde ^{20/1} 1846 fået Friplads, ^{21/1} 1847 fået den fornyet. (Forhandlingsprotokollen). — ⁵⁴ Mariane Wilster i Ill. Tid. 1897. S. 209. — ⁵⁵ Mundtlig Tradition. Meddelt mig af Fru Klostergartner Haar, f. Paludan-Müller. — ⁵⁶ Den

vest-sjællandske Avis 1847. S. 578. — ⁵⁷ Tale ved Sørgefesten paa Sorø Academie, den 12. Marts 1848. S. 25. — ⁵⁸ Brev til Jens Paludan-Müller (²/₁₁ 1847). — ⁵⁹ Se H. Rosendal: Om Kong Kr. VIII's Planer med Sorø Akademi (Højskolebladet 1897. S. 202 ff.) — ⁶⁰ Forhandlingsprotokollen. — ⁶¹ Her i Afskrift. Ingemanns egenhændige Msk. findes i Galskjøts Msks. — ⁶² Fru R. S. 41. — ⁶³ G. og I. S. 268. — ⁶⁴ I. og A. S. 44. — ⁶⁵ G. og I. S. 277. — ⁶⁶ Fru R. S. 47. — ⁶⁷ G. og I. S. 282. — ⁶⁸ I. og A. S. 47. — ⁶⁹ Fru R. S. 35. — ⁷⁰ S. S. IV 9. B. S. 54. — ⁷¹ G. og I. S. 277. — ⁷² Fru R. S. 52. — ⁷³ Folkedandsviser og blandede Digte 1842. — ⁷⁴ Fru R. S. 33. — ⁷⁵ G. og I. S. 248. — ⁷⁶ Fru R. S. 39. — ⁷⁷ Breve S. 410—11. — ⁷⁸ Danske Studier 1922. S. 141 ff. — ⁷⁹ Brevet, der findes i Kgl. Bibl., har tidligere — med en meningsforstyrrende Fejlæsning — været trykt i Dagmar Gades Bog om Komponisten. — ⁸⁰ G. og I. S. 283. — ⁸¹ Breve. S. 441. — ⁸² G. og I. S. 283. — ⁸³ Fru R. S. 11. — ⁸⁴ Til Fru Rosenørn. 9. Okt. 1841. (Nørholm). — ⁸⁵ G. og I. S. 247. — ⁸⁶ Breve S. 399. — ⁸⁷ P. Læssøe Müller i Nationaltidende af ¹⁰/₉ 1924. — ⁸⁸ »Vinterkullen«. S. S. III. 2. B. S. 1. — ⁸⁹ Lucie Ingemann til Fru Rosenørn (Nørholm). — ⁹⁰ N. Bøgh: Chr. Winther. S. 146. — ⁹¹ Vistnok »Guttorm Sindre«. S. S. IV. 9. B. S. 1. — ⁹² Breve S. 422.

»Vor Rosentid genkommer«. S. 185—206.

¹ Til H. C. Andersen ¹²/₁. (Collinske S.) — ²⁻³ Til Jens Paludan-Müller ¹⁰/₂ 1848. — ⁴ Til H. C. Andersen (Kgl. Bibl.) — ⁵ Fru R. S. 66-67. — ⁶ Til Kaptajn Ernst Wilster (S. A. S. B.) — ⁷ »Den stumme Frøken« (S. S. III. 8. B. S. 153). — ⁸ Breve S. 434. — ⁹ Smst. S. 435. — ¹⁰ H. C. A. S. 319. — ¹¹ Breve S. 438. — ¹² »Den stumme Frøken« (S. S. III. 8. B. S. 177). — ¹³ H. C. A. S. 320. — ¹⁴ S. S. IV. 9. B. S. 69 ff. — ¹⁵ Nr. 2 af »Kampsangene«. — ¹⁶ Breve S. 434. — ¹⁷ Schwanensflügel: Ingemanns Liv og Digtning S. 433. — ¹⁸ Se herom Neergaard: Under Junigrundloven I. S. 200 ff. — ¹⁹ Dette er sikkert i Overensstemmelse med Virkeligheden (se Neergaard S. 58). — ²⁰ »Den stumme Frøken«. S. S. III. 8. B. S. 179. — ²¹ Til H. C. Andersen (Collinske Samling). — ²² Breve S. 445. — ²³ H. C. A. S. 322. — ²⁴ G. og I. S. 302. — ²⁵ Breve S. 441. — ²⁶ H. C. A. S. 321. — ²⁷ G. og I. S. 301-02. — ²⁸ I. og A. S. 50. — ²⁹ Breve S. 444. — ³⁰ S. S. IV. 9. B. S. 80. — ³¹ »Den stumme Frøken« S. 226. — ³² Fru R. S. 69. — ³³ Breve S. 450. — ³⁴ »Den stumme Frøken« S. 228-29. — ³⁵ Til Wilstrup (Kgl. Bibl.) — ³⁶ Til H. C. Andersen (Collinske Samling). — ³⁷ Fru R. S. 74. — ³⁸ S. A. S. M. — ³⁹ Breve S. 453. — ⁴⁰ S. S. IV. 9. B. S. 123. — ⁴¹ P. Severinsen: Dejlig er Jorden (Højskolebladet 1902. S. 772). Det påvises her, at den tyske Sang først findes trykt 1677, men det må antages, at den har levet i mundtlig Tradition nogen Tid forud. — ⁴² Min Kilde til denne Fremstilling er Fengers Datter, Fru Helene Ehrenreich. — ⁴³⁻⁴⁴ Til Jens Paludan-Müller. — ⁴⁵ I. og A. S. 55. — ⁴⁶ Den vest-sjællandske Avis ¹⁰/₂ 1851. — ⁴⁷ M. Rosing i Sorø Akademis Årsberetning 1889. — ⁴⁸ S. A. S. M. — ⁴⁹ »Tilbageblik«. — ⁵⁰ Galskjøts Msks., Kjøge. — ⁵¹ G. og I. S. 314. — ⁵² S. S. IV. 9. B. S. 84 ff.

»Landsbybørnene«. S. 207—259.

¹ G. og I. S. 313. — ² Edda XVI S. 182 ff. — ³ S. S. III. 13. B. S. 67—68. — ⁴ Danskeren II 1889. S. 92. — ⁵ H. G. Olrik i Årsskr. f. Sorø Akademis Skole 1921 S. 40. — ⁶ Berggreen: Weyse. S. 131, 152. — ⁷ Breve S. 471. — ⁸ G. og I. S. 306. — ⁹ Fru R. S. 72. — ¹⁰ Til H. C. Andersen (Collinske Saml.) — ¹¹ S. A. S. M. — ¹² Breve S. 455. — ¹³ I. og A. S. 55. — ¹⁴ Til Jens Paludan-Müller (4. April 1853). — ¹⁵ S. S. IV 9. B. S. 146. At Digtet må henføres til dette Tidspunkt, turde med tilstrækkelig Tydelighed fremgå af, at man finder en Del deraf opskrevet på den indvendige Side af en »Mærkeligheds-Bog« 1851 Nr. 2, der også er bevaret (Kjøge). — ¹⁶ G. og I. S. 315. — ¹⁷ Brev til Jens Paludan-Müller (4. April 1853). — ¹⁸ S. A. S. M. — ¹⁹ Omstående hviler på mundtlig Tradition, meddel mig af Frk. Marie Magdalene Fenger. — ²⁰ Mundtlig Tradition medd. mig af Fru Klostergartner Haar, f. Paludan-Müller. — ²¹ Brev til Jens Paludan-Müller (28. Sept. 1850). — ²² Af Rud. Bays efterladede Papirer II. S. 109. — ²³ Fru Rosenørn (19. Okt. 1850). — ²⁴ Arkitekt Ingemanns Msk.samling. Rungsted. — ²⁵ P. L. Møller: Et Besøg i Sorø (Gæa 1845. S. 182). — ²⁶ Fru R. S. 54. — ²⁷ Smst. S. 80. — ²⁸ Collinske Saml. (⁹/₈ 1852). — ²⁹ H. C. A. S. 328. — ³⁰ Edda. XVI. S. 196 ff. — ³¹ Eftl. Skr. I. S. 42. — ³² Erslev: Historikeren i sit Værksted. S. 8. — ³³ Eftl. Skr. I. S. XXXVIII. — ³⁴ Breve fra H. C. Andersen. II. S. 119, 122. — ³⁵ Fru R. S. 50. — ³⁶ H. C. A. S. 306. — ³⁷ Smst. S. 328. — ³⁸ Kgl. Bibl. — ³⁹ Berggreen: Weyse. S. 95, 212, 172. — ⁴⁰ S. A. S. M. — ⁴¹ Fru R. S. 81. —

⁴³ Breve. S. 470. — ⁴⁴ Danske Komponister. 1875. S. 6, 26. — ⁴⁴ Breve fra H. C. Andersen. II. S. 264. — ⁴⁵ Collinske Saml. — ⁴⁶ se S. S. IV. 9. B. S. 136. — ⁴⁷ Sorø Amtstidende ^{27/8}, ^{9/10}, ^{28/10} 1851, ^{3/1} 1852. — ⁴⁸ Mau: I. F. Fenger. S. 100. — ⁴⁹ Breve S. 461. — ⁵⁰ Mau. S. 98. — ⁵¹ Ejes af Frk. Rosenørn-Teilmann (Nørholm). — ⁵² S. S. IV 9. B. S. 78. — ⁵³ Trykt i Nord. Tidsskr. f. chr. Theologi. 3. B. S. 167. — ⁵⁴ I. og A. S. 31. — ⁵⁵ Arkitekt Ingemanns Msk.saml. Rungsted. Citatet i Begyndelsen findes i det apokryfe Ægypterevangeliem; men af dette findes kun Fragmenter hist og her in casu II. Clemens. 12. (Dressels Patrum Apostolicorum opera). — Ordene efter ρ : er naturligvis Ingemanns egne. — ⁵⁶ I. og A. S. 55. — ⁵⁷ H. C. A. S. 327. — ⁵⁸ Til Fru Rosenørn. — ⁵⁹ Til Jens Paludan-Müller. — ⁶⁰ Breve. S. 462.

Foran »Den hemmelighedsfulde Port«. S. 260—262.

¹ I. h. R. S. 145—160. — ² Edda XVI S. 187—202. — ³ Fru R. S. 103, 85. — ⁴ Breve. S. 506. — ⁵ Tilbageblik. S. 107. — ⁶ Breve. S. 495. — ⁷ Fru R. S. 93. — ⁸ Breve. S. 509. — ⁹ Fru R. S. 94. — ¹⁰ Smst. S. 101.

NAVNELISTE

- Andersen, H. C.** 10, 46, 58, 106, 111, 112, 119, 122, 127, 128, 189, 210, 211, 217, 224, 228 f., 234, 235, 257.
Andersen, Vilh. 60.
Arland, Akademist. 171.
Atterbom. 10, 12, 64, 65, 95, 111, 114, 160, 208, 217.
Auerbach. 211.
Augustenborg, Hertug Christian af. 107, 189, 191, 192, 219.

Baggesen, Jens. 44, 59, 111.
Balle. 44.
Barfod, Fr. 44.
Baring-Gould, Sabine. 125.
Basse-Dorte. 199.
Bay, Rud. 219.
Benzon, Otto. 17.
Berggreen, A. P. 234.
Bergsøe, Louise. 224.
Bergsøe, Fru. 224.
Bering, Jochum. 140.
Bernhard, Carl. 183.
Beskow, Bernh. v. 10.
Bille, Akademist. 171.
Birch, Fr. Sneedorff. 220.
Birkedal, Vilh. 157, 179.
Blicher, Jens. 140.
Blicher, St. St. 9, 34, 41.
Bording, A. 44.
Bornemann, Lektor. 170.
Boye, Akademist. 170.
Brandes, Georg. 145 f.
Brandt, Carl. 58.
Bredahl, Chr. 217, 237.
Bredsdorff, J. H. 158.
Bremer, Fredrika. 211 f.
Brorson, A. 111, 123.
Bruun, M. C. 44.
Bruun, T. C. 44.
Brøndsted, P. O. 79.
Buchwald, Akademist. 171.
Bügel, Catharina. 77, 81, 82, 96.
Bügel, C. P. 77.
Bügel, Johanna. 77 f.
Bügel, Maria. 77 f., 150, 222, 223.
Bülow, Frants. 224.

Byron. 213.
Bøjesen, E. F. C. 158, 164, 171.
Børne, Ludwig. 32.
Børup, Marinus. 17.

Caroline Amalie. 60, 108, 109, 110, 155, 187, 192, 212, 213.
Cavell, Miss. 125.
Christensen, I. V. 77.
Christian VIII (Prins Christian). 110, 155, 161, 164, 172 f., 185 f., 205.
Clausen, H. N. 252.
Collin, Jonas. 46.

Døving, Carl. 125.

Eckersberg, C. V. 135.
Egede, Hans. 182.
Eginhard. 59.
Eschenbach, Madam. 209.
Estrup, H. F. J. 62, 82, 149.
Evers, Edv. 125.
Ewald, Joh. 44, 111.

Feldborg, Sproglærer. 67.
Fenger, Ferd. 109, 127, 178, 198, 199, 218, 237, 252.
Fenger, Johanne. 198, 199.
Flor, C. 107.
Frederik VI. 33, 49, 50, 53, 56, 57, 174, 175, 176, 185.
Frederik VII. 174, 176, 185.
Freund, H. E. 78.
Funch, I. C. V. 182.

Gade, N. W. 179, 210.
Galskjøt, Jacob. 7, 34, 42.
Galskjøt, Joh. 42, 250.
Glahn, H. C. 182.
Glahn, Kaptajn. 209.
Godskesen, Inge. 211.
Goethe. 20, 83, 115.
Goldschmidt, A. M. 204, 227.
Graah, W. A. 182.
Grandmama (Johanna Maria Swane). 224.
Gravlund, Th. 75.
Grundtvig, Lise. 238.

- Grundtvig, N. F. S. 9, 17, 33, 35, 36, 37,
 40, 41, 43, 44, 45, 61, 63, 65 f, 98, 104,
 105, 106, 108, 111, 119, 124, 152, 153,
 161, 163, 172, 177, 180, 185, 196, 201,
 204, 214, 238, 239, 252, 259.
 Grüner, Hans. 10, 87.
 Grüner, Mine. 87, 150.
 Güllich, Advokat. 107.
- Haar, Fru Klostergartner.** 109.
 Haldorsen, Bjørn. 59.
 Hammerich, Fr. 43, 44.
 Hansen, Akademist. 171.
 Hansen, Theodor. 210, 211, 231, 232, 234.
 Harder, I. G. S. 158.
 Hartmann, J. P. E. 180.
 Hattensen, Akademist. 171.
 Hauch, C. 9, 25, 61, 163, 187, 211,
 228, 229.
 Hegel, G. W. F. 159, 160.
 Heiberg, J. L. 10, 32, 33, 44, 98, 111.
 Heiberg, P. A. 44.
 Heide, A. G. 224.
 Heine, H. 32, 114.
 Heise, V. 62, 63.
 Herder, J. G. 19, 143, 146, 147.
 Hertz, Biskop. 110.
 Hertz, H. 111.
 Hjort, P. 9, 11, 12, 98, 112.
 Holberg, L. 44, 111, 226.
 Høffding, Hr. 225 f.
- Ingemann, Christian, I.s Broder.** 224.
 Ingemann, Lucie. 10, 39, 61, 62, 63, 81 f.
 108, 109, 114, 115, 142, 143, 150, 181,
 208, 212, 213, 214, 217, 222, 237, 238,
 239, 252, 257.
 Ingemann, Svane, I.s Broder. 140, 224.
 Ingemann, Søren, I.s Fader. 224.
 Ingemann, Søren, I.s Broder. 10, 82, 224.
 Irving, Washington. 67.
- Jacobi, Akademist.** 171.
 Jacobi, Underlæge. 209.
 Jahn, F. H. 224.
 Jean, Paul. 61, 207.
 Jung, C. F. 158.
- Kasp, Josef ben.** 143.
 Katstrup, S. 159.
 Kielsen, O. V. 158.
 Kierkegaard, P. C. 217.
 Kingo, Th. 111, 123, 124.
 Knuth, F. M. 173, 174.
 Krantz, David. 182.
 Kristensen, Marius. 179.
 Krøyer, H. E. 110.
 Kuhlau, I. F. R. 180.
 Købke, Akademist. 171.
- Landstad, M. B.** 125.
 Lehmann, Orla. 33, 107.
 Lorentzen, Nis. 107.
 Lorentzen, P. Hjort. 107, 161.
 Lund, I. L. G. 182.
 Luno, Carl 10, 83, 91.
- Madvig, J. N.** 176.
 Malling, Ove. 43 f.
 Mandix, Elisabeth. 224.
 Marmier, X. 128.
 Martensen, H. L. 248, 252.
 Meyer, Jomfru. 137.
 Molbech, C. 11, 12, 13, 112, 113, 134.
 Monrad, C. H. 158.
 Mozart. 231.
 Mundt, C. E. 170.
 Mynster, J. P. 218.
 Møller, L. R. 233.
 Møller, Poul. 87, 183, 184.
 Møller, P. L. 221.
- Nanna.** 79.
 Neergaard, Jens Peter. 89.
 Neergaard, J. A. Bruun de. 89.
 Neergaard, L. C. I. A. Bruun de. 89.
 Neergaard, M. Bruun de. 78.
 Niels, Broder. 66.
 Nielsen, Akademist. 171.
 Nordahl Brun, J. 44.
 Nygaard, M. B. 160.
 Nyholm, Akademist. 171.
 Nyrop, Kr. 58.
 Nør, Prins Frederik af. 219.
- Olrik, H. G.** 158.
 Olsen, Lise. 59.
- Paludan-Müller, Charlotte.** 109, 127,
 202, 218.
 Paludan-Müller, Jens. 127, 210, 216, 217,
 218, 245, 252.
 Pedersen, Chr. 58, 71.
 Pedersen, F. W. C. 158.
 Pedersen, Rudolf. 209.
 Prehn, Krigsassessor. 191.
- Rafn, Caroline.** 87.
 Rahbek, Kamma. 67.
 Ranck, H. J. 44.
 Reenberg, Th. 44.
 Rosendahl, H. 209, 210.
 Rosenkilde, C. N. 224 f.
 Rosenørn, Christiane. 10, 21, 22, 26, 36,
 39 f., 43, 49, 58, 60 f., 108, 124, 130,
 137, 142, 162, 192, 200, 212, 214, 217,
 220, 234, 238.
 Rosenørn, Otto. 62.

- Rosenørn, Peder Otto. 60, 61.
 Rosenørn, Stine. 108, 220.
 Rosenørn-Teilmann, Frk. I. C. 21, 108.
 Rothe, Aug. 158, 170, 203.
 Rothe, W. 199.
 Rothe, Waldemar. 25, 74, 194.
 Rothe, Wilh. 158.
 Rudelbach, A. G. 128, 235.
 Rørdam, Peter. 108 f., 214.
- S**aabye, Hans Egede. 182.
 Sarrau, Møller. 202, 204.
 Schaarup, G. 108, 109, 110.
 Schaumborg-Müller. 231.
 Schelling. 252.
 Schmidt, Overretssagf. 78.
 Schmidt, Fr. 79, 80, 92.
 Schouw, J. F. 80, 82,
 Schubart, Herman. 219.
 Scott, W. 22, 67.
 Skjoldborg, J. 140.
 Sneedorff, Fr. 39, 40.
 Spleth, Fr. 140.
 Staffeldt, Schack. 204.
 Steenstrup, Jap. 158, 170.
 Sturzen-Becker. 156, 157.
- Suhm, P. F. 147.
 Svedenborg, E. 207, 208.
- T**egnér, E. 17.
 Tieck, L. 9.
 Thrane, Carl. 234.
 Thygesen, Proprietær. 164.
 Toft, Ane Maria Elisa. 238.
 Tregder, P. H. 170.
- W**aage, G. H. 158, 163, 164.
 Valdemar Sejr. 203.
 Wegener, C. F. 170.
 Vermehren, J. F. 169, 218.
 Wessel, J. H. 44, 111.
 Weyse, C. E. F. 110, 180, 210, 211, 231 f.
 Wienborg. 32.
 Wilster, Chr. 71.
 Wilster, Ernst. 188, 189, 191, 192, 197,
 209, 224.
 Wilster, Mariane. 126.
 Winther, Chr. 32, 183.
- Ø**hlenschläger, A. G. 25, 44, 65, 111, 204.
 Ørsted, H. C. 22, 23, 32, 173, 184, 257.
 Østergaard, Missionær. 182.
-

AF SAMME FORFATTER ER TIDLIGERE
UDKOMMET:

**INGEMANNS HISTORISKE ROMANER
OG DIGTE (1922)**

**INGEMANN OG ATTERBOM. EN BREV-
VEKSLING (1924)**